

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

COFOLA 2018

Část V.
Čas v soukromém právu

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS

IURIDICA

vol. 626

SPISY PRÁVNICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

řada teoretická
svazek č. 626

COFOLA 2018

Část V.

Čas v soukromém právu

Eds.:

Matěj Dobeš, Lukáš Hadamčík,
Markéta Selucká, Michal Janovec

Masarykova univerzita
Brno 2018

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „COFOLA 2018“ číslo MUNI/B/1179/2017 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2018.

Recenzenti:

Mgr. Matěj Dobeš, Ph.D.

JUDr. Róbert Dobrovodský, PhD., LL.M.

JUDr. Lukáš Hadamčík, Ph.D.

doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD

Mgr. Vojtěch Kadlubiec,

JUDr. Marek Maslák, PhD.

Mgr. Peter Mészáros, PhD.

JUDr. Marianna Novotná, PhD.

doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D.

Mgr. Veronika Trojčáková

Mgr. Jozef Štefanko, PhD., LL.M.

© 2018 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9063-7 (online : pdf)

Obsah

Lhůty pro odstoupení a vrácení zboží u smlouvy uzavřené se spotřebitelem distančním způsobem	7
<i>Josef Bártů</i>	
Promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení získaného na základě oboustranně zavazující smlouvy (§ 610 odst. 2 občanského zákoníku).....	21
<i>Luboš Brim</i>	
Promlčení směnečného vyplňovacího práva.....	39
<i>Zuzana Dvořáková</i>	
Promlčení a prekluze u práv z vadného plnění	52
<i>Zuzana Frantíková</i>	
Intertemporální problémy zákonného předkupního práva spoluvlastníků a související otázky	61
<i>Anna Lebedová</i>	
Změna konstantní judikatury vysokých soudů jako důvod pro nepromlčení nároku?	74
<i>Tereza Malíšová</i>	
Doby a lhůty v právu upravujícím nájem bytu a domu	92
<i>Jana Mlýnková</i>	
Vztah času a účelu v rámci svěřenského fondu.....	105
<i>Sabina Ondřejcová</i>	
Čas ve věcném záměru civilního řádu soudního	119
<i>Robert Peša</i>	

Význam času v rozvodovém právu v letech 1918–1938	129
<i>Martina Pospíšilová</i>	
Počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody	147
<i>Hana Šerá</i>	
Čas jako předmět závazku v pracovním právu	163
<i>Martin Šmíd, Sabina Navrátilová</i>	
Vydržení vlastnického práva v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník	187
<i>Pavel Vážan</i>	

Lhůty pro odstoupení a vrácení zboží u smlouvy uzavřené se spotřebitelem distančním způsobem

Josef Bártů

Katedra občanského práva, Právnická fakulta,
Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Abstrakt

Předkládaný článek se věnuje běhu lhůt pro odstoupení a vrácení zboží u smluv uzavíraných se spotřebitelem distančním způsobem. V první kapitole je pojednáno o právní úpravě počátku lhůty pro odstoupení od smlouvy a o její délce. Ve druhé části příspěvku se zaměřím na lhůtu pro vrácení plnění a porušení povinnosti stran vrátit si plnění po odstoupení od smlouvy. V příslušné podkapitole se zabývám vrácením nákladů na dodání zboží při úplném i částečném odstoupení od smlouvy. V poslední kapitole poukážu na vzájemný vztah práva na odstoupení od smlouvy a práv z vadného plnění. Vzhledem k rozsahu práce se nebudu věnovat speciálním ustanovením obsaženým v zákoně o spotřebitelském úvěru, o elektronických komunikacích a v energetickém zákoně.

Klíčová slova

Spotřebitel; smlouva uzavřená distančním způsobem; odstoupení od smlouvy; práva z vadného plnění.

1 Úvod

Nakupování na internetu, po telefonu nebo emailem se stalo běžnou součástí našich životů, životů nás spotřebitelů. Z pohodlí domova si dnes objednáme téměř cokoliv a často mnohem levněji než v kamenném obchodě. Nevýhodou takového nakupování je, že objednávané zboží vidíme pouze na obrázku a realita se od fotografie na internetových stránkách může výrazně lišit nebo může přijít zboží poškozené.

Spotřebitel je slabší stranou v závazkovém vztahu s podnikatelem. Podpora zájmů spotřebitele, vysoké úrovně jeho ochrany a práv na informace se stala jednou z hlavních politik Evropské unie.¹ Jedním z prostředků ochrany spotřebitele je i možnost odstoupit od smlouvy uzavřené distančním způsobem. Právo odstoupit od smlouvy bylo do českého právního řádu zakotveno na základě směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES Text s významem pro EHP (dále jen „směrnice o právech spotřebitelů“). Hlavní část úpravy je provedena v ustanoveních § 1820 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve zněních pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“).

Během povinné praxe jsem se setkal s problémy spotřebitelů týkajícími se běhu lhůty pro odstoupení, jeho formy, povinnosti podnikatele vracet náklady na dodání zboží při (částečném) odstoupení od smlouvy, vzájemného vracení si plnění a vztahu práva na odstoupení a práv z vadného plnění. Cílem tohoto příspěvku je odpovědět na následující otázky: v jaké výši musí podnikatel vracet náklady na dodání zboží při částečném odstoupení od smlouvy? Jaké jsou následky porušení povinnosti spotřebitele vrátit zboží do 14 dnů od odstoupení od smlouvy? Lze odstoupit od smlouvy ve lhůtě 14 dnů i po uplatnění práv z vadného plnění?

Základem práce bude vytyčení lhůt a dalších institutů, které jsou významné pro právo na odstoupení od smlouvy, následně přejdu k podrobnému zpracování výše nastíněných otázek.

2 Lhůta pro odstoupení od smlouvy uzavřené distančním způsobem

Podle směrnice o právech spotřebitelů se smlouvou uzavřenou distančním způsobem rozumí jakákoli smlouva uzavřená mezi obchodníkem a spotřebitelem v rámci organizovaného systému prodeje či poskytování služeb na dálku bez současné fyzické přítomnosti obchodníka a spotřebitele

¹ Čl. 169 konsolidovaného znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie 2012/C 326/01. In: *EUR-Lex* [cit. 24. 3. 2018].

s výhradním použitím jednoho nebo více prostředků komunikace na dálku až do okamžiku uzavření smlouvy, včetně tohoto okamžiku.² Občanský zákoník přesnou definici neobsahuje, ale můžeme ji vyčíst z § 1820 OZ, který upravuje předsmluvní informační povinnost podnikatele. O smlouvu uzavřenou distančním způsobem jde, pokud podnikatel při jednání se spotřebitelem používá výhradně alespoň jeden komunikační prostředek, který umožňuje uzavřít smlouvu bez současné fyzické přítomnosti stran. Definice obsažená ve směrnici o právech spotřebitelů je podrobnější, nicméně nedostatky české úpravy lze odstranit právě interpretací podle této směrnice.

Spotřebitel má právo odstoupit od smlouvy ve lhůtě 14 dnů od uzavření smlouvy. Jde-li o kupní smlouvu, ode dne převzetí zboží, smlouvu, jejímž předmětem je několik druhů zboží nebo dodání několika částí, ode dne převzetí poslední dodávky zboží, nebo smlouvu, jejímž předmětem je pravidelná opakovaná dodávka zboží, ode dne převzetí první dodávky zboží.³

Přísným gramatickým výkladem bychom mohli dovodit, že spotřebitel může odstoupit až po obdržení zboží. Směrnice o právech spotřebitelů ale v bodu 40 preambule výslovně zmiňuje, že spotřebitel může odstoupit i před převzetím zboží. Stejného výsledku bychom dospěli i teleologickým výkladem, protože pokud může spotřebitel odstoupit po převzetí zboží, může i před ním a není nutné čekat na jeho dodání. To má význam i z ekonomického hlediska. Může dojít k zamezení vzniku nákladů podnikatele na dodání zboží a nákladů spotřebitele na jeho odeslání zpět.

O svém právu odstoupit od smlouvy musí být spotřebitel poučen podle § 1820 písm. f) OZ před uzavřením smlouvy. Absence poučení vede podle § 1829 odst. 2 OZ k prodloužení lhůty na jeden rok a 14 dní. Není přitom rozhodné, že o svém právu spotřebitel ví.⁴ Jestliže byl spotřebitel dodatečně poučen o svém právu v této lhůtě (lze si představit situace, kdy si podnikatel uvědomí, že tato informace chyběla v jeho obchodních podmínkách a následně odešle všem nakupujícím hromadný email), běží čtrnáctidenní lhůta pro odstoupení ode dne, kdy spotřebitel poučení obdržel. Jde však

² Čl. 2 odst. 7 směrnice o právech spotřebitelů.

³ § 1829 odst. 1 OZ.

⁴ HULMÁK, Milan. Lhůty pro odstoupení. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část* (§ 1721–2054). 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 545.

o nedůslednou transpozici čl. 10 odst. 2 směrnice o právech spotřebitelů. „*Touto lhůtou*“ podle § 1829 odst. 2 OZ musíme rozumět celý jeden rok a 14 dnů, směrnice o právech spotřebitelů však klade počátek 12 měsíční lhůty pro dodatečné poučení k okamžiku převzetí zboží. Český zákonodárce tak prodloužil lhůtu pro poučení podnikateli o 14 dnů.⁵

Lhůta pro odstoupení od smlouvy je lhůtou hmotněprávní, protože s jejím uplynutím spojuje následky hmotné právo.⁶ Jde o lhůtu určenou podle dnů, proto podle § 605 OZ počíná dnem, který následuje po skutečnosti rozhodné pro její počátek, v našem případě po uzavření smlouvy nebo převzetí zboží. Případně-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je podle § 607 OZ posledním dnem lhůty pracovní den nejbližší následující. Obecně pro hmotněprávní lhůty platí, že musí právní jednání dojít svému adresátovi ještě v průběhu lhůty.⁷ Pro odstupování od smlouvy uzavřené distančním způsobem však se použije výjimka obsažená v § 1818 OZ, podle které se lhůta považuje za zachovanou, pokud spotřebitel v jejím průběhu odešle podnikateli oznámení o odstoupení od smlouvy. Jde tedy o lhůtu hmotněprávní, která se ale chová jako lhůta procesněprávní.

Ustanovení o právu spotřebitele odstoupit od smlouvy distančním způsobem a délce lhůty k odstoupení má relativně kogentní charakter. To znamená, že se strany mohou odchýlit od zákonné úpravy pouze ve prospěch spotřebitele. Pokud se k prodloužení lhůty k odstoupení podnikatel zaváže například ve svých obchodních podmínkách, je tímto ujednáním vázán a nemůže se dovolávat zákonné úpravy. Zkrácení lhůty pro odstoupení by vedlo k nicotnosti právního jednání podle § 1812 odst. 2 OZ.

2.1 Závěr

U smluv uzavíraných mezi spotřebitelem a podnikatelem distančním způsobem může spotřebitel odstoupit do 14 dnů od uzavření smlouvy nebo převzetí zboží. Pokud nebyl o svém právu poučen, prodlužuje se lhůta o jeden rok. Podnikatel může spotřebitele poučit dodatečně. Poté začne běžet

⁵ PELIKÁNOVÁ, Irena a Robert PELIKÁN. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek V*, (§ 1721–2520). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 125.

⁶ LAVICKÝ, Petr. Lhůty určené podle dnů, měsíců nebo let. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2161.

⁷ Ibid.

nová čtrnáctidenní lhůta. Lhůta pro odstoupení má hmotněprávní charakter, ale chová se jako lhůta procesněprávní, proto postačuje, když spotřebitel odešle odstoupení od smlouvy v poslední den lhůty. Lhůta pro odstoupení nemůže být zkrácena, ale může být prodloužena.

3 Povinnost stran vrátit si plnění, ochrana podnikatele?

Odstoupením od smlouvy dojde ke zrušení závazku od počátku.⁸ Cílem této kapitoly je stanovení lhůt pro vrácení plnění a rozsah plnění, které si strany musí vrátit se zaměřením na povinnost vracet náklady na dodání při částečném odstoupení od smlouvy.

3.1 Povinnost spotřebitele vrátit zboží

Po odstoupení od smlouvy musí spotřebitel podnikateli vrátit zboží bez zbytečného odkladu, nejpozději do 14 dnů od odstoupení od smlouvy. Časový úsek pro vrácení zboží má charakter hmotněprávní lhůty. Rozhodným okamžikem pro počátek běhu lhůty je okamžik doručení odstoupení od smlouvy. Lhůta počíná dnem, který následuje po dni doručení, a je zachována, pokud je alespoň poslední den lhůty zboží doručeno podnikateli.

Nedodržení lhůty pro vrácení zboží vede k prodlení spotřebitele, který má postavení dlužníka. Po dobu prodlení nese podle § 1974 OZ spotřebitel nebezpečí škody, ať již škoda vznikla z jakékoli příčiny, ledaže prokáže, že by škoda vznikla i při řádném plnění jeho povinnosti nebo že škodu způsobil podnikatel.

Uplynutí lhůty povede k zesplatnění dluhu a umožní podnikateli zboží po spotřebiteli vymáhat u soudu. Od tohoto okamžiku poběží i tříletá promlčecí lhůta. Podnikatel může požadovat plnění i přesto, že sám dosud neplnil, protože k tomu není povinen podle § 1832 odst. 4 OZ. Spotřebitel po uplynutí 14 denní lhůty odpovídá za škodu, která podnikateli vznikne v důsledku porušení povinnosti ve smyslu § 2910 OZ. Škoda bude spočívat především ve snížení tržní hodnoty zboží v důsledku běhu času. Protože bude podnikatel zpravidla zadržovat kupní cenu, může si náhradu škody po vrácení zboží započíst. Musí ale prokázat vznik škody a příčinnou souvislost.

⁸ § 2004 OZ.

Další „sankce“ ale zákon spotřebiteli nestanoví. Může proto vrátit zboží například dva roky po odstoupení. V takovém případě by se muselo posuzovat, zda nejde o jednání v rozporu s dobrými mravy podle § 6 odst. 1 OZ nebo zneužití práva, které nepožívá právní ochrany podle § 6 odst. 2 OZ. Tyto korektivy musíme uplatnit, neboť by bez nich obchodník pouze „půjčoval“ zboží spotřebiteli.

3.2 Povinnost podnikatele vrátit plnění

Podnikatel musí spotřebiteli vrátit všechny peněžní prostředky, které od něho na základě smlouvy přijal bez zbytečného odkladu, nejpozději do 14 dnů od odstoupení od smlouvy. V této podkapitole se budu věnovat pouze povinnosti vrátit kupní cenu. Povinnosti vrátit náklady na dodání se zabývám v následující kapitole.

Stejně jako u povinnosti spotřebitele je podnikateli stanovena lhůta pro vrácení plnění v délce 14 dnů. Jde o lhůtu hmotněprávní, rozhodným okamžikem pro počátek běhu lhůty je okamžik odstoupení spotřebitele od smlouvy.

Podnikatel musí spotřebiteli vrátit všechny peněžní prostředky. Z tohoto pravidla však existují výjimky. Podnikatel nemusí spotřebiteli vracet poměrnou část za poskytnuté služby, pokud začal plnit před uplynutím 14 denní lhůty k odstoupení na výslovnou žádost spotřebitele podle § 1834 OZ. Druhou výjimkou je situace předvídaná § 1833 OZ, kdy došlo ke snížení hodnoty zboží a hodnota byla snížena v důsledku nakládání s tímto zbožím jinak, než je nutné s ním nakládat s ohledem na jeho povahu a vlastnosti a spotřebitel byl zároveň poučen o svém právu na odstoupení od smlouvy. Ustanovení o snížení hodnoty zboží musíme vykládat restriktivně, neboť došlo k nepřesné transpozici směrnice o právech spotřebitelů. Ze znění § 1833 OZ bychom mohli dovodit, že spotřebitel může zboží používat, ale s ohledem na jeho povahu a vlastnosti. Směrnice o právech spotřebitelů mu dovoluje zboží vyzkoušet jen takovým způsobem, jaký by mu byl umožněn v prodejně.⁹ Spotřebitel může zakoupené sportovní boty vyzkoušet, projít se v nich, ale už v nich nesmí sporovat. Zakoupenou pánevku může rozbalit, prohlédnout ji, ale už na ní nesmí vařit. Výjimku by tvořila situace,

⁹ Bod 47 preambule směrnice o právech spotřebitelů.

kdy by podnikatel ve svém kamenném obchodě umožňoval spotřebitelům pánvičku vyzkoušet v praxi. Poslední výjimkou je vrácení nejnižších nákladů na dodání (viz další kapitolu).

Povinnost vrátit poskytnuté plnění spotřebiteli ale není absolutní. Ustanovení § 1832 odst. 4 OZ umožňuje podnikateli odložit vrácení přijatých prostředků do doby, než mu spotřebitel zboží předá nebo prokáže, že ho odeslal. Po dobu uplatnění retenčního práva není podnikatel v prodlení, spotřebitel nemůže vymáhat pohledávku a nevzniká mu ani nárok na úroky z prodlení.

Mylný by byl závěr, že podnikateli běží 14 denní lhůta od okamžiku, kdy mu spotřebitel zboží předá nebo prokáže, že ho odeslal. Pokud zboží nebo tento důkaz obdrží až po uplynutí 14 denní lhůty, měl by vrátit platbu spotřebiteli bez zbytečné prodlevy.¹⁰

3.3 K povinnosti podnikatele vrátit náklady na dodání

Podnikatel musí spotřebiteli vrátit i prostředky na dodání zboží, které od něj přijal. Z tohoto pravidla platí výjimka. Podle ní musí podnikatel vrátit pouze náklady ve výši odpovídající nejlevnějšímu nabízenému způsobu dodání, pokud spotřebitel zvolil jiný, než nejlevnější způsob dodání.¹¹ Za nejlevnější způsob dodání nelze považovat možnost osobního odběru, ale možnost nejlevnějšího způsobu dodání na místo určené spotřebitelem.¹²

Situace je komplikovanější v případě částečného odstoupení od smlouvy. Prodávající nejčastěji účtuje jedno poštovné bez ohledu na počet objednaných položek. Při částečném odstoupení se nabízí následující varianty: prodávající vrátí celé poštovné, vrátí poměrnou část nebo nevrátí žádné. Souhlasím s názorem, že spotřebitel má právo na vrácení těch nákladů na dodání zboží, které by nezaplatil, pokud by si objednal pouze zboží, které si ponechal.¹³

¹⁰ Pokyny GR pro spravedlnost týkající se se směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, s. 45. [cit. 25. 3. 2018].

¹¹ § 1832 odst. 2 OZ.

¹² PELIKÁNOVÁ, Irena a Robert PELIKÁN. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek V*, (§ 1721–2520). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 127.

¹³ DTest. Stížnost 9788. Odstoupení od smlouvy v zákonné lhůtě – nevrácení peněz. In: *Vašestížnosti.cz* [online]. 2016. [cit. 25. 3. 2018].

Nelze přisvědčit názoru, že pokud podnikatel není schopný určit konkrétní náklady na dodání jednotlivých položek, musí vrátit celé poštovné i při částečném odstoupení od smlouvy.¹⁴ Jestliže se platí náklady na dodání paušální částkou bez ohledu na počet položek, zaplatil by spotřebitel stejné náklady na dodání i v případě, že by si objednal jedinou položku samostatně. Teleologický výklad zde opět musí mít přednost před gramatickým, neboť podle gramatického musí podnikatel vrátit „náklady na dodání, které na základě smlouvy přijal.“ V situaci, kdy se určuje poštovné paušální částkou ani není možné určit, jak velká částka kryla náklady na dodání zboží, které spotřebitel vrací a jak velká částka kryla náklady na dodání zboží, které nevrací. Vyjdeme-li z toho, že největší část nákladů vzniká právě za cestu a část zboží si spotřebitel nechá, bylo by proti smyslu a účelu tohoto ustanovení, pokud by vracel byť část nákladů na dodání.

Pokud ale náklady na dodání účtované podnikatelem rostou úměrně s počtem položek nebo v závislosti na váze nebo objemu zboží, musí vrátit poměrnou část nákladů na dodání zboží i při částečném odstoupení od smlouvy. Je totiž možné přesně identifikovat náklady, které se vážou na konkrétní zboží.

O nic jednoduší není situace, kdy podnikatel v rámci akce poskytuje poštovné zdarma při nákupu nad určitou částku (např. 5 000 Kč), spotřebitel následně odstoupí od části smlouvy a výsledná cena nákupu klesne pod 5 000 Kč. Jde o službu poskytovanou nad rámec zákona, proto má podnikatel právo ji upravit libovolným způsobem.

Mám za to, že podnikatel může požadovat doplacení poštovného, pokud ve svých obchodních podmínkách (případně obdobným způsobem) upozorní, že v případě částečného odstoupení od smlouvy budou náklady na dodání dodatečně účtovány. Nejde přitom o ujednání odchylující se od ustanovení zákona určených k ochraně spotřebitele ve smyslu § 1812 odst. 2 OZ, ujednáním výslovně zakázaným podle § 1814 OZ nebo nepřiměřeným ve smyslu § 1815 OZ. Dále by mohl prodávající dodatečně naúčtovat náklady na dodání zboží v případě, že by spotřebitel úmyslně nakupoval nad 5 000 Kč, následně odstupoval a tím se vyhýbal povinnosti zaplatit poštovné.

¹⁴ TUČEK, Jakub. Nejčastější omyly a mýty při odstoupení od smlouvy. In: *pravopropodnikatele.cz* [online]. 2017 [cit. 25. 3. 2018].

Jeho jednání bychom mohli kvalifikovat jako zjevné zneužití práva, které nepožívá právní ochrany podle § 8 OZ.

Dodatečné naúčtování poštovného by bez uvedení této informace v obchodních podmínkách nebo prokázání zjevného zneužití práva mohlo být považováno za klamavé opomenutí podle § 5a odst. 3 písm. c) zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele (dále jen „ZOS“), který stanoví, že podstatnou informací nabídky ke koupi je i sdělení o nákladech za dopravu nebo platbě za dodání.

3.4 Závěr

Spotřebitel má povinnost vrátit zboží ve lhůtě 14 dnů od odstoupení od smlouvy. Po uplynutí lhůty může začít podnikatel svůj dluh vymáhat, počíná běžet promlčecí lhůta a spotřebitel odpovídá za škodu vzniklou na věci spočívající především ve snížení hodnoty zboží v důsledku běhu času. Vrácení zboží po uplynutí 14 denní lhůty není stíženo žádnou další sankcí. Proto musíme chování spotřebitele zhodnotit a individuálně určit, zda nešlo o nepoctivé jednání nebo zjevné zneužití práva.

Podnikatel musí vrátit zboží také ve lhůtě do 14 dnů, může však využít svého zadržovacího práva a vyčkat, než mu spotřebitel zboží vrátí nebo prokáže, že mu ho odeslal. Podnikatel zásadně vrací všechny prostředky, které od spotřebitele přijal. Výjimku tvoří situace, kdy spotřebitel nakládal se zbožím jinak, než měl, nebo využil jiného než nejlevnějšího způsobu dopravy.

Poštovné se nevrací při částečném odstoupení od smlouvy, pokud je stanoveno paušální částkou. V případě, že podnikatel poskytuje poštovné zdarma při nákupu nad určitou částku a hodnota nákupu po částečném odstoupení klesne pod tuto hranici, může podnikatel doučtovat náklady na dodání zboží, pokud na to dříve spotřebitele upozornil nebo spotřebitel zjevně zneužívá svého práva.

4 Vztah práva na odstoupení od smlouvy do 14 dnů a práv z vadného plnění

Cílem této kapitoly je zaměřit se na situace, kdy si spotřebitel objedná zboží distančním způsobem a zboží je v rozporu s kupní smlouvou. Spotřebitel může odstoupit od smlouvy bez udání důvodu nebo uplatňovat práva

z vadného plnění (dále jen „reklamovat“ nebo „reklamace“). Zhodnotím výhody a nevýhody jednotlivých postupů spotřebitele a možnosti jejich souběhu.

Při koupi zboží distančním způsobem počíná lhůta pro odstoupení od smlouvy zásadně běžet ve stejném okamžiku jako doba pro reklamování zboží podle § 2165 OZ – převzetím zboží. Spotřebitel má v takovém případě v zásadě dvě možnosti. Buď od smlouvy odstoupí bez uvedení důvodu a zboží objedná znovu, nebo bude uplatňovat reklamaci. Hlavní praktický rozdíl spočívá v tom, že pokud spotřebitel využije svého práva podle § 1829 OZ, nese náklady na vrácení zboží podnikateli.¹⁵ V případě úspěšné reklamace může spotřebitel požadovat účelně vynaložené náklady podle § 1924 OZ. Těmito náklady je i poštovné směrem k podnikateli.

Z teoretického hlediska je šance kladného vyřízení reklamace velmi vysoká. Podnikatel totiž nese nebezpečí škody na věci až do okamžiku, kdy mu ji dopravce předá.¹⁶ Prodávající odpovídá i za škody, které vzniknou během přepravy. Své odpovědnosti se nemůže zříct například ustanovením v obchodních podmínkách. To by bylo v rozporu s § 1812 odst. 2 OZ. Navíc by se tím dopustil porušení informační povinnosti podle § 13 ZOS a hrozil by mu za to správní postih podle § 24 odst. 7 písm. l) ZOS a pokuta až do výše 3 mil. Kč podle § 24 odst. 14 písm. c) ZOS.¹⁷

Spotřebitel může reklamovat v době dvaceti čtyř měsíců od převzetí podle § 2165 odst. 1 OZ. V průběhu prvních šesti měsíců (tedy i v prvních 14 dnech, kdy běží lhůta pro odstoupení) mu navíc svědčí domněnka vadnosti podle § 2161 odst. 2 OZ. Jde o domněnku vyvratitelnou, která stanoví, že pokud se vada projeví v průběhu šesti měsíců od převzetí, má se za to, že věc byla vadná již při převzetí. Podnikatel má povinnost prokázat opak, pokud reklamaci zamítá. Musel by dokázat, že v okamžiku, kdy si spotřebitel zboží od dopravce převzal, bylo zboží ve shodě s kupní smlouvou.¹⁸

Z praktického hlediska lze i přes vysokou šanci v úspěšnou reklamaci spíše doporučit spotřebitelům od smlouvy odstoupit a zboží objednat znovu.

¹⁵ Pokud o tom byl poučen podle § 1820 odst. 1 písm. g) OZ.

¹⁶ § 2090 odst. 2 OZ ve spojení s § 2121 OZ a § 2100 OZ.

¹⁷ Rozhodnutí Městského soudu v Praze, č. j. 9 A 50/2011-48.

¹⁸ Stanovisko ADR ČOI ze dne 8. 12. 2017, sp. zn. ČOI 64254/17/O100 [online].

Všichni podnikatelé totiž nerespektují domněnku vadnosti a ve svých obchodních podmínkách často uvádí, že neodpovídají za škody vzniklé při přepravě. To může i přes neplatnost nebo zdánlivost způsobovat zbytečné komplikace. Ve většině případů také půjde o rychlejší způsob řešení problému. Na vyřízení reklamace má totiž podnikatel podle § 19 odst. 3 ZOS lhůtu v délce 30 dnů od zahájení reklamace. Zboží však internetové obchody dodávají v řádu dnů.

4.1 Odstoupení od smlouvy po uplatnění reklamace

Zákon výslovně neřeší situace, kdy spotřebitel nejdříve zboží reklamuje a poté od smlouvy v zákonné 14 denní lhůtě odstoupí. Domnívám se, že reklamováním zboží nezaniká právo od smlouvy odstoupit. Jde o dvě paralelně na sobě nezávisle existující práva. Dalším argumentem pro možnost odstoupit od smlouvy i po reklamaci je povinnost vykládat zákonná ustanovení způsobem pro spotřebitele nejvýhodnějším.¹⁹

Naopak reklamování zboží po odstoupení od smlouvy nebo současné uplatnění práv možné není. Odstoupením od smlouvy dojde k zániku závazku a současně zaniknou i práva z vadného plnění. Spotřebitel tedy nemá co reklamovat. Současné uplatnění obou práv v jednom právním jednání by způsobilo spotřebiteli ještě větší problémy. Domnívám se, že bychom ho museli považovat za zdánlivé ve smyslu § 553 odst. 1 OZ, pokud by pro jeho neurčitelnost a nesrozumitelnost nebylo možné zjistit jeho obsah ani výkladem.

4.2 Obsah projevu vůle při odstoupení

Jak bylo naznačeno výše, spotřebitel může v prvních 14 dnech od smlouvy odstoupit i zboží reklamovat. Z toho plyne, že jeho projev vůle musí být jednoznačný a musí z něj být patrné, jaké ze svých práv zvolil. Odstoupení může mít například podobu vzorového oznámení o odstoupení od smlouvy podle přílohy k nařízení vlády č. 363/2013 Sb., o vzorovém poučení o právu na odstoupení od smluv uzavřených distančním způsobem nebo mimo obchodní prostory a vzorovém formuláři pro odstoupení od těchto smluv.

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 11. 2017, sp. zn. I.ÚS 2063/17.

Spotřebitel má možnost odstoupit od smlouvy na základě prohlášení formulovaného vlastními slovy.²⁰ Odstoupení nemusí být formulováno právníckou terminologií, ani nemusí obsahovat odkaz na příslušný paragraf. Postačí prohlášení o „ukončení“ nebo „zrušení“ smlouvy nebo užití obdobných výrazů.²¹ Nedostatečné bude například prohlášení spotřebitele, že „zboží reklamuje a požaduje vrácení peněz.“ Takové právní jednání posoudí podnikatel s vysokou pravděpodobností jako reklamaci.

4.3 Závěr

Právo na odstoupení od smlouvy v průběhu 14 dnů od převzetí zboží je nezávislé na možnosti reklamovat zboží. Spotřebitel může zvolit v případě rozporu předmětu koupě se smlouvou jakékoliv z těchto práv. Spotřebitelům lze spíše doporučit odstoupení od smlouvy a objednání nového zboží. Jde o jistější a zpravidla rychlejší způsob řešení problému.

Odstoupit od smlouvy lze i po reklamování zboží. Tato práva existují paralelně a nezávisle na sobě. Reklamovat zboží nelze současně s odstoupením od smlouvy pro neurčitost právního jednání, ani po odstoupení, protože došlo k zániku závazku.

Při uplatnění práv během prvních 14 dnů od převzetí zboží lze spotřebitelům více než doporučit opatrnost při formulování svých požadavků. Z jednání by mělo jednoznačně vyplývat, jaké ze svých práv si spotřebitel vybral.

5 Závěr

Předmětem tohoto článku byl běh lhůt pro odstoupení a vrácení zboží u smluv uzavíraných se spotřebitelem distančním způsobem. Téma článku bylo inspirováno praktickými problémy, se kterými jsem se setkal při práci ve spotřebitelské právní poradně.

V první části jsem vyložil problematiku počátku, délky a konce lhůty pro odstoupení od smlouvy. Identifikoval jsem situace, kdy dochází k prodloužení lhůty a některé problémy související s charakterem lhůty.

²⁰ Bod 44 odůvodnění směrnice o právech spotřebitelů.

²¹ Pokyny GR pro spravedlnost týkající se se směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, s. 43. [cit. 25. 3. 2018].

V následující kapitole jsem se věnoval povinnosti smluvních stran vrátit si plnění. Zaměřil jsem se především na situace, kdy nedojde k dodržení zákonné 14 denní lhůty pro vrácení zboží a na problémy spojené s vrácením poštovního při částečném odstoupení od smlouvy.

V poslední části příspěvku jsem se věnoval problematice souběhu práva na odstoupení od smlouvy a reklamace zboží. Uzavřel jsem, že jde o práva na sobě nezávislá a existující paralelně vedle sebe. Na závěr ještě zopakuji doporučení, že spotřebitelé by měli jednoznačně formulovat svá právní jednání během prvních 14 dnů od převzetí.

Literatura

Monografie

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 1344 s. ISBN 978-80-7400-535-0.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1700 s. ISBN 978-80-74-78-369-2.

Elektronické zdroje

DTEST. Stížnost 9788. Odstoupení od smlouvy v zákoně lhůtě – nevrácení peněz. In: *Vašestížnosti.cz* [online]. 2016. Dostupné z: <https://www.vasestiznosti.cz/stiznost/9788/odstoupeni-od-smlouvy-v-zakonne-lhute-nevraceni-penez>

TUČEK, Jakub. Nejčastější omyly a mýty při odstoupení od smlouvy. In: *pravopropodnikatele.cz* [online]. 2017. Dostupné z: <https://pravopropodnikatele.cz/nejcastejsi-omyly-a-myty-v-otazce-odstoupeni-od-smlouvy/>

Národní soudy

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 11. 2017, sp. zn. I.ÚS 2063/17.

Rozhodnutí Městského soudu v Praze, č. j. 9 A 50/2011-48.

Právní předpisy a jiné dokumenty

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Nariadení vlády č. 363/2013 Sb., o vzorovém poučení o právu na odstoupení od smluv uzavřených distančním způsobem nebo mimo obchodní prostory a vzorovém formuláři pro odstoupení od těchto smluv.

Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie 2012/C 326/01. In: *EUR-Lex*. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1521920885077&uri=CELEX:02016ME/TXT-20160901>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES Text s významem pro EHP. In: *EUR-Lex*. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1521921007796&uri=CELEX:32011L0083>

Pokyny GŘ pro spravedlnost týkající se směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/crd_guidance_cs.pdf

Stanovisko ADR ČOI ze dne 8. 12. 2017, sp. zn. ČOI 64254/17/O100. Dostupné z: https://www.coi.cz/wp-content/uploads/2017/08/Vyrozumeni_o_ukonceni_stanovisko_oddeleni_ADR_ze_dne_8.12.2017.pdf

Kontakt – e-mail

josef.bartu@gmail.com

Promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení získaného na základě oboustranně zavazující smlouvy (§ 610 odst. 2 občanského zákoníku)

Luboš Brim

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Abstrakt

Ustanovení § 610 odst. 2 obč. zák. obsahuje normu bránící nespravedlivým důsledkům asymetrického promlčení práv na vydání bezdůvodného obohacení z oboustranně zavazující smlouvy, jež byla zrušena nebo shledána neplatnou či zdánlivou. Řečená norma nicméně vyvolává četné výkladové problémy, z nichž některými se zabývá tento příspěvek. V první řadě se zaměřuje na otázku, zdali lze § 610 odst. 2 obč. zák. použít toliko na případy, kdy je právo jedné strany na vrácení poskytnutých hodnot zcela nepromlčitelné, anebo též na situace, v nichž proti sobě stojí dvě promlčitelná práva, jejichž promlčecí doba však neběží shodně. Příspěvek dále řeší, zda je namístě omezovat aplikovatelnost § 610 odst. 2 obč. zák. na případy, v nichž si již obě strany vzájemně poskytly plnění, tak jako je tomu u § 2993 obč. zák. Konečně reflektuje dopady § 610 odst. 2 obč. zák. na promlčení příslušenství práva na vydání bezdůvodného obohacení vzniklého plněním dle neplatné, zdánlivé či zrušené smlouvy.

Klíčová slova

Bezdůvodné obohacení; promlčení; neplatná, zdánlivá či zrušená smlouva.

1 Úvod

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „obč. zák.“), ve svém § 610 odst. 2 stanoví, že jsou-li si strany povinny vrátit plnění, jež si navzájem poskytly na základě neplatné, zdánlivé či zrušené smlouvy, přihlédne soud k námitce promlčení, jen pokud by ji mohla vznést též druhá strana. Jedná se o specifickou modifikaci promlčení práv z bezdůvodného obohacení

převzatou z § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 40/1964 Sb.“), a zdůvodněnou snahou o zachování rovnovážného postavení osob, jež k sobě pojí vzájemná povinnost vrátit si plnění uskutečněné s oporou v defektním či zrušeném právním titulu.¹ Naznačený smysl pravidla obsaženého v § 610 odst. 2 obč. zák. je pak nutno mít na zřeteli při řešení veškerých interpretačních problémů vážících se k aplikaci tohoto ustanovení.

2 Dopadá § 610 odst. 2 obč. zák. pouze na střet promlčitelného práva s nepromlčitelným?

Norma obsažená v § 610 odst. 2 obč. zák. směřuje k potlačení vzniku situací, v nichž by oběma smluvním stranám svědčilo právo na vrácení poskytnutých hodnot, oprávnění jedné z nich by se však promlčelo, zatímco právo druhé nikoli, jednomu z kontrahentů by se tak naskýtala možnost, aby si podržel přijatý prospěch, a nadto dosáhl vrácení toho, co přenechal druhé straně. Podle dosavadní judikatury se pravidlo obsažené v § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. vztahovalo výhradně na případy, v nichž proti sobě stálo právo promlčitelné a právo nepromlčitelné.² Paradigmatickým příkladem stavu nerovnováhy, v jehož kontextu aplikace citovaného ustanovení dle dřívější rozhodovací praxe připadala v úvahu, byla situace vyplývající z neplatné či zrušené kupní smlouvy, jelikož zatímco právo kupujícího na vrácení kupní ceny z titulu bezdůvodného obohacení podléhá promlčení (nyní srovnej § 638 obč. zák.), vlastnické právo prodávajícího se nepromlčuje (v současnosti viz § 614 obč. zák.), pročež časový limit jeho prosazení představuje pouze jeho zánik, a to zpravidla vydržením vlastnického práva jinou osobou (§ 1089 a násl. obč. zák.) či dnes již bezesporu také jeho

¹ K účelu § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. srovnej rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2004, sp. zn. 32 Odo 885/2003, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 30 Cdo 671/2007, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2976/2007. Citované ustanovení navázalo na dřívější judikatorní praxi reprezentovanou především stanoviskem občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 1975, sp. zn. Čpj 34/74 (srovnej např. ADAM, Miroslav, Zdeněk ČEŠKA a Jiří ŠVESTKA. In: ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ a Jiří ŠVESTKA. *Občanský zákoník. Komentář. Díl I.* Praha: Panorama, 1987, s. 339).

² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2003, sp. zn. 33 Odo 773/2002, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2004, sp. zn. 32 Odo 885/2003, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 329/2010, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2016, sp. zn. 32 Cdo 1578/2016.

nabytím od neoprávněného (§ 1109 a násl. obč. zák.).³ Norma limitující přihlížení k námitce promlčení pak umožňovala z hlediska postavení smluvních stran typický případ neplatného či zrušeného převodu vlastnického práva za úplatu rozčlenit na tři fáze:

- a) V období do okamžiku promlčení práva kupujícího na vydání bezdůvodného obohacení spočívajícího v zaplacené kupní ceně je pozice kontrahentů vyrovnaná, neboť každý z nich může znovuzískat prospěch poskytnutý druhé straně.
- b) V době od promlčení práva kupujícího na vrácení kupní ceny do zániku vlastnického práva převodce jsou smluvníci v postavení asymetrickém, poněvadž prodávající by se v soudním sporu mohl ubránit uložením povinnosti k vrácení přijatých peněžních prostředků námitkou promlčení. Ustanovení § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. tudíž tomuto následku zabráňovalo a vylučovalo, aby soud k námitce promlčení vznesené za daných okolností přihlédl.
- c) Poté, co vlastnické právo prodávajícího zanikne, stane se pozice smluvních stran opětovně rovnovážnou. Proávající nemůže docílit obnovení svého vlastnického statusu, neboť vlastníkem zcizeného předmětu se stala jiná osoba, ať již kupující, či kdosi další. Překážka uplatnění námitky promlčení práva kupujícího na vydání zaplaceného obnosu jakožto bezdůvodného obohacení tím odpadla.⁴

Jak již bylo zmíněno, dle dosavadní judikatury ustanovení § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. nebylo lze aplikovat tam, kde vůči sobě obě strany měly oprávnění na peněžité plnění podléhající promlčení.^{5, 6} Domnívám

³ Eventuálně, jde-li o smlouvu dodatečně zrušenou odstoupením, převodem dotčeného objektu na další subjekt jsoucí v dobré víře v období mezi uzavřením smlouvy a jejím zrušením (srovnej § 2005 odst. 1 obč. zák., přiměřeně viz též nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 78/06, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3177/2005).

⁴ Srovnej rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1289/2011.

⁵ Poprvé je tato myšlenka k nalezení patrně v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2003, sp. zn. 33 Odo 773/2002, následně ji pak Nejvyšší soud zopakoval kupříkladu v usnesení ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 33 Odo 791/2005, usnesení ze dne 15. 2. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4056/2011, nebo rozsudku ze dne 9. 10. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2083/2013.

⁶ Korekce eventuálního nerovnovážného postavení smluvních stran v těchto případech pak bylo možné docílit nanejvýše shledáním uplatnění námitky promlčení rozporným s dobrými mravy (k souvislosti mezi posuzováním souladu námitky promlčení s dobrými mravy a snahou o zachování rovnováhy mezi kontrahenty srovnej kupř. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2014, sp. zn. 28 Cdo 1003/2014).

se ovšem, že toto pojetí již za předchozí právní úpravy postrádalo oporu v textu zákona, jenž podle svého znění dopadal na veškeré situace, v nichž byla námitku promlčení oprávněna vznést toliko jedna ze smluvních stran. Takový stav přitom jednoznačně může vzniknout, nejen pokud se střetává promlčitelné a nepromlčitelné právo, nýbrž také tehdy, vyplývají-li ze zrušené či neplatné smlouvy dvě promlčitelná práva, jejichž promlčecí lhůty neběží shodně (pro odlišně určený počátek, případně délku či v důsledku stavení, respektive přerušení jedné z nich). Představme si nikoli netypický případ, v němž spolu subjekty A a B uzavřely smlouvu o dílo, na jejímž základě osoba A poskytla svému protějšku peněžitý obnos a sama od osoby B obdržela stavební práce, tedy plnění, jež nelze naturálně vrátit, pročez za ně musí být vydána peněžitá náhrada, bude-li smlouva, o níž se tyto přesuny majetkových hodnot opírají, shledána neplatnou nebo zdánlivou (§ 2999 obč. zák.). Zaplatí-li objednatel zhotoviteli peněžitou částku kupříkladu dne 1. 1. 2017, zatímco zhotovitel realizuje sjednané práce až dne 1. 3. 2017, vznikne zde potenciální asymetrie v promlčení práv na vydání bezdůvodného obohacení obou stran. Počátek objektivní promlčecí lhůty práva objednatele na vrácení uhrazené částky se připíná ke vzniku bezdůvodného obohacení, tj. ke dni provedení úhrady (1. 1. 2017). Předpokládáme-li, že již v tomto okamžiku měl plnitel povědomí o okolnostech působících vadnost právního jednání, dle něhož plnil, můžeme dovodit, že týmž dnem počíná běžet též subjektivní promlčecí lhůta.⁷ Podobný náhled by se uplatnil ve vztahu k právu zhotovitele na poskytnutí náhrady za provedené výkony, i zde by tudíž objektivní promlčecí lhůta začala běžet ke dni plnění (1. 3. 2017), a byla-li by na straně tohoto subjektu dána povědomost o důvodech neplatnosti, potažmo zdánlivosti uvedené smlouvy, byl by tentýž den rovněž počátkem běhu subjektivní promlčecí lhůty.

Z hlediska promlčení lze pak vzájemný poměr stran podobně jako ve shora popsáném případě koupě věci rozčlenit do tří segmentů.

- a) V období od 1. 3. 2017 do 1. 1. 2020 svědčí oběma stranám nepromlčené právo na vrácení toho, co dle vadného kontraktu plnily.

⁷ K promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení obecně srovnej ELIÁŠ, Jan, Luboš BRIM a Hana ADAMOVIČ. *Bez důvodné obohacení*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 169 a násl.

- b) V době od 2. 1. 2020 do 1. 3. 2020 je právo objednatele na vrácení složeného obnosu promlčeno na rozdíl od práva zhotovitele na poskytnutí náhrady za provedené práce, jež dosud promlčení nestihlo.
- c) Konečně od 2. 3. 2020 jsou práva obou stran na vydání prospěchu druhého kontrahenta promlčena.

Situace a) a c) jsou, co se týče promlčení, symetrické, z daného úhlu pohledu mezi stranami nepanuje problematická nerovnováha, již by bylo nutné korigovat za pomoci § 610 odst. 2 obč. zák., a aplikace řečeného ustanovení v nich tudíž nepřichází v úvahu. Naproti tomu časový úsek b) se vyznačuje zjevnou disbalancí mezi dotčenými subjekty, poněvadž zhotovitel se žalobě objednatele na vydání bezdůvodného obohacení podané v tomto období může ubránit namítnutím promlčení, zatímco objednatel onu námitku posud k dispozici nemá.

Význam naznačeného problému pak pochopitelně odvisí od časové distance mezi plněním obou subjektů v každém konkrétním případě. Plní-li si účastníci smlouvy souběžně či s malým rozestupem, naznačená obtíž vůbec nevzniká nebo má jen malý praktický dopad. Naproti tomu jestliže od sebe plnění obou stran dělí nezanedbatelné množství času, vzrůstá riziko stavu, v němž jeden ze smluvníků nebude s to úspěšně požadovat vrácení hodnot, jež svému protějšku poskytl, sám však bude povinen svou restituční povinnost splnit, a na straně druhého účastníka smlouvy se bude naopak kumulovat dvojitý prospěch, což je právě výsledek, k jehož potírání je určeno pravidlo obsažené v § 610 odst. 2 obč. zák. Je obtížné identifikovat důvody, pro něž by bylo nutné dosah uvedené normy limitovat na případy úplatného převodu vlastnického práva, jelikož text citovaného ustanovení zcela nepochybně pokrývá i situace střetu dvou promlčitelných práv a též důvodová zpráva k účinnému občanskému zákoníku (odlišně od materiálů doprovázejících přijetí zákona č. 131/1982 Sb., jímž byl do zákona č. 40/1964 Sb. zakotven § 107 odst. 3, které snad mohly být v daném směru méně jednoznačné) tentokrát již nepochybně naprosto žádných pochybností, že i v těchto případech zákonodárce míní možnost vznesení námítky promlčení potlačit.⁸

⁸ Shodně viz TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III.* Praha: Leges, 2014, s. 903; a WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 55–56.

Problém kontrapozice dvou promlčitelných práv pak můžeme identifikovat i v rámci prve rozebíraného případu vadné kupní smlouvy, jež představuje klasické pozadí pro aplikaci § 610 odst. 2 obč. zák., respektive § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. Převodci totiž může i po zániku vlastnického práva k předmětu plnění (ať již relativním, při němž se vlastníkem stane jiný subjekt, či absolutním, kupříkladu zničením věci) zůstat vůči jeho smluvnímu protějšku zachován nárok na vydání peněžité náhrady korespondující zásadně obvyklé ceně objektu, jež již nemůže být vydán naturálně (srovnej zejména § 2999 odst. 1 a § 3002 odst. 1 obč. zák.⁹). Toto právo na peněžité plnění přitom bude podléhat promlčení, a obě smluvní strany tak budou vybaveny promlčitelnými právy. Při důsledném uplatnění náhledu dřívější judikatury by tedy v uvedeném případě po nahrazení práva na vydání věci nárokem na poskytnutí relutární náhrady použití § 610 odst. 2 obč. zák. nemělo přicházet v úvahu.¹⁰ Pakliže však akceptujeme, že rozebírané ustanovení se může stát nástrojem odstranění disbalance v právním postavení kontrahentů nejen tam, kde se střetává promlčitelné právo s nepromlčitelným, je i zde nutné zkoumat, zdali s ohledem na odlišně určený počátek či průběh promlčecí lhůty nevystane časový úsek, v jehož rámci bude toliko jedna ze smluvních stran oprávněna namítat promlčení. Akceptujeme-li tento výklad § 610 odst. 2 obč. zák., zjišťujeme navíc, že dané ustanovení může chránit nejen kupujícího, ale také prodávajícího. Plnil-li kupříkladu převodce

⁹ Viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 1. 2018, sp. zn. 28 Cdo 4032/2016.

¹⁰ Recentní rozhodovací praxe nicméně naznačila výkladovou variantu, podle níž je určující, zda proti sobě stálo promlčitelné a nepromlčitelné právo *v době, kdy bezdůvodně obohacení vzniklo*. Pokud tedy například protipólem práva na vrácení kupní ceny bylo zpočátku právo na vydání movitých věcí z titulu nepromlčitelného vlastnického práva, ustanovení § 610 odst. 2 obč. zák. se může prosadit, nehledě na to, že zmíněné věci následně zanikly spotřebováním či zničením (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 29 Cdo 4740/2015). Toto řešení, ač chvalitebně směřuje ke spravedlivějšímu vypořádání smluvních stran, není ovšem plně uspokojivé, neboť přinejmenším při zrušení smlouvy činí použitelnost § 610 odst. 2 obč. zák. závislou na nahodilé skutečnosti, zdali se naturální vydání předmětu plnění stalo nemožným před nebo až po odpadnutí právního důvodu. Pakliže bylo od smlouvy odstoupeno před zánikem předmětu plnění, stojí zde proti sobě v době odpadnutí právního důvodu promlčitelné a nepromlčitelné právo, a ustanovení § 610 odst. 2 obč. zák. tak lze v duchu citovaného judikátu použít. Naproti tomu pokud převáděné věci zanikly ještě před zrušením kontraktu, jsou zde již v okamžiku toliko dvě promlčitelná práva na vrácení peněžitého plnění, respektive peněžitou náhradu za nepeněžité plnění, jež nelze vydat *in natura*. Na tuto variantu asymetrického promlčení zmíněných oprávnění pak ani za použití výkladu rozpracovaného v rozsudku sp. zn. 29 Cdo 4740/2015 nelze adekvátně reagovat.

podstatně dříve než nabyvatel, je dobře myslitelné, aby se jeho právo na vydání poskytnutého plnění druhou smluvní stranou, jež se v důsledku zániku převáděné věci transformovalo v oprávnění na vydání peněžité náhrady, promlčelo dříve než právo kupujícího na vrácení kupní ceny.

3 Jaký je význam oboustrannosti a rozsahu plnění pro aplikaci § 610 odst. 2 obč. zák.?

Lze pokládat za poněkud nešťastné, že judikatura cestu k uchopení obsahu § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. hledala skrze § 457 zákona č. 40/1964 Sb.,¹¹ neboť ačkoli obě ustanovení směřují k zachování rovnovážného postavení smluvních stran, každé z nich tak činí odlišným způsobem a jejich aplikační předpoklady se nutně nemusejí překrývat. V souladu s § 457 zákona č. 40/1964 Sb., jak bylo judikaturou vykládáno, nebylo lze žalobě na vrácení plnění z oboustranně zavazující smlouvy, na základě níž si již oba kontrahenti plnili, možné vyhovět, nebyla-li v žalobním petitu vyjádřena rovněž vzájemná povinnost žalobce vydat prospěch, jež sám přijal (zpravidla tím, že bude žalovaný zavázán k vydání požadovaného plnění „oproti“ splnění konkretizované restituční povinnosti žalobce).¹² Z doktrinálního výkladu ustanovení § 2993 obč. zák. pak vyplývá, že žalobce za podobných okolností nebude povinen sám vyjadřovat vzájemnou spjatost práv obou účastníků smlouvy na vrácení plnění v žalobním návrhu, k námitce žalovaného však soud řečenou podmíněnost vyjádří ve výroku svého rozhodnutí.¹³ Z logiky věci je tato norma použitelná, pouze pokud si již obě smluvní strany poskytly určité plnění (teprve je-li restituční povinnost vzájemná, lze ji koncipovat též jako vzájemně podmíněnou; plnila-li pouze jedna strana, není její právo na vrácení plnění čím podmiňovat).¹⁴

¹¹ Srovnej mimo jiné rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 31 Cdo 2250/2009. Viz též ŠKÁROVÁ, Marta. In: ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník I. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 611.

¹² Srovnej např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2006, sp. zn. 33 Odo 1405/2004, a ze dne 9. 10. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2197/2013.

¹³ PETROV, Jan. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1920–1921.

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2006, sp. zn. 25 Cdo 453/2005, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2009, sp. zn. 20 Cdo 1210/2007, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2012, sp. zn. 28 Cdo 2640/2012, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2014, sp. zn. 28 Cdo 2457/2013.

Není ovšem bez dalšího nepochybné, že by se stejná podmínka musela uplatnit i ve vztahu k § 610 odst. 2 obč. zák. (§ 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb.).¹⁵ Pravidlo obsažené v § 2993 obč. zák. (§ 457 zákona č. 40/1964 Sb.) sice rovněž směřuje k vyloučení možnosti, aby se na straně jednoho účastníka smlouvy koncentrovalo jak plnění, které přijal od svého smluvního protějšku, tak plnění, které sám poskytl a poté úspěšně vymohl zpět s ohledem na vadu či zrušení titulu pro předmětný přesun majetkových hodnot, avšak činí tak omezením možnosti vynucení vydání bezdůvodného obohacení žalovaným bez současného vrácení přijatých hodnot žalobcem. Naproti tomu § 610 odst. 2 obč. zák. (§ 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb.) potlačuje případy, v nichž bude žaloba na vydání bezdůvodného obohacení neúspěšnou, tím, že limituje prostor pro uplatnění námítky promlčení. Ačkoli obě normy sledují zachování majetkové rovnováhy mezi stranami, každá reaguje na odlišný případ majetkové disbalance. Zatímco nebezpečí, kterému předchází § 2993 obč. zák. (povinnost vydat plnění přijaté dle smlouvy před splněním povinnosti vrátit vlastní prospěch), může vzniknout toliko tam, kde již obě strany plnily, riziko, jemuž má čelit § 610 odst. 2 obč. zák., může vyvstat i při plnění jednostranném, respektive pokud plnily obě strany, ale jedna z nich již splnila svou restituční povinnost. Pokud totiž například prodávající uzavře s kupujícím smlouvu o koupi movité věci, přijme kupujícím zaplacenou kupní cenu, ale vlastnické právo k předmětu koupě na něj nepřevéde ani mu jej nepředá, nachází se na jeho straně dvojí prospěch, přičemž k navrácení kupní ceny po proběhnutí promlčecí lhůty již nemůže být donucen. Bylo by proto možné namítat, že tato situace není z hlediska důvodů existence § 610 odst. 2 obč. zák. o nic únosnější než případ, kdy si obě strany plnily, tedy prodávající má ve své dispozici kupní cenu, kupující předmět koupě, avšak zatímco kupující již nemůže vynucovat promlčené právo na vrácení uhrazené úplaty, prodávající může svou věc vindikovat. Jediná odlišnost naposledy popsaného případu od eventuality predešlé se zdá spočívat v tom, že se tu navrácení předmětu koupě

¹⁵ Jak se dovozuje například v KNAPPOVÁ, Milada, Petr TÉGL a Karel ELIÁŠ. In: ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 435; či v LAZÍKOVÁ, Jarmila a Marek ŠTEVČEK. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2176. Viz ovšem též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2013, sp. zn. 28 Cdo 3086/2012.

do dispoziční sféry prodávající pohybuje toliko v rovině potenciality, takže je dokonce nerovnováha mezi smluvníky méně palčivou, neb dosud nenašla odraz ve faktické realitě.

Navzdory právě shrnutým výhradám je však závěr podmiňující použití § 610 odst. 2 obč. zák. oboustranným plněním zřejmě možné pokládat za správný,¹⁶ neboť pojetí, jež připouští aplikaci citovaného ustanovení i v situaci toliko jednostranného plnění přináší silně kontraintuitivní důsledky. Právo splnění strany na vrácení poskytnutých hodnot se totiž, přistoupíme-li na řečenou koncepci, stává vskutku časově neomezeným. Jestliže si sjednané hodnoty poskytl obě strany, lze očekávat, že po čase dojde k opětovnému vyrovnání asymetrie vyvolané promlčením práva jedné strany na vrácení bezdůvodného obohacení, ať již proto, že se promlčí též právo druhého smluvníka na vydání poskytnutých hodnot, nebo proto, že nepromlčitelné vlastnické právo převodce zanikne v důsledku vydržení vlastnictví nabyvatelem (či z jiného důvodu). Pokud však plnila pouze jedna strana, nepočne druhé straně běžet promlčecí lhůta ve vztahu k právu na vrácení toho, co bylo dáno, jako bezdůvodného obohacení, neboť takové právo dosud nevzniklo, respektive nemůže dojít k vydržení vlastnického práva nabyvatelem, neboť se nechopil držby. Nerovnováha smluvních stran tak zde trvá po časově neomezenou dobu, z čehož by při odpoutání použitelnosti § 610 odst. 2 obč. zák. od oboustranného plnění mělo vyplynout, že po neomezenou dobu také nebude možné namítat promlčení práva splnění účastníka smluvního vztahu na vydání poskytnutých hodnot, což je ovšem konsekvencí obtížně přijatelnou. Je tudíž nutno zohlednit, že tam, kde podle oboustranně zavazující smlouvy plnila pouze jedna strana, nevyplyvá vzniklá nerovnováha z asymetrického *promlčení* (na něž reaguje § 610 odst. 2 obč. zák.), nýbrž z asymetrického *plnění*. Je na straně, která plnila, aniž by se jí dostalo sjednaného protiplnění, aby uplatnila smluvní nárok na poskytnutí jí přislíbeného prospěchu nebo právo na vrácení plněného z titulu bezdůvodného obohacení. Neučiní-li tak, prohřešuje se proti zásadě, dle níž má každý dbát svých práv, a není namístě jí skýtat ochranu prostřednictvím rozebíraného ustanovení občanského zákoníku.

¹⁶ Za podnět k následující úvaze děkuji Matěji Dobešovi.

Tato úvaha nám se může uplatnit i při posuzování významu poměru poskytnutých plnění pro použití § 610 odst. 2 obč. zák. Je-li řešeno promlčení práva na vrácení plnění v kontextu klasického případu neplatné či zrušené kupní smlouvy, nevystávají žádné pochybnosti, že je přihlédnutí k námitce promlčení vznesené prodávajícím vyloučeno ve vztahu k celé kupní ceně bez ohledu na to, v jakém relaci je k hodnotě prodávané věci. Akceptujeme-li nicméně výklad, dle něhož se § 610 odst. 2 obč. zák. může uplatnit též tam, kde proti sobě stojí dvě promlčitelná práva, jež budou v zásadě peněžitě povahy, nabízí se otázka, zda by měla být námitka promlčení potlačena opět v plném rozsahu, anebo jen potud, pokud se obě pohledávky kryjí (tj. ve výši té z pohledávek, která je nižší). Byť se v zájmu konzistence v přístupu k případům střetu nepromlčitelného práva s promlčitelným na straně jedné a případům střetu dvou promlčitelných práv na straně druhé jeví žádoucím straně, jejíž právo na vydání poskytnutého plnění není promlčeno, možnost vznést námitku promlčení upřít zcela, nabízí se zde taktéž argument, dle něhož je nerovnováha kontrahentů dána opět asymetrií plnění (jedna strana poskytla jen zlomek přislíbených hodnot), případně asymetrií v ujednaných smluvních povinnostech (jeden ze smluvníků přislíbil poskytnout plnění, jež svou hodnotou výrazně převyšuje to, co měl podle smlouvy sám dostat), k jejichž narovnání § 610 odst. 2 obč. zák. destinován není. Pokud bychom přistoupili na výklad, dle něhož je námitka promlčení vždy vyloučena v plném rozsahu, mohlo by zcela zanedbatelné plnění, zbavit smluvní protějšek námitky promlčení ve vztahu k plnění mnohonásobně většího rozsahu, což se nezdá plně korespondovat se snahou o nastolení rovnováhy mezi dotčenými subjekty coby účelem analyzované normy. Tento úsudek nicméně ponechávám spíše v rovině diskusní, poněvadž může obnášet nepředvídané

nežádoucí konsekvence.¹⁷ Naznačený výklad navíc představuje významové

¹⁷ Přínejmenším by přijetí konstrukce, dle níž je námitka promlčení ustanovením § 610 odst. 2 obč. zák. vytěsňena jen v rozsahu, v němž se pohledávky smluvníků kryjí, velmi snížilo význam v předchozí kapitole nastolené otázky, zda je možné aplikovat § 610 odst. 2 obč. zák. na případy střetu dvou promlčitelných práv na vrácení plnění z oboustranně zavazující smlouvy. Akceptujeme-li totiž tezi, že rozebírané ustanovení vytěsňuje námitku promlčení jen v míře, v níž se pohledávky překrývají, dospíváme k bezmála ekvivalentním závěrům jako v případě, že použití § 610 odst. 2 obč. zák. tam, kde oběma kontrahentům náleží promlčitelné právo, zcela vyloučíme. Důvodem je existence § 2993 obč. zák., z jehož legislativního předchůdce § 457 zákona č. 40/1964 Sb. bylo v judikatuře konstantně dovozováno, že při střetu dvou práv na vydání peněžitého plnění (respektive peněžité náhrady za poskytnuté plnění nepeněžité) v soudním řízení o žalobě na vrácení prospěchu nabytého na základě neplatné či zrušené smlouvy je možné přiznat pouze právo na vrácení toho, oč peněžité plnění žalobce (nebo peněžitá náhrada za ně) přesahuje peněžité plnění (nebo peněžitou náhradu za ně) poskytnuté mu podle smlouvy žalovaným (rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 33 Odo 1615/2006, ze dne 3. 2. 2016, sp. zn. 28 Cdo 2847/2015, a ze dne 9. 1. 2018, sp. zn. 28 Cdo 4032/2016). Není mi známo, že by v judikatuře byla zodpovězena otázka, zda je tento závěr jakkoli ovlivněn promlčením práva některé ze smluvních stran na vydání poskytnutého plnění; přistoupíme-li ovšem na tezi, že uplatnění uvedeného mechanismu na promlčení práv kontrahentů z bezdůvodného obohacení závislé není, dospíváme k následujícím závěrům. V režimu právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 bychom dovodili, že právo smluvní strany na vydání prospěchu jejího protějšku získaného dle oboustranně zavazující smlouvy se rozpadá na dvě části. V rozsahu, v němž se restituční povinnosti obou stran překrývají, vůbec právo na vydání bezdůvodného obohacení s úspěchem uplatnit nelze, protože je otázka promlčení a aplikace § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. bezpředmětnou. V rozsahu, v němž plnění poskytnuté jednou ze smluvních stran přesahuje výši hodnot, které sama přijala, pak § 457 zákona č. 40/1964 Sb. úspěšnému uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení nebrání, ve vztahu k této části pohledávky by se ovšem § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. podle shora postulované interpretace neprosadil, jelikož zde nevzniká disbalance v důsledku asymetrie promlčení, nýbrž v důsledku asymetrie plnění. Posuzujeme-li dotčený problém v kontextu právní úpravy účinné od 1. 1. 2014, přidává se další rovina komplikací vyplývající ze skutečnosti, že § 2993 obč. zák. váže zohlednění vzájemného plnění na námitku protistrany (byl ovšem vysloven též názor, že v případě střetu dvou peněžitých plnění – potažmo peněžitých náhrad za plnění nepeněžitá – není třeba, aby žalovaný námitku vzájemnosti plnění uplatňoval, neboť „saldo“ prospěchů obou stran zde představuje samu kvantifikaci obohacení té z nich, která obdržela plnění hodnotnější, a že soud provede „započtení“ prospěchů obou stran bez dalšího, stejně jako tomu bylo za právní úpravy účinné dříve; k tomu blíže srovnej ELIÁŠ, Jan, Luboš BRIM a Hana ADAMOVÁ. *Bez důvodné obohacení*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 151–152). Vznese-li tedy žalovaný příslušnou námitku (nebo přijmeme-li interpretaci, že se dosavadní závěr o možnosti přiznat plnění požadované smluvní stranou z titulu bezdůvodného obohacení získaného plněním na základě zdánlivé, neplatné či zrušené smlouvy jen v rozsahu, v jakém plnění žalobce převyšuje plnění žalovaného, uplatní i nadále bez dalšího), bude platit, co bylo uvedeno výše, tedy že by plnění v rozsahu, v němž se pohledávky obou stran kryjí, nebylo možné přiznat, a v části, v níž plnění přijaté žalovaným přesahuje plnění, jež obdržel žalobce, by se naopak § 610 odst. 2 obč. zák. neprosadil. Toliko v případě, že by žalovaný nevzneshl námitku vzájemného plnění, ale poukázal na promlčení žalobcova práva, mohl by se § 610 odst. 2 obč. zák. plně uplatnit v tom směru, že by znemožnil soudu přihlídnout k námitce promlčení v rozsahu, v němž se pohledávky obou stran překrývají. Ve světle právě uvedeného se pak jeví, že přístup, který volí dosavadní judikatura odmítající použitelnost § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. na případy, v nichž jsou práva obou smluvních stran promlčitelná, povede v naprosté většině případů k obdobným závěrům, k nimž dospíváme při rozšíření aplikačního dosahu citovaného ustanovení (respektive § 610 odst. 2 obč. zák.) i na promlčitelná práva za jeho současného omezení na tu část, v níž se peněžité pohledávky překrývají.

zúžení § 610 odst. 2 obč. zák. oproti dikci tohoto ustanovení, jež by mělo být akceptováno, pouze pokud by jej opodstatňovaly teleologické důvody natolik zásadní, aby převážily nad principem právní jistoty.¹⁸

Ačkoli je se zřetelem k výše uvedenému patrně korektní vázat aplikaci § 610 odst. 2 obč. zák. (§ 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb.) na oboustranné plnění smluvních stran, podobně jako je tomu v případě § 2993 obč. zák. (§ 457 zákona č. 40/1964 Sb.), neměli bychom bez dalšího ztotožňovat nároky, ve vztahu k nimž lze § 610 odst. 2 obč. zák. uplatnit, se vzájemně podmíněnými nároky smluvních stran vrátit si, co podle smlouvy přijaly, na něž dopadá § 2993 obč. zák. Dosavadní judikatura dovozuje, že se § 107 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb. vztahuje pouze na ona navzájem provázaná, synallagmaticky se podmínující práva na vrácení poskytnutých majetkových hodnot, a nikoli na jiná, byť související práva, zejména oprávnění požadovat náhradu za zhodnocení, či naopak znehodnocení věci, která byla předmětem neplatného či zrušeného převodu.¹⁹ Oprostíme-li se ovšem od sporné premisy, že se § 610 odst. 2 obč. zák. má vztahovat právě a pouze na ony nároky vzájemně podmíněné, je obtížné najít přesvědčivé důvod, proč právě zmíněné nároky z režimu omezeného promlčení paušálně vylučovat. Mají totiž vztah k nastolení rovnováhy mezi smluvními stranami, neboť prodávající se opět stává vlastníkem převáděné věci, jejíž hodnota je oproti původnímu stavu, dle něhož byla sjednána kupní cena, buď navýšena zhodnocením, nebo ponížena poškozením. Tak či onak je majetkový stav vychýlen, poněvadž vrácení kupní ceny nepředstavuje ekvivalent předmětné věci. Domnívám se proto, že nemůže-li prodávající namítat promlčení práva na vrácení kupní ceny, neměl by mít možnost ani namítat promlčení pohledávky na zhodnocení

¹⁸ Srovnej pojem teleologické redukce v MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 252–253; a dále v rozsudcích Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 28 Cdo 2304/2011, a ze dne 3. 11. 2016, sp. zn. 28 Cdo 945/2016.

¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, sp. zn. 28 Cdo 2148/2000, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. 25 Cdo 2029/2003, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2016, sp. zn. 28 Cdo 3414/2015, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2017, sp. zn. 32 Cdo 5095/2015.

sporného objektu, a naopak kupující by neměl být oprávněn namítnout promlčení práva na náhradu škody na něm vzniklé.²⁰

4 Dopadají účinky § 610 odst. 2 obč. zák. i na příslušenství práva na vydání bezdůvodného obohacení?

Konečně je podstatnou otázkou, zda se § 610 odst. 2 obč. zák. vztahuje i na příslušenství peněžité pohledávky na vydání bezdůvodného obohacení vzniklého plněním dle oboustranně zavazující smlouvy. Řešení tohoto problému se musí odvíjet od obecného výkladu promlčení úroků z prodlení. Judikatura (reprezentovaná mimo jiné rozhodnutími velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu) se zde přiklonila ke dvěma nosným závěrům:²¹ a) právo na úrok z prodlení vzniká ke dni, kdy se dlužník ocitá v prodlení, a promlčuje se nikoli den po dni, nýbrž jako celek,²² a b) promlčela-li se pohledávka na vydání jistiny, hledí se na úrok z prodlení vzniklý po promlčení jistiny bez dalšího jako na promlčený;²³

²⁰ Není naproti tomu důvodu vylučovat promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení vzniklého užíváním převedené věci, neboť to není nikterak provázáno s kupní cenou coby protivahou převodu vlastnického práva a je nárokem vskutku zcela samostatným.

²¹ Oba anticipoval již KŘETÍNSKÝ, Daniel. K promlčení práva na úroky a úroky z prodlení. *Právní rozhledy*, 1999, č. 12, s. 635, byť judikatura jím preferovaná řešení převážně nesledovala.

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2010, sp. zn. 31 Cdo 4291/2009, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 96/2010, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2017, sp. zn. 26 Cdo 3296/2016. Srovnej ovšem polemickou úvahu JOCHMAN, David. Nad promlčováním úroků z prodlení. *Jurisprudence*, 2013, č. 6, s. 16.

²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2011, sp. zn. 31 Cdo 488/2009, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 146/2011, dále viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2009, sp. zn. 32 Cdo 4179/2007, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 32 Cdo 3304/2009, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2013, sp. zn. 32 Cdo 1751/2011. Srovnej též HANDLAR, Jiří. In: FIALA, Josef, Milan KINDL a kol. *Občanský zákoník. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. Komentář k § 517: „Při odpovědi na tuto otázku je třeba vyjít z podstaty práva na úroky z prodlení, které je ve vztahu k hlavní pohledávce vedlejším závazkovým vztahem, od něhož odvozuje svou existenci. Z tohoto vztahu lze dovodit, že promlčení hlavní pohledávky má za následek promlčení práva na úroky z prodlení, přesněji, že dlužníku od této chvíle přísluší námitka promlčení hlavní pohledávky i proti pohledávce na úroky z prodlení.“ Viz též historickou diskuzi ČERVENKA, Jaroslav. Promlčení úroků z prodlení při promlčené jistině peněžitého dluhu (závazku). *Bulletin advokacie*, 2004, č. 9, s. 59; a ZBRÁNEK, Miloš. Ještě k promlčení úroků z prodlení. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 2, s. 66.

dlužníku ovšem zůstává zachována povinnost zaplatit úrok z prodlení, který dospěl před promlčením jistiny.^{24, 25}

Při řešení právního režimu promlčení práv z bezdůvodného obohacení vykazuje aplikace vyslovených závěrů jistá specifika. Především je třeba vzít na zřetel, že zatímco u většiny pohledávek jsou počátek běhu promlčecí doby ve vztahu k jistině a počátek prodlení dlužníka (tedy i počátek běhu promlčecí lhůty ve vztahu k úrokům z prodlení) určeny shodně,²⁶ právo na vydání bezdůvodného obohacení se počíná promlčovat v závislosti na vzniku obohacení (§ 638 obč. zák.), respektive vědomí ochuzeného o jeho vzniku a o osobě obohaceného (§ 621 obč. zák.). Jeho splatnost (tj. i počátek prodlení obohaceného s vydáním prospěchu) je ovšem vázána na uskutečnění výzvy ochuzeného k plnění (§ 1958 odst. 2 obč. zák.). Právo na vydání bezdůvodného obohacení se tak může velmi snadno promlčet dříve, než se vůbec stane splatným. Z hlediska problematiky promlčení úroku z prodlení lze pak dovodit, že je právo na úrok z prodlení limitováno jednak a) vlastní promlčecí lhůtou počítající se od počátku prodlení a jednak b) promlčením práva na vydání bezdůvodného obohacení samotného, tj. jistiny, neboť po promlčení jistiny již nemůže přirůstat další nepromlčený úrok z prodlení.

V režimu nové právní úpravy vyvstává otázka, v jaké lhůtě se úrok z prodlení promlčuje. Zákon č. 40/1964 Sb. ve svém § 110 odst. 3 jednoznačně normoval, že se „úroky promlčují ve třech letech“, z čehož se dovozovalo uplatnění tříleté promlčecí lhůty i tam, kde pro promlčení jistiny platila

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. 32 Odo 466/2004, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. 23 Cdo 4234/2008. Viz též TĚGL, Petr, WEINHOLD, Daniel. In: MELZER, Filip, Petr TĚGL a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III*. Praha: Leges, 2014, s. 966–967.

²⁵ Lze se setkat s názorem, že přijetím rozsudku sp. zn. 31 Cdo 4291/2009 byla překonána starší judikatura, která dovozovala, že po promlčení jistiny může zůstat zachováno nepromlčené právo na zaplacení dříve dospělých úroků, pokud tyto nejsou samy promlčeny, viz ROSICKÝ, Z. Promlčení úroků z prodlení. *Bulletin advokacie* [online], 2015. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/promlčení-uroku-z-prodlení>. Ukazuje se, že Nejvyšší soud své dřívější závěry za překonané patrně nepovažuje (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2010, sp. zn. 28 Cdo 369/2010), lze nicméně chápat proč se diferenciací právního osudu úroků z prodlení přirostlých před a po promlčení jistiny jeví problematickou ve světle závěru, že právo na úrok z prodlení je jednoduší.

²⁶ Srovnej WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 52.

promlčecí lhůta speciální, jako tomu bylo kupříkladu u práva na náhradu škody.²⁷ Vzhledem k tomu, že nová právní úprava obdobné ustanovení nepřevzala, je třeba se ptát, zdali se úroky z prodlení mají promlčovat v obecné promlčecí lhůtě, anebo zda se i vůči nim má upravit specifická promlčecí lhůta použitelná ve vztahu k jistině. Domnívám se, že správný je závěr prve uvedený, neboť speciální promlčecí lhůty svou technickou konstrukcí neodpovídají povaze úroku z prodlení, nýbrž právě samotného zvláštní nároku (například u bezdůvodného obohacení je povaze práva na jeho vydání uzpůsobeno specifické určení počátku subjektivní promlčecí lhůty v § 621 obč. zák., které se obtížně srovnává s obecným charakterem práva na úrok z prodlení).²⁸

Druhým specifickým problémem, majícím již bezprostřední vazbu na § 610 odst. 2 obč. zák., je, jaké účinky má citované ustanovení na příslušenství pohledávky na vydání bezdůvodného obohacení. Nejprve si lze položit otázku, zda v případech, v nichž bude § 610 odst. 2 obč. zák. aplikovatelný ve vztahu k jistině, bude vylučovat uplatnění námitky promlčení též ve vztahu k promlčení úroku z prodlení ve smyslu lhůty uvedené shora pod písmenem a). Zde se jeví přesvědčivější odpověď negativní, neboť v opačném případě by věřitel nebyl motivován ke včasnému uplatnění svého práva, právě naopak by profitoval z opožděného uspokojení, neboť by výše jeho pohledávky neomezeně narůstala, aniž by hrozilo její oslabení promlčením.²⁹ Domnívám se, že je proto správný závěr, že ač se právo na vydání peněžité jistiny předmětu bezdůvodného obohacení s ohledem na účinky

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2016, sp. zn. 25 Cdo 795/2016.

²⁸ Shodně snad ŠILHÁN, Josef. In: HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo: obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1074, kde se uvádí, že „úroky z prodlení podléhají promlčení, neboť jde nepochybně o majetkové právo,“ a „uplatní se obecná tříletá promlčecí doba“.

²⁹ Je pravdou, že v případech, kdy jedna strana poskytla peněžité plnění či plnění, za něž se vydává peněžité náhrada, a druhá plnění, jež může být restituováno naturálně, vzniká zvláštní případ majetkové nerovnováhy, neboť jedna ze smluvních stran může z nepeřežitého plnění extrahovat další prospěch jeho užíváním. Existence perpetuálně běžícího práva na vydání úroků z prodlení coby příslušenství peněžité pohledávky by se pak mohla zdát tento prospěch vyvažovat. To by však bylo řešení nepraktické, neboť obohacení vzniklé užíváním věci lze odčerpát samostatným nárokem (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2017, sp. zn. 28 Cdo 814/2017), který netvoří součást vypořádání plnění dle smlouvy a § 610 odst. 2 obč. zák. se na ně nevztahuje, neboť nejde o prospěch vzešlý bezprostředně ze smluvního plnění (srovnej již citovaný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, sp. zn. 25 Cdo 2148/2000).

§ 610 odst. 2 obč. zák. nepromlčuje, jeho příslušenství se může promlčet v obecné promlčecí lhůtě (počínající dnem prodlení obohaceného, jenž je při oboustranném plnění ze zdánlivé, neplatné či zrušené smlouvy určen specificky, neboť se vyžaduje nejen výzva ochuzeného, nýbrž také splnění jeho vlastní restituční povinnosti či alespoň připravenost ji splnit³⁰).

Následně je třeba se zamyslet nad tím, zdali se lze domáhat vydání příslušenství poté, co uběhla promlčecí lhůta ve vztahu k jistíně, ale její promlčení nelze s úspěchem namítat s ohledem na § 610 odst. 2 obč. zák. [jde tedy o následek zmíněný výše pod písm. b)]. Mám za to, že zde by se naopak účinky citovaného ustanovení měly vztahovat i na úrok z prodlení, jelikož v opačném případě by to byl obohacený, kdo by byl nedostatečně stimulován k žádoucímu jednání, tj. vydání předmětu obohacení. Poté, co by uplynula promlčecí lhůta ve vztahu k jistíně, by totiž již další otálení s vydáním přijatého peněžitého plnění nijak nezhoršovalo jeho ekonomickou pozici, nýbrž by mu s ohledem na snižování časové hodnoty peněz bylo ku prospěchu, protože by těžil z držení dotčených prostředků bez náležitého titulu, ačkoli by právo na vrácení jistiny bylo nadále vymahatelným s ohledem na překážku přihlídnutí k námitce promlčení vyplývající z rozebíraného ustanovení.

5 Závěr

Ustanovení § 610 odst. 2 obč. zák. je nástrojem dosažení větší rovnováhy, a tedy spravedlivějších výsledků při vzájemném vypořádání stran neplatné, zdánlivé či zrušené oboustranně zavazující smlouvy. Rozhodovací praxe předmětnou normu skutečně za tímto účelem využívá, některé ze závěrů, které byly při jejím výkladu formulovány, jsou ovšem dosahování tohoto cíle na překážku, aniž by je opodstatňovaly jiné zřetelné důvody. Rekodifikace soukromého práva tak představuje příležitost revidovat teze, jež se k dané problematice váží, a opustit ty z nich, které smyslu § 610 odst. 2 obč. zák. neodpovídají.

³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2014, sp. zn. 28 Cdo 3257/2014, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 12. 2015, sp. zn. 28 Cdo 396/2015, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2016, sp. zn. 33 Cdo 3927/2015.

Literatura

- ČERVENKA, Jaroslav. Promlčení úroků z prodlení při promlčené jistině peněžitého dluhu (závazku). *Bulletin advokacie*, 2004, č. 9, s. 59. ISSN 1210-6348.
- ČEŠKA, Zdeněk, Jozef KABÁT, Josef ONDŘEJ a Jiří ŠVESTKA. *Občanský zákoník. Komentář. Díl I*. Praha: Panorama, 1987. ISBN 11-043-87-01.
- ELIÁŠ, Jan, Luboš BRIM a Hana ADAMOVÁ. *Bezodůvodné obohacení*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-407-2.
- FIALA, Josef, Milan KINDL a kol. *Občanský zákoník. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-395-9.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo: obecná část. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-535-0.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8.
- JOCHMAN, David. Nad promlčováním úroků z prodlení. *Jurisprudence*, 2013, č. 6, s. 16. ISSN 1210-3977.
- KŘETÍNSKÝ, Daniel. K promlčení práva na úroky a úroky z prodlení. *Právní rozhledy*, 1999, č. 12, s. 635. ISSN 1210-6410.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-529-9.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-382-0.
- MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek III*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-003-1.
- ROSICKÝ, Zdeněk. Promlčení úroků z prodlení. *Bulletin advokacie* [online]. 2015. ISSN 1210-6348. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/promlzeni-uroku-z-prodleni>
- ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník I. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-108-6.

WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-183-3.

WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-576-3.

ZBRÁNEK, Miloš. Ještě k promlčení úroků z prodlení. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 2, s. 66. ISSN 1210-6348.

Kontakt – e-mail

257073@mail.muni.cz

Promlčení směnečného vyplňovacího práva

Zuzana Dvořáková

Katedra obchodního práva, Právnická fakulta,
Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Abstrakt

Příspěvek se zabývá otázkou promlčení směnečného vyplňovacího práva, tedy práva, které opravňuje majitele blankosměnky tuto blankosměnku za předem stanovených podmínek doplnit, a učinit tím z nehotové směnky směnku úplnou. Otázka, zda se směnečné vyplňovací právo promlčuje, je stále předmětem diskuzí. Přestože judikatura dospěla k závěru o nepromlčitelnosti tohoto práva, názory odborné literatury na tuto otázku se různí.

Autorka se zamýšlí nad povahou směnečného vyplňovacího práva jako nad základním východiskem otázky promlčení. Dále se zabývá otázkou, zda se směnečné vyplňovací právo promlčuje, či nikoli a některým dalším aspektům s touto otázkou spojeným.

Klíčová slova

Blankosměnka; směnečné vyplňovací právo; promlčení; povaha směnečného vyplňovacího práva; zákon směnečný a šekový.

1 Úvod

Směnečné vyplňovací právo umožňuje věřiteli doplnit do blankosměnky s dlužníkem předem dohodnuté údaje a tím učinit ze záměrně vydané neúplné směnky směnku úplnou. Jak trefně poukazuje J. Kotásek, směnečné vyplňovací právo „*(b)ývá označováno jako právo sui generis, což je spíše než výstižnou charakteristikou vyjádřením až příliš mnoha nejasností, které tento právní institut vzbuzuje.*“¹ Jednou z problematických otázek spojených se směnečným vyplňovacím právem je otázka jeho promlčení, resp. možnost dlužníka vznést ve sporu o zaplacení směnky námitku promlčení směnečného vyplňovacího

¹ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 109.

práva, která se objevuje jako reakce na doplnění blankosměnky v nepřiměřeně dlouhé době po datu jejího vystavení a splnění podmínek pro její vyplnění, nebo jako reakce na snahu věřitele domoci se skrze vyplněnou blankosměnku již promlčeného zajištěného dluhu. Institut promlčení, jehož smyslem je jak stimulace věřitele k včasnému uplatnění práv, tak ochrana dlužníka, aby nebyl vystaven nebezpečí postihu ze strany věřitele bez jakéhokoli časového omezení, tedy posílení právní jistoty obou stran², se pak nabízí jako vhodné a smysluplné řešení těchto situací.

Judikatura a převážná část odborné literatury se však kloní k jednoznačnému závěru o nepromlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva, a to z různých důvodů. Přijetím tohoto závěru je tak dlužník vystaven na milost věřiteli, že ten bez jakéhokoli časového omezení (pokud ujednání o časovém omezení směnečného vyplňovacího práva není obsaženo přímo v dohodě o směnečném vyplňovacím právu) přemění blankosměnku na směnku úplnou a následně se bude jejího zaplacení domáhat po dlužníkovi. Tedy i v těch případech, kdy blankosměnkou zajišťované právo bylo již promlčeno.³ Právě z těchto důvodů je třeba zamýšlet se nad otázkou promlčení směnečného vyplňovacího práva, které by mělo dlužníkovi přinést právní jistotu o tom, že věřitel neuplatní právo doplnit blankosměnku v nepřiměřeně dlouhé době poté, co mu toto právo vznikne. Řešení z této situace bude však možné hledat i jinde než v přijetí závěru o promlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva, ale např. ve vztahu blankosměnkou zajišťovaného dluhu a směnečného vyplňovacího oprávnění nebo v obecném korektivu zákazu zneužití práva podle § 8 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ).

Cílem příspěvku není pouze hledání odpovědi na otázku, zda se směnečné vyplňovací právo promlčuje, či nikoli, ale zamyšlení se i nad obecnějším problémem, a to obranou dlužníka v případech, kdy věřitel s uplatněním směnečného vyplňovacího práva nepřiměřeně dlouhou dobu otálí.

² TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. § 609. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář – Svazek III. § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leger, 2014, s. 882.

³ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 109.

Autorka nejprve shrnuje názory vyslovené odbornou veřejností týkající se promlčení směnečného vyplňovacího práva, závěry judikatury jakož i některé zahraniční přístupy k této problematice. Následuje kapitola věnovaná obecně promlčení, které slouží jako východisko pro navazující úvahy o promlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva. Závěr je pak věnován možné obraně dlužníka proti výkonu „promlčeného“ směnečného vyplňovacího práva.

2 Promlčení směnečného vyplňovacího práva vs. promlčení nároků ze směnky

Na úvod je třeba ještě podotknout, že promlčení směnečného vyplňovacího práva se odlišuje od promlčení práv ze směnky.

Promlčení práv ze směnky upravuje čl. I § 70 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový (dále jen ZSŠ), resp. upravuje délku a začátek běhu promlčecích lhůt. Podle tohoto ustanovení se směnečné nároky promlčí vůči příjemci cizí směnky a výstavci vlastní směnky ve třech letech ode dne splatnosti směnky, proti indosantům a výstavci v jednom roce ode dne protestu, v případě doložky „bez protestu“ v jednom roce ode dne splatnosti směnky, a nároky indosantům vůči ostatním účastníkům směnky v 6 měsících ode dne, kdy indosant směnku vyplatil nebo byl vůči němu nárok uplatněn soudně. Toto ustanovení však míří na směnky již hotové a týká se směnečných nároků, tj. směnečné sumy a dalších podle čl. I § 48 ZSŠ.

Naopak promlčení směnečného vyplňovacího práva ustanovení ZSŠ neregulují. Při posuzování promlčení směnečného vyplňovacího práva se nejedná o promlčení nároku z hotové směnky, které normuje čl. I § 70 ZSŠ, ale o promlčení práva věřitele doplnit dle dohody s dlužníkem směnku vydanou záměrně jako neúplnou a teprve tímto jejím vyplněním z ní učinit směnku hotovou. Směnečná nároky z takto doplněné blankosměnky pak podléhají promlčení podle výše popsání čl. I § 70 ZSŠ. Protože právo na vyplnění blankosměnky není nárokem ze směnky, regulaci čl. I § 70 ZSŠ nepodléhá.

ZSŠ obsahuje pouze kusou úpravu blankosměnky v čl. I § 10 ZSŠ, která upravuje pouze podmínky uplatnění námitky protismluvného doplnění blankosměnky. Promlčení směnečného vyplňovacího práva se proto řídí úpravou promlčení v OZ, a to nejen co se týče běhu promlčecích lhůt, ale i samotné podmínky promlčení.

Úvahy o promlčení směnečného vyplňovacího práva nebudou mít reálný význam u těch dohod, které obsahují ujednání o tom, v jaké době je věřitel oprávněn blankosměnku doplnit (např. věřitel je oprávněn blankosměnku doplnit pouze 3 měsíce od data splatnosti zajišťovaného dluhu). Pokud je oprávnění věřitele doplnit blankosměnky omezeno pouze na určitou dobu, uplynutím této doby právo věřitele zaniká. Pokud věřitel doplní blankosměnku i po uplynutí této doby, jedná v rozporu s dohodou o směnečném vyplňovacím právu a dlužník bude mít k dispozici obranu v podobě námitky protismluvného doplnění blankosměnky ve smyslu čl. I § 10 ZSŠ. Takové ujednání bude však spíše výjimkou. Dohoda o vyplňovacím právu zpravidla upravuje okamžik, kdy je věřitel oprávněn blankosměnku doplnit (např. pokud se stane splatným zajišťovaný dluh), nikoli však do kdy je tak oprávněn učinit. Jen z absence ujednání, které by omezilo právo věřitele doplnit blankosměnku v čase, nelze dovodit úmysl stran, že je tak věřitel oprávněn učinit kdykoli, třeba i 50 let po splatnosti zajišťovaného závazku.

Promlčení směnečného vyplňovacího práva nebude mít význam ani v případě blankosměnky, v níž je uvedeno datum splatnosti. V takovém případě běží od data splatnosti promlčecí lhůta podle čl. I § 70 ZSŠ a věřitel je tedy při doplnění blankosměnky touto promlčecí lhůtou limitován. I kdyby totiž vyplňovací právo realizoval později, nárok ze směnky, která se doplněním blankosměnky stává směnkou úplnou ex tunc, by byl již stejně promlčen.⁴

Reálný význam bude mít tedy promlčení tohoto práva v těch případech, kdy žádné časové omezení doplnění blankosměnky sjednáno nebylo, a blankosměnka neobsahuje vyplněný údaj o datu splatnosti.

3 Názory vyslovené na promlčení směnečného vyplňovacího práva v odborné literatuře

Převážná část autorů zastává názor o nepromlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva, i když ke stejnému závěru dochází na základě různých důvodů.

Z. Kovařík se opírá o akcesorický vztah mezi směnečným vyplňovacím právem a blankosměnkou. „Nelze namítnout promlčení směnečného vyplňovacího práva, když samotná blankosměnka by dále mohla platně obíhat. Taková směnka stala by se jakousi směnkou bludnou, která by nikdy nemohla být přivedena k dokonalosti

⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 124.

*a také by nemohla zaniknout promlčením.*⁵ Výjimku pak podle něj tvoří blankosměnky, v nichž je vyznačeno datum splatnosti, neboť v tomto případě by nároky ze směnky podléhaly obecné promlčecí lhůtě podle čl. I § 70 ZSŠ. *„Po uplynutí této lhůty byla by námitka promlčení práva na vyplacení směnečné sumy, a tedy i námitka proti možnosti směnku vůbec jakýmkoli způsobem vyplnit, přípustná. Nejde tedy o zánik vyplňovacího práva jeho promlčením, toto právo zaniká zde jako důsledek promlčení skutečných směnečných závazků.*⁶ Co se týče promlčení blankosměnek s doplněným datem splatnosti, zastává stejný názor i R. Chalupa. *„Je-li v blankosměnce tento údaj (údaj splatnosti) uveden, může se vyplňovací právo promlčet, když promlčecí lhůta počíná běžet ode dne splatnosti blankosměnky.*⁷

K závěru o nepromlčitelnosti práva se kloní i B. Jablonka⁸. Sice připouští, že vyplňovací právo má charakter majetkového práva, a ve smyslu § 100 odst. 2 zákona č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník⁹, by tedy mělo podléhat promlčení. Podle tohoto ustanovení však začátek promlčecí lhůty počíná běžet od splatnosti práva, tj. od vzniku nároku. Vyplňovací právo však neuplatňuje majitel blankosměnky vůči svému dlužníkovi, ale uplatňuje je ve svůj vlastní prospěch, nevykonává tedy žádný úkon ve vztahu ke třetí osobě – dlužníkovi. Z hlediska civilního práva není tedy možné hovořit o splatnosti vyplňovacího práva. Protože tedy právo nedospělo, nezačala běžet promlčecí lhůta, a právo se tedy nemůže promlčet. Ke stejnému závěru dospěl i F. Sedlačko. Podle něj je rovněž problematické stanovení začátku plynutí promlčecí doby, neboť v případě práva doplnit blankosměnku chybí okamžik *actio nata*. *„Vyplňovacie právo nemá skutočnú splatnosť. Len čo vznikne majiteľovi právo blankozmenku vyplniť, môže ho fakticky vykonať kedykoľvek, alebo nikdy. Začiatok plynutia premlčacej doby by teda musel byť viazaný na objektívnu a verifikovateľnú skutočnosť, a to buď na udelenie vyplňovacieho oprávnenia alebo odovzdanie blankozmenky. Takýto extenzívny výklad však nie je možné, za aktuálneho stavu legislatívy a právnej vedy, udržateľne abstrahovať prostredníctvom žiadneho zo všeobecne*

⁵ KOVÁŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 124.

⁶ Ibid.

⁷ CHALUPA, Radim. *Základy směnečného vyplňovacího práva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 88.

⁸ JABLONKA, Branislav. *Zákon zmenkový a šekový. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 65.

⁹ Ust. § 100 odst. 2 zákona č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník zní: *„Premlčujú sa všetky majetkové práva s výnimkou vlastníckeho práva. Tým nie je dotknuté ustanovenie § 105. Záložné práva sa nepremľujú skôr, než zabezpečená pohľadávka.“*

*akceptovaných interpretačných pravidiel.*¹⁰ Dále upozorňuje i na problematické unesení důkazního břemene dlužníka o tom, kdy blankosměnka byla vyplněna, tedy na podání důkazu o tom, že žalobce uplatnil v soudním řízení nárok ze směnky, která byla původně blankosměnkou a na úplnou směnku byla doplněna až po uplynutí promlčecí lhůty.

Opačný názor, tedy že se směnečné vyplňovací právo promlčuje, zastává J. Kotásek.¹¹ Nejsou podle něj totiž dány důvody, proč by směnečné vyplňovací právo promlčení podléhat nemělo, a navíc žádný právní předpis promlčení směnečného vyplňovacího práva nevylučuje. Mělo by tedy podléhat promlčení v obecné tříleté promlčecí lhůtě jako každé jiné majetkové právo.

4 Aktuální judikatura

České soudy se kloní k závěru, že směnečné vyplňovací právo se nepromlčuje. Vrchní soud v Praze v rozhodnutí sp. zn. 9 Cmo 274/2004, které bylo publikováno ve sbírce soudních rozhodnutí pod číslem R 71/2005 civ, staví tento závěr na dvou argumentech. Zaprvé, že nárok věřitele není právem vymahatelným u soudu, ale právo věřitele na doplnění blankosměnky realizuje věřitel přímo doplněním blankosměnky. Zadruhé, že právo na vyplnění blankosměnky je právem akcesorickým k předmětné listině, tedy závislé na existenci blankosměnky. Pokud tedy existuje blankosměnka, musí existovat práva věřitele na její vyplnění, není-li jinak smluvně omezeno. Vrchní soud dále uvedl, že promlčení směnečného vyplňovacího práva není směnečným nárokem, nelze na něj tedy aplikovat čl. I § 70 ZSS. A protože předmětem sporu byl nárok na zaplacení směnky, nikoli nárok z vyplňovací dohody, nebylo možné aplikovat ani § 100 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ani § 391 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Přijatý závěr byl následně potvrzen i Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1181/2009, který se s odůvodněním Vrchního soudu v Praze o nepromlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva zcela ztotožnil.

¹⁰ SEDLAČKO, František. Blankozmenka a právo na jej vyplnenie. *Bulletin slovenskej advokátie*, 2011, roč. XVII, č. 7–8, s. 18.

¹¹ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 109.

5 Exkurz do zahraničí

K promlčení směnečného vyplňovacího práva se odmítavě staví německá doktrína. W. Hefermehl a A. Baumbach¹² celkem striktně bez bližšího odůvodnění konstatují, že právo doplnit blankosměnku se nepromlčuje a trvá, dokud není vykonáno a tedy vyčerpáno.

Rakouská odborná literatura se samotné otázce promlčení směnečného vyplňovacího práva jako takové nevěnuje, neboť ochranu právní jistoty dlužníka před otálením věřitele s vyplněním blankosměnky, řeší v úzké vazbě na kauzální závazek. W. Hauser dovozuje, s poukazem na judikaturu, že pokud blankosměnka byla vystavena bez uvedení data vystavení a splatnosti, nezačíná promlčecí lhůta běžet ode dne skutečného vystavení, nýbrž až od později doplněného data splatnosti. Směnečný věřitel může ale doplnit pouze takové datum splatnosti, které leží mezi datem splatnosti a datem promlčení hlavního dluhu. Nepřípustné je pak využití blankosměnky takovým způsobem, aby se jejím vyplněním z již promlčeného dluhu vytvořil dluh nepromlčený.¹³ H. Kapfer pak k promlčení blankosměnky, volně přeloženo, uvádí následující. Pokud nebylo ujednáno nic o datu vystavení a datu splatnosti, může věřitel tyto údaje libovolně vyplnit i přes uplynutí promlčecí lhůty počítané od skutečného vyplnění blankosměnky, neboť promlčecí doba takového směnečného dluhu se nepočítá ode dne skutečného vystavení blanketu, nýbrž od takto stanoveného data splatnosti. Samostatným předpokladem ale je, že v okamžiku vyplnění pohledávka věřitele právně existuje; z toho důvodu odporuje doplnění blanketu po nástupu promlčení pohledávky, k jejímuž zajištění byla blankosměnka vydána, zvyklostem v daném styku; tato okolnost pak nemůže být namítána dobro věrnému vlastníku směnky. Naproti tomu může být vznesena námitka promlčení pohledávky za směnkou, která však s promlčením směnky jako takové nesouvisí.¹⁴

K závěru o promlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva se kloní i polský autor P. Machnikowski, který s poukazem na judikaturu formuluje

¹² HEFERMEHL, Wolfgang a Adolf BAUMBACH. *Wechselgesetz und Scheckgesetz*. 22. Aufl. München: C. H. Beck, 2000, s. 155.

¹³ HAUSER, Werner. *Österreichisches Wechsel- und Scheckrecht*. 2. Aufl. Wien: Verlag Österreich, 1999, s. 58.

¹⁴ KAPFER, Hans. *Wechselgesetz und Scheckgesetz*. 6. Aufl. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1967, s. 181.

závěr, že v souladu s § 70 a 103 směnečného zákona se směnečná pohledávka vůči výstavci vlastní směnky promlčí po uplynutí 3 let od data splatnosti. V případě neúplné směnky, která v okamžiku předání věřiteli neobsahuje termín splatnosti, začíná promlčení běžet od data splatnosti, které je konkretizováno v dohodě o směnečném vyplňovacím právu. Jestliže nárok ze směnky již bude promlčen a věřitel vyplní směnku datem splatnosti pozdějším než dohodnutým, a to tak, že běh promlčecí lhůty od data, které je vepsané ve směnce ještě neuplynul, tak dlužník může vznést námitku doplnění blankosměnky v rozporu s dohodou a tím pádem promlčení.¹⁵

6 Směnečné vyplňovací právo jako majetkové právo podléhající promlčení

Jak již bylo uvedeno výše, promlčení směnečného vyplňovacího práva je třeba posuzovat, s ohledem na jeho nesměnečnou povahu, podle ustanovení OZ, konkrétně § 609 a násl. OZ. Podle něj se promlčují všechna majetková práva s výjimkou zákonem stanovených případů. Naopak jiná než majetková práva se promlčují, pokud tak zákon stanoví.

Předmětem majetkových práv je předmět majetkové hodnoty nebo plnění majetkové hodnoty. „*Majetková práva jsou tedy práva, jejichž předmětem je majetek v nejširším smyslu slova. Spadají sem jak absolutní majetková práva (...), tak relativní majetková práva (...). Mezi majetková práva náleží i obligační právo, které zakládá právo na plnění mající majetkovou povahu.*“⁴⁶ Mezi promlčitelná práva jsou zahrnuta jak práva na plnění (nároky), tak i kreační oprávnění, „*(...) které spočívají v tom, že opravňují k bezprostřednímu působení na právní poměry v podobě vzniku, změny nebo jejich zániku. Mezi tato kreační oprávnění patří např. právo vypovědět závazek, právo odstoupit od smlouvy, opční právo a také právo namítnout relativní neplatnost.*“⁴⁷ Tato kreační oprávnění se pak na rozdíl od nároků neuplatňují u soudu, ale realizují se hmotněprávním jednáním, tedy postačuje, pokud je právo vykonáno prostým hmotněprávním jednáním.¹⁸

¹⁵ MACHNIKOWSKI, Piotr. *Weksel własny in blanco*. 1. vyd. Warszawa: C. H. Beck, 2002, s. 162.

¹⁶ TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. § 611. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář – Svazek III. § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leger, 2014, s. 906.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. § 611. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář – Svazek III. § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leger, 2014, s. 906.

Na problematiku promlčení práva uskutečnit jednostranný právní úkon upozornil i K. Svoboda¹⁹, které poukazuje na rozdílný postoj české judikatury k promlčení jednotlivých práv na uskutečnění jednostranného právního jednání a absenci koncepčního řešení této otázky. Zda se jednostranné právní jednání promlčuje či nikoli, pak záleží, zda bude v konkrétním případě dostane přednost původní hmotněprávní kauza, nebo zda převáží zájem, aby práva byla uplatněna v přiměřené době. Posouzení promlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva je tedy více než problematické a odvíjí se od toho, zda bude upřednostněna majetková povaha blankoskoměnky, resp. práva na její zaplacení, které bude po doplnění blankosměnky věřiteli svěřit, nebo zda bude upřednostněn zájem na omezení věřitele při doplnění blankosměnky v čase.

Směnečné vyplňovací právo bývá řazeno mezi majetková práva. Aniž by byla dále rozváděna jeho podstata (zda se jedná o právo utvářecí či obligaci), lze majetkový charakter tohoto práva dovodit.²⁰ Realizace směnečného vyplňovacího práva je úzce spjata s nárokem, který realizací vyplňovacího práva může věřitel ze směnky uplatnit. Současně se nejedná ani o právo osobní nebo osobnostní, u kterých je promlčení vyloučeno zákonem.

Jak někteří autoři upozorňují, směnečné vyplňovací oprávnění nezakládá samotný nárok, tedy věřitel se nemůže dovolávat jeho uplatnění u soudu, ale spíše by se blížilo kreačnímu oprávnění, tedy oprávnění umožňujícímu věřiteli bezprostředně působit na právní poměry v podobě jejich vzniku (vzniku směnečného závazku dlužníka ze směnky ex tunc k jejímu vystavení). Nelze proto dovodit, že směnečné vyplňovací právo se nepromlčuje z důvodu, že je nelze uplatnit u soudu.

Stejně tak promlčení směnečného vyplňovacího práva nebrání podle mého názoru ani akcesorická vazba na blankosměnku, resp. na její hmotněprávní substrát. Směnečné vyplňovací právo může zaniknout i dříve, než zanikne hmotněprávní substrát – blankosměnka, a to např. tehdy, bylo-li právo uděleno pouze na určitou dobu, jejímž uplynutím směnečné vyplňovací právo zaniká.

¹⁹ SVOBODA, Karel. K promlčení osobnostních práv a práva uskutečnit jednostranný právní úkon. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 21, s. 762.

²⁰ Tento závěr ostatně nerozporuje ani B. Jablonka nebo F. Sedláčko, a na závěru, že směnečné vyplňovací právo není právem majetkovým, a proto se nepromlčuje, nestaví ani judikatura.

Co se týče dalšího argumentu, kterým je nedostatek splatnosti směnečného vyplňovacího práva, tedy určení okamžiku, kdy právo může být uplatněno u soudu, týká se tento závěr pouze nároků. Pokud bychom směnečné vyplňovací právo ztotožnili s kreačním oprávněním, které se rovněž neuplatňuje u soudu, byl by počátek promlčecí lhůty dán nikoli akcí nata, ale okamžikem, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé. V případě směnečného vyplňovacího práva by to tedy byly dány podmínky stanovené smlouvou pro to, kdy je věřitel oprávněn blankosměnku doplnit. Promlčecí lhůta by tedy běžela od okamžiku, kdy věřitel mohl blankosměnku doplnit. Tímto okamžikem pak není vystavení blankosměnky, ale např. prodlení s placením zajišťovaného dluhu.

Uvedené důvody tedy spíše hovoří ve prospěch závěru o promlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva.

Uplatnění námitky promlčení směnečného vyplňovacího práva by pak neznamenalo neplatnost směnky, jeho výkon by vedl, podobně jako realizace vyplňovacího práva, ke vzniku úplné směnky, dlužníkovi by ale byla dána možná obrana v podobě námitky, která by měla povahu relativní námitky.²¹

7 Úvahy o jiných korektivech

S ohledem na ustálenou judikaturu ohledně nepromlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva je na místě hledat jiné korektivy, které by věřitele omezily v jeho možnosti vyplnit blankosměnku kdykoli po jejím vzniku jakýmkoli datem splatnosti následujícím po splatnosti zajišťovaného závazku tak, aby účelu promlčení bylo dosaženo jinými prostředky. Dlužník by totiž neměl být vydán na milost věřiteli, který se rozhodne realizovat směnečné vyplňovací právo po nepoměrně dlouhé době ode dne, kdy právo doplnit blankosměnku v souladu s dohodou mohl učinit poprvé, a prostřednictvím zajišťovací blankosměnky vymáhat promlčený zajištěný dluh. Domnívám se, že dlužníkovi by měly být dány, po vzoru zahraniční právní úpravy, k dispozici jiné nástroje, kterými by se mohl proti takovému výkonu práva bránit.

Jak již bylo uvedeno výše, rakouské soudy a odborná literatura formulovaly závěr, podle nějž se může dlužník bránit námitkou, že zajišťovací

²¹ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 109.

blankosměnka byla doplněna až poté, co byl promlčen zajišťovaný závazek, přičemž tato námitka má povahu námitky protismluvného doplnění blankosměnky. Pokud tedy nebylo ujednáno něco jiného, je tímto věřitel limitován tak, aby s vyplněním blankosměnky neotálel přespříliš dlouho, a současně je tím dána právní jistota dlužníkovi, který ví, že blankosměnka může být přeměněna na hotovu směnku nejpozději v den, kdy se promlčí zajišťovaný závazek. Nejvyšší soud však tento přístup odmítl s odůvodněním, že „*v situaci, kdy není pochyb o tom, že promlčení směnkou zajištěné pohledávky nemá vliv na její existenci, nelze (při absenci jiného ujednání) považovat námitku promlčení směnkou zajištěné pohledávky za účinnou obranu proti povinnosti směnku zaplatit.*“²² V posuzovaném případě se jednalo o situaci, kdy blankosměnkou zajištěný dluh byl splatný 30. 6. 1998, blankosměnka byla vyplněna v říjnu 2003, tedy již poté, co zajišťovaný dluh byl promlčen. Dohoda o směnečném vyplňovacím právu pak obsahovala pouze strohé o oprávnění majitele doplnit údaj směnečné sumy a data splatnosti, aniž by jej ohledně data splatnosti jakkoli limitovala. Ve spojení se závěrem o nepromlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva a časově neomezené možnosti věřitele doplnit blankosměnku i poté, co byl zajišťovaný závazek promlčen, staví věřitele do postavení, v němž má neomezenou možnost doplnit blankosměnku kdykoli, tedy i 20 let od jejího vystavení a 15 let od splatnosti zajišťovaného závazku.

Možnou a účinnou obranu dlužníka proti doplnění blankosměnky by tedy bylo možné, po zahraničním vzoru, hledat ve vazbě zajišťovací blankosměnky a zajišťovaného závazku. Tato cesta je však v českém právním prostředí díky shora citované judikatuře Nejvyššího soudu dlužníkovi zapovězena. Možnou námitkou dlužníka v takovém případě by mohlo představovat i zneužití práva ve smyslu § 8 OZ.

8 Závěr

Závěr o nepromlčitelnosti směnečného vyplňovacího práva, který panuje v českém právním prostředí, staví dlužníka do právní nejistoty, neboť věřitel může blankosměnku doplnit a následně z ní uplatnit práva prakticky kdykoli. Závěr, že směnečné vyplňovací právo nepodléhá promlčení, není v evropském právním prostředí ojedinělý, lze se s ním setkat i v rakouské či německé

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1181/2009.

odborné literatuře. Tyto zahraniční řady však znají, na rozdíl od české právní úpravy, jiné mechanismy, které věřitele limitují v čase, v němž může blankosměnku doplnit. Konkrétně v Rakousku byl formulován závěr, že blankosměnka může být doplněna pouze do doby, než bude promlčen zajišťovaný závazek. V českém právním prostředí však obdobnou limitaci pro věřitele judikatura nepřipouští, když námitku promlčení zajišťovaného závazku odmítla jako obranu proti zaplacení směnky.

Pokud tedy dlužník nemá být zbaven jakékoli právní jistoty o tom, kdy může být blankosměnka vyplněna a závazky vůči ní uplatněny, bude třeba připustit buď promlčení směnečného vyplňovacího práva, nebo obranu dlužníka v podobě námitky vyplnění blankosměnky po promlčení zajišťované pohledávky.

Literatura

Monografie

HAUSER, Werner. *Österreichisches Wechsel- und Scheckrecht*. 2. Aufl. Wien: Verlag Österreich, 1999, 246 s. ISBN 9783704614421.

HEFERMEHL, Wolfgang Adolf BAUMBACH. *Wechselgesetz und Scheckgesetz*. 22. Aufl. München: C. H. Beck, 2000, 927 s. ISBN 3 406 46907 8.

CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. 2. vyd. Praha: Linde, 2008, 319 s. ISBN 978-80-7201-716-4.

JABLONKA, Branislav. *Zákon zmenkový a šekový. Komentář*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 291 s. ISBN 978-80-8168-721-1.

KAPFER, Hans. *Wechselgesetz und Scheckgesetz*. 6. Aufl. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1967, 368 s.

KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový. Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 456 s. ISBN 978-80-7552-543-7.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 664 s. ISBN 978-7400-402-5.

MACHNIKOWSKI, Piotr. *Weksel własny in blanco*. 1. vyd. Warszawa: C. H. Beck, 2002, s. 261 s. ISBN 83-7247-824-4.

Kapitoly v knihách, články, příspěvky ve sbornících

SEDLAČKO, František. Blankozmenka a právo na jej vyplnění. *Bulletin slovenskej advokácie*, 2011, roč. XVII, č. 7–8, s. 12–19. ISSN 1335-1079.

SVOBODA, Karel. K promlčení osobnostních práv a práva uskutečnit jednostranný právní úkon. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 21, s. 761–763. ISSN 1210-6410.

TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. § 609. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář – Svazek III. § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, 1264 s. ISBN 978-80-7502-003-1.

TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. § 611. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář – Svazek III. § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, 1264 s. ISBN 978-80-7502-003-1.

Národní soudy

Česká republika

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 10. 2004, sp. zn. 9 Cmo 274/2004, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí pod číslem R 71/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1181/2009.

Právní předpisy

Zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový.

Zákon č. 40/1964 Zb., občanský zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Kontakt – e-mail

371539@mail.muni.cz

Promlčení a prekluze u práv z vadného plnění

Zuzana Frantíková

Katedra soukromého práva a civilního procesu, Právnická fakulta,
Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, Česká republika

Abstrakt

Článek se zabývá jedním z následků uplynutí času, a to ztrátou práva či nároku práv z vadného plnění. Mezi práva z vadného plnění patří právo na opravu, výměnu, odstoupení nebo na přiměřenou slevu. Přijetím nového občanského zákoníku došlo ke sjednocení právní úpravy promlčení a prekluze do jednoho kodexu. Stávající právní úprava upřednostnila koncepci promlčení před koncepcí prekluze v případě pozdní notifikace práva z vadného plnění u nabyvatele, čímž zvýhodnila nabyvatele před zcizitelem. Nicméně nejdůležitější právo na odstoupení zůstává i přesto v režimu prekluze. Prekluze práva na odstoupení znamená, že pokud by zcizitel plnil, i když právo na odstoupení zaniklo, jednalo by se o bezdůvodné obohacení na straně nabyvatele, neboť by šlo o plnění bez právního důvodu. Proč byla zvolena koncepce promlčení a platí tato koncepce i v případě spotřebitelské kupní smlouvy?

Klíčová slova

Práva z vadného plnění; právo na odstoupení; prekluze; promlčení.

1 Úvod

Čas je významným faktorem v právní vztazích, neboť uplynutí času má pro právní vztahy důležité následky. Čas je právní událost, která nezávisí na lidské vůli. S uplynutím času se pojí dvojí následky – vznik určitého práva nebo naopak ztráta práva či nároku.¹

Článek se zabývá jedním z následků uplynutí času, a to ztrátou práva či nároku práv z vadného plnění. Mezi práva z vadného plnění patří právo na opravu, výměnu, odstoupení nebo na přiměřenou slevu.

¹ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 3-4 s.

Dle ust. 611 OZ se promlčují všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem. Jiná práva se promlčují, pokud to zákon stanoví. Petr Bezouška uvádí, že se „nepromlčují práva, která nejsou vybavena nárokem, nejedná se tedy o pohledávky, kterým odpovídá dluh. Mezi tyto výjimky patří i právo na odstoupení, které se považuje za kompetenci, neboť se jedná o utvářecí právo. Jeho šikanózní uplatnění by bylo možné řešit na základě ust. § 8 OZ, kdy se takové uplatnění práva považuje za jeho zneužití nepožívající soudní ochranu.“² Prekluzi práva definuje ust. § 654 OZ jako „nebylo-li právo vykonáno ve stanovené lhůtě, zanikne jen v případech stanovených zákonem výslovně.“ Přestože dle Weinholda není terminologie ohledně prekluze a promlčení v občanském zákoníku jednotná, u práv z vadného plnění týkajících se obecné úpravy a kupní smlouvy s rozlišením promlčecích lhůt a prekluzivních lhůt není dle mého názoru problém. Vezmeme-li do úvahy Bezouškův názor ohledně odstoupení od smlouvy jako o kompetenci, která nepodléhá promlčení, je tedy nutné se ptát, zda je vůbec možné, aby zcizitel uplatňoval promlčení u soudu za předpokladu, že ze strany nabyvatele došlo k včasné notifikaci, a může tedy právo na odstoupení podléhat prekluzi, i přestože je to kompetence nikoliv pohledávka.

Předpoklady promlčení a prekluze spočívají v pouhém uplynutí času nebo v uplynutí času ve spojení s jinou právní skutečností, zejména opomenutím jistého právního jednání. Čas je vymezen počátkem a dále jistým počtem fyzikálních jednotek. U práv z vadného jednání běží počátek stanovený bez zbytečného odkladu od objevení skryté vady nejdéle však do šesti měsíců obecně a do dvou let u kupní smlouvy na movitou věc od převzetí věci. V této lhůtě je třeba práva z vadného plnění uplatnit u zcizitele jinak se promlčují, popř. prekludují. Notifikované právo z vadného plnění lze soudně vymáhat v obecné tříleté promlčecí lhůtě, která dle ust. § 628 počne běžet ode dne, kdy u ní bylo právo takto uplatněno. Jedná se o situaci, kdy lhůty na sebe navzájem navazují a uplatí se zde zásada *vigilantibus iuris*.³

Stávající právní úprava upřednostnila pro notifikaci práv z vadného plnění koncepci promlčení před koncepcí prekluze, čímž zvýhodnila nabyvatele před zcizitelem. Nicméně nejdůležitější právo na odstoupení zůstává i přesto

² BEZOUŠKA, Petr a PIECHOWICZOVÁ Lucie. *Nový občanský zákoník 2014*. 1. vyd. Praha: Anag, 2013, s. 99.

³ WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 9 s.

v režimu prekluze.⁴ Prekluze práva na odstoupení znamená, že pokud by zcizitel plnil, i když právo na odstoupení zaniklo, jednalo by se o bezdůvodné obohacení na straně nabyvatele, neboť by šlo o plnění bez právního důvodu. Z tohoto důvodu je nutné se zabývat otázkou, zda má změna koncepce nějaké opodstatnění.

2 Práva z vadného plnění

Koncepce promlčení pro zcizitele znamená, že se stává aktivním činitelem pro případ, že by chtěl zabránit nabyvateli domoci se po určitém čase nároku na vadné plnění uplatněním námitky promlčení, s tím, že zcizitel musí unést břemeno důkazní, co se týče pozdního uplatnění práva z vadného plnění ze strany nabyvatele vyjma práva na odstoupení, kde zákonodárce stejně jako ve zrušeném obchodním zákoníku ponechává tuto limitaci. Nedodrželi-li nabyvatel pro oznámení vad reklamační lhůty, jeho právo z vadného plnění (jak ze zákonné odpovědnosti, tak ze záruční odpovědnosti) se podstatně oslabí, ale nezanikne. Podle principu promlčení vzniká zciziteli možnost vznést námitku, že nabyvatel nesplnil svou povinnost oznámit vady. Jestliže zcizitel tuto námitku vznese v soudním nebo rozhodčím řízení, nemůže být právo z vadného plnění přiznáno, stane se nevymahatelným. Jde-li o kupní smlouvu v mezinárodním obchodě, je dána povinnost oznámit vady (reklamovat) obdobně, ale reklamační lhůty mají podle Vídeňské úmluvy charakter prekluzivní viz čl. 39 CISG.⁵ *Tichý* ve své knize uvádí, že „i režim notifikace je v úpravě ObčZ poplatný především úpravě CISG (čl. 39 a 40). Tomuto režimu se téměř doslova přibližuje v ust. § 2112 (viz výklad k tomuto ustanovení), zatímco komentované ustanovení je řešení, které nemá v režimu CISG základ.“⁶ *Tichý* se na rozdíl od *Tomšy* domnívá, že úprava CISG vychází z koncepce promlčení práv z vadného plnění v případě jejich pozdního oznámení a že občanský zákoník se k této koncepci vrací kromě ust. § 2111 OZ, kde nejdůležitější právo – právo na odstoupení sankcionuje prekluzí v případě opožděné notifikace.

⁴ HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část* (§ 1721–2054). *Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 903-909 s.

⁵ TOMSA, M. In: ŠTENGLOVÁ, I., S. PLÍVA a M. TOMSA (eds.). *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 1088 s.

⁶ Autor tím myslí § 2111 OZ.

⁷ TICHÝ, Luboš, Petra Joanna PIPKOVÁ a Jan BALARIN. *Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 198 s.

V řízení o odstoupení od smlouvy před soudem zkoumá soud otázku notifikace z úřední povinnosti. Konvalidace plnění z odpovědnosti za vady není přípustná, proto není možné, aby se nabyvatel s zcizitelem od zákona dohodou odchýlili.

Oznámení vad (notifikace) je nutný předpoklad pro uplatnění práva z vadného plnění. Zatímco bez notifikace není možné po soudu požadovat, aby právo z vadného plnění nabyvateli přiznal, pozdní notifikace má za následek zánik práva v případě uplatnění námitky pozdního uplatnění a jejího doložení ze strany zcizitele, nicméně dobrovolné plnění ze strany zcizitele není bezdůvodným obohacením.

Otázkou zůstává, zda je koncepce promlčení s výjimkou prekluze v případě práva na odstoupení lepší než koncepce prekluze pro všechna práva z vadného plnění. Zvolená koncepce, která byla přejata z obchodního zákoníku, následuje hlavní principy, na kterých je založen občanský zákoník 1989 jako bezformálnost, smluvní autonomie vůle nebo dispozitivnost. Na druhou stranu, uvažíme-li, jak často je složité dokázat vadnost předmětu plnění při přechodu nebezpečí vzniku škody na nabyvatele, včasné oznámení a prekluze práv při jeho nedodržení je vítaným řešením a prevence zdoluhavých sporů za současného uplatnění zásady právní jistoty.

2.1 Obecná úprava práv z vadného plnění

Obecnou úpravu práv z vadného plnění nalezneme v ust. § 1914 až 1925 OZ, kde je upraveno, jaká práva má nabyvatel, když zcizitel v případě úplatného plnění, neplnil řádně. Práva z vadného plnění lze tedy uplatnit pouze při úplatném plnění.

Nabyvatel nemůže zciziteli vytýkat vadu zřejmou nebo nápadnou, která existovala při uzavření smlouvy, ledaže ji zcizitel lstivě zastřel nebo výslovně prohlásil, že věc je bez vad.

Ust. § 1923 OZ upravuje, jaká práva můžeme uplatnit v případě vadného plnění, přičemž jako hledisko pro jejich rozlišení využívá hledisko odstranitelnosti. Pro případ odstranitelné vady přiznává nabyvateli na roveň postavená tato práva, a to právo na opravu, doplnění chybějící věci nebo přiměřenou slevu. Pro případ, že vadu nelze odstranit, nabyvateli přiznává právo na odstoupení nebo právo na slevu.

Záruční doba nebo lhůta pro uplatnění práv z vadného plnění se staví po dobu, kdy nabyvatel nemohl předmět zcizení používat pro oprávněně vytknutou vadu.

Včasně oznámení skryté vady je podmínkou pro možné uplatnění práva z vadného plnění u soudu. Skrytou vadu lze vytknout nejpozději do 6 měsíců od převzetí předmětu plnění.

Zákon dále upozorňuje na možný souběh práva na náhradu škody a práva na vadné plnění, přičemž, pakliže je možné žalovat na právo na vadné plnění, nelze uplatnit právo na náhradu škody.⁸

2.2 Kupní smlouva na movitou věc

Práva z vadného plnění u kupní smlouvy na movitou věc jsou upraveny v ustanovení § 2112 OZ. Ustanovení § 2112 odst. 1 OZ říká, že „*neoznámil-li kupující vadu bez zbytečného odkladu poté, co ji mohl při včasné prohlídce a dostatečné péči zjistit, soud mu právo z vadného plnění nepřizná. Jedná-li se o skrytou vadu, platí totéž, nebyla-li vada oznámena bez zbytečného odkladu poté, co ji kupující mohl při dostatečné péči zjistit, nejpozději však do dvou let po odevzdání věci.*“ Toto ustanovení bylo do stávající právní úpravy převzato z ust. § 424 ObchZ.

Zákon klade na kupujícího požadavky ve smyslu zásady *vigilantibus iura scripta sunt*, když zjevné vady, lze vytknout bez zbytečného odkladu a skryté vady bez zbytečného odkladu nejpozději však do dvou let od uzavření smlouvy.

V ustanovení § 2112 odst. 2 je zakotvena špatná víra, kdy kupující nemá povinnost vadu notifikovat, neboť prodávající věděl nebo musel vědět o vadě. V praxi to však znamená, že kupující od smlouvy s největší pravděpodobností odstoupí, což prodávajícímu oznámí. Nelze si představit situaci, že by tak neučinil a rovnou by prodávajícího zažaloval.

Vytknout vady u prodávajícího není časově neomezené, takto lze učinit pouze do dvou let od možnosti si zboží prohlédnout. V případě, že prodávající práva z vadného plnění neuzná, kupující se může domáhat svého práva před soudem. Před soudem však prodávající může uplatnit námitku pozdní notifikace, což může mít za následek nepřiznání nároku kupujícího. Notifikaci skryté vady lze tedy nejpozději uplatnit u prodávajícího do dvou

⁸ HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 903-909 s.

let od doby, kdy si mohl věc poprvé řádně prohlédnout. Dvouletá promlčecí lhůta tedy běží od možnosti si věc skutečně prohlédnout, nikoliv tedy od uzavření kupní smlouvy. Notifikované právo, v případě, že dlužník neplní dobrovolně, věřitel uplatní u soudu v tříleté obecné promlčecí lhůtě.

2.2.1 Oznámení vad nebo-li notifikace

Mezi povinnosti kupujícího při koupi patří povinnost věc při převzetí prohlédnout. Neučiní-li tak kupující vystavují se pak riziku, že jejich právo z vadného plnění v případě zjevné vady nebude v soudním řízení přiznáno k námitce prodávajícího pro pozdní oznámení zjevné vady. Zjevnou vadu lze při řádné prohlídce odhalit.

Pro oznámení zákon nepředepisuje žádnou obligatorní formu. Pro lepší dokazování se doporučuje forma písemná. Obsahem oznámení je popis existence vady a současně může obsahovat volbu práva. Lhůta k oznámení je limitována slovy *bez zbytečného odkladu*, což znamená velmi krátký časový úsek po zjištění vady. Následek neuplatnění svého práva včas znamená nepřiznání nároku soudem k námitce prodávajícího, že kupující své právo neuplatnil včas. Skrytou vadu nelze při řádné prohlídce odhalit. Lhůta pro uskutečnění notifikace běží od okamžiku, kdy kupující zjistí rozpor s kupní smlouvou. Lhůta skončí v okamžiku, kdy kupující při dostatečné péči mohl vadu zjistit, nejpozději však do dvou let po odevzdání věci.

Co znamená, že práva z vadného plnění dle dosavadních právních předpisů se prekludovala, zatímco dle stávající právní úpravy jejich neuplatněním bez zbytečného odkladu se vystavujeme nebezpečí uplatnění námitky promlčení ze strany prodávající?

Na tomto místě je třeba upozornit, že toto rozdělení na prekluzi a promlčení se týká pouze prvotního uplatnění u prodávající v rámci tzv. povinnosti kupujícího vadné plnění notifikovat bez zbytečného odkladu poté, co se o vadách dozvěděl nebo se o nich musel dozvědět, nejdéle však do dvou let od uzavření příslušné smlouvy nebo od převzetí zboží.

Pokud však kupující uplatnil právo z vadného plnění u prodávajícího včas, pak se jeho právo, v případě, že nebude uplatněno do tří let u soudu promlčí v obecné promlčecí lhůtě. Stávající úprava se tedy od té dosavadní v tomto smyslu nezměnila (vyjma skutečnosti, že obecná promlčecí lhůta byla sjednocena jak pro obchodní, tak pro občanské závazky).

Prekluze má za následek, že uplynutí časového úseku práva zanikají a jejich uplatňování u soudu již proto není možné, když soud prekluzi zkoumá z úřední povinnosti a pokud dospěje k závěru, že nárok je prekludován, vydá rozhodnutí, ve kterém žalobu zamítne.

2.3 Práva z vadného plnění u spotřebitelské kupní smlouvy

Práva z odpovědnosti za vady u spotřebitelské kupní smlouvy jsou upraveny v ustanovení § 2169 OZ. Je to ustanovení speciální vůči obecné úpravě obligacních práv a stojí vedle právní úpravy kupní smlouvy. U spotřebitelské kupní smlouvy se práva na včasnou notifikaci neuplatní dle mého názoru vůbec. Dle *Tichého* 24 měsíční lhůta slouží pouze časovému omezení výskytu vady, a proto zde není žádné časové omezení uplatnění práva, přičemž obecnou úpravu nelze použít. Vadu, která se vyskytla v záruční době, lze vytknout i po uplynutí této záruční doby. Od vytknutí by pak běžela promlčecí lhůta ve smyslu dle § ust. 628 OZ.⁹

2.4 Přechodná ustanovení a jejich vliv na práva z vadného plnění

Není-li dále stanoveno jinak, řídí se jiné právní poměry vzniklé přede dnem účinnosti tohoto zákona, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé, včetně práv a povinností uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, dosavadními předpisy dle ustanovení § 3028 odst. 3 OZ. Jinými slovy práva z vadných plnění vzniklých ze smluv uzavřených za dosavadní právní úpravy se řídí ObčZ 1964 nebo ObchZ. Pokud tedy byla včas uplatněna u prodávajícího, nejsou prekludována v případě občanskoprávních závazků nebo promlčena v případě obchodněprávních závazků, a mohou být před soudem uplatněna v obecné tříleté, v případě obchodních vztahů v čtyřleté promlčecí lhůtě.

Dosavadní právní úprava samozřejmě stále ještě může být aplikována, neboť mohly být za dosavadní právní úpravy uzavřeny smlouvy k budoucím věcem se vznikem např. v roce 2020. Lhůty a doby pro uplatnění práv, která se řídí dosavadními předpisy, i když začnou běžet po dni nabytí účinnosti tohoto zákona se dle ustanovení § 3036 řídí dosavadními právními předpisy.

⁹ TICHÝ, Luboš, Petra Joanna PIPKOVÁ a Jan BALARIN. *Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 413 s.

3 Závěr

V článku byl porovnáván režim obecné úpravy práv z vadného plnění s režimy zvláštními, a to s režimem kupní smlouvy na movitou věc a spotřebitelské kupní smlouvy z pohledu jejich zániku pro marné uplatnění času.

Zatímco dosavadní právní úprava občanských závazkových vztahů uplatňovala pro nabyvatele přísnější právní úpravu vycházející ze CISGu, když včasné neoznámení sankcionovala prekluzí, dosavadní právní úprava obchodních závazkových vztahů uplatňovala naopak koncept promlčení pro opožděné uplatnění práv z vadného plnění u skrytých vad s výjimkou práva na odstoupení, které se prekludovalo.

Stávající právní úprava kupní smlouvy na movitou věc vychází ze zrušeného obchodního zákoníku, a proto vychází z koncepce, že opožděná notifikace skrytých vad může vést k uplatnění námítky promlčení ze strany prodávajícího, tedy vrací se ke koncepci promlčení výjma práva na odstoupení od smlouvy, které jako jediné zaniká, což nejde nikterak konvalidovat, a to ani dohodou smluvní stran. Prekluze práva na odstoupení znamená, že pokud by prodávající plnil, i když právo na odstoupení zaniklo, jednalo by se o bezdůvodné obohacení na straně kupujícího, neboť by šlo o plnění bez právního důvodu. Není tedy pravdou to, že stávající právní úprava vychází z OZ 1964 potažmo ze CISG, ale ze zrušeného obchodního zákoníku, který úpravu v CISG nereflektoval. U spotřebitelské kupní smlouvy dokonce nemáme ani limit, do kterého lze „zákonná práva ze záruky za jakost“ uplatnit u prodávajícího.

Dle mého názoru by bylo v zájmu právní jistoty lepší a také s ohledem na mezinárodní závazky přijmout koncepci prekluze v případě pozdního oznámení práv z vadného plnění nebo ze záruky za jakost u práv z vadného plnění obecně, u kupní smlouvy na movitou věc, stejně jako i pro spotřebitelskou kupní smlouvu s tím, že včasné notifikovaná práva lze uplatnit před soudem v obecné tříleté promlčecí lhůtě. V opačném případě by doslovná interpretace spotřebitelské smlouvy mohla vnést značnou nerovnováhu do spotřebitelského vztahu v případě kupní smlouvy a zakotvit tak v ČR nadstandardní ochranu spotřebitele.

Literatura

- BEZOUŠKA, Petr a PIECHOWICZOVÁ Lucie. *Nový občanský zákoník 2014*. 1. vyd. Praha: Anag, 2013, 300 s. ISBN 978-80-7263-819-2.
- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 1344 s. ISBN 978-80-7400-535-0.
- HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8.
- TICHÝ, Luboš, Petra Joanna PIPKOVÁ a Jan BALARIN. *Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 504 s. ISBN 978-80-7400-521-3.
- TICHÝ, Luboš. *CISG (Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 412 s. ISBN 978-80-7400-649-4.
- TOMSA, M. In: ŠTENGLOVÁ, I., S. PLÍVA a M. TOMSA (eds.). *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 1469 s. ISBN 978-80-7400-354-7.
- WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 284 s. ISBN 978-80-7400-576-3.

Kontakt – e-mail

zuzka.frantikova@gmail.com

Intertemporální problémy zákonného předkupního práva spoluvlastníků a související otázky

Anna Lebedová

Katedra občanského práva, Právnická fakulta,
Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Abstrakt

Čas jako fenomén se v právních vztazích projevuje i skrze přechodná ustanovení jednotlivých právních předpisů. Problematika aplikace intertemporálních norem získala na aktuálnosti rovněž ve spojení s účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Jeho přechodná ustanovení významně zasáhla do řady právních oblastí, mimo jiné též do pojetí věcných práv (zejména § 3054 a násl. o. z.). Jmenované normy jsou mimo jiné očekávanou reakcí na znovuzavedení zásady *superficies solo cedit* do českého právního prostředí. Příspěvek se zaměřuje zejména na problematiku týkající se spoluvlastníků nemovitých věcí, konkrétně zákonné předkupní právo mezi nimi, jež bylo známo především předchozímu občanskému zákoníku a jehož účinky byly skrze § 3062 o. z. prodlouženy až do konce roku 2014, načež byl zmiňovaný institut do českého občanského práva navrácen s účinností k 1. 1. 2018. Opomenuta v naznačeném kontextu proto nezůstane ani reflexe novely občanského zákoníku zákonem č. 460/2016 Sb.

Klíčová slova

Spoluvlastnictví; nemovitá věc; předkupní právo; přechodná ustanovení.

1 Úvodem

1.1 Čas jako fenomén v soukromém právu.

Čas bývá zpravidla řazen mezi objektivní, čili na vůli člověka nezávislé právní skutečnosti. Může se projevat jako pevně stanovený okamžik, jako doba, či lhůta – v závislosti na tom, zda uplynutím vymezeného časového úseku

právo bez dalšího zaniká, či je-li v rámci něho zapotřebí dotčené právo uplatnit. Vedle typických projevů času jako objektivní právní skutečnosti (jejímž důsledkem může být kupříkladu promlčení nebo prekluze práva) jej můžeme vnímat i z poněkud odlišného pohledu.

Čas hraje významnou roli rovněž ve smyslu vývoje právního řádu, konkrétně ve vztahu k nově platným a účinným právním předpisům (resp. jejich novelám), které vedle norem regulujících právní vztahy ve vymezené oblasti své působnosti obsahují nutně (zpravidla) i přechodná ustanovení řešící intertemporální problémy vyvstanuvší právě v důsledku novelizace právního řádu. Ať je změna práva vyvolána jakýmkoliv podněty, jako je politická vůle, sociální vývoj společnosti, posun v potřebách právních subjektů, či rozvoj právních vztahů, je zapotřebí vždy vyřešit jak vzájemný vztah nové a původní derogované právní normy, tak především dopad nově platného předpisu na právní vztahy existující před i po okamžiku počátku účinnosti takového zákona.

Někteří autoři¹ upozorňují na deficit tuzemské literatury v oblasti práva „přechodných ustanovení“, k němuž začíná být obracena pozornost až právě v souvislosti s aktuálně účinným občanským zákoníkem (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů – dále též jen „o. z.“).

1.2 Prolongace předkupního práva spoluvlastníků a její důsledky

V následujícím příspěvku se zaměříme na intertemporální otázku zákonného předkupního práva spoluvlastníků nemovité věci, jehož účinky regulované § 140 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „obč. zák.“), byly nejprve skrze ustanovení § 3062 o. z. o rok od účinnosti občanského zákoníku prodlouženy. Následně byl řečený institut z českého soukromého práva vypuštěn, aby se do něho s účinností od 1. 1. 2018 v důsledku novely občanského zákoníku znovu navrátil.

Odborná veřejnost i judikatura se zabývala, resp. stále řeší otázky s popsáním, nutno dodat že poměrně kvapným, vývojem právní úpravy spojené. Táže se podle režimu kterého z občanských zákoníků se budou řešit spory

¹ KRÁLÍK, M. Intertemporalita v oblasti věcných práv v rozhodovací praxi NS. *Soudní rozhledy*, č. 6, 2016, s. 182. Dostupné v Beck-online.cz [Právní informační systém].

v případě porušení předkupního práva v době od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2015 i v obdobích následujících. Dále se nabízí otázka účelnosti takových diametrálních změn v průběhu poměrně krátkého časového období. S naznačeným se pojí též problematika důsledků popsanych zvrátů.

2 Předkupní právo spoluvlastníků v průběhu času

2.1 Dřívější úprava v § 140 obč. zák.

Právní úprava účinná do 31. 12. 2013 normovala v § 140 obč. zák., že převáděl-li se spoluvlastnický podíl, mají spoluvlastníci předkupní právo, ledaže jde o převod osobě blízké. Byť byl spoluvlastník absolutním vlastníkem svého podílu, s nímž mohl volně disponovat, byla jeho svoboda v nakládání s ním vedle zákazu zásahu do práv ostatních spoluvlastníků zásadně (vyjma převodů na osoby blízké) omezena též zákonným předkupním právem svědčícím ostatním spoluvlastníkům. V intencích judikatury Nejvyššího soudu se jednalo o „*předkupní právo mezi podílovými spoluvlastníky, které vyplývá přímo ze zákona a má věcně právní povahu, je trvalým omezením jedné ze tří nejvýznamnějších složek obsahu práva vlastnického (práva nakládat svou věcí, konkrétně převést ji na jiného)*“.² Subjektu tak nebylo bráněno v realizaci jeho dispozičního práva zcela, ovšem dotčeným spoluvlastníkům byla dána možnost ovlivnit personální okruh budoucích spoluvlastníků.³

2.2 Derogace novým občanským zákoníkem, prolongace

Takzvaný nový občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014, ovšem koncepci obecného zákonného předkupního práva mezi spoluvlastníky zásadně opustil⁴. V § 3062 o. z. se v reakci na naznačenou koncepční změnu stanoví, že „*zákonné předkupní právo spoluvlastníků podle § 140 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zanikne uplynutím jednoho roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona. To neplatí v případě spoluvlastnictví k zemědělskému nebo rodinnému závodu*“.⁵ Citovaná norma tak fakticky prolonguje účinky

² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2014, sp. zn. 30 Cdo 4017/2013.

³ Srov. též LAVICKÝ, Petr. Komentář k § 140 In: FIALA, J., M. KINDL a kol. *Občanský zákoník: komentář. I. díl (§ 1 až 487)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. Kodex. Dostupné v Aspi [Právní informační systém]. [cit. 10. 3. 2018].

⁴ Srov. Důvodová zpráva k § 1125 zákona č. 89/2012 Sb.

⁵ § 3062 o. z.

zákonného předkupního práva vzniklého podle předchozí právní úpravy, jež v jejím důsledku platí ještě rok po derogaci občanského zákoníku z roku 1964. Občanský zákoník z roku 2012 ve svém prvním účinném znění předkupní právo spoluvlastníků v nastíněném smyslu neznal.

V § 1123 o. z. poskytoval spoluvlastníku možnost volné dispozice s jeho podílem. Ta ovšem nesměla být na újmu právům ostatních spoluvlastníků.⁶ Občanský zákoník též konstruoval výjimky z právě řečeného pravidla, jimiž bylo vedle v literatuře uváděných „*předkupního práva k rodinnému závodu (§ 704) a předkupního práva k zemědělskému závodu (§ 1124 a 1125)*“⁷, též časově (6 měsíců) omezené předkupní právo spoluvlastníků, jejichž společenství bylo založeno pořízením pro případ smrti nebo jinou právní skutečností tak, že spoluvlastníci nemohli svá práva a povinnosti od počátku ovlivnit⁸ – a předkupnímu právu odpovídající omezení v příští dispozici si kupříkladu sjednat. Z řečeného ovšem byly vyjmuty převody na osoby v zákoně vyjmenované⁹. Vylíčené pak ve smyslu ustanovení § 1124 odst. 2, části věty první před středníkem, o. z. platilo i pro bezúplatné převody spoluvlastnického podílu.

2.3 Novela zákonem č. 460/2016 Sb. – znovuzavedení

Koncepce zákonného předkupního práva mezi spoluvlastníky se výrazně dotkla první novela občanského zákoníku zákonem č. 460/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a další související zákony (dále též jen „*novela*“), jež nabyla v části dotýkající se § 1124 o. z. účinnosti dnem 1. 1. 2018.

Podle ustanovení části první čl. I bodu 13 novely zní § 1124 o. z. nově takto: „*Převádí-li se spoluvlastnický podíl na nemovité věci, mají spoluvlastníci předkupní právo, ledaže jde o převod osobě blízké. Nedohodnou-li se spoluvlastníci o výkonu předkupního práva, mají právo vykoupit podíl poměrně podle velikosti podílů.*“ Novela tedy

⁶ § 1123 o. z.: „*Spoluvlastník může se svým podílem nakládat podle své vůle. Takové nakládání však nesmí být na újmu právům ostatních spoluvlastníků bez zřetele k tomu, z čeho vyplývají.*“

⁷ VYCHOPEN, Martin. Komentář k § 3062 In: ŠVESTKA, J., J. DVORÁK, J. FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. (§ 2521–3081, relativní majetková práva 2. část)*. Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, Dostupné v Aspi [Právní informační systém]. [cit. 10. 3. 2018].

⁸ Srov. § 1124 odst. 1 o. z. ve znění do 31. 12. 2017.

⁹ Zcela korektně šlo o jiného spoluvlastníka nebo jeho manžela, sourozence nebo příbuzného v řadě přímé.

opět po 3 letech od definitivního opuštění koncepce zákonného předkupního práva mezi spoluvlastníky *nemovité věci* toto zavádí, a sice v poměrně širokém rozsahu¹⁰, bez časového (šestiměsíčního) omezení. Uvedenou změnu žel blíže nezdůvodňuje¹¹. Jeví se vhodným připomenout, že popsany obrat byl v rámci legislativního procesu podroben četné kritice s odkazem na silné narušení autonomie vůle dotčených osob, jakož i většinu evropských úprav, které vzájemné zákonné předkupní právo mezi spoluvlastníky nekonstruují¹². Pochybnosti o účelnosti návratu zmiňovaného institutu jsou pak vyjadřovány i na poli odborných periodik¹³. Nicméně případné těžkosti spojené s realizací tohoto institutu, jakož i komplikace, jež může do praktického života přinést¹⁴, přesahují meze tohoto pojednání.

Pro úplnost jeví se snad ještě vhodným doplnit, že rozebírané dispoziční omezení se vztahuje, obdobně jako předkupní právo podle § 1124 o. z. ve znění před novelou, i na bezúplatné převody spoluvlastnického podílu na nemovité věci (srov. § 1124 odst. 2 o. z.). V rámci vzpomínané novelizace bylo však z občanského zákoníku vypuštěno pravidlo obsažené v § 1124 odst. 2, věť druhé, o. z., podle něhož se toto ustanovení, předvídající svou aplikaci mimo jiné i na bezúplatné převody, použije i na jiná zákonná předkupní práva.¹⁵

3 Porušení předkupního práva

3.1 Rozhodná právní úprava

Shora rozebírané ustanovení § 3062 o. z. prodlužuje účinky zákonného předkupního práva podle § 140 obč. zák., od něhož bylo pro příště

¹⁰ Omezujíc je na nemovité věci a vyjímaje převody osobě blízké.

¹¹ Viz absence patřičného vysvětlení v důvodové zprávě.

¹² Srov. zejména *Právní rozhledy*, 2015, č. 20, s. I; či NEVRKLA, Luboš. Návrat „obecného“ zákonného předkupního práva u nemovitých věcí. In: *Epravo* [online]. 2017 [cit. 10. 3. 2018].

¹³ Srov. KASL, Jakub. Nečekaný návrat zákonného předkupního práva u nemovitostí. [online]. In: *Právní prostor*. 2017 [cit. 10. 3. 2018].

¹⁴ Zejména nutnost primárního nabídnutí spoluvlastnického podílu na společných částech domu ostatním spoluvlastníkům v případě bytového spoluvlastnictví, má-li vlastník v úmyslu svou bytovou jednotku zcizit.

¹⁵ Srov. § 1124 odst. 2 o. z. ve znění před novelou: „*Předkupní právo mají spoluvlastníci i v případě, že některý ze spoluvlastníků převádí podíl bezúplatně; tehdy mají spoluvlastníci právo podíl vykoupit za obvyklou cenu. To platí i v jiných případech zákonného předkupního práva.*“ Lze-li i přesto dovodit účinky též ostatních zákonných předkupních práv na bezúplatné dispozice, je otázkou.

zákonodárcem upuštěno. Respektive pouze dočasně, jak bylo vylíčeno shora. V souvislosti s popsanou situací ovšem vyvstala otázka, jakému režimu bude podřízeno posuzování případného porušení takového zákonného omezení v dispozici se spoluvlastnickým podílem. V úvahu přicházel jak dříve účinný občanský zákoník, tak novější právní úprava. Že nejde o otázku „pouze akademickou“ nýbrž mající zásadní důsledky v praxi zdůvodňuje doktor Králík pojmenováním několika konkrétních problémů.¹⁶ Odborná veřejnost k nastíněné otázce zprvu nezaujala jasné stanovisko. Část autorů¹⁷ se přiklání spíše k aplikaci zákona č. 40/1964 Sb., byť jednoznačné řešení přenechávala na soudní praxi¹⁸. Naproti tomu jiní autoři¹⁹ k řečené problematice své stanovisko neprezentovali.

I dle našeho mínění je vhodnější závěr preferovaný v citované komentářové literatuře a následně dovozený též judikaturou²⁰ o použitelnosti režimu předchozího občanského zákoníku ve vztahu k nárokům z předkupního práva vzniklým a uplatněným před 1. 1. 2014, tak rovněž těch, proces o jejichž uplatnění bude zahájen až po uvedeném datu během jednoroční doby, na niž bylo předkupní právo v intencích dřívější právní úpravy zachováno, jakož i pro později vznesené nároky, mající ovšem stále původ v § 140 obč. zák. Byť zákon výslovně na takovou situaci nepamatuje, jeví se případnějším uzavřít, že ustanovení § 3062 o. z. v sobě kromě prolongace předkupního práva spoluvlastníků obsahuje i prodloužení účinků dříve platných právních pravidel řešících jeho nerespektování. Opačný přístup by znamenal posuzování institutu „starého“ práva podle regulí nově účinného předpisu, jež (alespoň ve svém prvním účinném znění) obdobný institut neznal. Posledně nastíněný výklad ovšem považujeme vzhledem k nutnosti respektování právní jistoty dotčených účastníků za nežádoucí.

¹⁶ Viz KRÁLÍK, Michal. Podílové spoluvlastnictví: přechodná ustanovení a judikatura Nejvyššího soudu. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 4, s. 31.

¹⁷ SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1240.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ ŠVESTKA, J., J. DVOŘÁK, J. FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, s. 1042.

²⁰ Zejména srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2016, sp. zn. 30 Cdo 789/2016.

3.2 Judikatura Nejvyššího soudu, senátu 30 Cdo

Vedle odborné literatury se zmíněnému problému v některých kauzách věnovala, jak bylo shora naznačeno, již také judikatura Nejvyššího soudu. Konkrétně senát 30 Cdo ve svém rozsudku ze dne 21. září 2016, sp. zn. 30 Cdo 789/2016, dospěl k názoru, podle něhož *„došlo-li v průběhu plynutí jedno-roční doby stanovené v § 3062 o. z. k porušení zákonného předkupního práva spoluvlastníka podle § 140 obč. zák. a uplatnil-li u soudu dotčený spoluvlastník po právu příslušný nárok jemu plynoucí z dosavadní hmotněprávní úpravy, je nezbytné, aby soud o tomto nároku rozhodoval podle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v rozhodném znění.“*²¹ K vyličenému jej vedla úvaha, že byť uplynutím jednoho roku od účinnosti občanského zákoníku zaniká předkupní právo ve smyslu § 140 obč. zák. je zapotřebí pamatovat na případy, byl-li z tvrzeného porušení v tomto období uplatněn příslušný nárok. S odkazem na úmysl zákonodárce pak artikuloval shora citovaný názor. Vyloučil přitom však požadavek „opomenutého“²² spoluvlastníka na určení spoluvlastnického práva. Uvedenou výlukou odůvodnil zánikem zákonného předkupního práva k 1. 1. 2015, ve vztahu k němuž v dané kauze absentuje naléhavý právní zájem žalobce na takovém určení.

Žalobkyně se v dotčené věci domáhala určení, že je spoluvlastníkem stále původní subjekt (jeden z žalovaných), poněvadž spoluvlastnický podíl nebyl pro porušení předkupního práva platně zcizen. Dovolací soud ale s odkazem na § 80 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění dalších předpisů (dále též jen „o. s. ř.“), její dovolání shledal nedůvodným, neboť i v případě vyhovění žalobčině požadavku *„by již de lege lata vůči dovolatelce nevyplyvaly žádné povinnosti z titulu porušení zákonného předkupního práva..., a dovolatelka se tak nemůže domoci příznivějšího právního posouzení.“*²³ Citované rozhodnutí bylo napadeno ústavní stížností, jež je u Ústavního soudu vedena pod sp. zn. I. ÚS 3926/16, avšak prozatím (ke dni sepsání tohoto příspěvku) nerozhodnuta.

Na jmenovaný rozsudek navázal Nejvyšší soud mimo jiné v usnesení ze dne 19. října 2016, sp. zn. 30 Cdo 1984/2016. Odkazuje na ně, plně

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2016, sp. zn. 30 Cdo 789/2016.

²² Vůči němuž bylo předkupní právo porušeno.

²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2016, sp. zn. 30 Cdo 789/2016.

se ztotožnil s tam vyslovenými konkluzemi, jež žel hlouběji nerozpracovává²⁴. Předmětem ústavního přezkumu se z iniciativy žalobkyně stalo i posledně uváděné rozhodnutí Nejvyššího soudu, na něž Ústavní soud reagoval ve svém usnesení ze dne 30. května 2017, sp. zn. III. ÚS 4095/16. Jím odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou, přičemž úvahu Nejvyššího soudu o absenci naléhavého právního zájmu označil za racionální²⁵. V závěru odůvodnění pak připomněl, že v projednávané věci byla žaloba soudem prvního stupně zamítnuta jako nedůvodná, avšak naléhavý právní zájem žalobkyně byl okresním soudem shledán. Následně zdůraznil, že jeho úkolem „*nebylo hodnocení, z jakých důvodů nemělo být stěžovatelce vyhověno, nýbrž zda se tak stalo výkladem tzv. podústavního práva v mezích ústavně zaručeného práva na soudní ochranu. Závěr všech soudů o nedůvodnosti žaloby je přitom (byť z rozdílných důvodů – pozn. autorky) shodný.*“²⁶

3.3 Naléhavý právní zájem

Vzhledem k nastíněné problematice, jeví se na tomto místě případným stručný exkurz do teorie určovací žaloby ve smyslu § 80, o. s. ř., konkrétně k výkladu pojmu naléhavý právní zájem. Předpokladem úspěšnosti určovací žaloby je vedle věcné legitimace též naléhavý právní zájem žalobce na požadovaném určení. Mezi oběma řečenými aspekty je zapotřebí rozlišovat²⁷. Samotný naléhavý právní zájem na určení pak bude shledán zpravidla, bylo-li by bez něho ohroženo právo žalobce, či stalo-li by se jeho právní postavení bez požadovaného určení nejistým.²⁸

Za připomenutí též stojí judikaturou konstantně přijímaná teze, dle níž „*je ve smyslu § 80, o. s. ř. dán naléhavý právní zájem žalobce na určení vlastnického*

²⁴ Obdobně též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2016, sp. zn. 30 Cdo 2366/2016.

²⁵ Srov. bod 12 usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. III. ÚS 4095/16.

²⁶ Srov. bod 13 usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. III. ÚS 4095/16.

²⁷ Srov. kupř. již rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. dubna 2002, sp. zn. 21 Cdo 679/2001: „*Ve věci určení, zda tu ústavní právo je či není, je třeba rozlišovat mezi naléhavým právním zájmem na požadovaném určení a věcnou legitimací k takovému určení. Věcnou legitimací k určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, má ten, kdo je účasten právního vztahu nebo práva, o němž v řízení jde, nebo jebož právní sféry se sporný právní vztah nebo sporné právo týká.*“

²⁸ Viz DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 527. Či též nález Ústavního soudu ze dne 20. června 1996, sp. zn. III. ÚS 17/95.

*práva k nemovité věci, u níž je v katastru nemovitostí veden jako vlastník někdo jiný.*²⁹ Zkoumaný atribut je pak dán vždy, je-li cílem žaloby uvést právní stav evidovaný v katastru nemovitostí do souladu se skutečnými poměry. Obdobně pak byl dovozen naléhavý právní zájem spoluvlastníka na určení, který subjekt je s ním ve spoluvlastnickém poměru³⁰.

3.4 Polemika se závěry citované judikatury.

Ve vztahu k řečenému jeví se pak případným zmínit též vyjádření JUDr. Vrchy, jenž v reakci na kritiku rozhodnutí 30 Cdo 789/2016³¹ tuto považuje za nedůvodnou právě s odkazem na shora uvedené usnesení Ústavního soudu.³² Nutné je ovšem připomenout, že ani Ústavní soud se ve svém shora citovaném rozhodnutí posouzením naléhavého právního zájmu podrobně nezabýval, byť naznačil, že úvahu Nejvyššího soudu považuje za racionální. Věcným přezkumem napadeného rozhodnutí se ovšem blíže nezabýval. V intencích stěžovatelčiných námitek neshledal, že by ze strany obecných soudů došlo k porušení jejích ústavně zaručených základních práv. Vyčíst z jeho odůvodnění ovšem již nelze přitakání závěru o absenci naléhavého právního zájmu žalobkyně na určení druhého spoluvlastníka právě pro derogaci právní úpravy zákonného předkupního práva spoluvlastníků, natož pak z něj naznačené dovozovat pro odlišnou kauzu³³, jež byla předmětem zmíněné kritiky (rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 789/2016) především.

Dovolujeme si proto vyjádřit podporu nesouhlasu s finálním závěrem posledně citovaného rozsudku, byť s jeho základní tezí prosazující aplikovatelnost

²⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2017, sp. zn. 22 Cdo 3799/2017 a v něm citovaná rozhodnutí, obdobně pak též rozsudek téhož soudu ze dne 25. ledna 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2012 – „*Navrhje-li žalobce určení svého vlastnického práva k nemovitosti nebo jiného práva, které se zapisuje do katastru nemovitostí České republiky, je na požadovaném určení vždy naléhavý právní zájem, má-li být soudní rozhodnutí určující právo zaznamenáno do katastru nemovitostí a tímto způsobem dosaženo shody mezi stavem právním a stavem zapsaným v Katastru nemovitostí České republiky.*“

³⁰ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2000, sp. zn. 22 Cdo 2024/99.

³¹ Uveřejněnou M. Králíkem v Bulletinu advokacie KRÁLÍK, Michal. Podílové spoluvlastnictví: přechodná ustanovení a judikatura Nejvyššího soudu. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 4, s. 32–33.

³² Srov. VRCHA, Pavel. Reakce na kritiku Michala Králíka k rozhodnutí NS sp. zn. 30 Cdo 789/2016. In: *Pavel Vrchy, soudek NS ČR* [online]. 2017 [cit. 12. 3. 2018].

³³ Předmětem řízení pod sp. zn. III. ÚS 4095/16 bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1984/2016 nikoliv sp. zn. 30 Cdo 789/2016.

zákona č. 40/1964 Sb., na nároky ze zákonného předkupního práva podle § 140 obč. zák. souhlasíme. Za problematickou pokládáme zejména tu část odůvodnění daného rozhodnutí, v níž dovolací soud neshledal naléhavý právní zájem žalobkyně na požadovaném určení z důvodu zániku zákonného předkupního práva spoluvlastníků k 1. 1. 2015, konstatuje přitom, že ani případná deklarace spoluvlastnického vztahu mezi ní a žalovaným (původním spoluvlastníkem) ve vztahu k dotčenému majetku by pro ni nezakládala možnost zachování zákonného předkupního práva. Řečené by snad bylo lze shledat nedostatkem v otázce aktivní věcné legitimace žalobkyně, domáhala-li by se snad určení právě takového nároku (zákonného předkupního práva), neboť v takové situaci by se dožadovala konstatování práva jí nesvědčícího. Nepřílehavým je ovšem v nastíněném shledat absenci naléhavého právního zájmu, jakožto hmotněprávní podmínky úspěšnosti žaloby na určení spoluvlastnického poměru. Rovněž i úvaha o nedostatku věcné legitimace by však zasluhovala podrobnějšího prořešení, neboť z vyznění rozsudku se s jistotou nepodává, domáhala-li se žalobkyně určovací žalobou skutečně svého předkupního práva. Požadovala-li totiž určení okruhu spoluvlastníků, resp. určení, že žalovaný je spoluvlastníkem jejich společné věci, lze se důvodně domnívat, že podmínka naléhavého právního zájmu mohla být splněna.

Naléhavý právní zájem je ve smyslu judikatury Nejvyššího soudu dán totiž též tehdy, tvrdí-li žalobce, že právní stav evidovaný v katastru nemovitostí neodpovídá skutečným poměrům³⁴. Je tedy zcela legitimním dovozovat naléhavý právní zájem spoluvlastníka na určení, spoluvlastnického práva jiného subjektu ke společné věci. Jak bylo již shora připomenuto, spoluvlastník má právo mít možnost ovlivnit, s kým bude v takovém právním vztahu, což má význam pro jejich koexistenci jako právních subjektů, nakládání se společnou věcí, její správu a podobně. Domníváme se tudíž, že má též oprávněný zájem na tom, aby bylo na jisto postaveno, kdo jsou subjekty na spoluvlastnickém poměru zúčastněné.

³⁴ Nejvyšší soud uvedené dovodil i ve vztahu k věci, o níž se žalobce domáhal určení, že je součástí společného jmění manželů – viz opětovně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2017, sp. zn. 22 Cdo 3799/2017.

Nad řečené a stranou kritiky sluší se ještě pro úplnost dodat, že vzhledem k následnému vývoji právní úpravy, v jehož důsledku bylo zákonné předkupní právo spoluvlastníků do právního řádu opět (byť částečně modifikované – vztahující se k nemovitým věcem) navráceno, se jeví judikaturou prozatím přijaté teze bez dalšího neudržitelnými. Máme za to, že setrvání na prezentovaném závěru založeném na přisvědčení o absenci naléhavého právního zájmu na straně žalujícího spoluvlastníka, by mohlo v důsledku znamenat, že subjekt, který žaloval na určení spoluvlastnictví (dovolává se současně relativní neplatnosti převodu spoluvlastnického podílu) v období, v němž právní řád neznal zákonné předkupní právo spoluvlastníků³⁵, by se ochrany svého práva pro nedostatek naléhavého právního zájmu domoci nemohl, zatímco, vyčkal-li by, až by byl uvedený institut do občanského zákoníku navrácen³⁶, měl by opět šanci na úspěch ve věci. S ohledem na vylíčené si proto troufáme uzavřít, že argument o absenci naléhavého právního zájmu subjektu v důsledku upuštění od koncepce zákonného předkupního práva se jeví napříště při nejmenším problematicky obhajitelným.

4 Závěrem

Shora popsaná, a nutno dodat, specifická situace, je jen důkazem možných negativních důsledků příliš častých a po hříchu mnohdy nekonceptních změn právního řádu. Řešení naznačených konsekvencí je pak na bedrech zejména rozhodujících soudů. Názory na problematiku zákonného předkupního práva spoluvlastníků a především na jeho potřebnost se liší. Nutno říci, že i náhled na řešení v tomto příspěvku nastíněné situace tak může záviset na přesvědčení o významu, či (ne)zbytnosti zmíněného institutu. Ovšem posouzení naléhavého právního zájmu na určení okruhu spoluvlastníků by nemělo být tímto názorem determinováno, stejně jako nelze uzavřít, že upuštěním od koncepce zákonného předkupního práva mezi spoluvlastníky, zaniká naléhavý právní zájem na určení spoluvlastnictví, nejistota o němž byla vyvolaná porušením povinnosti vyplývající právě ze zákonnou úpravou napříště neregulovaného institutu (předkupního práva).

³⁵ V případě českého občanského zákoníku fakticky od 1. 1. 2015 do 31. 12. 2017.

³⁶ Jak se ostatně stalo ke dni 1. 1. 2018.

Podstatným je ovšem závěr řešící v úvodu vymezenou intertemporální otázku, podle něhož se právní úprava zákona č. 40/1964 Sb. aplikuje v kauzách majících základ v § 140 obč. zák., a to ať bylo předmětné právo uplatněno před 1. 1. 2014, v průběhu roku 2014, či po 1. 1. 2015. Z řečeného přitom nelze vyloučit ani nároky spoluvlastníků na určení, kdo je s nimi v dotčeném spoluvlastnickém poměru ke společné věci. Mimo to nelze opomíjet, že k 1. 1. 2018 nabyla účinnosti novela občanského zákoníku, jež zákonné předkupní právo spoluvlastníků nemovité věci opět reguluje (srov. § 1123 a § 1124 o. z., ve znění účinném po 1. 1. 2018).

Literatura

DRÁPAL, Ljubomír, Jaroslav BUREŠ a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 527.

KASL, Jakub. Nečekaný návrat zákonného předkupního práva u nemovitostí. In: *Právní prostor* [online]. 2017 [cit. 10. 3. 2018]. <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/necekany-navrat-zakonneho-predkupniho-prava-u-nemovitosti>

KRÁLÍK, M. Intertemporalita v oblasti věcných práv v rozhodovací praxi NS. *Soudní rozhledy*, č. 6, 2016, s. 182. Dostupné v Beck-online.cz [Právní informační systém]. [cit. 10. 3. 2018].

KRÁLÍK, Michal. Podílové spoluvlastnictví: přechodná ustanovení a judikatura Nejvyššího soudu. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 4, s. 31.

LAVICKÝ, Petr. Komentář k § 140 In: FIALA, J., M. KINDL a kol. *Občanský zákoník: komentář. I. díl (§ 1 až 487)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. Kodex. Dostupné v Aspi [Právní informační systém]. [cit. 10. 3. 2018].

NEVRKLA, Luboš. Návrat „obecného“ zákonného předkupního práva u nemovitých věcí. In: *Epravo* [online]. 2017 [cit. 10. 3. 2018]. <https://www.epravo.cz/top/clanky/navrat-obecneho-zakonneho-predkupniho-prava-u-nemovitych-veci-105686.html>

Právní rozhledy, 2015, č. 20, s. I.

SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1276 s. ISBN 978-80-9400-499-5.

ŠVESTKA, J., J. DVORÁK, J. FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014, str. 1042.

VLÁDA ČR; POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze)*. Dostupné v Aspi [Právní informační systém]. [cit. 10. 3. 2018].

VRCHA, Pavel. Reakce na kritiku Michala Králíka k rozhodnutí NS sp. zn. 30 Cdo 789/2016. In: *Pavel Vrcha, soudce NS ČR* [online]. 2017 [cit. 12. 3. 2018].

VYCHOPENĚ, Martin. Komentář k § 3062 In: ŠVESTKA, J., J. DVORÁK, J. FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. (§ 2521–3081, relativní majetková práva 2. část)*. Wolters Kluwer, a. s., Praha 2014. Dostupné v Aspi [Právní informační systém]. [cit. 10. 3. 2018].

Judikatura

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2000, sp. zn. 22 Cdo 2024/99.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. dubna 2002, sp. zn. 21 Cdo 679/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. ledna 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2014, sp. zn. 30 Cdo 4017/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2016, sp. zn. 30 Cdo 789/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2016, sp. zn. 30 Cdo 1984/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2016, sp. zn. 30 Cdo 2366/2016.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2017, sp. zn. 22 Cdo 3799/2017.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. června 1996, sp. zn. III. ÚS 17/95.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. III. ÚS 4095/16.

Kontakt – e-mail

lebedova.anna@gmail.com

Změna konstantní judikatury vysokých soudů jako důvod pro promlčení nároku?

Tereza Mališová

Abstrakt

Čas hraje v právu nezastupitelnou roli a v případě, že chceme nárok uplatňovat u soudu, měli bychom svou pozornost věnovat také běhu promlčecí lhůty. Rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1704/2016 ze dne 18. 10. 2017 došlo ke změně ustálené judikatury vysokých soudů, dle které byla předchozí judikatura soudů chybná, a proto Nejvyšší soud nově stanovil, že dle § 6 odst. 2, písm. a) zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla (ve znění účinném do 31. 12. 2013) je pojistitel povinen hradit poškozeným nemajetkovou újmu. Přestože se Nejvyšší soud odchýlil od ustálené judikatury své i od judikatury Ústavního soudu, uzavřel, že nárok pojistníka je již stejně promlčen, neboť uplynula promlčecí lhůta. Domnívám se však, že tento rozsudek si zasluhuje větší pozornost a je potřeba zkoumat, z jakých důvodů došlo ke změně judikatury a zda již promlčecí lhůta skutečně uplynula. Stranou nemůže zůstat ani to, zda námitka promlčení vznesená pojistitelem nebyla uplatněna contra bonos mores.

Klíčová slova

Dobré mravy; legitimní očekávání; promlčecí lhůta; změna judikatury.

1 Úvod do problematiky

Čas, jakožto právní skutečnost, která je na lidské vůli nezávislá, má v právu svůj nesporný význam. Chceme-li nárok uplatňovat u soudu, měli bychom vždy svou pozornost věnovat také běhu promlčecí lhůty a právě z tohoto důvodu bude tento příspěvek věnován rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1704/2016 ze dne 18. 10. 2017.

Tímto rozsudkem se Nejvyšší soud odchýlil od ustálené judikatury Nejvyššího, ale i Ústavního soudu věnující se výkladu § 6 odst. 2, písm. a)

zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla (ve znění účinném do 31. 12. 2013), podle které nebyl pojistitel povinen hradit poškozeným nemajetkovou újmu, když nově dospěl k názoru opačnému. Na druhou stranu ovšem Nejvyšší soud uvedl, že přestože nyní dospěl k závěru, že správně mělo být toto ustanovení vykládáno tak, že pojistitel je povinen uhradit za pojistníka nemajetkovou újmu poškozených, zamítl dovolání podané pojistníkem, a to z důvodu uplatnění námítky promlčení vznesené pojistitelem.

V odůvodnění tohoto rozsudku lze ovšem v souvislosti s řešením problematiky promlčení nároku nalézt řadu problematických konstatování. Výše uvedeným rozsudkem se velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu odchýlil od ustálené judikatury Nejvyššího a Ústavního soudu, když nově uvedl, že dosavadní výklad § 6 zákona o pojištění odpovědnosti, podle něhož pod náhradu škody na zdraví nebo usmrcení podle § 6 odst. 2, písm. a) zákona o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla nelze podřadit náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 11 a § 13 zákona č. 40/1964 Sb., je v rozporu se Směrnicí Rady 72/166/EHS ze dne 24. 4. 1972 o sblížování právních předpisů členských států týkajících se pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a kontroly povinnosti uzavřít pro případ takové odpovědnosti pojištění, Směrnicí Rady 84/5/EHS ze dne 30. 12. 1983 o sblížování právních předpisů členských států týkajících se pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel ve znění Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/14/ES ze dne 11. 5. 2005, jakož i Směrnice Rady 90/232/EHS ze dne 14. 5. 1990 o sblížování právních předpisů členských států týkajících se pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel, tedy v rozporu s unijním právem.

Do 18. 10. 2017 byl § 6 odst. 2 písm. a) zákona o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla vysokými soudy vykládán tak, že nároky dle § 13 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb. z titulu ochrany osobnosti jsou imateriální újmou, která je odlišná od škody dle § 420 zákona č. 40/1964 Sb., tudíž nespádají pod § 6 zákona o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla, a proto není pojistitel povinen takovou újmu odškodnit. Tento výklad byl opřen zejména o rozsudek

Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1051/2005, ze dne 31. 8. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4083/2010 a ze dne 12. 12. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3906/2011, z nálezů Ústavního soudu lze příkladmo uvést nález ze dne 16. 3. 2006, sp. zn. III. ÚS 8/06.

Vzhledem k tomu, že dle § 8, ve spojení s § 3 písm. b) zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů, počínala promlčecí lhůta běžet jeden rok po vzniku pojistné události, což v konkrétním případě znamenalo od 21. 8. 2010 a uběhla za tři roky, zde tedy 21. 8. 2013, přičemž žaloba byla podána až 11. 9. 2014, ubránil se žalovaný (pojistitel) námitkou promlčení, přičemž Nejvyšší soud neshledal, že by námitka promlčení byla uplatněna v rozporu s dobrými mravy. Nejvyšší soud uvedl, že poškození vedli vůči žalobci spor již dříve, než uplynula promlčecí lhůta pro uplatnění práva proti pojistiteli a žalobce tak již v průběhu trvání promlčecí lhůty věděl o nároku na nemajetkovou újmu.¹

Domnívám se, že tento názor Nejvyššího soudu vyžaduje bližší zkoumání, neboť pojistník sice mohl být subjektivně přesvědčen o tom, že pojistitel je povinen hradit pozůstalým nemajetkovou újmu, nicméně ustálená judikatura jej ujistřovala o opaku. Domnívám se proto, že je potřeba nejprve zkoumat, z jakého důvodu se Nejvyšší soud odchýlil od ustálené judikatury vysokých soudů.

2 Důvod změny dosavadní ustálené judikatury vysokých soudů

Vzhledem k tomu, že úkolem Nejvyššího soudu je kromě přezkumu rozhodnutí nižších soudů také sjednocování judikatury, je potřeba důsledně rozlišovat, zda rozhodnutím Nejvyššího soudu dochází ke změně či sjednocování judikatury.

2.1 Změna judikatury vysokého soudu jako prostředek ke sjednocení judikatury

Za situace, kdy judikatura Nejvyššího soudu není konzistentní, je namístě, aby novým rozsudkem došlo ke sjednocení judikatury soudu a proto nelze v tomto postupu shledávat nepřipustný zásah do právní jistoty a důvěry

¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2017, sp. zn. 31 Cdo 1704/2016.

občanů v právo.² V tomto případě mám za to, že žalobce by věděl, nebo alespoň mohl vědět, že existuje judikatura, na základě které by mohl být se svou žalobou podanou vůči žalovanému úspěšný, tudíž již v průběhu promlčecí lhůty mohl být přesvědčen o důvodnosti svého nároku a jeho nárok se tedy uplynutím promlčecí lhůty promlčí.

2.2 Odklon od dosavadní rozhodovací praxe jako reakce na vývoj společnosti či jako náprava dosavadní chybné judikatury

Naopak v případě, kdy se Nejvyšší soud odchýlí od své ustálené rozhodovací praxe, dochází k narušení právní jistoty adresátů právních norem a k podlomení jejich důvěry v právo, neboť adresáti důvodně spoléhají na to, že jejich případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jejich právním případem shoduje v podstatných znacích.

V rámci této skupiny případů je dále nutno rozlišovat, zda si vývoj společnosti či právního řádu vyžádal tuto změnu judikatury, či zda ke změně judikatury dochází proto, že dosavadní rozhodovací soudní praxe nebyla správná.³

2.2.1 Změna judikatury způsobená vývojem společnosti

Je zřejmé, že jednou učiněný výklad právní normy neznamená, že by tento ustálený výklad nemohl být již nikdy v budoucnu změněn. Naopak již jednou učiněný výklad musí být změněn, pokud se následně objeví dostatečně relevantní důvody podepřené přesvědčivými a racionálními argumenty odůvodňujícími změnu hodnotového nazírání práva.⁴ Tato situace je dle mého názoru, co do posuzování promlčení nároku žalobce, srovnatelná se situací, kdy dojde k novele zákona. Také v případě, kdy se změni znění zákonného ustanovení a dle novelizovaného znění by nově žalobci vznikl vůči žalovanému nárok na plnění, nelze se dovolávat toho, že dříve žalobce tento nárok neměl, avšak nyní v souvislosti se změnou právní úpravy by se svého nároku mohl úspěšně domáhat soudní cestou, a proto by bylo nespravedlivé, aby jeho nárok nebyl promlčen. Takto samozřejmě postupovat nelze, neboť

² MELZER, Filip a Petr TÉGL. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1–117*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 228–229.

³ MELZER, Filip a Petr TÉGL. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1–117*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 229.

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05.

platí zákaz retroaktivity a žalobcův nárok dle dříve účinného znění zákona nikdy v minulosti ani nevznikl, nemohl se proto ani promlčet, neboť nárok nikdy neexistoval.

2.2.2 *Změna judikatury jako reakce na dosavadní chybnou rozhodovací praxi soudů*

Naopak v případech, kdy vysoké soudy dospějí k závěru, že dosavadní judikatura je nesprávná, domnívám se, že by bylo vhodné přijmout jiné řešení než to, dle něhož ke změně judikatury dochází ze dne na den a subjekty právních vztahů se tak na tuto změnu nemohou nijak připravit. Je sice pravdou, že judikaturu obecných soudů není možné považovat za formálně závaznou a nelze ji tudíž označit za formálně precedenční,⁵ přesto však nelze přehlížet, jak velkou měrou se judikatura vysokých soudů podílí na dotváření práva⁶ a platí samozřejmě také to, že případy, které se shodují v podstatných znacích, by měly být soudy řešeny shodně.

V souvislosti s principem právní jistoty a legitimním očekáváním adresátů právních norem je proto zřejmé, že judikatura vysokých soudů vytváří u adresátů jistá očekávání ohledně toho, jak by měl být jejich případ soudy rozhodnut. Na druhou stranu je zřejmé, že změna judikatury je vždy nutná „dospěje-li soud k závěru, že dosud aplikovaná interpretační alternativa není správná, tj. že je z dobrých důvodů méně přesvědčivá než jiné nabízející se interpretace, a že i při zohlednění hodnoty, kterou za daných okolností i se zohledněním délky dosavadní aplikací praxe, od níž se má ustoupit, představují právní jistota a s ní spojený zájem na stabilitě právních (a tedy společenských) vztahů, nelze dosavadní interpretaci přesvědčivě hájit“.⁷

Je zřejmé, že pokud dosavadní judikatura vysokých soudů byla chybná, nelze na této judikatuře nadále setrvávat a musí být změněna, avšak domnívám se, že by mělo být pamatováno také na účastníky právních vztahů. Ve výše uvedeném rozsudku Nejvyššího soudu byl pojistník přesvědčen o tom, že se svým nárokem nemůže být úspěšný. Nárok uplatňoval u pojistitele a ten

⁵ MELZER, Filip a Petr TÉGL. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1–117*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 229–230.

⁶ Důvodová zpráva k NOZ. *Ministerstvo spravedlnosti ČR* [online] S. 41 [cit. 2. března 2018]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁷ Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 5. 2010, č. j. 4 Ads 77/2007-91.

jej odkazoval na ustálenou judikaturu vysokých soudů, dle které nebyl pojistitel povinen ničeho plnit. Vzhledem k tomu, že spory mezi pojistiteli a pojistníky nejsou výjimečnými, bude existovat také velké množství pojistníků, kteří se rozhodli svůj nárok vůbec neuplatňovat u soudu, jsa vysokými soudy a pojistiteli uvedeni v omyl, že jim žádný nárok vůči pojistiteli nevznikl a že by tedy se svou žalobou nemohli být úspěšní. Právě díky ustálené judikatuře vysokých soudů neměl pojistník objektivně šanci, aby byl se svou žalobou vůči pojistiteli úspěšný. Pokud by podal žalobu u soudu dříve, než byl vyhlášen rozsudek, kterým došlo ke změně dosavadní judikatury Nejvyššího soudu, nebyl by pojistník se svou žalobou úspěšný. Pojistník tak až do vyhlášení zmiňovaného rozsudku neměl možnost úspěšně se domáhat svého práva před soudy, neboť názor vysokých soudů byl znám a také pojistitel neměl vůli dobrovolně plnit. Proto pokud soudy nyní chtějí rozhodovat veškeré případy, ve kterých již od pojistné události uplynuly více než 4 roky a doposud v nich nedošlo k zahájení soudního řízení, jako promlčené, není tento přístup soudů bezproblémový.

3 Otázka legitimního očekávání

K tomu, aby očekávání v rozhodování soudů bylo legitimní, musí se jednat skutečně o ustálenou judikaturu, nikoliv pouze o ojedinělé rozhodnutí soudu.⁸ Je-li taková ustálená judikatura měněna, potom při její změně musí soudy brát zřetel na rovnost v uplatnění práv.⁹ Za situace, kdy však pojistník nemohl být se svou žalobou úspěšný, neboť ustálená judikatura hovořila jasně, a následně po její změně je pojistníkovi sděleno, že je jeho nárok promlčen, je otázkou, zda takovým přístupem není pojistníkovi znemožněno úspěšně se domoci svého práva a není tak vlastně trestán za svou důvěru v právo, resp. v rozhodovací soudní praxi. Takovým postupem by totiž docházelo k porušení právní jistoty sestávající z předvídatelnosti práva a postupu soudů v souladu se zákonem, přičemž *„pouze takto předvídatelné chování naplňuje v praxi fungování materiálně chápaného demokratického právního státu a vylučuje prostor pro případnou svévoli“*.¹⁰

⁸ LAVICKÝ, Petr. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář, Svazek I.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 116.

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2010, sp. zn. III. ÚS 1275/10.

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2070/07.

§ 13 OZ stanoví, že každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.

V tomto případě tedy na straně jedné je pojistitel přesvědčen o tom, že není povinen plnit, neboť legitimně očekává, že vysoké soudy rozhodnou obdobně také v tomto případě a na straně druhé je zde vědomost pojistníka o tom, že obdobné žaloby jsou konstantně a dlouhodobě soudy zamítány a je tak z povahy věci zřejmé, že pojistník bude mít pochyby o tom, zda takovou žalobu podávat, neboť na základě ustálené judikatury bude předpokládat svůj neúspěch ve sporu.

Prima facie by dikce § 13 OZ mohla být nesprávně interpretována tak, že důvodné očekávání v to, že právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s tímto případem shoduje v podstatných znacích, může mít pouze ten, kdo se domáhá právní ochrany, tedy ten, kdo podal žalobu. Takový závěr by však nebyl v souladu s principem právní jistoty, ani v souladu s principem rovnosti stran. § 13 OZ proto dopadá na všechny účastníky řízení a nikoliv pouze na žalobce.¹¹

4 Jednotlivé přístupy, které by bylo možno aplikovat při změně ustálené judikatury vysokých soudů

V souvislosti s právě popisovaným případem je potřeba věnovat pozornost legitimnímu očekávání pojistitele, který odmítal dobrovolně plnit a odkazoval na ustálenou judikaturu vysokých soudů, která mu dávala za pravdu v tom, že jeho povinnost k plnění nevznikla a mohl tedy důvodně očekávat, že také v dalších obdobných řízeních dospějí soudy ke shodnému závěru a pokud soudy dospějí k závěru odlišnému, musí být toto odlišné rozhodnutí dostatečně odůvodněno.

Je potřeba pamatovat také na to, že institut promlčení neslouží pouze k tomu, aby věřitele nutil k neotálení s uplatněním svého práva u soudu, ale také

¹¹ LAVICKÝ, Petr. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář, Svazek I.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 116.

k ochraně dlužníka, který nemůže být po neomezeně dlouho vystaven nejistotě v to, že by se na něj věřitel mohl kdykoliv obrátit a požadovat plnění.¹²

Pojistník samozřejmě mohl být subjektivně přesvědčen o existenci svého nároku vůči pojistiteli, neboť právě pro dané případy uzavíral pojistnou smlouvu, avšak objektivně nebyl jeho nárok prosaditelný soudní cestou a pojistitel dobrovolně také odmítal plnit, neboť měl legitimní očekávání v to, že jeho povinnost k plnění není dána.

Smyslem institutu promlčení je přitom především ctění zásady *vigilantibus iura* a nucení věřitele k tomu, aby neotálel s uplatněním svých práv. Stanovení promlčecí lhůty by na druhé straně mělo chránit také dlužníka, který v případě, že jeho věřitel po dlouhou dobu své právo neuplatňuje, může nabýt legitimní očekávání, že toto své rozhodnutí nezmění. Smyslem institutu promlčení je proto také nastolení právní jistoty stran.¹³ Domnívám se však, že za situace, kdy je nejprve pojistník ujišťován pojistitelem, že by se svým nárokem nebyl úspěšný a je odkázán na ustálenou judikaturu vysokých soudů a následně je mu sděleno, že tato judikatura byla chybná a jeho nárok by byl dán, pokud by soudy rozhodovaly správně, avšak nyní je již jeho nárok promlčen, je diskutabilní, zda se takový postup shoduje se zásadou rovnosti stran.

Vzhledem k tomu, že se vždy promlčuje pouze žalovatelný nárok,¹⁴ mohla by vznikat otázka, zda byl v tomto případě nárok pojistníka žalovatelný, resp. zda mělo smysl takový nárok žalovat, když na základě ustálené judikatury pojistník věděl, resp. legitimně očekával, že by se svou žalobou nebyl úspěšný, a to až do doby, než bylo vyhlášeno výše uvedené rozhodnutí, kterým se Nejvyšší soud odchýlil od své dosavadní ustálené rozhodovací praxe.

Jelikož je začátek běhu promlčecí lhůty dán okamžikem, kdy je poprvé možno vymáhaný nárok uplatnit u orgánu veřejné moci (*actio nata*),¹⁵ je otázkou, zda

¹² TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 881.

¹³ TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 881–882.

¹⁴ TICHÝ, Luboš. Promlčení. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 18, č. 1–2, s. 43.

¹⁵ ELIÁŠ, Karel. Návrh osnovy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 18, č. 1–2, s. 50.

v tomto případě nebylo objektivně možné nárok poprvé uplatnit u orgánu veřejné moci až poté, co došlo ke změně dosavadní judikatury. Mám za to, že možnost prvního uplatnění nároku u orgánu veřejné moci je nutno chápat v tom smyslu, kdy by vůbec poprvé mohl být pojistník úspěšný se svou žalobou vůči pojistiteli. Nelze tvrdit, že pojistník mohl svůj nárok uplatnit u soudu již dříve, resp. mohl, avšak úspěšný by nebyl do chvíle, než došlo ke změně judikatury. Podobně jako např. v situaci, kdy by věřitel žaloval dlužníka o zaplacení své doposud nesplatné pohledávky. Samozřejmě věřitel bezpochyby může dlužníka žalovat na zaplacení např. v den uzavření úvěrové smlouvy, byť splatnost nastane např. za rok, avšak s takovou žalobou úspěšný nebude, pokud soud rozhodne dříve než nastane splatnost dluhu, neboť do té doby je dluh sice splnitelný, avšak není splatný. Se svou žalobou by proto mohl být věřitel úspěšný až ode dne, kdy nastala splatnost dluhu a až poté by začala běžet promlčecí lhůta.

V komentáři k OZ, je uvedeno, že „*obecnou okolností, která je rozhodná pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva vymahatelného u orgánu veřejné moci, je skutečnost, že u tohoto orgánu právo objektivně může být uplatněno*“.¹⁶ Domnívám se, že v případě uváděného vztahu pojistitele a pojistníka by mohl být poprvé se svou žalobou pojistník úspěšný až poté, co se Nejvyšší soud odchýlil od své dosavadní judikatury, a proto by dalším možným řešením mohlo být to, dle něhož by promlčecí lhůta začala běžet až ode dne vyhlášení rozsudku, kterým došlo ke změně ustálené judikatury. Tento možný postup je však potřeba vnímat jako ryze teoretický, neboť by takové řešení vedlo k nevhodným následkům, tedy k tomu, že pojistitel, resp. obecně kdokoli by si nemohl být nikdy jistý tím, zda někdy v budoucnu nedojde ke změně judikatury a zda tedy nebude povinen plnit.

Kühn naopak navrhuje mírnější řešení, když hovoří o: 1. čisté prospektivitě, za kterou považuje situaci „*kdy právní účinky nového právního názoru nebudou vztahovány ani na účastníky řízení v kauze, v níž byl nový precedent Nejvyšším soudem formulován*“; 2. omezené čisté prospektivitě, která je shodná s čistou prospektivitou v tom, že se nový právní názor taktéž aplikuje výhradně pouze

¹⁶ TÉGL, Petr, Daniel WEINHOLD a Filip MELZER. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 948.

do budoucna a nikoliv také do minulosti, avšak liší se v tom, že se nový názor užije již také na tu kauzu, o níž aktuálně soud vede řízení, nikoliv však také na minulé kauzy, přičemž minulou kauzou se rozumí každá kauza, „*kdy právní skutečnost dávající podklad tvrzeného nároku vznikla přede dnem vynesení rozhodnutí*“; 3. omezené retrospektivité, dle níž se nový právní názor uplatní jak na kauzu, v níž se soud odchýlil od ustálené judikatury, tak na veškeré kauzy, které vznikly po vyhlášení takového rozhodnutí, ale také na veškeré minulé kauzy, pokud však byla žaloba podána nejpozději v den vydání rozhodnutí, kterým se soud odchýlil od dosavadní ustálené rozhodovací praxe.¹⁷

Je otázkou, zda za situace, kdy zde existovala ustálená judikatura vysokých soudů a nyní došlo k její změně, nelze uvažovat ještě o obdobném postupu, jaký je uveden v § 652 OZ. Pokud bychom stanovili, že ustálená judikatura *de facto* vytvářela překážku, která pojistníkovi bránila v úspěšném uplatnění jeho práva, mohli bychom přijmout názor, dle něhož by promlčecí lhůta neskončila dříve než za šest měsíců ode dne, kdy byla tato ustálená judikatura změněna. Takový postup by přitom sice dle mého nebylo možno považovat za nepřipustnou retroaktivitu, o jakou by se jednalo v případě změny zákona,¹⁸ Neboť při změně znění zákona pojistník nárok vůbec neměl, ale při změně judikatury je situace odlišná. Nárok pojistitele by byl dán, pokud by soudy rozhodovaly správně, tedy v souladu s evropským právem. Také toto řešení je však potřeba chápat spíše jako ryze teoretické, neboť i v tomto případě by byl pojistník vystaven neustále nejistotě o tom, zda někdy dojde ke změně judikatury a bude tak povinen plnit.

Naopak s velmi zajímavým řešením se setkáváme u vysokých soudů v Německu, kde v případě, že má nastat změna judikatury, je tato skutečnost oznámena předem, a to jako *obiter dictum* jiného rozhodnutí. Tímto postupem má být zajištěno, aby se mohli adresáti právní regulace přizpůsobit této změně, která má jinak nutně retroaktivní účinky.¹⁹ Toto řešení lze tedy vnímat jako snahu o zmírnění tvrdosti, kterou s sebou může změna ustálené judikatury vysokých soudů přinést.

¹⁷ KÜHN, Zdeněk. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 6, s. 193–194.

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2010, sp. zn. III. ÚS 1275/10.

¹⁹ MELZER, Filip a Petr TÉGL. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I*, § 1–117. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 234.

5 Vznesení námitky promlčení

Je sice pravdou, že promlčením nezaniká právo, avšak může zaniknout nárok pojistníka a po uplynutí promlčecí lhůty proto hovoříme o tzv. podmíněném nároku.

Samo promlčení nároku sice nebrání jeho uplatnění před soudem, avšak pojistník si musí být vědom toho, že se svou žalobou nebude úspěšný, namítne-li pojistitel promlčení nároku.²⁰ Shodně také Nejvyšší soud uvádí, že „podstatou promlčení skutečně není zánik práva, ale jeho závažné oslabení, protože nárok jakožto součást subjektivního práva se stává podmíněným – závisí na tom, zda se povinný subjekt promlčení dovolá. Pokud se tak stane, nárok oprávněného subjektu zaniká, právo se stává nevynutitelným (být nezaniká a stále existuje) a soud (resp. jiný příslušný orgán) jej nemůže přiznat”.²¹ Nadále přitom samozřejmě platí, že je pouze právem dlužníka (a nikoliv jeho povinností) vznést námitku promlčení. Vznesení-li však takovou námitku, soud k ní musí přihlídnout.²²

Uplatnění námitky promlčení zásadně není proti dobrým mravům, avšak v některých případech může být tato námitka shledána jako *contra bonos mores*. Takovým případem bude zejm. situace, kdy by soudy vzaly v úvahu námitku promlčení a tím by „aprobovaly jednání, které je „*contra bonos mores*“. V důsledku tohoto postupu by nebylo řízení před obecnými soudy jako celek spravedlivé. Spravedlnost musí být přítomna vždy v procesu, kterým soudce interpretuje a aplikuje právo, jako hodnotový činitel. Spravedlnost je hodnotovým principem, který je společný všem demokratickým právním řádům. Zásada souladu práv, resp. jejich výkonu s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti (ekvity). Pojem „dobré mravy“ nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou (*haec aequitas suggerit...*), což ve svých důsledcích znamená nastoupení cesty nalézání spravedlnosti”.²³

²⁰ TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III*, § 419–654. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 884–885.

²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1358/2008.

²² TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III*, § 419–654. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 894.

²³ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

Na základě těchto skutečností se proto domnívám, že v případě, kdy by Nejvyšší soud nadále trval na svém závěru, že nárok pojistníka by sice za normálního běhu okolností, tedy při správné rozhodovací činnosti vysokých soudů, byl již promlčen, avšak nyní uplatněnou námitku promlčení nelze považovat za námitku uplatněnou v rozporu s dobrými mravy, může být tento názor diskutabilní.

Podobný případ v minulosti řešil také Ústavní soud. V tomto případě šlo o to, že žalobce podal žalobu na náhradu nemajetkové újmy, přičemž žaloba byla podaná v době, kdy tento nárok nepodléhal promlčení. Více než tři roky po podání této žaloby však Nejvyšší soud změnil svůj názor a určil, že nárok na náhradu nemajetkové újmy se promlčuje. Ústavní soud k tomu tehdy uvedl, že takovým rozsudkem Nejvyššího soudu došlo k porušení zásady předvídatelnosti soudního rozhodování a je proto potřeba poskytnout ochranu základním právům žalobců a námitku promlčení vznesenou žalovaným posoudit jako námitku uplatněnou v rozporu s dobrými mravy. Jako důvod, proč by vznesení námitky promlčení mělo být považováno za vznesení námitky v rozporu s dobrými mravy, přitom Ústavní soud uvedl, že je to ta skutečnost, že žalobci promlčení žalovaného nároku nijak nezavinili a pokud soudy nepovažovaly vznesenou námitku promlčení za námitku *contra bonos mores*, potom řízení před obecnými soudy nebylo spravedlivé. „*Spravedlnost musí být přítomna vždy v procesu, kterým soudce interpretuje a aplikuje právo, jako hodnotový činitel. Spravedlnost je hodnotovým principem, který je společný všem demokratickým právním řádům. Zásada souladu práv, resp. jejich výkonu s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje sociálně citlivě reagovat na konkrétní sociální fakta tak, aby právo skutečně mohlo působit v souladu se spravedlnostními představami, které ve společnosti panují, a neuzavíralo se do normativní, životu odcizené věže ze slonoviny. Aplikace principu dobrých mravů dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti. Pojem dobré mravy nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou, což ve svých důsledcích znamená nastoupení cesty nalézání spravedlnosti.*”²⁴

²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 3168/09.

Domnívám se, že ve vztahu pojistitele a pojistníka by mohla být situace obdobná. Je však potřeba rozlišovat, zda se pojistník po pojistiteli domáhal plnění, ten však odmítal plnit s odkazem na ustálenou judikaturu a nebylo proto chybou pojistníka, že nepodal žalobu nebo zda pojistník žalobu nepodal v důsledku své nedbalosti. V souvislosti se zkoumáním uplatnění námitky promlčení je proto vhodné upozornit také na rozsudek Nejvyššího soudu, dle něhož je námitka promlčení uplatněna v rozporu s dobrými mravy tehdy, kdy jejím hlavním cílem není dosažení hospodářského cíle nebo uspokojení jiných potřeb, nýbrž hlavním či převažujícím je úmysl poškození či znevýhodnění jiné osoby nebo kdy je zřejmé, že výkon takového práva povede k nepřijatelným důsledkům.²⁵

6 Stavění běhu promlčecí lhůty dle § 650 OZ

V souvislosti se zkoumáním možného nepromlčení nároku pojistníka je vhodné poukázat také na § 650 OZ, dle něhož promlčecí lhůta neběží po dobu, kdy se věřiteli hrozbou brání právo uplatnit. To platí i v případě, když věřitel právo neuplatnil, jsa dlužníkem nebo osobou dlužníku blízkou listivě uveden v omyl.

Je otázkou, zda to, že pojistitel odmítá plnit s tím, že pojistníka odkazuje na ustálenou judikaturu, dle které povinnost plnit nemá, není možné považovat za hrozbu tím, že pojistník nebude se svou žalobou úspěšný a tím mu pojistitel *de facto* brání jeho právo uplatnit. O tento případ se zřejmě jednat nebude, neboť hrozbou lze rozumět fyzické či psychické donucení, zejména potom bezprávnou výhružku a takovou hrozbou musí být vyloučena svobodná vůle jednajícího.²⁶ V tomto případě se však pojistitel bránil ustálenou judikaturou, tedy něčím, čím byl oprávněn se bránit, proto se nemůže jednat o výhružku bezprávní.

Mám za to, že nelze hovořit ani o tom, že by byl pojistník listivě uveden v omyl. Za lest je totiž nutno považovat „*klamné předstírání okolnosti, která neexistuje, či naopak klamné zastírání okolnosti, která existuje (stupeň listivosti, popř. stupeň dosahující trestnosti, není rozhodující)*.”²⁷ Jestliže zde existovala

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2010, sp. zn. 26 Cdo 45/2010.

²⁶ TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 1063–1064.

²⁷ Ibid., s. 1065.

ustálená judikatura vysokých soudů, potom jak pojistitel, tak pojistník měli důvod důvěřovat rozhodovací praxi vysokých soudů a pokud se pojistitel na tuto judikaturu odvolával, nelze v tomto jeho jednání nejspíše spatřovat lstivé uvedení pojistníka v omyl. Jiná situace by však nastala, pokud pojistitel věděl, že dosavadní judikatura vysokých soudů je nesprávná. Pokud o této skutečnosti měl vědomost a pouze využíval chybné judikatury vysokých soudů ke své obraně a dobrovolně neplnil právě s ohledem na takovou judikaturu, domnívám se, že v takovém případě by se o lstivé uvedení pojistníka v omyl jednalo.

7 Závěr

Dne 18. 10. 2017 vydal Nejvyšší soud rozsudek sp. zn. 31 Cdo 1704/2016, kterým se odchýlil od své ustálené rozhodovací praxe, dle níž na základě § 6 odst. 2 písm. a) zákona o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla není pojistitel povinen k úhradě nemajetkové újmy poškozených a vzhledem k tomu, že pojistitel v tomto soudním řízení uplatnil námitku promlčení, uzavřel Nejvyšší soud, že nárok pojistníka je již promlčen a námitka promlčení vznesená pojistitelem není v rozporu s dobrými mravy. V případě, kdy je dosavadní judikatura vysokých soudů chybná, je na místě, aby došlo k její změně, avšak musí být pamatováno také na adresáty právních norem. Na jedné straně se nachází pojistitel, který legitimně očekává, že jeho povinnost k plnění není dána, na straně druhé potom pojistník, kterému je nyní sděleno, že jeho nárok by byl dán, pokud by rozhodovací praxe soudů nebyla chybná. Jak bylo ukázáno výše, nabízí se řada řešení, z nichž některá jsou nepřijatelná, např. to, dle něhož by promlčecí lhůta začala běžet až ode dne vyhlášení rozsudku, kterým se soud odchýlil od své ustálené rozhodovací praxe, neboť pojistitel by tak vlastně nikdy neměl jistotu ohledně toho, zda kdykoliv v budoucnu nedojde ke změně ustálené judikatury a zda tedy nebude povinen plnit. Naopak jako přijatelné řešení se mi jeví Kühnova teorie omezené retrospektivity, podle které by se nový právní názor soudu aplikoval jak přímo na kauzu, v rámci které soud dospěl k odlišnému právnímu názoru, tak na veškeré minulé kauzy, o kterých doposud nebylo pravomocně

rozhodnuto, avšak žaloba byla podána nejpozději v den rozhodnutí, kterým se soud odchýlil od dosavadní ustálené rozhodovací praxe.²⁸

Domnívám se proto, že je vždy na pojistníkovi, aby se podáním žaloby domáhal po pojistiteli plnění. Přestože je pojistníkovi ze strany pojistitele předkládána ustálená judikatura, na jejímž základě pojistitel není povinen plnit, potom pokud je pojistník jiného názoru, měl by tento svůj názor prosazovat soudní cestou a své důvody, proč je toho názoru, že dosavadní judikatura vysokých soudů je chybná, by měl uvádět v rámci soudního řízení. V případě postupu v souladu s teorií omezené retrospektivity by tak byl, na rozdíl od postupu dle teorie čisté prospektivity, věritel zároveň motivován k tomu, aby se změny ustálené judikatury domáhal a aby právě jeho případ byl tím případem, v rámci něhož dojde k odchýlení se od této ustálené judikatury.

Nedomnívám se, že by bylo vhodné jakýmkoliv způsobem *ex post* prolomit promlčení nároku a po vyhlášení rozhodnutí, jímž se soud odchýlí od své ustálené rozhodovací praxe stanovit, že teprve tímto okamžikem začíná běžet promlčecí lhůta, či že od toho dne má pojistník ještě lhůtu 6 měsíců, ve které může svůj nárok uplatnit, neboť by tímto přístupem byla naprosto porušena právní jistota pojistitele, který by tak byl do nekonečna vystaven nejistotě ohledně toho, zda někdy v budoucnu nedojde ke změně judikatury a zda tedy nebude povinen plnit, přestože za normálního běhu okolností by již byl nárok pojistníka promlčen.

Velmi zajímavou se ovšem jeví otázka, jak přistupovat k nárokům, které doposud promlčeny nebyly a dále na které nároky uplatněné u soudu novou judikaturu ještě vztáhnout a na které již nikoliv. Změna ustálené judikatury vysokých soudů je změnou zásadní, a proto mám za to, že by tato změna neměla probíhat ze dne na den, neboť ani novely zákonů nejsou účinné ze dne na den. Včasné sdělení toho, že by mělo dojít ke změně dosavadní ustálené judikatury, by vedlo k tomu, že by se subjekty právních vztahů mohly na tuto změnu připravit. Za vhodné řešení proto považuji kombinaci přístupu uplatňovaného v Německu a postupu dle Kühnovy teorie omezené retrospektivity.

²⁸ KÜHN, Zdeněk. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 6, s. 194.

Považuji proto za vhodné, abychom po vzoru Německa, v případě, kdy by mělo dojít ke změně ustálené judikatury, byla by tato idea oznámena předem jakožto *obiter dictum* jiného rozhodnutí.²⁹ Tímto by byly subjekty předem upozorněny na to, že dojde ke změně ustálené judikatury vysokých soudů a ty subjekty, jejichž nárok doposud nebyl promlčen a které se rozhodly svůj nárok prozatím neuplatňovat u soudu, neboť si byly vědomy dosavadní ustálené judikatury vysokých soudů a tedy nepředpokládaly, že by se svou žalobou mohly být úspěšné, by nyní byly upozorněny na to, že dosavadní konstantní judikatura soudů byla chybná a mohly by tak být motivovány k podání žaloby, což by v některých případech mohlo vést k tomu, že by byl nárok věřitele byl uplatněn dříve, než dojde k jeho promlčení a došlo by tak, alespoň částečně, ke zmírnění následků, které s sebou změna konstantní judikatury přináší, tedy že by alespoň některé nároky mohly být uplatněny u soudu dříve, než dojde k jejich promlčení.

Domnívám se dále, že nový právní názor by měl být rozhodně použit na kauzu, v rámci které soud dospěl k odlišnému názoru, než jaký byl uveden v ustálené judikatuře, neboť v rámci tohoto řízení se pojistník domáhal svého práva a pokud soud dospěl k názoru, že v případě, kdy by judikatura soudu byla správná, byl by jeho nárok dán, není důvod, proč mu jeho nárok odepřít. S Kühnovou teorií omezené retrospektivity souhlasím také v tom, že tento nový právní názor by měl být aplikován také na veškeré minulé kauzy, o nichž doposud nebylo rozhodnuto a ve kterých byla žaloba podána nejpozději v den vydání rozhodnutí, kterým došlo k odchýlení od ustálené soudní praxe.

Literatura

Monografie

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.

MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník I. Svazek § 1–117. Obecná ustanovení*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, 720 s. ISBN 978-80-87576-73-1.

²⁹ MELZER, Filip a Petr TÉGL. In: MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1–117*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 234.

MELZER, Filip, Petr TÉGL a kol. *Občanský zákoník III. Svazek § 419–654. Věci a právní skutečnosti*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, 1264 s. ISBN 978-80-7502-003-1.

Kapitoly v knihách, články (i elektronické), příspěvky ve sbornících

ELIÁŠ, Karel. Návrh osnovy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 18, č. 1–2, s. 47–52. ISSN 1210-6348.

KÜHN, Zdeněk. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 6, s. 191–197. ISSN 1210-6410.

TICHÝ, Luboš. Promlčení. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 18, č. 1–2, s. 43–46. ISSN 1210-6348.

Elektronické zdroje

Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze). *Ministerstvo spravedlnosti ČR* [online]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-store/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Soudní rozhodnutí a rozhodčí nálezy

Národní soudy

Nález Ústavního soudu ze dne 6. září 2005, sp. zn. I. ÚS 643/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. září 2006, sp. zn. II. ÚS 566/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2070/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 5. srpna 2010, sp. zn. II. ÚS 3168/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2010, sp. zn. III. ÚS 1275/10.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2009, sp. zn. 28 Cdo 1358/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. listopadu 2010, sp. zn. 26 Cdo 45/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2017, sp. zn. 31 Cdo 1704/2016.

Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 4. května 2010, č. j. 4 Ads 77/2007-91.

Právní předpisy a jiné dokumenty

Směrnice Rady 72/166/EHS ze dne 24. dubna 1972 o sblížování právních předpisů členských států týkajících se pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a kontroly povinnosti uzavřít pro případ takové odpovědnosti pojištění. In: *EUR-Lex*. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:31972L0166 & from=CS>

Směrnice Rady 84/5/EHS ze dne 30. prosince 1983 o sblížování právních předpisů členských států týkajících se pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel. In: *EUR-Lex*. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:31984L0005 & from=CS>

Směrnice Rady 90/232/EHS ze dne 14. 5. 1990 o sblížování právních předpisů členských států týkajících se pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel. In: *EUR-Lex*. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:31990L0232 & from=CS>

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla.

Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Kontakt – e-mail

tereza.malisova@akf.cz

Doby a lhůty v právu upravujícím nájem bytu a domu

Jana Mlýnková

Katedra občanského práva, Právnická fakulta,
Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Abstrakt

Nájem bytu a domu je soukromoprávní institut, který je lidmi v dnešní společnosti hojně využíváný k uspokojování práva na bydlení jakožto základního lidského práva, jehož ústavní charakter vyplývá z jeho zakotvení v mezinárodních smlouvách (viz nálezy pléna Ústavního soudu č. 231/2000 Sb.).

I v oblasti práva upravujícího nájem bytu a domu hraje čas podstatnou roli. Nikdy zde však čas nevystupuje zcela samostatně, ale má souvislost s jiným právním jevem. Jako v každé jiné oblasti je nezbytné i v této rozlišovat doby a lhůty. Setkáváme se zde s dobami a lhůtami nejen zákonnými, ale také smluvními. Pro jejich běh a určení jejich počátku a konce je také nezbytné znát pravidla počítání času, které upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

V příspěvku se tak autorka bude zabývat nejvýznamnějšími dobami a lhůtami a jejich dopadem zejména na nájemce, který zastává v nájemním vztahu pozici slabší smluvní strany.

Klíčová slova

Doba; lhůta; nájemce; pronajímatel; občanský zákoník.

1 Úvod

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „OZ“) na rozdíl od předchozího občanského zákoníku klade velký důraz na rozlišování doby a lhůty, kdy lhůtu i dobu lze chápat jako běh času, který má svůj začátek i konec. Lhůta je časový úsek sloužící k uplatnění práva u druhé strany, soudu či jiného orgánu (např. promlčecí lhůta). Jedná se tedy o takový časový úsek, ve kterém musí účastník právního jednání

vyvinout aktivitu k dovolání se práva nebo splnění povinnosti, jinak nastane právní následek spojený s marným uplynutím takové lhůty. Doba je naopak časový interval, který svým uplynutím bez dalšího způsobí právní důsledky stanovené zákonem nebo dohodou stran. Po uplynutí doby tak bez dalšího právo nebo povinnost zaniká (např. výpovědní doba) - aktivita nebo neaktivita účastníka právního jednání se tak nevyžaduje, doba uplyne bez zřetele k jiným okolnostem, rozhodný je tak pouze faktor plynutí času.¹

Lhůty lze dělit dle různých kritérií, ale nejdůležitější dělení je dělení na lhůty hmotněprávní a procesněprávní. Jak vyplývá ze samotného názvu, hmotněprávní lhůty jsou stěžejní v oblasti občanského práva hmotného, zatímco procesněprávní ovládají poměry v oblasti práva civilního procesu, to však neznamená, že se tyto dva druhy lhůt nijak nepropojují. Nejsou-li dodrženy hmotněprávní lhůty, může dojít k oslabení procesního postavení, díky kterému pak hrozí zamítnutí žaloby. Zásadním rozdílem mezi hmotněprávní a procesněprávní lhůtou je místo, kde je potřeba právo uplatnit poslední den lhůty, aby byla lhůta zachována. U hmotněprávní lhůty musí být právo uplatněno u subjektu, zatímco u procesněprávní lhůty postačí, je-li právní jednání ve lhůtě předáno přepravci, který jej doručí adresátovi,² nebo podle § 42 odst. 2, o. s.ř. (možnost učinit podání telefaxem nebo e-mailem, je-li do 3 dnů doplněno originálem anebo písemným podáním shodného znění).

Ačkoli to nemusí být na první pohled vždy patrné, výše uvedené dělení a důkladné rozlišování má neopomenutelný význam i pro právo upravující nájem bytu a domu.

2 Doba trvání nájmu

Jak vyplývá z OZ, nájem lze sjednat na dobu určitou i neurčitou. Pokud si smluvní strany v nájemní smlouvě neujednaly dobu trvání nájmu nebo den skončení nájmu, použije se zde nevyvratitelná právní domněnka obsažená

¹ BÍLKOVÁ, Jana. § 605, bod 1. In: PETROV, J., M. VÝTISK, V. BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 645.

² DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. Čas jako právní událost podle nového občanského zákoníku. *Epravo* [online]. Epravo.cz, publikováno 3. 10. 2013 [cit. 31. 7. 2018].

v ustanovení § 2204 OZ, dle kterého platí, že je v takovém případě nájem sjednán na dobu neurčitou.³

2.1 Nájem na dobu určitou či neurčitou?

Rozlišení, zda jde o nájem na dobu určitou či neurčitou, je podstatné zejména pro ukončení nájmu smluvními stranami. Konkrétněji pro možnost jednostranného skončení nájmu pomocí výpovědi. Nájem sjednaný na dobu určitou nemůže ani jedna ze smluvních stran v době jeho trvání vypovědět, pokud nejde o výpovědní důvod sjednaný smluvními stranami či stanovený zákonem. Nájem na dobu neurčitou poskytuje oběma smluvním stranám více prostoru pro dání výpovědi. S tím souvisí také častější stanovování okamžiku a konce výpovědní doby. Ne vždy je však na první pohled zřejmé, zda jde o nájem na dobu určitou či neurčitou.

Pokud jde o nájem sjednaný na dobu určitou, je délka takového trvání vždy dána dobou, která umožňuje více možností její formulace.

Doba trvání nájmu může být určena zcela jasně konkrétním datem, kdy je v takovém případě zřejmé, kterým dnem nájemní vztah zaniká (*certus an, certus quando*). Dále může být doba trvání nájmu určena odkazem na činnost či skutečnost anebo také kombinací obou těchto způsobů, a to například tak, že nájem je sjednán na dobu studia magisterského studijního programu, nejdéle však do 31. 8. 2018.

Jak již bylo zmíněno, při formulaci však není vyloučen odkaz na nějakou činnost, například na dobu trvání vysokoškolského studia, výkonu práce, dobu sklizně apod. V těchto případech je sice předem jisté, že tato situace nastane, avšak není známo kdy (*certus an, incertus quando*).⁴ To potvrzuje rovněž Nejvyšší soud České republiky (dále také jako „NS“) například ve svém rozhodnutí 31 Cdo 513/2003, dle kterého „*Je-li ujednáno, že nájemní poměr bude trvat po dobu trvání pracovního poměru nájemce u pronajímatele, sjednaného na dobu neurčitou, jde o nájemní poměr na dobu určitou.*“⁵

³ § 2204 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „OZ“).

⁴ BAJURA, Jan. § 2204 (Doba trvání nájmu). In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 25. 01. 2018].

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. června 2005, sp.zn. 31 Cdo 513/2003.

Dále může být vázáno trvání nájmu na skutečnost, u které se neví, jestli nastane, ale pokud nastane, je jasné, kdy (*incertus an, certus quando*). Příkladem může být například den 90. narozenin nájemce. Takovýto nájemní vztah je však sjednán na dobu neurčitou. Nájem zaniká okamžikem naplnění smlouvou stanovené rozvazovací podmínky.⁶

Pro rozlišení nájmu na dobu určitou či neurčitou je tak velmi důležité rozlišovat mezi podmínkou a doložením času, které se rozlišují dle toho, zda je jisté, že okamžik nastane či nikoliv.⁷ Posuzování této jistoty není založeno na objektivním posouzení, ale při posuzování se přihlíží k představám smluvních stran o tom, zda je daná skutečnost pouze možná nebo jistá, a proto je třeba rozdílně posuzovat nájemní smlouvu, na základě které se sjednává nájem na dobu trvání manželství, která byla uzavřena těsně před jeho uzavřením a nájemní smlouvu, na základě které se sjednává nájem na dobu trvání manželství uzavřenou v době, kdy uzavření manželství nic nenasvědčuje.

Objevují se zde však i odlišné názory na rozlišování nájmu na dobu určitou a neurčitou. Nejvyšší soud ČR rozlišoval nájem na dobu určitou a neurčitou dle toho, zda k zániku nájmu dochází na základě určité události nebo je nutná výpověď.⁸ Autorka se přiklání k názoru Hulmáka, který rozlišuje mezi nájmem na dobu určitou a neurčitou na základě jistoty, zda k dané události dojde, či nikoliv a možnost výpovědi je pak pouhým následkem vyplývajícím z rozlišení mezi nájmem určitým a neurčitým, nikoliv rozhodujícím rozlišovacím kritériem.

Jak autorka uvedla v úvodu tohoto příspěvku, obecně platí, že uplynutím doby, na kterou byl nájem sjednán, nájemní vztah končí. Speciální ustanovení § 2285 OZ však umožňuje automatické prodloužení nájemního vztahu za situace, kdy pronajímatel po uplynutí nájemní doby nevyzve nájemce k odevzdání bytu a nájemce byt dále užívá alespoň po dobu tří měsíců

⁶ HULMÁK, Milan. § 2204 (Doba nájmu), body 4–5. *Občanský zákoník: komentář. VI, Záväzkové právo: zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

⁷ LAVICKÝ, Petr. § 548 (Podmínka, podmínka odkládací a rozvazovací, podmínka nemožná), bod 1. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

⁸ HULMÁK, Milan. § 2204 (Doba nájmu), bod 8. *Občanský zákoník: komentář. VI, Záväzkové právo: zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

po dni, kdy měl nájem skončit. Takovým způsobem však může být nájemní vztah prodloužen o tutéž dobu, na jakou byl původně sjednán, nejvýše však na dobu dvou let. Dané speciální ustanovení tak představuje výjimku z pravidla v případě plynutí doby (resp. skončení nájmu na dobu určitou uplynutím doby), neujednají-li si smluvní strany něco jiného.⁹

2.2 Nájem na dobu neúměrně dlouhou

Problematickým jevem je sjednání nájmu na dobu neúměrně dlouhou. Nejvyšší soud České republiky zaujal ve svém rozhodnutí 28 Cdo 2747/2004 stanovisko, že nájem na dobu delší, než je délka průměrného lidského života, je nájmem na dobu neurčitou. Dle NS ujednání o délce nájmu přesahujícího obvyklou délku lidského života nemůže požívat výhod nájmu uzavřeného na dobu určitou.¹⁰ Toto rozhodnutí ale zasahuje do autonomie vůle smluvních stran a mění tak podmínky nájmu, zejména při výpovědi z nájmu, a proto ustanovení § 2204 odst. 2 OZ zavádí následující vyvratitelnou domněnku: „*Ujednávají-li strany nájem na dobu určitou delší než padesát let, má se za to, že byl nájem ujednaný na dobu neurčitou s tím, že v prvních padesáti letech lze nájem vypovědět jen z ujednaných výpovědních důvodů a v ujednané výpovědní době.*”¹¹

Ustanovení § 2204 odst. 2 OZ se použije i tam, kde si smluvní strany omezí trvání nájmu doložením času nebo rozvazovací podmínkou a nájem trvá déle než padesát let.¹²

Dle Kabelkové se však ustanovení § 2204 odst. 2 OZ použije pouze na nájemní vztahy sjednané po účinnosti současného občanského zákoníku.¹³ Podle autorky však v souladu s ustanovením § 3074 odst. 1 OZ a názorů Bajury a Salače, podle kterých se řídí ukončení nájmu současným občanským zákoníkem¹⁴, lze aplikovat ustanovení § 2204 odst. 2 také na nájmy vzniklé před

⁹ § 2285 OZ.

¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. března 2007, sp.zn. 28 Cdo 2747/2004.

¹¹ § 2204 OZ.

¹² BAJURA, Jan. § 2204 (Doba trvání nájmu), bod 14. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Dostupné v ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 25. 01. 2018].

¹³ KABELKOVÁ, Eva a Hana DEJLOVÁ. § 2204 (Doba nájmu), bod 7. *Nájem a pacht v novém občanském zákoníku: komentář. [§ 2201–2357]*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

¹⁴ PTÁČEK, Jan a Lubor ČERNÝ. Nájemní vztahy. *Epravo* [online]. Epravo.cz, publikováno 12. 10. 2015 [cit. 01. 03. 2018].

jeho účinností. Rovněž s ohledem na možnost vyvrácení tohoto ustanovení je dle názoru autorky možné jej bez problémů aplikovat i na nájmy vzniklé před účinností současného občanského zákoníku. V případě, že strany chtějí považovat nájem nadále za nájem na dobu určitou se všemi výhodami a nevýhodami, lze toto ustanovení kromě vyvrácení rovněž vyloučit písemným dodatkem k nájemní smlouvě.

Vyvratitelná domněnka byla zvolena zřejmě se záměrem poukázat na dispozitivnost právní úpravy a možnost smluvních stran upravit nájemní vztah dle jejich představ. Proto je v případě nájmu ujednaného na dobu delší než 50 let podstatné přihlížet k vůli stran, obsahu a účelu nájemní smlouvy atd. Zjišťování vůle stran a výklad obsahu nájemní smlouvy může být v některých případech komplikovaný. Chtějí-li mít tak smluvní strany jistotu, že se vyvratitelná domněnka nebude aplikovat, mohou si její vyloučení ujednat v nájemní smlouvě.¹⁵ Dle autorky je takové ustanovení vhodné zejména za situace, kdy byl nájem uzavřen na dobu určitou s odkazem na jistou skutečnost, u které nevíme, kdy nastane, protože doba trvání může přesáhnout 50 let, aniž by to smluvní strany při uzavírání smlouvy mohly předvídat.

Pokud nedojde k vyvrácení domněnky, jde o nájem na dobu neurčitou, který je možný vypovědět i bez udání důvodů. Zákonodárce totiž obecně brání závazkům na dobu neurčitou, které není možné vypovědět. Dle Hulmáka není bráněno stranám, aby si v takovém případě sjednaly například vlastní výpovědní důvody, avšak takto sjednané důvody však nesmí bránit vypovězení nájmu.¹⁶ Ačkoliv se OZ hlásí k zásadě autonomie vůle, kterou staví do popředí před ostatní zásady typické pro soukromé právo, je tato zásada v právu upravujícím nájem spíše potlačovaná, a to z důvodu ochrany slabší smluvní strany, zde konkrétně nájemce, který je za slabší smluvní stranu považován zejména z toho důvodu, že prostřednictvím nájmu uspokojuje právo na bydlení, které lze zařadit mezi základní lidská práva. Dle názoru

¹⁵ HULMÁK, Milan. § 2204 (Doba nájmu), bod 20. *Občanský zákoník: komentář. VI, Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

¹⁶ HULMÁK, Milan. § 2204 (Doba nájmu), bod 21. *Občanský zákoník: komentář. VI, Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

autorky sjednáváním vlastních výpovědních důvodů může docházet k oslabení ochrany nájemce, na kterou je kladen zákonodárcem velký význam. Hulmák uvádí, že v tomto případě lze aplikovat nejen ujednané výpovědní důvody, ale rovněž zákonné výpovědní důvody.¹⁷ Tím by se podle autorky zeslabila pozice nájemce, neboť by se mohl značně rozšířit okruh výpovědních důvodů oproti situaci, kdy by byl sjednán běžný nájem na dobu určitou. Autorka se tak domnívá, že je velmi diskutabilní, zda lze použít i všechny zákonné výpovědní důvody vztahující se na nájem na dobu neurčitou, neboť zákonodárce uvádí, že v prvních 50 letech lze nájem vypovědět jen z ujednaných výpovědních důvodů a v ujednané výpovědní době. Na druhou stranu by takto striktní výklad v případě nesjednání výpovědních důvodů mohl vést k absolutní nemožnosti vypovědět nájem pro obě smluvní strany. Dle autorky by tak bylo zcela logické, kdyby se v daném případě postupovalo tak, že lze nájem vypovědět v prvních padesáti letech nejen z ujednaných důvodů, ale rovněž ze stejných důvodů, pro které lze vypovědět nájem sjednaný na dobu určitou a po uplynutí padesáti let by se k tomuto nájmu přistupovalo jako k nájmu sjednanému na dobu neurčitou.

Pokud by se ale postupovalo dle výše zmiňovaného striktního výkladu a kladlo se důraz na slovo „jen“, existují další možnosti, jak ukončit nájemní vztah, pokud se strany nedohodnou. Zákonodárce chrání smluvní strany před smlouvami sjednanými na nepřiměřeně dlouhou dobu rovněž ustanovením § 2000 OZ. Byla-li smlouva bez vážného důvodu uzavřena tak, že zavazuje člověka na dobu jeho života, anebo zavazuje kohokoliv na dobu delší 10 let, lze se po uplynutí 10 let domáhat u soudu zrušení takového závazku. Soud rovněž zruší závazek v případě, kdy došlo k takové změně okolností, ze kterých smluvní strany při uzavírání závazku vycházely, že nelze po zavázané straně rozumně požadovat, aby byla smlouvou dále vázána. Ačkoliv se zde objevují názory, že aplikace ustanovení § 2000 OZ je vyloučena právě existencí ustanovení § 2204 odst. 2 OZ, autorka se s tímto názorem neztožňuje, neboť už jen z pouhého slovního spojení „má se za to“ vyplývá nejen možnost vyvrácení, ale rovněž dispozitivní povaha ustanovení § 2204 odst. 2 OZ, která umožňuje jeho smluvní vyloučení. Pokud dojde k vyvrácení

¹⁷ HULMÁK, Milan. § 2204 (Doba nájmu), body 22-23. *Občanský zákoník: komentář. VI, Závazkové právo: zvláštní část* (§ 2055–3014). Praha: C.H. Beck, 2014. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

či vyloučení, je zde dle autorky nezbytná existence jiného ochranného ustanovení, kterým je právě kogentní ustanovení § 2000 OZ.

3 Ukončení nájmu

Nájem je pouze dočasný a užívací právo se nájemci poskytuje pouze dočasně a po skončení nájmu se obnovuje užívací právo pronajímatele.¹⁸ Nájem bytu a domu může skončit nejrůznějšími způsoby, a to například dohodou, uplynutím doby, odstoupením od smlouvy, výpovědí, v některých případech i smrtí nájemce atd. Snad ve všech jmenovaných způsobech ukončení nájemního vztahuje je velmi citelný vliv běhu času. Autorka se však zaměří zejména na výpověď z nájmu bytu a s ní související běh výpovědní doby, u kterého je role času nejviditelnější.

3.1 Výpověď, výpovědní doba a její běh

Výpověď se rozumí adresované právní jednání vedoucí k ukončení právního vztahu mezi smluvními stranami. Výpověď obou smluvních stran musí splňovat obecné náležitosti právního jednání, písemnou formu a musí dojít druhé straně.¹⁹ Dojítí druhé smluvní straně je nezbytné proto, aby mohlo právní jednání začít vyvolávat požadované následky, to plyne také z rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 2926/2009, *které stanoví* “Nedojde-li adresovaný projev vůle jednatelce do sféry adresáta, právní úkon není perfektní. Projev vůle dojde adresátovi, jakmile se dostane do sféry jeho dispozice, tzn. v okamžiku, kdy adresát nabude objektivní možnost seznámit se s obsahem projevu vůle. Od okamžiku dojití projevu vůle do sféry adresáta je právní úkon pro jednatelce subjektivně závazný a nelze jej jednostranně odvolat. Není přitom nezbytné, aby se adresát seznámil s obsahem právního úkonu; dostačuje, že měl objektivně možnost seznat jeho obsah.”²⁰

Vypovědět nájem lze s výpovědní dobou, ale i bez ní. Pokud jde o výpověď bez výpovědní doby, zaniká nájem bytu v okamžiku doručení výpovědi. Pronajímatel má právo požadovat, aby nájemce odevzdal byt bez zbytečného odkladu, avšak nejpozději do jednoho měsíce od ukončení nájmu.

¹⁸ HULMÁK, Milan. § 2204 (Doba nájmu), bod 1. *Občanský zákoník: komentář. VI, Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

¹⁹ PŠENKO, Robert. In: PŠENKO, Robert a Lukáš OBČASNÍK. *Vyznejte se v paragrafech bydlení: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2014, s. 50.

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. prosince 2010, sp. zn. 23 Cdo 2926/2009.

Mnohem častěji se lze setkat s výpovědí s výpovědní dobou. Výpovědní doba je obvykle tříměsíční a počíná běžet od prvního kalendářního dne následujícího po měsíci, ve kterém výpověď došla druhé straně. Výpovědní doba ale nemusí být vždy tříměsíční, dle zákona ji lze sjednat odchylně, avšak pouze takovým způsobem, aby nezkracovala nájemcova práva.²¹

Z výše uvedeného tak vyplývá, že je zcela stěžejní pro určení počátku běhu výpovědní doby určit okamžik dojití do sféry vlivu adresáta. Stanovit tento rozhodující okamžik je poměrně snadné v okamžiku, kdy předáváme výpověď a druhá smluvní strana ji přijme, neboť v takovém okamžiku nastupují následky doručení. Ne vždy je to ale tak jednoznačné. Pokud adresát odmítne převzít výpověď, považuje se dle ustanovení § 570 odst. 1 OZ za doručenou od okamžiku jejího odmítnutí. Nápomocné zde může být i ustanovení § 573 zakládající domněnku doby dojití, a to tak, že se má za to, že zásilka zaslaná poskytovatelem poštovních služeb došla třetí pracovní den po odeslání a byla-li odeslána na adresu v jiném státu, tak dnem patnáctým. Domněnka doby dojití slouží zejména k ochraně právního styku a právní jistoty, přičemž jejím účelem je předcházení stavům, kdy by byl právní styk zatěžován spoléháním se na skutečnou dobu dojití zásilky. Lhůta tří dnů počíná běžet dnem následujícím po dni rozhodném pro její začátek čili dnem po podání zásilky. Z toho vyplývá, že byla-li zásilka odeslána například v sobotu, počíná běžet až první následující pracovní den, tedy v pondělí.²²

V návaznosti na toto ustanovení se lze setkat i s doručováním sjednaným ve smlouvě, například „Výpověď se považuje za doručenou druhý den po odeslání“. V takovém případě by při řešení sporu došlo ke zjednodušení pozice odesílatele, neboť by došlo k přechodu důkazního břemene na adresáta. K možnosti sjednání právní domněnky nebo fikce dojití nad rámec zákona zaujaly soudy negativní postoj a označily taková ujednání jako neplatná.²³ Podle Nejvyššího soudu nemůže autonomie vůle smluvních stran

²¹ SELUCKÁ, Markéta. In: SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 155–156.

²² TICHÝ, Luboš. § 573 (Domněnka doby dojití), bod IV. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Dostupné v ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25. 01. 2018].

²³ SUM, Tomáš. Lze si po rekodifikaci platně smluvit domněnku doručení zásilek ve vztazích mezi podnikateli? *Epravo* [online]. Epravo.cz, publikováno 18. 9. 2015 [cit. 1. 3. 2018].

vést k libovolnému konstruování nových právních skutečností a s tím spojených právních následků. Nejvyšší soud také odmítá konstruování domněnky či fikce dojití z důvodu modifikace důkazního břemene, což uvádí ve svém rozhodnutí 23 Cdo 5508/2007, dle kterého „*ujednání stran modifikující důkazní břemeno, tj. institut veřejnoprávního civilního práva procesního, by proto bylo možné pouze tehdy, pokud by takovou možnost občanský soudní řád připouštěl. S ohledem na to, že žádná zákonná úprava předpokládající dobodu o důkazním břemenu neexistuje, lze usuzovat, že strany ani nemohou takovou dobodu uzavřít.*”²⁴

3.2 Konec doby trvání nájmu

Jak již bylo výše uvedeno, doba trvání může být v nájemní smlouvě ujednána různými způsoby. S ohledem na pravidla pro počítání běhu doby je třeba mít na paměti, že byla-li doba sjednána v týdnech, měsících či letech, končí podle občanského zákoníku dnem, který se svým pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá skutečnost, od které se doba počítá a v případě, že takový den v měsíci není, tak na poslední den měsíce.²⁵ Proto nájem sjednaný na dobu jednoho roku od 1. 1. 2018 skončí až 1. 1. 2019 a nikoliv již 31. 12. 2018. Pokud by smluvní strany chtěly, aby skončil již 31. 12. 2018, musely by si tento den výslovně ujednat. Zároveň však neplatí pravidlo, že případně-li poslední den trvání nájmu na sobotu, neděli nebo státní svátek, posouvá se konec trvání na první následující pracovní den, a to z toho důvodu, že trvání nájmu je dobou a ne lhůtou, pro kterou toto pravidlo platí.

4 Závěr

Čas má v občanském právu značnou relevanci a nevyhýbá se ani části upravující nájem bytu a domu, zejména oblasti upravující ukončení nájemního vztahu. Vzhledem k jeho všudypřítomnosti bylo možné v příspěvku pojmout pouze zlomek, kdy se autorka zaměřila pouze na sjednání doby nájmu a skončení nájemního vztahu výpovědí. Lze však konstatovat, že velké množství právních následků se pojí k jistému časovému okamžiku či k uplynutí časového úseku. Stejně tak práva a právní vztahy vznikají a zanikají v určitém okamžiku, přičemž rozhodný okamžik pro vznik a zánik

²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. března 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007.

²⁵ § 605 OZ.

právních vztahů a z nich plynoucích práv a povinností může být stanoven nejen zákonem, ale rovněž smluvními stranami. Stanovení nejen délky doby a lhůty, ale rovněž jejich počátku a konce pak může mít rozhodující význam při uplatňování práv z daného právního vztahu.

Při uzavírání smluvních vztahů, zde konkrétně nájemních vztahů mezi pronajímatelem a nájemcem, je tak třeba mít na paměti rozdíl mezi dobou a lhůtou a znát základní pravidla pro počítání času, aby se tak smluvní strany vyvarovaly nežádoucím účinkům a jevům, které mohou nastat zejména při ukončování nájemního vztahu.

Závěrem autorka uvádí, že i přes dispozitivní ustanovení občanského zákoníku umožňující smluvním stranám ukončení nájemního vztahu dle jejich svobodné vůle, nelze určitá pravidla pro zánik nájemního vztahu a plynutí času opomíjet.

Poděkování

Tento příspěvek byl napsán v rámci doktorského studia autorky, konkrétně v návaznosti na téma autorčiny disertační práce. Poděkování si tak zaslouží doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D., autorčina školitelka.

Literatura

Monografie

PŠENKO, Robert a Lukáš OBČASNÍK. *Vyžnejte se v paragrafech bydlení: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2014, 108 s. ISBN 978-80-265-0265-4.

SELUCKÁ, Markéta. In: SELUCKÁ, Markéta a Lukáš HADAMČÍK. *Nájem bytu a domu po rekodifikaci soukromého práva*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 264 s. ISBN 978-80-7478-837-6.

Elektronické zdroje

BAJURA, Jan. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Dostupné v ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 25. 01. 2018].

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 27. 01. 2018].

- DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. Čas jako právní událost podle nového občanského zákoníku. *Epravo* [online]. Epravo.cz, publikováno 3. 10. 2013 [cit. 31. 7. 2018]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/aktualne/cas-jako-pravni-udalost-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku-92597.html>
- HRADIL, Aleš a David URBANEC. K doručování hmotněprávního úkonu na adresu uvedenou ve smlouvě. *Epravo* [online]. Epravo.cz, publikováno 21. 5. 2015 [cit. 1. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-dorucovani-hmotnepravniho-ukonu-na-adresu-uvadenou-ve-smlouve-97908.html>
- HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník: komentář. VI, Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055–3014)*. Praha: C. H. Beck, 2014 [cit. 25. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>
- K výpovědní době při vypovězení nájmu bytu a nájmu domu nájemcem podle § 2287 o. z. *Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, publikováno 2. 6. 2014 [cit. 27. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-vypovedni-dobe-pri-vypovezeni-najmu-bytu-a-najmu-domu-najemcem-podle-2287-o-z?browser=mobi>
- KABELKOVÁ, Eva a Hana DEJLOVÁ. *Nájem a pacht v novém občanském zákoníku: komentář. [§ 2201–2357]*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. [cit. 25. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>
- KREJČÍŘOVÁ, Šárka. Právní úprava skončení nájmu bytu v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, publikováno 18. 12. 2013 [cit. 27. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pravni-uprava-skonceni-najmu-bytu-v-novem-obcanskem-zakoniku>
- LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. [cit. 25. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>
- PETROV, J., M. VÝTISK, V. BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 3053 s. ISBN 978-80-7400-653-1.
- PTÁČEK, Jan a Lubor ČERNÝ. Nájemní vztahy. *Epravo* [online]. Epravo.cz, publikováno 12. 10. 2015 [cit. 01. 03. 2018]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/najemni-vztahy-99130.html>

SUM, Tomáš. Lze si po rekodifikaci platně smluvit domněnku doručení zásilek ve vztazích mezi podnikateli? *Epravo* [online]. Epravo.cz, publikováno 18. 09. 2015 [cit. 01. 03. 2018]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/lze-si-po-rekodifikaci-platne-smluvit-domnenku-doruceni-zasilek-ve-vztazich-mezi-podnikateli-98916.html>

TICHÝ, Luboš. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Dostupné v ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR. [cit. 25. 01. 2018].

Soudní rozhodnutí

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. června 2005, sp.zn. 31 Cdo 513/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. března 2007, sp.zn. 28 Cdo 2747/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. března 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. prosince 2010, sp. zn. 23 Cdo 2926/2009.

Právní předpisy a jiné dokumenty

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Kontakt – e-mail

405616@mail.muni.cz

Vztah času a účelu v rámci svěřenského fondu

Sabina Ondřejcová

Katedra občanského práva, Právnická fakulta,
Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Abstrakt

Svěřenský fond je poměrně novodobým právním institutem, který lze využít jako efektivní nástroj ke správě soukromého, ale i veřejného majetku. Problematika času v něm hraje nepochybně významnou roli, i když se na první pohled zdá, že se s ohledem na jeho legislativní právní rámec, jedná o časově neomezený právní instrument. Čas nicméně zaujímá v rámci svěřenského fondu velmi důležité a nezastupitelné místo, a to hned v několika rovinách. Velký význam při tom má rozlišování času ve smyslu časového bodu zafixovaného na časové ose a času ve smyslu časového intervalu, kdy čas plyne mezi dvěma uzavřenými nebo polouzavřenými body specificky umístěnými na jinak nekonečné časové přímce. Času ve smyslu specifického bodu zafixovaného na časové ose se budu ve svém článku věnovat v souvislosti s dvěma právními skutečnostmi, které považuji za právně nejvýznamnější, a sice okamžiku vzniku svěřenského fondu a vlivu tohoto okamžiku na majetkovou sféru zakladatele svěřenského fondu, a okamžiku jmenování nebo jiného určení obmyšleného svěřenského fondu zřízeného k soukromému účelu, které je účinné dnem, kdy byl obmyšlený zapsán do evidence svěřenských fondů. Co se týče plynutí času, tento článek si dává za cíl analyzovat a komparovat s relevantními zahraničními právními řády, kdy vzniká nejpozději právo obmyšleného na plnění ze svěřenského fondu, když český právní řád určuje jako nejzazší dobu uplynutí sta let v závislosti na dalších podmínkách zákonem či soukromým právním jednáním definovaných. Posledním bodem, kdy čas hraje životně důležitou roli v rámci svěřenského fondu je jeho uplynutí, byl-li zřízen na určitou dobu; i této problematice se tento článek bude blíže věnovat.

Klíčová slova

Svěřenský fond; účel; zakladatel; obmyšlený; vznik; majetek; zánik.

1 Úvod

Svěřenský fond jako novodobý právní fenomén „proklouzl“ do českého právního prostředí spolu s příchodem revolučních změn, jež nastaly v soukromém právu počátkem roku 2014. I když se jedná o přelomový právní instrument přinášející nové nazírání na dosavadní koncepci vlastnictví, jeho ucelená právní úprava si musela vystačit s ani ne třiceti paragrafy vměstnanými do nového občanského zákoníku.¹ Systematicky se svěřenský fond tváří jako speciální úprava k obecným ustanovením upravujícím správu cizího majetku, a řadí se tak mezi věcná práva. Nicméně skutečná povaha svěřenského fondu, odhlédneme-li od jeho současného legislativního rámce, tvoří doposud jednu velkou neznámou, nad kterou bdí ne jedno oko zkušeného právníka.

Odborná veřejnost se při zkoumání podstaty svěřenského fondu částečně opírá o skutečnost, že svěřenský fond vznikl dle předlohy quebeckého trustu. Čeští zákonodárci nicméně nepřevzali quebeckou právní úpravu zcela doslova, a nelze proto bez dalšího aplikovat závěry doktrinního vývoje quebeckého trustu na svěřenský fond. Navíc, quebecká judikatura trustového práva se dodnes vyvíjí značně pomalu, což však není skutečnost k podivování se, vezmeme-li v úvahu, že trust byl do quebeckého práva zaveden až v roce 1994.² I quebecký trust je tedy stále poměrně „mladým“ právním instrumentem.

Vzhledem k tomu, že české právo nachází své kořeny historicky v římském právu, nelze se ani příliš upínat na anglické právo, kde se trust původně zrodil a odkud se rozšířil dál do zemí tvořících Commonwealth, Originální trust se tedy vyvíjel prostřednictvím práva common law a práva ekvity, které mu vnesly jeho nezaměnitelný ráz a účel jeho využití.³ I když se pak uvádí, že trust pocházející z Quebecu je instrumentem vycházejícím z práva civil law, tedy evropského kontinentálního práva, je nutné poznamenat, že samotní quebeckí právníci mnohdy berou k ruce anglické case law pro posouzení otázek nad trusty vyústivšími.⁴ Jinými slovy, lze shrnout, že český svěřenský

¹ § 1448–1474 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“ nebo „OZ“).

² CLAXTON, John B. *Studies on the Quebec law of trust*. Toronto: Thomson, 2005, s. 8.

³ PENNER, J. E. *The Law of Trusts*. 9. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 1–3.

⁴ CLAXTON, John B. *Studies on the Quebec law of trust*. Toronto: Thomson, 2005, s. 9.

fond, ačkoli má plnit funkce obdobné funkcím zahraničních trustových struktur, nelze jej asimilovat na jakýkoli jiný zahraniční vzor a je potřeba s ním zacházet jako s institutem *sui generis*, který si jde svou vlastní cestou ve srovnání s právními konstrukcemi jak českého, tak cizího práva.

Tento článek se bude s ohledem na jeho téma a rozsah věnovat pouze určitým aspektům svěřenského fondu, a to konkrétně těm, kde čas hraje v životě svěřenského fondu významnou roli z hlediska naplnění účelu, pro který byl vytvořen. Dle § 1449 OZ lze svěřenský fond založit za veřejně prospěšným nebo soukromým účelem. V tomto příspěvku se nicméně omezíme pouze na otázky týkající se svěřenského fondu zřízeného za soukromým účelem, jímž zpravidla bývá prospěch obmyšleného, tedy osoby určené přímo či nepřímo zakladatelem svěřenského fondu, případně též investování majetku pro dosažení zisku a jeho rozdělení mezi obmyšlené, jimiž jsou zakladatel, zaměstnanci, společníci či jiné osoby, jak umožňuje § 1449 odst. 2 OZ. Vymezení účelu svěřenského fondu je přitom fundamentálním předpokladem jeho vzniku. Jinými slovy, mám za to, že tam, kde není předem jasně definován účel, tam svěřenský fond nemůže vůbec vzniknout.

2 Doba trvání svěřenského fondu

Právní úprava si žádá, aby zakladatel vydal při vytváření svěřenského fondu statut ve formě notářského zápisu, jakožto jednostranné právní jednání obsahující alespoň minimální zákonem stanovené náležitosti týkající se svěřenského fondu.⁵ Mezi tyto náležitosti patří i vymezení doby jeho trvání. Jestliže zakladatel neurčí ve statutu dobu, po kterou má svěřenský fond existovat, platí nevyvratitelná právní domněnka, která presumuje, že svěřenský fond se zakládá bez časového omezení.⁶ Je zde na místě poznamenat, že takto formulované ustanovení se zdá být v rozporu s tradičními principy anglického práva dopadajícími i do práva trustů. Dle tradičního vnímání by totiž každá věc měla v rámci určité doby dojít ke svému vlastníku, jehož totožnost lze s jistotou určit.⁷ Nicméně ust. § 1460 OZ toto hluboce zakořeněné

⁵ § 1452 OZ.

⁶ SPÁČIL, Jiří. *Občanský zákoník: komentář. III, Věcná práva (§ 976–1474)*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1197.

⁷ LUPOI, M. *Trusts: a comparative study*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 108.

pravidlo rovněž reflektuje tím, že limituje dobu, kdy nejpozději vzniká právo obmyšleného na plnění ze svěřenského fondu. Uplynutím zákonem stanovené doby by tedy majetek, který doposud neměl svého vlastníka, měl tohoto získat, i kdyby statut svěřenského fondu určil pozdější dobu.

Na první pohled se doložka času ve statutu svěřenského fondu jeví jako velmi jasná a problémy nečinící právní skutečnost. Nicméně, v kontextu platné a účinné právní úpravy přináší vymezení časového prvku hned několik ne zcela jednoduchých otázek, jimiž se budu níže zabývat. První z nich vyvstává na mysl, ptáme-li se, co konkrétně uplynutím zakladatelem předvídané doby zaniká, resp. jaké jsou právní následky s takovou právní událostí spojené. Abychom byli schopni nalézt správnou odpověď na takto položenou otázku, je potřeba nejprve určit, co tvoří jádro svěřenského fondu, které se uplynutím vymezené doby bez dalšího rozpadne.

Problém totiž spočívá v tom, že svěřenský fond není zákonem nikterak definován a jeho podstata může být spatřována hned v několika rovinách. Tyto se pak jednotlivě prolínají a jedna může převažovat nad druhou, řešíme-li otázku, co se stane v okamžiku, kdy zakladatelem předvídaná doba uplyne. Při formulování jednoznačné odpovědi se tak dostáváme do interpretační tísně zapříčiněné nedostatečně jasnou právní úpravou. Další problém nastává v souvislosti s určením, od kterého okamžiku vůbec začíná běžet doba stanovená pro existenci svěřenského fondu, jestliže zakladatel vymezí pouze určitý časový interval bez pevně stanoveného počátku a konce. I v tomto případě se díky nejasné legislativní konstrukci nabízí hned několik možných řešení, odkdy lze počítat zakladatelem určený čas, resp., od kdy vůbec lze přisuzovat účinky právním jednáním svěřenský fond vytvářejícím.

2.1 Vytvoření svěřenského fondu

Při hledání odpovědi na výše položené otázky se musíme vrátit úplně na začátek, kdy se svěřenský fond teprve vytváří. I když se literatura zákona jeví na první pohled jako docela jasná a výstižná, mám za to, že je naopak nedůsledná při užívání některých zcela zásadních pojmů. Dle § 1448 odst. 1 OZ se svěřenský fond vytváří tak, že zakladatel vyčlení svůj majetek způsobem, že jej svěří správci na základě smlouvy či pořízení pro případ smrti; a tento se jej zaváže držet a spravovat, aby naplnil účel, který zakladatel

předem vymezil. Způsob vytvoření svěrenského fondu je tak v zásadě znám, nicméně § 1448 OZ již nestanoví, v jakém okamžiku celý proces vzniku skutečně končí a je dovršen tak, abychom se mohli o existenci svěrenského fondu tak říkajíc skutečně „opřít“.

Důvodů pro tento závěr nacházím hned několik. V první řadě je nutné si uvědomit, že způsob vytvoření svěrenského fondu tak, jak je popsán v § 1448 odst. 1 OZ, předpokládá nikoliv vždy pouze jednu, nýbrž více právních skutečností, jichž je k zřízení svěrenského fondu třeba. Lze si proto představit různé a velmi rozmanité scénáře, jak můžeme svěrenský fond nechat vzniknout. První z předpokládaných právních skutečností je reprezentována smlouvou, závětí, dědickou smlouvou, případně též dovětkem, kterými zakladatel svěruje svůj specificky vymezený majetek „budoucímu“ správci a stanovuje též účel, pro který má svěrenský správce majetek spravovat.

Z výše uvedeného tak jasně vyplývá, že předmětná právní skutečnost může spočívat jak v jednostranném, tak dvoustranném zakladatelském právním jednání. Závazek správce držet a spravovat zakladatelem svěřený majetek tudíž nemusí být, a někdy dokonce ani být nemůže, součástí jedné z výše předpokládaných právních skutečností, nýbrž lze jej učinit toliko zcela odděleně v nezávisle určenou dobu. Jestliže tedy svěrenský správce neprojeví souhlas a nepřevzme majetek pod svou správu současně spolu se zakladatelem projevujíc svou vůli vytvořit svěrenský fond, od kterého okamžiku lze pak stanovit počátek doby trvání svěrenského fondu? V úvahu přichází obě možnosti, jak od okamžiku, kdy se stane perfektní právní skutečnost spočívající v zakladatelském právním jednání zakladatele, tak od okamžiku, kdy se stane perfektním právním jednání učiněné správcem, nejedná-li se o simultánní projev vůle obou osob, o nichž navíc předpokládáme, že tyto mají odlišnou identitu. Z právní úpravy bychom spíše dovozovali, že k nastoupení jakýchkoli účinků spjatých se svěrenským fondem, je zapotřebí jak projevu vůle ze strany zakladatele, tak projevu vůle ze strany správce.

Celou koncepci nicméně nabourává ust. § 1455 OZ, které na jednu stranu umožňuje zakladateli jmenovat a odvolávat svěrenského správce, na druhou však tutéž pravomoc, a sice pravomoc jmenovat svěrenského správce, uděluje rovněž soudu, jestliže nelze správce ustavit do funkce jinak. Výše

uvedené ustanovení tak nepřímou umožňuje, aby svěřenský fond vznikl, aniž by se správce ujal jeho správy tím, že zákon dává určitým osobám možnost obrátit se na soud, aby správce do funkce autoritativně jmenoval.

Z výše uvedeného bychom tedy mohli dovozovat, že jádro svěřenského fondu spočívá v právním jednání zakladatele, v jehož středu stojí jednak majetek a jednak účel, který zakladatel v právním jednání vymezí. Nikoli tedy jeho správa, která je pouze prostředkem, jak účelu dosáhnout. Účinky spjaté s vytvořením svěřenského fondu by tak bylo lze sledovat již v okamžiku, kdy zakladatel projeví zákonem aprobovanou vůli svěřit svůj majetek pod jím definovanou správou, aniž by byl vyžadován nutně souhlas a akceptace ze strany správce. Přistoupíme-li tedy k celé problematice optikou § 1455 OZ, dojdeme k závěru, že důsledky svěřenského fondu nastupují a jeho existence počíná již dnem, kdy je účinné zakladatelovo právní jednání, jímž vyčleňuje část nebo celý svůj majetek pro účely „kvalifikované“ správy. Zakladatel tak v daný okamžik ztrácí k předmětnému majetku vlastnický titul, i kdyby svěřenský správce nepřijal pověření k jeho správě.

2.2 Zřízení a vznik svěřenského fondu

Právní rámec svěřenského fondu je však z legislativního hlediska mnohem složitější, než se nabízí výše uvedený závěr. Z § 1451 OZ totiž vyplývá, že v rámci celého procesu zákon navíc rozlišuje okamžik, kdy dojde ke zřízení svěřenského fondu od okamžiku, kdy dojde k jeho vzniku. Ustanovení § 1451 odst. 1 OZ stanoví, že svěřenský fond je zřízen tehdy, když svěřenský správce přijme pověření k jeho správě. Dále však dle § 1451 odst. 2 OZ svěřenský fond vzniká dnem zápisu do evidence svěřenských fondů. Výjimku z tohoto pravidla představuje pouze svěřenský fond zřízený pořízením pro případ smrti, který vznikne již v okamžiku smrti zůstavitele, i když se zapíše do evidence svěřenských fondů později. Jaký je tedy rozdíl mezi okamžikem zřízení a okamžikem vzniku svěřenského fondu, resp. jaké právní důsledky lze konkrétně s těmito dvěma právními skutečnostmi spojit; která z nich nastane dříve a která naopak později?

Chceme-li se doslovně držet textu zákona, tento se vznikem svěřenského fondu spojuje vznik odděleného a nezávislého vlastnictví majetku, a vznik povinnosti na straně svěřenského správce ujmout se tohoto majetku a spolu

s ním i jeho správy.⁸ Dle výše uvedeného tak zákonodárce ve světle ustanovení § 1448 odst. 2 OZ ve spoj. s ustanovením § 1451 odst. 2 OZ spojil se dnem zápisu svěřenského fondu do příslušné evidence jak zánik vlastnického práva na straně zakladatele, tak vznik vlastnického práva *sui generis* ve vztahu k osamocenému majetku. Současně pak tímto docílil i vzniku závazku na straně správce spočívajícím v převzetí vyčleněného majetku za účelem jeho správy. Okamžik vzniku svěřenského fondu tak má dvojí dopad, jak do sféry věcných práv působících *erga omnes*, tak do sféry závazkových práv působících *inter partes*.

Podmínka vzniku svěřenského fondu dnem zápisu do veřejnoprávní evidence byla přitom do občanského zákoníku zavedena přijetím zákona č. 460/2016 Sb., s účinností ve vztahu k dotčeným ustanovením od 1. 1. 2018, jímž se měnil občanský zákoník. Zápisem do evidence svěřenských fondů je taktéž podmíněno účinné jmenování obmyšleného. Za velmi podstatné je nutné shledat rovněž znění přechodných ustanovení výše citované novely občanského zákoníku, která referují na konstitutivní charakter zápisu svěřenského fondu do příslušné evidence. Tento závěr vyplývá ze skutečnosti, že nebude-li do 1. 7. 2018 podán návrh na zápis svěřenského fondu, který vznikl již přede dnem nabytí účinnosti nové právní úpravy, správa svěřenského fondu zanikne. Rovněž, nebude-li ve stejné lhůtě podán návrh na zápis obmyšlených jmenovaných taktéž před 1. 1. 2018, i když těmto již vzniklo právo na plnění ze svěřenského fondu, hledí se na ně jako by obmyšlenými nikdy nebyli. Jejich práva tak uplynutím stanovené lhůty, aniž by byl podán návrh na jejich zápis, bez dalšího zaniknou. Z konstitutivního charakteru zápisu svěřenského fondu a jeho obmyšlených bychom tak mohli dovodit závěr, že účinky vzniku a tím i samotná existence svěřenského fondu nastupují nikoliv projevem vůle zakladatele, nýbrž až dnem zápisu svěřenského fondu do veřejnoprávní evidence.

S ohledem pak na úpravu zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů (dále jen „ZVR“) je vhodné dodat, že i samotný zákonodárce připouští vznik svěřenského fondu, aniž by tento musel mít nutně ustaveného správce. V § 65 b ZVR se totiž sice stanoví, že návrh na zápis zřízeného fondu podává

⁸ § 1448 odst. 2 OZ.

svěřenský správce, nicméně ustanovení § 118a odst. 2 ZVR již vyjmenovává jako možné účastníky řízení vedle svěřenského správce taktéž osobu, která podala návrh na zápis, k němuž je ze zákona oprávněna. Touto legislativní konstrukcí tak zákonodárce nepřímou připouští, aby svěřenský fond byl zapsán do evidence svěřenských fondů dříve, než správce přijme pověření k jeho správě. Navíc § 118a odst. 3 ZVR doslovně počítá s tím, že v případě svěřenského fondu zřízeného pořízením pro případ smrti návrh na zápis provede soud, a to na podkladě usnesení vydaného soudem v řízení o pozůstalosti, aniž by návrh podal svěřenský správce. Nicméně s ohledem na ustanovení § 1451 odst. 3 OZ v tomto případě svěřenský fond vznikne již okamžikem smrti zůstavitele, nikoli až jeho zápisem do příslušné evidence, který tak má oproti výše uvedenému pouze deklaratorní charakter.

Pokud však respektujeme výše uvedené závěry, nabízí se otázka, proč zákonodárce vůbec rozlišuje okamžik zřízení od okamžiku vzniku svěřenského fondu? Jestliže bychom postupovali systematickou metodou, mohli bychom namítat s ohledem na ustanovení § 1451 OZ,⁹ že nejprve dojde ke zřízení svěřenského fondu a následně pak k jeho vzniku, tj. učinili bychom závěr, že svěřenský fond se zakládá ve dvou fázích. Na první pohled se totiž okamžitě nabízí srovnání s právními osobami, pro něž je právě dvoufázové založení zcela typické. V případě právnických osob tak dojde dle § 122 OZ nejprve k jejich ustavení na základě zákonem předvídané právní skutečnosti, zatímco v druhé fázi dle § 126 OZ k jejich vzniku zápisem do veřejného rejstříku, podobně jako u svěřenského fondu.

Nicméně, svěřenský fond není právní osobou a jeho charakter nenaplnuje, ani se zdaleka neblíží atributům právnických osob. Svěřenský fond nemá právní osobnost, ani se nevyznačuje žádnou organizační strukturou. V případě svěřenského fondu proto nelze hovořit o několikastupňovém procesu jeho založení, nýbrž je potřeba předmětné právní skutečnosti od sebe navzájem odlišovat ve smyslu charakteru důsledků, které s nimi právo spojuje. Zákon sice stanoví, že svěřenský fond je zřízen v okamžiku přijetí pověření k jeho správě, nicméně již nestanoví, zdali tento okamžik musí nezbytně předcházet okamžiku jeho vzniku.

⁹ První odstavce § 1451 hovoří o zřízení svěřenského fondu, druhý odstavce pak o jeho vzniku.

S ohledem na celkový legislativní rámec svěřenského fondu tak, jak již byl výše předestřen, si lze představit situaci, kdy svěřenský fond vznikne, i když správce nepřijme pověření k jeho správě. Tak tomu ostatně bude i v případech výše zmiňovaného vzniku svěřenského fondu pořízením pro případ smrti, jestliže zakladatel sepíše formou notářského zápisu závěť, jejíž součástí učiní statut svěřenského fondu, aniž by svěřenský správce přijal pověření k jeho správě. Zakladatelem jmenovaný či jinak určený svěřenský správce se tak nemusí správy nakonec vůbec ujmout, i přesto však svěřenský fond v okamžiku smrti zakladatele dojde ke svému vzniku. Za poněkud nešťastnou však v této souvislosti považuji legislativní konstrukci obsaženou v § 1451 odst. 3 OZ, která hovoří o svěřenském fondu „zřízeném“ pořízením pro případ smrti, neboť, jak je již uvedeno výše, mám za to, že pojem „zřízen“ lze s ohledem na § 1451 odst. 1 OZ užívat pouze a jen ve smyslu projevu vůle ze strany správce navenek, jímž se zavazuje držet a spravovat zakladatelem svěřený majetek. K takovému projevu vůle však nemusí nutně dojít před nebo v okamžiku smrti zůstavitele, proto je tento termín v § 1451 odst. 3 OZ z mého pohledu použit zcela nesprávně a de lege ferenda by měl být nahrazen jiným, vhodnějším pojmem, který nebude činit interpretační potíže a přinášet nejasnosti.

Podobná situace, kdy svěřenský fond vznikne dříve, než byl zřízen, může rovněž nastat, jestliže zakladatel uzavře smlouvu nikoliv se správcem, ale budoucím obmyšleným o tom, že určitý majetek svěřuje pod správu do svěřenského fondu ve prospěch obmyšleného, byť správce má být jmenován později. Svěřenský fond vytvořený tímto způsobem může sloužit jako určitá forma zajištění, budeme-li na zakladatele nahlížet jako na dlužníka a na obmyšleného jako na jeho věřitele. I v tomto případě, jestliže bude zakladatel nečinný, obmyšlený je aktivně legitimován dle § 95 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních podat návrh na jmenování svěřenského správce k soudu, a to na základě zakladatelského právního jednání, aniž by tedy došlo k jeho zřízení.

Jak tedy správně interpretovat důsledky spjaté se zřízením svěřenského fondu ve smyslu § 1451 odst. 1 OZ? Mám za to, že ani samotný zákonodárce při novelizaci právní úpravy svěřenských fondů dostatečně nedbal na důsledné rozlišení pojmů zřízení a vznik. K tomu, aby mohla správcí

vzniknout vynutitelná povinnost dle § 1448 odst. 2 OZ, tj. povinnost ujmout se svěřeného majetku a jeho správy, kterou zákonodárce spojuje se vznikem svěřenského fondu, je zapotřebí, aby správce nejprve závazek být pověřen správou vyčleněného majetku přijal. Svěřenský správce tak má vynutitelnou povinnost pouze vůči „zřízenému“ svěřenskému fondu. Výše jsme však nastínili i případy, kdy svěřenský fond vznikne, resp. je vytvořen, aniž by byl zřízen. Takový svěřenský fond pak zakládá práva a povinnosti jeho zakladateli a třetím osobám, nikoli však osobní práva a povinnosti vůči jeho správci, který, třebaže jej zakladatel ke správě povolal, svěřený majetek a jeho správu nepřijal.

Česká republika zvolila nicméně velmi neotřelou právní úpravu tím, že účinky vzniku navázala na zápis svěřenského fondu do evidence svěřenských fondů. Na komplikovanost takového přístupu a problémy s tím spojené upozornil již detailně Vlastimil Pihera.¹⁰ Podobně, jak je uvedeno výše, pak můžeme zkoumat, lze-li vůbec hovořit o právních skutečnostech v souvislosti s právním jednáním učiněným ať už ze strany zakladatele, tak ze strany správce za účelem vytvoření svěřenského fondu, vezmeme-li v úvahu, že právní skutečnost představuje okolnost, s níž právní norma nutně spojuje vznik, změnu nebo zánik práv či povinností. Znamenalo by tedy výše uvedené, že právní jednání předvídané v ustanovení § 1448 odst. 1 OZ je platné, nicméně není účinné, až do dne zápisu do evidence svěřenského fondu; nebo je učiněno jako platné a účinné s rozvazující podmínkou, že nebude-li svěřenský fond zapsán, právní jednání zaniká? Zákon ovšem nestanoví žádnou lhůtu v rámci níž, by svěřenský fond měl být zapsán do příslušné evidence, z čehož lze spíše usuzovat, že provedení zápisu je nutné vykládat jako suspenzivní podmínku.¹¹ Tento závěr navíc podporuje ust. § 1457 odst. 3 OZ, které podmiňuje účinnost jmenování obmyšleného ze svěřenského fondu rovněž jeho zápisem do předmětné evidence. Suspenzivní podmínka je zde tedy explicitně vyjádřena.

¹⁰ PIHERA, V. Krocení trustů. Svěřenské fondy v hledáčku první novely občanského zákoníku. *Obchodněprávní revue*, 2016, č. 5.

¹¹ Lhůta je stanovena pouze v rámci přechodných ustanovení zákona č. 460/2012 Sb., kdy správa svěřenského fondu vzniknuvšího dříve, zanikne, nebude-li návrh na jeho zápis podán do šesti měsíců od nabytí účinnosti pozměňujícího zákona.

2.3 Zánik svěřenského fondu

Jakkoli je ovšem vznik svěřenského fondu vázán na jeho zápis do příslušné evidence, v případě jeho zániku zákon již stejnou provázanost nesleduje. Zánik svěřenského fondu stojí na dvou základních předpokladech, a sice ukončení jeho správy a vydání spravovaného majetku těm, kdo na něj mají právní nárok. Splněním obou podmínek svěřenský fond zanikne, aniž by byl nejprve nutný jeho výmaz z evidence svěřenských fondů.¹² Velmi podstatná je přitom díkce ustanovení § 1471 OZ, která jako jeden z důvodů pro konec správy svěřenského fondu uvádí uplynutí doby, na kterou byl svěřenský fond zřízen. Mám za to, že text zákona nelze vykládat jinak než, že doba stanovená pro trvání svěřenského fondu běží od okamžiku jeho zřízení, nikoliv od okamžiku jeho vzniku. Zakladatelem určená doba je tedy a priori vázána na okamžik, kdy správce vyjádří svou vůli majetek držet a spravovat. Pakliže bychom chtěli namítat jiný závěr, aniž by tak zakladatel ve statutu sám výslovně stanovil, musela by litera zákona provázat dobu trvání svěřenského fondu s jiným konkrétním okamžikem či právní skutečností ve znění, jako například: „*Uplyne-li doba trvání svěřenského fondu, na kterou byl vytvořen...*“

Na podstatu svěřenského fondu tak velmi dobře dle mého názoru poukazují ustanovení občanského zákoníku upravující jeho zánik.¹³ Jak již bylo uvedeno výše, svěřenského fond zaniká skončením jeho správy a vydáním majetku oprávněným osobám. Těžiště svěřenského fondu tak spočívá v činnosti správce disponujícím se svěřeným majetkem. Správce vykonává práva odpovídající právům vlastníka, ale pouze do té míry, dokud tyto vyhovují předem definovanému účelu ze strany jeho zakladatele. Lze tedy říci, že ústřední postava svěřenského správce, i když se tato může co do konkrétní osoby měnit, resp. jeho konkrétní činnost realizovaná jednak ve vztahu k majetku a jednak ve vztahu k účelu, jemuž byl majetek zasvěcen, je tím, co lze nazvat jádrem svěřenského fondu. Přestane-li být tato činnost vykonávána, pak pouze a jen proto, že účelu nelze objektivně dosáhnout, resp. jeho dosažení by již postrádalo smysl nebo z jiných důvodů, které však „předurčil“ zakladatel.

¹² Dle § 1474 OZ věty druhé návrh na výmaz svěřenského fondu z předmětné evidence podává svěřenský správce do 30 dnů od jeho zániku.

¹³ § 1471–1474 OZ.

Pouze tehdy svěřenský fond zaniká, aniž by byl naplněn jeho účel, přičemž i uplynutí doby jeho existence je nutné chápat jako na počátku vymezený účel z vůle jeho zakladatele. Okolnímu světu je pak dána tato skutečnost na vědomí skrze výmaz svěřenského fondu z příslušné evidence, nicméně tato skutečnost nemá již žádné důsledky co do jeho reálné existence.

Výše uvedený závěr vyslovený nad podstatou svěřenského fondu ve vztahu k české právní úpravě je přitom zásadně odlišný od pojetí původního modelu trustu podle common law, resp. práva ekvity. Tradiční trustová struktura vnímá trust pouze jako nástroj určité správy majetku ve prospěch obmyšleného, který je považován za jeho ultimátního vlastníka, i když je vlastnický titul převeden na správce. Jako ultimátní vlastník je vybaven „silnějšími“ právy pro ochranu svého postavení a majetku ve srovnání s tím, jakou ochranu poskytuje obmyšlenému ze svěřenského fondu české právo. Lze tedy uzavřít, že na rozdíl od českého právního řádu, těžiště anglického trustu spočívá v postavení obmyšleného jako ultimátního vlastníka majetku v trustu.¹⁴

3 Závěr

Ve světle výše uvedeného proto nezbývá dle mého názoru, než učinit závěr, že svěřenský fond existuje a důsledky s ním spjaté vyvolává od okamžiku, kdy je započata činnost směřující k naplnění účelu, který zakladatel ve vztahu k majetku vymezil, tj. činnost realizovaná svěřenským správcem, jenž disponuje svěřeným majetkem. V momentě, kdy se tedy majetek dostane do dispoziční sféry svěřenského správce a tento vůči němu učiní jakýkoli úkon ve shodě se stanoveným účelem, pak již nelze popírat existenci svěřenského fondu, jestliže k jeho zřízení došlo z vážné vůle jeho zakladatele. Jakkoli se tento závěr může jevit nesmělým až řekneme odvážným, svěřenský fond není právnickou osobou a v jeho případě mám za to, že je zapotřebí s ním pracovat jako se sociální skutečností, kterou by právo mělo uznávat, nikoliv pouze vytvářet, tedy tak, jak k němu přistupují, byť s vlastními a v mnohém velmi výraznými odlišnostmi i jiné právní řády, jako

¹⁴ BARR, W., R. PEARCE a J. STEVENS. *Trusts and Equitable Obligations*. 6. vyd. New York: Oxford University Press, 2015, s. 39–41.

je Anglie i další.¹⁵ Chceme-li se řídit přepjatým formalismem jakkoli zdůvodňovaným a ospravedlňovaným právní jistotou třetích osob a transparentností, tvrdíme-li, že svěřenský fond může jediné a pouze existovat, je-li řádně zaevidován, je na místě se ptát, ve prospěch koho potom má svěřenský fond sloužit? Proč jej vůbec zřizovat? Mám za to, že v takovém případě svěřenský fond ani nepotřebujeme, neb právo zná i jiné instrumenty, jak docílit téhož, a to vhodnějším způsobem než nabízí současná legislativní úprava svěřenského fondu, jak již poukazují autoři přede mnou.¹⁶

Argumentujeme-li přitom zneužitím takového instrumentu, dáváme tím spíše najevo, že právu dost dobře nerozumíme, nebo spíš nechápeme jeho podstatu a smysl. Na ochranu těch, kteří by mohli být neformálním, a tím de facto vstřícnějším přístupem ke svěřenskému fondu ohrožení, právo již dávno pamatuje, ať už skrze speciálním úpravu obsaženou v § 1467 OZ, tak prostřednictvím obecných právních principů a zásad, na něž právo nikdy nemůže rezignovat. Nový kodex soukromého práva tak, jak vešel 1. 1. 2014 v účinnost, apeloval na lidskou svobodu, svobodu jeho vůle a ochranu soukromého prostoru každého z nás, přičemž rovněž apeloval na lidský rozum a odpovědnost. Následný přehnaný protekcionismus tyto myšlenky vdechnuté původní právní úpravě rozmělnuje, a zpochybňuje tím ve výsledku důvěru člověka v sebe sama.

Výše uvedené závěry budou hrát velkou roli především u soudních instancí, pokud se problematika vytvořeného, ale nezapsaného svěřenského fondu dostane k nim lidově řečeno na stůl. Řešení pro ně může být velmi jednoduché, popřou-li celou existenci svěřenského fondu, nicméně bude-li se jednat o svěřenské fondy již zřízené v době od 1. 1. 2014 do 31. 12. 2017, nicméně následně nezapsané, jejich bytí již zaniklou existenci popírat nebude možné, jakož ani ignorovat práva a závazky z nich vzniklá. Ti, kteří se dají cestou odvážnější a postaví účel takového svěřenského fondu do popředí, budou nepochybně docházet k odlišným závěrům, než ti, jež jakékoli právo vyplývající ze zřízení svěřenského fondu budou považovat za nikdy vzniklá.

¹⁵ Srov s. LUPOI, M. *Trusts: a comparative study*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, 400 s.

¹⁶ RONOVSÁ, K. Volba formy správy rodinného majetku: na čem záleží? *Bulletin-advokacie.cz* [online], publikováno 21. 9. 2016. Dostupné z : <http://www.bulletin-advokacie.cz/volba-formy-spravy-rodinneho-majetku-na-cem-zalezi?browser=mobi>

Ustálená soudní praxe v tomto ohledu ještě není a nemůže ani být vytvořená, nicméně, nelze takové spory a priori vyloučit.

Literatura

Monografie

BARR, W., R. PEARCE a J. STEVENS. *Trusts and Equitable Obligations*. 6. vyd. New York: Oxford University Press, 2015, 1031 s. ISBN 978-0199644452.

CLAXTON, John B. *Studies on the Quebec law of trust*. Toronto: Thomson, 2005, 808 s. ISBN 0-459-24173-7.

LUPOI, M. *Trusts: a comparative study*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, 400 s. ISBN 0-521-62329-4.

PENNER, J. E. *The Law of Trusts*. 9. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2014, 496 s. ISBN 978-0-19-967894-5.

SPÁČIL, Jiří. *Občanský zákoník: komentář. III, Věcná práva (§ 976–1474)*. Praha: C. H. Beck, 2013, 1280 s. ISBN 978-80-7400-499-5.

Elektronické zdroje

PIHERA, V. Krocení trustů. Svěřenské fondy v hledáčku první novely občanského zákoníku. *Obchodněprávní revue*, 2016, č. 5.

RONOVSKÁ, K. Volba formy správy rodinného majetku: na čem záleží? *Bulletin-advokacie.cz* [online]. publikováno 21.9.2016. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/volba-formy-spravy-rodinneho-majetku-na-cem-zalezi?browser=mobi>

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb.

Zákon č. 304/2013 Sb.

Kontakt – e-mail

369715@mail.muni.cz

Čas ve věcném záměru civilního řádu soudního

Robert Peša

Katedra občanského práva, Právnická fakulta,
Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Abstrakt

Věcný záměr civilního řádu soudního obsahuje mimo jiné také východiska úpravy (nejenom běhu) času v civilním řízení soudním. V základních prvcích se tato navrhovaná úprava neliší od úpravy obsažené v občanském soudním řádu (zák. č. 99/1963 Sb.), v některých aspektech však přichází věcný záměr s přístupy odlišnými od těch, které jsou v současně platném (českém) procesním předpisu upravujícím civilní sporné řízení. Jde příkladmo o zavedení tzv. konečných lhůt, odlišné počítání lhůt podle hodin a možnost stran sporu dohodnout si zkrácení lhůt v rovině obsahové, v rovině terminologické pak o využití staronových, a nutno podotknout i v současných procesních předpisech využívaných, pojmů, jako např. „navrácení v předešlý stav“. Konferenční se zabývá analýzou věcného návrhu civilního řádu soudního, resp. těch jeho částí věnovaných času v nejširším slova smyslu. Vývodem příspěvku by mělo být zhodnocení navrhované úpravy běhu času ve věcném záměru Civilního řádu soudního.

Klíčová slova

Čas; civilní řád soudní; běh času; lhůty.

1 Úvod

Věcný záměr civilního řádu soudního přichází v mnoha ohledech s novými přístupy. Nejinak je tomu i v otázkách spojených s „časem“. Inspiraci nachází především v rakouské, německé a švýcarské právní úpravě.

Jak psal Hora „[s] *pořadom procesu, jakožto souhrnu jednotlivých procesních úkonů směřujících k rozhodnutí jisté rozepře, nebylo by lze srovnati, aby strany mohly tyto procesní úkony činiti kdykoliv*“¹.

¹ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.–III. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 228.

Mohlo by se zdát, že otázky spojené s plynutím času jsou svojí povahou ryze „technickými“ normami, které jsou již ze své podstaty něčím, čemu není třeba věnovat pozornost. Takový závěr by nicméně byl ukvapený. I taková otázka, jakou je délka lhůty k provedení procesního úkonu může být předmětem přezkumu Ústavním soudem².

S ohledem na shora uvedené je tak třeba daná specifika zjistit i ve věcném záměru civilního řádu soudního, který by se mohl případně stát novým procesním předpisem upravujícím civilní sporné řízení.

Pokud bude v textu odkazováno na jednotlivé body věcného záměru civilního řádu soudního³, bude tak činěno ve tvaru (bod X VZ).

2 Zákonné a soudcovské lhůty, lhůty konečné

V procesualistické literatuře se rozlišuje mimo jiné mezi tzv. lhůtami „zákonnými“ a „soudcovskými“⁴. Za zákonné lze označit takové lhůty, které jsou k provedení procesních úkonů stanoveny zákonem. Soudcovskými jsou pak lhůty k provedení procesních úkonů, které „*určuje předseda senátu (samosoudce) zpravidla v usnesení, kterým se ukládá provedení procesního úkonu nebo kterým se účastník poučuje o potřebě provést procesní úkon*“⁵. V platné a účinné právní úpravě⁶ pak toto rozlišování nabývá další rozměr, respektive další kvalitu. V případě, že strana sporu ví, že soudem poskytnutá lhůta není pro provedení procesního úkonu dostačující, musí požádat o prodloužení lhůty dle ust. § 55, o. s.ř. V případě zmeškání zákonné lhůty pak může strana sporu požádat o prominutí zmeškání lhůty dle ust. § 58 odst. 1, o. s.ř. Zmeškání soudcovské lhůty pak nelze prominout⁷.

Rovněž věcný záměr civilního řádu soudního rozlišuje lhůty zákonné a lhůty soudcovské (bod 43 VZ). Dle věcného záměru pak má být přímo v civilním

² Ač lhůta nemůže být podle Ústavního soudu sama o sobě protiústavní, může být protiústavnost konstatována teprve v dialogu s konkrétními okolnostmi posuzované věci – náleží Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 6/05.

³ *Věcný záměr civilního řádu soudního* [online] [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné z: <https://crs.justice.cz/>

⁴ Není-li dále uvedeno jinak, je v tomto příspěvku pojednáváno o tzv. lhůtách procesně-právních, tj. lhůtách k provedení procesního úkonu.

⁵ HROMADA, Miroslav. In: SVOBODA, K., P. SMOLÍK, J. LEVÝ, R. ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, komentář k § 55 bod 2.

⁶ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném k 20. 3. 2018.

⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2009, sp. zn. 22 Cdo 4272/2007.

řádu soudním vyjádřena charakteristika těchto lhůt. Délka soudcovské lhůty určí soud podle potřeby a povahy případu. Proti usnesení o soudcovské lhůtě není přípustná stížnost (nově navrhovaný řádný opravný prostředkem proti nemeritornímu rozhodnutí věci, který má dle věcného záměru civilní řád soudní upravovat).

Věcný záměr civilního řádu soudního upravuje (staronově) rovněž tzv. konečné lhůty (něm. Nothfristen). Mají jimi být takové lhůty, jejichž prodloužení zákon výslovně zakazuje.

3 Počítání lhůt

V otázce počítání lhůt se věcný záměr civilního řádu soudního od, o. s.ř. příliš neliší (bod 44 VZ). Do běhu lhůty určené podle dnů se nezapočítává den, kdy došlo ke skutečnosti určující počátek lhůty.

U lhůt určených podle týdnů, měsíců nebo let věcný záměr stanoví pravidlo, dle kterého tyto lhůty končí uplynutím toho dne, který se svým označením shoduje se dnem, kdy došlo ke skutečnosti určující počátek lhůty, a není-li takového dne v měsíci, pak posledním dne měsíce.

Uplyne-li pak lhůta určená podle dní, týdnů, měsíců nebo let v sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den. Jde o tradiční úpravu, která má své opodstatnění i v případě možné nové právní úpravy.

U lhůt určených podle hodin se počítá taková lhůta počítá od prvé celé hodiny následující po skutečnosti zakládající její počátek. Věcný záměr tak stanoví oproti, o. s.ř. odlišný mechanismus počítání lhůt stanovených podle hodin. Podle navrhované koncepce má být civilní řád soudní svébytným procesněprávním předpisem pro řízení sporné. Lze se tázat, jak často dochází ve sporném řízení soudním k určení soudcovských lhůt podle hodin. Mám za to, že takový postup soudu je, ne-li nevyužívaný, pak alespoň využíván velmi zřídka. V takovém případě pak nelze považovat za vhodné upravovat počátek běhu lhůt určených podle hodin odlišně od ostatních procesních předpisů. Ba právě naopak, bylo by vhodné úpravu počítání lhůt stanovit jednotně proto, aby nedocházelo ke zbytečným pochybením stran.

Věcný záměr civilního řádu soudního navrhuje explicitně upravit okamžik, kterým počínají lhůty běžet. Soudcovské lhůty, neučí-li soud ve svém usnesení jinak, doručením tohoto usnesení straně, již byla lhůta stanovena. Není-li třeba usnesení doručovat, tj. zejména tehdy, bude-li lhůta stanovena při soudním roku či jiném procesním úkonu, kterému bude strana sporu přítomna, počíná lhůta běžet vyhlášením usnesení. Pro lhůty soudcovské v dalším platí to, co pro lhůty zákonné.

Lhůta je zachována, je-li posledního dne lhůty učiněn úkon u soudu nebo podání odevzdáno tomu, kdo má povinnost je doručit. Ač lze očekávat, že při sepisu paragrafového znění civilního řádu soudního (samozřejmě pokud k němu dojde⁸) dojde k dodatečné revizi jednotlivých ustanovení, jako nevhodná se jeví věcným záměrem použitá formulace „odevzdáno tomu, kdo má povinnost je doručit“. Současný, o. s.ř. ve svém ust. § 57 odst. 3 stanoví, že lhůta je zachována také tehdy, je-li podání „odevzdáno orgánu, který má povinnost je doručit“. Zatímco v případě, o. s.ř. lze alespoň dovodit, že v případě toho, kdo má dané podání stran doručit, má jít např. o držitele poštovní licence, orgán věznice či ústav pro výkon zabezpečovací detence, neboť tyto „orgány“ mají povinnost dané podání doručit danou zákonem. V případě použití formulace „kdo má povinnost je doručit“ by bylo možno dovodit, že lhůta bude zachována i v případě, že bude podání předáno tomu, kdo má povinnost je doručit uloženu např. na základě smluvního ujednání. Připuštěním takového postupu by totiž došlo k často velmi problematickým situacím, kdy k doručení by bylo možno přistoupit až se značným časovým odstupem, když podmínky povinnosti doručit podání by nebyly stanoveny zákonem, nýbrž smlouvou.

4 Zkrácení a prodloužení lhůty

Věcný záměr civilního řádu soudního volí v otázce prodloužení lhůt nový přístup. Zatímco v současnosti je třeba v případě prodloužení lhůt třeba odlišovat to, zda jde o lhůtu soudcovskou, kterou může soud dle ust. § 55, o. s.ř. též prodloužit, či o lhůtu zákonnou, kterou sice prodloužit nelze, nicméně dle ust. § 58 odst. 1 může být soudem její zmeškání prominuto,

⁸ Bohužel s ohledem na podmínky legislativního procesu v českých podmínkách je vyjádření skepse na místě.

dle věcného záměru může soud na návrh strany sporu, který učiní před vypršením lhůty⁹, a který bude podložen omluvitelnými důvody, svým rozhodnutím prodloužit procesní lhůtu, a to jak lhůtu soudcovské, tak lhůtu zákonné. Proti usnesení ve věci prodloužení lhůty není stížnost přípustná. Možnost prodloužení lhůty soudem se nevztahuje na konečné lhůty.

Unifikace přístupu k prodloužení lhůt je jistě vhodným krokem. Možností prodloužení zákonné lhůty ještě před jejím uplynutím (tedy tak, aby si strana sporu byla jista tím, že svůj procesní úkon učiní „ve lhůtě“) bude straně sporu umožněno, aby si byla jista o svém procesním postavení.

Věcný záměr civilního řádu soudního umožňuje stranám sporu (bod 45 VZ), aby svojí úmluvou zkrátily jakoukoliv lhůtu. Odhlédneme-li od otázky, zdali má být vůbec stranám sporu dána možnost svojí úmluvou zkrátit lhůtu k provedení procesního úkonu (prodloužení lhůty dohodou stran věcný záměr civilního řádu soudního nepředpokládá), je nutno poznamenat, že s ohledem na to, že strany nemají být ve své vůli zkrátit lhůtu nijakým způsobem omezeny, vyvstávají dvě zásadní otázky.

První otázkou je, zdali tím, že se některé spory (k četnosti, s jakou budou tyto dohody případně využívány, se nelze v současné době prozatím vyjádřit) budou řídit co do délky lhůt vůli stran sporu, a nikoliv zákonnou či soudcovskou lhůtou, nemůže dojít k pochybením soudu stran určení lhůty, případně nemůže dojít ke zvýšené zátěži soudce, který bude muset tyto dohody stran analyzovat¹⁰.

Druhou podstatnou otázkou je to, zdali takové ujednání stran nebude moci v některých případech označit za odporující právu (samozřejmě jiným právním pravidlům než tomu, které uzavření takové dohody umožňuje). Nepochybně se bude třeba zabývat otázkou, jaká bude povaha dané dohody, zdali pro ni bude možno uplatnit omezení vyplývající z postavení stran sporu (např. v případě, kdy ujednání o zkrácení lhůty bude obsaženo ve smlouvě,

⁹ V současnosti je možno o prodloužení lhůty požádat i poté, co lhůta uplyne (viz k tomu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2012, sp. zn. 26 Cdo 4517/2011), nicméně s výjimkami v podobě lhůt propadných (viz k tomu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 940/2004).

¹⁰ Přičemž s přihlédnutím k tomu, že věcný záměr neupravuje další podrobnosti, bude tuto dohodu pravděpodobně možno uzavřít ve formě „doložky“ či jako jednoho z ujednání ve smlouvě s jiným předmětem.

kteřou tato strana uzavře jako spotřebitel, případně jako adhezní smlouvu), zdali bude moci být uzavřena i taková smlouva, kterou by byla zkrácena lhůta natolik, že byla-li by takto stanovena zákonem, byla by označena za protiústavní¹¹, případně zdali bude takovou dohodou stran sporu možno zkrácením lhůty provedení procesního úkonu fakticky vyloučit.

5 Přerušení běhu lhůt

Věcný záměr civilního řádu soudního přejímá ze současně platné a účinné právní úpravy pravidla pro přerušení běhu lhůt upravená v ust. § 56, o. s.ř., nicméně s jednou výjimkou. Pro přerušení běhu (procesní) lhůty stanoví pravidlo, že lhůta neběží tomu, kdo ztratil procesní způsobilost a není zastoupen, nebo tomu, kdo ztratí procesní subjektivitu. Jakmile v takovém případě do řízení vstoupí procesní nástupce, zákonný zástupce nebo opatrovník strany, začíná jím běžet nová lhůta od té doby, kdy do řízení vstoupili. Dle úpravy v, o. s.ř. nedochází v některých případech k přerušení běhu lhůt ex lege (a to tehdy, bude-li u účastníka řízení rozhodnuto, že musí být zastoupen svým zákonným zástupcem dle § 23, o. s.ř.). Věcný záměr civilního řádu soudního vychází z koncepce, kdy k přerušení běhu lhůt dochází vždy ex lege.

6 Kdy lhůty neběží

Věcný záměr civilního řádu soudního upravuje některé situace, za kterých dochází k tomu, že lhůty neběží. Jde především o situaci, kdy je řízení přerušeno. Pokud je v řízení pokračováno, počínají lhůty běžet znovu (bod 75 VZ). Obdobné účinky má také klid řízení s tím rozdílem, že v tomto případě nedojde k zastavení běhu konečných lhůt (bod 79 VZ).

7 Délka lhůt

Jde-li o délku jednotlivých lhůt, které věcný záměr civilního řádu upravuje (jde tedy zpravidla o lhůty zákonné), zachovává věcný záměr v některých případech současnou délku lhůt, v jiných případech volí délku jinou.

¹¹ Např. pokud si smluvní strany dohodnou ve směnečné smlouvě, že lhůta k podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu bude nikoliv 15, nýbrž pouze 3 dny (takto dlouhá lhůta byla Ústavním soudem vyhodnocena jako ústavně nekonformní – nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 16/12).

Lhůta k plnění (bod 280 VZ) dle rozhodnutí soudu (rozsudku), tedy lhůta pariční, má být nově upravena v délce 15 dnů (soud může v odůvodněných případech tuto lhůtu stanovit kratší či delší). Toto prodloužení lze považovat za vhodné. Současná třidenní lhůta takřka znemožňuje žalovanému, který bude v řízení neúspěšný, aby v rozhodnutí přiznané plnění žalobci včas (tj. v pariční lhůtě) zaplatil. Je tomu tak již jen proto, že v rozsudcích (resp. ve výroku) se nepřiliš často vyskytuje informace o tom, jakým způsobem (tj. např. jakou formou) má žalovaný plnit (zpravidla jde o formulace typu „k rukám žalobce“ - „k rukám právního zástupce žalobce“). Je pak na žalovaném, aby se s protistranou spojil, zjistil, jak má plnit¹² a následně v pariční lhůtě plnil. Odlišně má rovněž být upraven počátek běhu pariční lhůty. Ta se má počítat již ode dne doručení rozsudku (bod 281 VZ). Shodný přístup volí věcný záměr i v případě usnesení (bod 2 VZ).

Lhůta navrhovaná věcným záměrem civilního řádu soudního pro podání odvolání se shoduje se lhůtou stanovenou v, o. s.ř., má tedy být 15denní (bod 312 VZ). Je možno souhlasit s autory věcného záměru civilního řádu soudního v tom ohledu, že takto dlouhá doba je zpravidla dostačující, a proto není třeba uvažovat o jejím prodloužení (ale ani zkrácení). Lhůta pro odvolání bude zachována i v případě, že bude odvolání podáno ve lhůtě u funkčně příslušného odvolacího soudu (bod 317 VZ), ač primárně má být podáno u soudu, proti jehož rozhodnutí brojí (bod 312 VZ).

Délka lhůty, kterou věcný záměr civilního řádu soudního volí v případě stížnosti (tj. řádného opravného prostředku proti některým nemeritorním rozhodnutím) odpovídá délce lhůty pro podání odvolání (bod 365 VZ).

Věcný záměr civilního řádu soudního volí v případě délky lhůty k dovolání radikální změnu. Lhůta k podání dovolání má být lhůtou konečnou, a to v délce jednoho měsíce (bod 345 VZ). Lhůta k podání dovolání by se tak zkrátila na polovinu. K závěru, Zda by tato změna znamenala pro dovolatele takové obtíže, které by převyšovaly výhodu spočívající ve zkrácení délky dovolacího řízení, bude možno dospět zcela jistě pouze tehdy, pokud vejde civilní řád soudní v platnost (a účinnost), proto činit o tom závěry v tomto okamžiku by bylo předčasné. Již nyní je nicméně třeba zmínit, že seps dovolání klade extrémní požadavky na odbornou erudici a řešerskou činnost

¹² Tj. včetně např. variabilních symbolů, čísla účtu atd.

(ostatně jako každé podání, jen v případě dovolání je toto znatelnější), dovolání rovněž míří na pochybení soudu v rovině právního hodnocení věci. Věcný záměr civilního řádu soudního přichází s markantními změnami v úpravě dovolání (resp. dovolacího řízení). Opět se také nabízí otázka, zdali je vhodné „tříštit“ délku lhůty pro dovolání (když v trestním řízení je lhůta pro dovolání dvouměsíční, stejně dlouhá je lhůta pro podání ústavní stížnosti). Argument, dle kterého je jednoměsíční lhůta vhodná (resp. dostačující) mj. proto, že dovolání má být podle věcného záměru civilního řádu soudního řádným opravným prostředkem, je dle mého názoru možno považovat za opodstatněný.

Věcný záměr civilního řádu soudního přistupuje ke zkrácení subjektivní lhůty pro podání žaloby na obnovu řízení (bod 382 VZ). Současná tříměsíční subjektivní lhůta má být (opět radikálně) zkrácena na dobu jednoho měsíce. Věcný záměr v tomto případě dle mého názoru lhůtu zkracuje přespříliš. V praxi dochází k situacím, kdy strana sporu, která chce dosíci obnovy pravomocně skončeného řízení, není s to (pokud je právním laikem) rozpoznat okamžik, se kterým je spojen počátek běhu této subjektivní lhůty. Jakýkoliv zásah do pravomocného vyřízení věci nelze považovat za vhodný. Je nicméně otázkou, zdali jenom z tohoto důvodu má dojít k omezení možnosti, že bude (dodatečně) zjištěn věcně správný skutkový stav. Mám za to, že nikoliv. Objektivní lhůta pak zůstává zachována jako tříletá.

Jako zcela vyhovující se jeví lhůta k podání odporu proti (prostému) platebnímu rozkazu (bod 400 VZ). K projevení vůle, že žalovaný nárok žalobce, který je projednáván v rozkazním řízení, neuznává, je lhůta 15 dnů více než dostačují zvláště pak tehdy, kdy odpor proti (prostému) platebnímu rozkazu je svojí formou „jednoduchým“ podáním, nevyžadujícím vylíčení skutkových okolností či právní hodnocení věci.

Naopak jako nevyhovující se jeví lhůta k podání námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu (bod 408 VZ). Jde-li v případě odporu proti (prostému) platebnímu rozkazu o „jednoduché“ podání, je tomu v případě námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu právě naopak. Nároky na námítky proti směnečnému platebnímu rozkazu, resp. nároky na jejich sepisovatele jsou pravděpodobně nejsložitějším podáním, kterým má odpůrce reagovat na iniciativní podání ze strany žalobce. Specifika směnečného rozkazního

řízení navíc neumožňují uvedení dalších námitek do řízení po uplynutí námitkové lhůty (striktní skutková koncentrace). Proto považují za nepochopitelné, kdy k podání námitek je stanovena shodná lhůta jako pro podání odporu proti (prostému) platebnímu rozkazu.

Ochrana držby je již v současnosti upravena tzv. posesorní žalobou (§ 176 a násl. o.s.ř.). V současnosti není upravena lhůta k podání takové žaloby v, o. s.ř., nýbrž v zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník¹³ – v ust. § 1008 – činí šest týdnů ode dne, kdy se žalobce dozvěděl o svém právu i o osobě, která držbu ohrožuje nebo ruší, nejdéle však do jednoho roku ode dne, kdy žalobce mohl své právo uplatnit poprvé.

8 Závěr

Věcný záměr civilního řádu soudního mimo jiné nově upravuje některé otázky spojené s plynutím času – procesními lhůtami, stanoví jinou délku lhůt (zpravidla délku lhůt zkracuje). Takový postup lze na jednu stranu označit za vhodný (pokud jde o změnu vyvolanou racionálními argumenty) – např. v případě obecného stanovení 15denní pariční lhůty, na druhou stranu může vést k nechtěným omezením procesu v tom směru, že omezí možnost patřičného (věcně uspokojivého) zjištění skutkového stavu.

Příspěvek se postupně zabýval zákonnými a soudcovskými lhůtami – jejich odlišením, lhůtami konečnými, otázkou počítání lhůt, zkrácení a prodloužení lhůt, přerušení běhu lhůt, otázkou, kdy lhůty neběží a následně byla rozvedena otázka délky jednotlivých procesních, zákonných lhůt uvedených ve věcném záměru civilního řádu soudního.

Závěrem je tedy možno říci, že některé změny, které věcný záměr civilního řádu soudního přináší lze hodnotit pozitivně, některé další nicméně za vhodné považovat nelze.

Literatura

HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. I.–III. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, 988 s. ISBN 978-80-7357-540-3

¹³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 20. 3. 2018.

HROMADA, Miroslav. In: SVOBODA, K., P. SMOLÍK, J. LEVÝ, R. ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, komentář k § 55 bod 2. Citováno dle: *Beck-online.cz* – právní informační systém.

Věcný záměr civilního řádu soudního [online] [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné z: <https://crs.justice.cz/>

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném k 20. 3. 2018.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 20. 3. 2018.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 6/05.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2009, sp. zn. 22 Cdo 4272/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2012, sp. zn. 26 Cdo 4517/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 940/2004.

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 16/12.

Kontakt – e-mail

e-mail: pesa.robert@seznam.cz

Význam času v rozvodovém právu v letech 1918–1938

Martina Pospíšilová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno, Česká republika; The European Society for History of Law

Abstrakt

Rozvodové právo v Československu v letech 1918 až 1938 bylo velmi zajímavou a měnící se právní oblastí. I nadále však byly rozvod i rozluka manželství vázány na tzv. důvody rozvody (nebo rozluky). Těmito důvody byly např. uznání manžela vinným ze zločinu; zlomyslné opuštění žalujícího manžela, vedení nepořádného života, kruté nakládání nebo podle postavení osob velmi citelné, opěťované ubližování; trvalá, s nebezpečím nákazy spojená tělesná vada etc. Cílem příspěvku je upozornit na úskalí, které představoval u jednotlivých důvodů rozvodu nebo rozluky právě časový aspekt, a to jak ve formě požadavku na kontinuitu určitého chování, jež se následně stalo důvodem pro ukončení manželství, tak ve formě okamžiků rozhodných pro její posuzování.

Klíčová slova

ABGB; Československo; manželství; manželská novela; rozluka; rozvod od stolu a lože.

1 Úvod

Na počátku 19. století se manželské právo stalo se součástí velkého soukromoprávního kodexu – zákona č. 946/1811 Sb. z. s., obecného zákoníku občanského (celým originálním názvem *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*, zkratka ABGB). Nicméně manželské právo v ABGB zůstalo i nadále založeno na tzv. konfesním principu, tedy bylo sjednocené pro všechny vrstvy obyvatelstva, avšak platila různá právní úprava pro různá náboženská vyznání.

Zatímco v Rakousku platí ABGB s mnoha novelizacemi dodnes a bezprostředně po vzniku první Československé republiky v roce 1918 díky zákonu č. 11/1918 Sb., tzv. recepční normě¹, platil i na území Československa², bylo nutné toto právní odvětví přizpůsobit politice nově vzniklého demokratického republikánského zřízení a novému státoprávnímu uspořádání.

Novou právní úpravu reprezentoval zákon č. 320/1919 Sb., tzv. manželská novela. Zatímco institut rozvodu zůstal v téměř nezměněné podobě, manželská novela ve svém § 13 umožnila rozluku každého manželství.

S ohledem na výše uvedené si tento příspěvek klade za cíl odpovědět především na následující otázky:

1. Jak významný byl časový aspekt v rozvodovém/rozlukovém právu v letech 1918–1938 v Československu?
2. Byl tento časový aspekt kritériem pro uznání na rozvod/rozlukou manželství v letech 1918–1938 v Československu?
3. Byly rozvod nebo rozluka manželství v tomto období vázané na konkrétní časový moment nebo spíše na běh času?

Objevovaly se v rozvodovém/rozlukovém právu v tomto období nějaké podstatné lhůty, které by měly vliv na jednotlivé důvody rozvodu/rozluky?

Na uvedené otázky se v následujících kapitolách pokusíme nalézt co neuspokojivější odpovědi, a to zejména za pomoci analýzy dobových právních předpisů a odborné literatury, ale také studiem dobových soudních rozhodnutí, která v letech 1918–1938 plnila velmi podstatnou výkladovou roli.

2 Rozvod od stolu a lože versus rozluka manželství

Obecným ustanovením pro uvedené pojmy bylo ust. § 93 ABGB, které říkalo: „*Manželům není nikterak dovoleno, aby zrušili o své újmě manželský svazek,*

¹ VOJÁČEK, L., K. SCHELLE a V. KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016.

² Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi bylo recipováno staré uherské obyčejové právo. Ukončení manželství se zde řídilo úpravou zákonného článku č. XXXI z roku 1894, o právu rodinném (tzv. slovenský manželský zákon). Zatímco právo platné v českých zemích dávalo přednost rozvodu od stolu a lože před rozlukou, u katolických manželství nebyla rozluka možná až do roku 1919, právo platné na Slovensku upravovalo primárně rozlukou, přičemž pro rozvod od stolu a lože se tato úprava pouze „užívala přiměřeně“. GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty: předpisy upravující uzavření manželství, rozvod, rozlukou, neplatnost manželství, právní poměry rozvedených a rozloučených manželů, výživné, osvojení a právní poměry dětí*. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934, s. 343 a násled.

trebas by byli mezi sebou o tom zajedno; necht' již tvrdí neplatnost manželství, nebo chtějí provést rozlukou manželství neb i jen rozvod od stolu a lože.“ ABGB připouštěl zrušení manželství formou prohlášení neplatnosti, dále bylo možné skutečné zrušení rozlukou a samozřejmě manželství zanikalo smrtí jednoho z manželů (nebo prohlášením za mrtvého). Rozvod i rozluka jsou tedy pojmy vztahující se k nějakému způsobu ukončení manželství.

Nejvýznamnější otázkou při jejich objasnění je skutečnost, že rozvod od stolu a lože (*Scheidung von Tisch und Bett, separatio thori, mensae at habitationis*) tak, jak jej vnímáme od poloviny 20. století až dodnes, tedy jako definitivní ukončení manželského společenství, byl v dřívějších právních úpravách označován jako tzv. rozluka (*Trennung der Ehe*), zatímco pojem rozvod označoval pouze omezení manželských povinností, avšak manželství i nadále trvalo. Rozvod byl tedy vždy opatřením menšího rozsahu, rozluka znamenala trvalé a dokonalé zrušení manželství.

Podle právní úpravy účinné v podstatě až do roku 1949, která rozlišovala mezi rozlukou a rozvodem, platilo, že rozlukou manželství definitivně končilo, po rozvodu manželství i nadále trvalo.³

Běžné tehdejší označení „rozvod od stolu a lože“ vycházel ze skutečnosti, že rozvedení manželé již nebyli povinni ke společnému intimnímu životu, ani k žití ve společné domácnosti. Na druhé straně, i rozvedení manželé byli stále povinni si zachovávat manželskou věrnost, také v intimní oblasti, a nemohli vstoupit do nového manželství se třetí osobou. Rozvedení manželé mohli svůj svazek kdykoli fakticky obnovit⁴, rozloučení manželé byli nuceni znovu uzavřít sňatek se všemi formálními náležitostmi, jinak by se jednalo o „konkubínát“ a děti z takového svazku narozené by zůstaly nemanželské.⁵ Rozvod byl brán jako jakýsi mezistupěň mezi manželským

³ VACEK, V. *Rozvod a rozluka: nová úprava manželského práva v Československé republice*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství A. Svěcený, 1920.

⁴ K obnově manželského soužití se však nevyžadovalo, aby se spolu manželé opětovně fyzicky stýkali. In: ROUČEK, F. a J. SEDLÁČEK (eds.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, s. 562–565.

⁵ KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sbírka lidových právnických příruček*, sv. 2.

společenstvím a rozlukou, v některých případech bylo možné rozvedené manželství přeměnit na rozloučené.⁶

K tomu, by bylo možné manželství rozvést nebo rozloučit, bylo nutné prokázat zájem na takovém stavu, který musel být opřen o nějaké z důvodů, které zákon pro povolení rozvodu nebo rozluky stanovoval. Důvody, pro něž bylo možné požádat o rozvod nebo rozlukou, byly rozdílné.⁷ Zatímco výčet důvodů k rozvodu, dokud byl obligatorní, byl pouze demonstrativní a bylo tedy možné manželství rozvést i jiných než v zákoně výslovně uvedených důvodů, výčet důvodů, pro něž bylo možné žádat o rozlukou, byl striktně taxativní a důvody byly přesněji a úžeji vymezeny (podrobněji viz níže).

3 Subjektivní a objektivní princip rozvodového práva

Principy, na nich byla odpovědnost za rozvod nebo rozlukou, obecně za konec manželství, se v právním vývoji samozřejmě měnily.

V československém rodinném právu se v meziválečném období uplatňoval tzv. princip subjektivní, naopak později, od roku 1949 až dodnes, je aplikován princip objektivní. Zatímco první jmenovaný byl založen na otázce viny na konci manželství, základem pro druhý je zjištění tzv. vážného/kvalifikovaného rozvratu manželského svazku, jež bývá charakterizován jako hluboký a trvalý nesoulad mezi manžely, díky kterému již není možné očekávat obnovení manželství.

Subjektivní princip, uplatňovaný v letech 1918 – 1938 v Československu, byl naopak postaven na vině na příčinách, resp. zavinění za rozvod, popř. rozlukou, a to zejména spácháním nějakého skutku či jednání, které bylo uznáno právní úpravou jako důvod k rozvodu či k rozluce (nejednalo-li se o rozvod tzv. dobrovolný).⁸ Soud při řízení o rozvodu či rozluce byl povinen zjišťovat, na čí straně je vina na rozpadu manželství a z jakého důvodu (popř. z jakých důvodů) k němu došlo.

⁶ Podrobněji např. POSPÍŠILOVÁ, M. Rozvod manželství „od stolu a lože“ a rozluka manželství (do roku 1949). In: SCHELLE, K. a J. TAUCHEN (eds). *Encyklopedie českých právních dějin*, IX. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.

⁷ TUNA, F. *Rozvod a rozluka: populární výklad a praktická příručka s rozhodnutími nejvyššího soudu až do nejnovější doby o sporech manželských, o neplatnosti manželství, oduznání manželského původu dítěte, o alimentech*. Praha: nákladem vlastním, 1927.

⁸ KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sbírka lidových právnických příruček*, sv. 2. s. 31.

4 Důvody rozvodu manželství od stolu a lože

Jak již bylo konstatováno výše, důvody, pro které bylo možné rozhodnout o rozvodu manželství či jej rozloučit, byly stanoveny zákonem – ty obecně je třeba hledat v ABGB⁹, zatímco rozlukové důvody byly stanoveny až tzv. manželskou novelou (někdy nazývanou „rozlukový zákon“, viz níže).¹⁰

Pro přehlednost si na tomto místě uvedeme všechny důvody, pro které mohlo být meziválečné manželství rozvedeno, § 109 ABGB stanovoval, že: *„Důležité důvody, ze kterých může být rozvod přiznán jsou: Byl-li žalovaný uznán vinným z cizoložství nebo zločinu; jestliže zlomyslně opustil žalujícího manžela nebo vedl nepořádný život, čímž značná část jmění žalujícího manžela nebo dobré mravy rodiny byly vystaveny nebezpečství; rovněž životu nebo zdraví nebezpečné úklady; kruté nakládání nebo podle postavení osob velmi citelné, opětovné ubližování; trvalá, s nebezpečím nákazy spojená tělesná vada.“* Tento výčet je pouze demonstrativní, žalobou mohly být uplatňovány i jiné důvody, zejména ty, z nichž mohlo být žalováno na rozluku manželství.

Zejména z důvodu znázornění duality práva na prvorepublikovém československém území na tomto místě uvedeme také ustanovení § 109 zákonného článku č. XXXI z roku 1894: *„Důležité důvody, ze kterých může být rozvod přiznán, jsou: Byl-li žalovaný uznán vinným cizoložství nebo zločinu; jestliže zlomyslně opustil žalujícího manžela nebo vedl nepořádný život, čímž značná část jmění žalujícího manžela nebo dobré mravy rodiny byly vystaveny nebezpečství; rovněž životu nebo zdraví nebezpečné úklady; kruté nakládání nebo podle postavení osob velmi citelné, opětované ubližování; trvalá, s nebezpečím nákazy spojená tělesná vada.“*¹¹

Uvedené důvody lze rozdělit s ohledem na jejich vztah k časovému aspektu na níže uvedené skupiny, které samozřejmě nejsou zcela rovnocenné co do svého rozsahu a obsahu.

4.1 Důvody rozvodu od stolu a lože vázané na konkrétní okamžik

„Cizoložství“ je prvním důvodem, pro který bylo možné rozvést platné, doposud nerozvedené a nerozloučené manželství. Aby mohlo naplnit

⁹ Ustanovení § 109 ABGB.

¹⁰ Ustanovení § 13 zákona č. 320/1919 Sb., tzv. manželské novely.

¹¹ HENNER, K. *O uberském právu manželském*. Praha: K. Henner, 1904.

zákonný požadavek, musel být prokázán alespoň jeden „normální“ pohlavní styk, a to tzv. zaviněný, tj. nebylo možné žalovat na rozvod z důvodu, že se žena dopustila tohoto skutku, byla-li např. znásilněna. V praxi vyvstala otázka, zda je možné žalovat o rozvod z důvodu pokusu o cizoložství – judikatura dovodila, že nikoli.¹² Tento důvod rozvodu je tak vázán na jeden jediný okamžik soulože, díky kterému se bylo možné následně domáhat rozvodu manželství od stolu a lože.

Dalším důvodem je „odsouzení pro zločin“. Odsouzení jako takové mohlo být podmíněné nebo nepodmíněné; nezáleželo na charakteru skutku jako takového, ale na okamžiku, kdy byl jeden z manželů uznán vinným z jeho spáchání a pravomocně odsouzen k nějakému trestu. Jak ze samotného označení vyplývá, jedná se o důvod v probírané kategorizaci smíšený, tj. je vázán na konkrétní okamžik „odsouzení“, ale také na trvání určitého časového úseku, který je dán samotným „zločinem“ (viz níže).

Pod pojmem „kruté nakládání“ si lze představit „*zvlášť zlé nakládání, které neobrožuje život nebo zdraví*“. Soudní praxe následně dovodila, že „*Důvodem rozvodu může být i jedno zlé nakládání; není třeba, aby zlé nakládání bylo zjevem přímo zvrácené povahy, zvláštní brutality a surovosti, nýbrž stačí každé jednání nepřátelské (...) jež jest svou povahou surovým vybočením ze slušného vztahu mezi manžely*“.¹³

„Manželská nevěra“, v některých pramenech ztotožňovaná s citelným ubližováním (viz níže), je jedním z důvodů rozvodu výslovně v ABGB neuvedených. Pod tímto pojmem je třeba si představit „*styk jednoho z manželů s osobou opačného pohlaví, kterýžto styk však není cizoložný, přece jen ale erotický*“. Jak z obecné definice vyplývá, je tento rozvodový důvod bližší právě zmíněnému cizoložství. Obsahem nevěry však mohlo být „*něžné dopisování, líbání nebo jinaké něžnosti, ba i jakýkoliv způsob pohlavního styku mimo soulož, tedy i všeliké způsoby vedoucí k pohlavnímu ukojení*“. S ohledem na kritérium časového aspektu i zde lze konstatovat, že pro úspěch žaloby o rozvod manželství od stolu a lože postačilo prokázání jediného jednání, jež bylo možné podřadit pod pojem „manželská nevěra“.

¹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. 4. 1924, sp. zn. Rv II 87/24.

¹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 2. 1932, sp. zn. Rv II 747/30, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 2. 1928, sp. zn. Rv I 862/27.

4.2 Důvody rozvodu od stolu a lože vázané na běh času, jeho trvání, opakování

„Zlomyslné opuštění“ znamenalo „jednostranné, svémocné a vědomě protiprávní zrušení manželského společenství; v takovém vědomí je i úmysl učiniti příkoří“. Není zde přesně, a to ani výkladem či judikaturou, dána doba, po kterou muselo opuštění trvat, nicméně se mělo za to, že bylo nutné jasně prokázat úmysl manžela, který manželské společenství opustil, se do něj nevrátit. Tento důvod byl naplněn také tehdy, pokud manželka odmítla následovat manžela do společné domácnosti, kladl-li jeden z manželů pro svůj návrat nějaké podmínky, které neměly oporu v zákoně¹⁴, byl-li jeden z manželů „po léta“ neznámého pobytu.¹⁵

Jak již bylo uvedeno výše, „odsouzení pro zločin“ v sobě nese obě kritéria časového aspektu. Vliv běhu času je patrný toliko v samotném pojmu „zločin“ (nemohlo se tedy jednat o pouhý přečin nebo přestupek), ze které plyne přece jen určitá závažnost činu a s tím spojená trestní sazba. Odsouzení za zločin bylo možné tzv. prominout ze strany druhého manžela, zejména ve formě prohlášení před samotným odsouzením nebo následným faktickým dalším spolužitím s odsouzeným manželem po jeho propuštění.¹⁶

„Nepořádný život“ byl dalším rozvodovým důvodem, jednalo-li se o takový způsob života, který buď ohrožoval značnou část jmění druhého manžela anebo dobré mravy rodiny“. ¹⁷ Muselo se jednat o trvalý způsob života, nestáčilo několik jednotlivých jednání pod tento pojem spadajících, a to s ohledem na majetkové poměry konkrétní rodiny, např. ztráty v kartách nebo na burze, pohlavní výstřednosti včetně homosexuálních styků, zanedbání rodinné domácnosti, majetkové podvody spáchané na druhém z manželů apod.

Na rozvod manželství od stolu a lože bylo možné uznat také z důvodů „nebezpečných úkladů“, tzn. záměrné a vědomé ohrožení života nebo zdraví, nikoli pouze majetku, cti nebo pověsti druhého manžela. Nebylo nutné trestněprávního odsouzení ani případné zahájení tohoto řízení, nicméně

¹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 31. 3. 1925, sp. zn. Rv I 372/25.

¹⁵ KOČÍ, op. cit., s. 39.

¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 30. 3. 1926, sp. zn. Rv I 2101/25.

¹⁷ KOČÍ, op. cit., s. 40.

jeden z manželů se musel dopustit jednání ve zlém úmyslu, ať už aktivního nebo pasivního. Jak je patrné ze samotného označení tohoto rozvodového důvodu, muselo jednat o jednání v množném čísle – nejčastěji tedy o sled jednotlivých činností za sebou následujících na časové ose, jejichž výsledkem a zamýšleným cílem bylo ohrožení zdraví nebo života druhého z manželů.

Pod pojmem „opětovné citelné ubližování“ si lze představit zlé nakládání fyzického nebo psychického charakteru, které však nedosahovalo takové intenzity, že by fakticky ohrožovalo život nebo zdraví druhého z manželů. Nicméně, zde je možné konstatovat jednoznačný a výslovný požadavek na opakovat a vícenásobnost takového jednání, aby v jejich důsledku jejich kumulace bylo možné úspěšně žalovat na rozvod manželství od stolu a lože. Soudní praxe dovodila, že pod tento důvod rozvodu lze podřadit např. neodůvodněné odpírání manželské povinnosti¹⁸, ponižování před dětmi nebo služebnictvem, nezdravení nebo trvalé ignorování druhého manžela, porušování manželské věrnosti, urážky etc. Velký důraz byl zde kladen na citelnost uvedených jednání na straně druhého manžela, stejně jako na posuzování skutečnosti, zda nebyl k jednání jeden z manželů druhým vyprovokován.¹⁹

„Trvalé, s nebezpečím nákazy spojené tělesné vady“ v sobě již výslovně požadavek na určitý běh času nesou. Na rozvod z těchto důvodů bylo možné žalovat, pokud choroba byla nevyléčitelná, případně pokud její vyléčení bylo zcela nejisté či mělo trvat delší dobu. Navíc se muselo jednat o nemoc nakažlivou a v důsledku toho nebezpečnou – nejčastěji se tak jednalo o syfilis nebo tuberkulózu.²⁰

Dalším, v ABGB výslovně neuvedeným důvodem pro rozvod manželství byl „alkoholismus nebo nadužívání nervových jedů“, mezi které dobová medicína řadila zejména morfum nebo kokain. Alkoholismus neboli pijáctví²¹ muselo dosáhnout určité významné intenzity, muselo se jednat o duševně

¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 11. 1926, sp. zn. Rv I 922/26.

¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 5. 1926, sp. zn. Rv I 443/26.

²⁰ KOČÍ, op. cit., s. 48.

²¹ Více o této problematice např. POSPÍŠILOVÁ, Martina. Pijáctví jako důvod pro rozvod/rozluku manželství (1918-1938). In. *COFOLA 2017 – Sborník z konference*.

chorobný stav²² s tím, že pití alkoholických nápojů muselo být charakterizovatelné jako pravidelné a nemírné²³ – nestačilo tedy občasné opilství.

„Duševní choroby“ coby další důvod pro uznání na rozvod manželství v sobě také zahrnují kritérium delší doby trvání, aby se jím vůbec mohly stát. Judikatura se nejčastěji zabývala tzv. Hysterií, která se mohla stát důvodem pro rozvod, trvala-li alespoň po dobu dvou let.²⁴

Velmi významným, byť v dnešní době poněkud úsměvným důvodem pro rozvod manželství v letech 1918-1938 byla „impotence“, tedy trvalá neschopnost k souloži. Nebylo podstatné, zda se jednalo o neschopnost pohlavního styku se všemi osobami opačného pohlaví, nebo pouze s druhým manželem. Výjimkami, za kterých nebylo možné žalovat o rozvod z tohoto důvodu, byly situace, kdy jeden z manželů věděl o impotenci druhého již před uzavřením manželství, nebo když bylo u jednoho z manželů s ohledem na jeho vysoký věk nutné počítat.

Posledním rozvodovým důvodem je tzv. „nepřekonatelný odpor“, a to buď za souhlasu obou manželů, nebo ve formě jednostranné. Jedná se opět o důvod z hlediska časového aspektu smíšený, neboť v sobě může zahrnovat jakýkoli důvod z výše popsaných, ale také důvody vázané na běh času, jak jsou popsány níže. Vznik nepřekonatelného odporu mezi manžely může mít příčinu v důvodu jediném, vázaném na pouhé jedno jednání v jediném konkrétním okamžiku, ale může se také vytvořit v důsledku kombinace více rozvodových důvodů.²⁵ K tomuto důvodu je možné konstatovat, že platil za jakousi „generální“ klauzuli, pod jejíž křídla bylo možné podřadit vícero méně závažných jednání, která by sama o sobě v žalobě na rozvod manželství od stolu a lože neobstála, a ve vzájemné provázanosti mohla působit velmi vážně.

²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. 11. 1926, sp. zn. Rv I 907/26.

²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 2. 1927, sp. zn. Rv II 662/26.

²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. 5. 1923, sp. zn. R II 271/22, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. 11. 1926, sp. zn. Rv II 2015/26.

²⁵ Více k pojmu „nepřekonatelný odpor“ např. JOKLÍK, František. *Rozluka manželská založená na nepřekonatelném odporu*. Praha: Hejda a Tuček, knihkupectví.

4.3 Shrnutí

Jak je z výše uvedeného patrné, důvody, pro něž bylo možné v letech 1918–1938 uznat na rozvod manželství od stolu a lože byly vázány na časový aspekt velmi podstatnou měrou, byť je nutné konstatovat, že ve většině případů šlo o naplnění nějakého delšího časového úseku, určité jednání muselo vykazovat určitou trvalost nebo opakovanost.

Dále je nutné konstatovat, že „odsouzení pro zločin“ a „nepřekonatelný odpor“ v sobě nesou velmi významný vliv obou výše specifikovaných skupin, přičemž u obou jmenovaných důvodů nelze s určitostí naznat na jejich pořadí.

5 Důvody rozluky manželství

Vedle výše uvedených důvodů § 13 tzv. manželské novely říkal, že: „*O rozluku každého manželství žalovati lze: a) dopustil-li se druhý manžel cizoložství; b) byl-li pravoplatně odsouzen do žaláře nejméně na tři léta, nebo na dobu kratší, avšak méně na tři léta, nebo na dobu kratší, avšak pro trestný čin vyšší z pobnutek, nebo spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze; c) opustil-li svého manžela zlomyslně a nevrátil-li se na soudní vyzvání do šesti měsíců. Není-li pobyt jeho znám, budiž soudní vyzvání učiněno veřejně; d) ukládal-li druhý manžel o manželův život nebo zdraví; e) nakládal-li jím vícekrát zle, ubližoval-li mu těžce, neb opětovně ho na cti urážel; f) vede-li zhyrály život; g) pro trvale nebo periodicky probíhající chorobu duševní, která trvá tři léta; pro těžkou duševní degeneraci vrozenou nebo získanou, čítaje v ní těžkou hysterii, pijáctví nebo navyklé nadužívání nervových jedů, jež trvá dvě léta; pro padoucí nemoc, trvající aspoň rok s nejméně šesti záchvaty v roce nebo s přidruženou duševní poruchou; h) nastal-li tak hluboký rozvrát manželský, že na manželech nelze spravedlivě požadovati, aby setrvali v manželském společenství. Rozluku nelze vysloviti k žalobě manžela, který rozvrátem je převážně vinen; i) pro nepřekonatelný odpor.*“

Podíváme-li se na tato zákonná ustanovení podrobněji, je možné konstatovat, že výčet obsažený v tzv. manželské novele²⁶ je nejen taxativní, ale také podrobnější co do vymezení důvodů rozluky, zatímco u výčtu obsaženém v ABGB a v zákonném článku č. XXXI/1894 musela až judikatura dovodit, že se jedná o výčet demonstrativní, a také, že existují i další důvody, pro které

²⁶ VACEK, V. *Rozvod a rozluka: nová úprava manželského práva v československé republice*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství A. Svěcený, 1920.

je možné povolit rozvod manželství (zejména důvody, ze kterých bylo možné manželství rozloučit).

5.1 Důvody rozluky vázané na konkrétní okamžik

Prvním rozlukovým důvodem je „cizoložství“, o kterém lze konstatovat totéž, co u rozvodových důvodů výše. Specifikem dovozeným dobovou odbornou literaturou zde je skutečnost, že na rozluky z tohoto důvodu nemohl žalovat manžel, který cizoložství druhého manžela trpěl nebo dokonce k němu naváděl.²⁷ Ani v případě rozluky nebylo nutné, aby cizoložství bylo zjištěno trestním soudem jako přestupek²⁸, nicméně velmi problematickou zde byla otázka dokazování.

V případě dalšího rozlukového důvodu – „odsouzení pro trestný čin“ – se vázanost určitým okamžikem projevuje také shodně jako u příslušného důvodu pro rozvod manželství od stolu a lože. Nicméně – v tomto důvodu pozorujeme výrazně odlišnou charakteristiku a obsah tohoto pojmu v rámci vázanosti na běh času (více viz níže).

Přestože v sobě „úklady o život nebo zdraví“ zahrnují množné číslo, praxe dovodila, že postačí pouze jediné jednání naplňující znaky nebezpečnosti a riziko ohrožení života nebo zdraví druhého z manželů, aby tento mohl žalovat na rozluky manželství. Ať už by se jednalo o jednání tajné nebo otevřené, muselo k němu dojít za trvání manželství, nebo alespoň k jeho pokusu. Jednotlivé kauzy byly posuzovány nejen podle zlého úmyslu, který bylo třeba vždy jasně prokázat, ale také podle závažnosti výsledku; na rozdíl od jiných rozlukových důvodů, tento nebylo možné omluvit provokací ze strany následně ohroženého manžela.²⁹

5.2 Důvody rozluky vázané na běh času, jeho trvání nebo opakování

„Odsouzení pro trestný čin“, jak bylo uvedeno výše, v sobě nese jak vázanost na konkrétní okamžik, ale v případě rozlukového důvodu zejména aspekt běhu času. Na rozluky manželství z tohoto důvodu bylo možné žalovat, byl-li jeden z manželů odsouzen do žaláře na nejméně 3 roky odnětí svobody

²⁷ KOČÍ, op. cit., s. 69.

²⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 31. 5. 1921, sp. zn. R I 281/21.

²⁹ KOČÍ, op. cit., s. 85–87.

(včetně odsouzení k smrti), případně sice na domu kratší, ale pro čin, jehož spáchání svědčilo o zvrhlé povaze pachatele, např. sexuální trestné činy, násilné činy proti příslušníkům vlastní rodiny etc. Z uvedeného je patrné, že časový aspekt zde hrál významnou roli ve formě výše trestní sazby, resp. délky trestu žaláře.

Rozlukový důvod spočívající ve „zlomyslném opuštění“ je téměř totožný s obdobným důvodem rozvodovým (viz výše), avšak až na povinnost před podáním žaloby na rozluku manželství nechat vydat soudní výzvu k návratu a absolvovat 6 měsíční lhůtu, po kterou se mohl manžel vrátit, aniž by bylo možné úspěšně na rozlukou z tohoto důvodu žalovat. I v tomto případě muselo být opuštění svémocné a bezdůvodné³⁰, resp. „bez spravedlivé příčiny“.³¹

„Zlé nakládání, ubližování nebo urážení“ v sobě zahrnuje jmenované tři složky. U všech je však výslovně v zákoně uvedeno, že se musí jednat o „vícekráte“ nebo „opětovně“ páchané jednání. Pod pojmem „zlé nakládání“ je možné si představit fyzické útoky na integritu druhého manžela spojené s následnými přechodnými zdravotními problémy – nestačí jediný útok nebo útok ve více formách najednou, ale muselo se jednat alespoň o dva časově nesouvisející ataky.³² „Těžké ubližování“ již samo o sobě obsahuje množné číslo, ze kterého je prvek opakovanosti patrný. Judikatura do obsahu tohoto rozlukového důvodu zařadila také např. manželskou nevěru³³, homosexuální styky či bezdůvodné odírání soulože. „Urážky na cti“ je třeba v tomto smyslu chápat velmi široce – mohlo se jednat o urážky prostřednictvím slovních projevů, posunků, a to v minimálně dvou případech jejich citelného užití vůči druhému z manželů (přičemž nezáleželo na tom, jak byly od sebe

³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. 6. 1932, sp. zn. Rv II 349/31, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. 1. 1923, sp. zn. Rv II 375/22.

³¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. 6. 1932, sp. zn. Rv II 349/31, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 8. 1. 1932, sp. zn. Rv I 2023/30, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 1. 9. 1925, sp. zn. Rv I 1244/25, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 14. 6. 1927, sp. zn. Rv I 206/27, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. 3. 1923, sp. zn. R II 40/23.

³² KOČÍ, op. cit., s. 89.

³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. 5. 1934, sp. zn. R I 386/34, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 30. 12. 1927, sp. zn. Rv I 802/27.

tyto výstupy urážek časově vzdálené – mohlo se jednat i o léta).³⁴ Soud v těchto případech také zkoumal případnou provokaci ze strany zasaženého manžela, či případně, zda nedošlo ke vzájemné hádce mezi manžely,

„Zhýralým životem“ bylo chápáno „chování, jež se příkře přičií podle všeobecných názorů stanovisku cti“³⁵, muselo se jednat o objektivně zavrženíhodný způsob života, s ohledem na sociální poměry rodiny. Praxe pod tento rozlukový důvod podřadila např. kuplířství, potulku, homosexuální styky nebo „nemravné způsoby“ zajišťování obživy – příživnictví či prostituci.

„Choroby duševní“ zahrnovaly několik podkategorií rozlukových důvodů, které byly rozlišovány nejen svým vlastním charakterem a závažností, ale také rozdílnými požadavky na délku svého trvání. Aby mohl jeden z manželů žalovat na rozlukou manželství, musela u druhého manžela duševní choroba (choromyslnost nebo slabomyslnost) trvat nejméně tři roky, těžká duševní degenerace, ať už získaná nebo vrozená, a hysterie nejméně dva roky, stejně tak duševní degenerace spojená s pijáctvím nebo navykklým užíváním (jakýchkoli) omamných jedů. Posledním případem je tzv. padoucnice neboli epilepsie, jež musela trvat alespoň jeden rok a být klasifikována jako zvláště těžká, což znamenalo alespoň šest záchvatů do roka.³⁶

Dalším rozlukovým důvodem je „nemoc tělesná“, jež zahrnovala zejména pohlavní choroby, nicméně v jejich případě nebylo postaveno na jisto, jak dlouho musel být jeden z manželů nakažený, aby mohl druhý z manželů z tohoto důvodu žalovat na rozlukou takového manželství.

Poslední dva důvody v zákoně uvedené coby důvody pro rozlukou manželství „hluboký rozvrat manželství“ a „nepřekonatelný odpor“, jsou důvody zahrnující v sobě jak aspekt běhu času, tak aspekt jediného rozhodného okamžiku. Tyto dva důvody mohou mít širokou škálu příčin svého vzniku, která obsahuje obě kategorie důvodů popsané výše. Navíc se mohou tyto příčiny kumulovat, přičemž i spojení vícero jednání, která by sama o sobě

³⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 4. 1920, sp. zn. Rv I 159/20.

³⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 5. 11. 1937, sp. zn. Rv I 1983/37, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. 11. 1926, sp. zn. Rv I 907/26, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 30. 12. 1924, sp. zn. R II 380/24.

³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. 4. 1926, sp. zn. Rv II 635/25.

nenaplnila ani jeden z konkretizovaných důvodů, může znamenat naplnění „hlubokého rozvratu“ nebo zapříčinit vznik „nepřekonatelného odporu“. Smutnou pravdou zůstává skutečnost, že těchto generálních klauzulí bylo využíváno zejména po roce 1938 a po vzniku Protektorátu Čechy a Morava na našem území pro rozlučování poloněmeckých/položidovských svazků.

5.3 Shrnutí

Taktéž v případě důvodů, pro něž bylo možné v letech 1918 – 1938 rozloučit manželství, byly vždy vázány na nějakou formu časového aspektu. I zde je nutno konstatovat, že ve většině případů šlo o naplnění nějakého delšího časového úseku, určité jednání muselo vykazovat určitou trvalost nebo opětovnost, nicméně i důvody naplňované jediným jednáním nebo v jediném časovém momentu jsou zde zastoupeny velmi výrazně.

Stejně jako mezi důvody rozvodovými, i mezi těmi rozlukovými je možné nalézt důvody smíšené, které v sobě v různé míře zahrnují obě kategorie.

6 Velmi stručně k institutu odpuštění

V případě rozluky mohly být jednotlivé důvody zaviněné jednáním nebo opomenutím jednoho z manželů druhým odpuštěny. Výjimky z tohoto pravidla představovaly duševní choroba, hluboký rozvrat manželství a nepřekonatelný odpor, což nebyly důvody založené na nějakém „prostém“ činu jednoho z manželů, ale stavy znemožňující naplnění ideje plnohodnotného manželského svazku.

Byly-li ostatní důvody odpuštěny, nemohlo být na jejich základě následně žalováno na rozluku manželství, pokud se jeden z manželů již dalšího jednání, které by konkrétní odpuštěný důvod nebo důvod jiný naplňovalo.

V praxi bylo odpuštění spatřováno ve slovních projevech odpuštění nebo ve skutcích, ze kterých byla jasně patrná vůle druhého manžela zůstat s „provinilým“ manželem v manželském svazku.³⁷ Odpuštěním naopak nemohl být slovní projev, jenž byl následován odchodem manžela od provinilého.³⁸

³⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 3. 10. 1929, sp. zn. Rv II 709/28, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 31. 3. 1928, sp. zn. Rv II 397/27, Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. 11. 1925, sp. zn. Rv I 1515/25.

„Odpuštěním může však být prostě to, že manžel nevinný s vinným setrval beze změny v manželském společenství i po tom, co zvěděl o provinění druhého manžela.“³⁹

V praxi byla mnohokrát řešena otázka, zda obnovení intimního života mezi manžely vyjadřuje odpuštění bez dalšího. Tendence prvorepublikové judikatury směřovala k negativní odpovědi na tuto problematiku, byť s výhradou trvalosti obnovení manželského společenství ve všech jeho aspektech.

7 Závěr

Po podrobnějším rozebrání vlivu časového aspektu na rozvodové právo v Československu v letech 1918 až 1938, nezbyvá než konstatovat, že jeho význam je možné vidět u každého z důvodů pro rozvod manželství od stolu a lože, a taktéž u důvodů pro rozluky manželství. Ačkoli jsou tyto pojmy významově odlišné od jejich dnešního vnímání, i podle úpravy zákona č. 89/2012 Sb., „nového“ občanského zákoníku zná právo ukončení manželství rozvodem, přičemž však nezná „mezifázi“, jež byla pod pojmem „rozvod“ rozuměna ve zkoumaných letech a jež vyžadovala pro svou existenci pravomocné rozhodnutí soudu. Někdy je tehdejší pojem „rozvod od stolu a lože“ přirovnáván k dnešnímu pojmu „odluka“, nicméně toto srovnání není především z výše uvedeného důvodu tak docela přesné.

Jak je z příspěvku zřejmé, mohlo být právě časového aspektu užito pro určitou kategorizaci rozvodových, potažmo rozlukových důvodů. Z analýzy pak vyplývá, že ačkoli jak vázanost na určitý jediný časový okamžik, tak vázanost na delší časový úsek, přesně či nepřesně určený co do délky trvání, jejího počátku nebo konce, se objevují u obou skupin důvodů.

K výkladu neurčitých pojmů, jež byly v tehdejší právní úpravě velmi časté, sloužila a vlastně i dodnes slouží bohatá dobová judikatura. Cílem příspěvku bylo mimo jiné její využití právě k dokreslení a upřesnění některých nepřliš konkrétně určených lhůt. Ačkoli je dobová judikatura velmi kauzální, vhodně působí směrem ke konkretizaci úmyslů zákonodárce.

I v dnešním rozvodovém právu je v mnohých ohledech časový aspekt velmi významnou veličinou. Jmenujme v této souvislosti např. § 741 nového občanského zákoníku upravující tzv. fikci vypořádání společného jmění

³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soud Československé republiky ze dne 17. 5. 1939, sp. zn. Rv I 167/39.

manželů či § 757 odst. 1 písm. a) nového občanského zákoníku, jež stanovuje podmínky pro tzv. nesporný rozvod.

Literatura

GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty: předpisy upravující uzavření manželství, rozvod, rozluku, neplatnost manželství, právní poměry rozvedených a rozloučených manželů, výživné, osvojení a právní poměry dětí*. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934. Právnická knihovna.

HENNER, K. *O uberském právu manželském*. Praha: K. Henner, 1904.

JOKLÍK, František. *Rozluka manželská zakládána na nepřekonatelném odporu*. Praha: Nakladatelství Hejda & Tuček, 1919.

KOČÍ, F. *Rozvod a rozluka. Sbírka lidových právnických příruček, sv. 2*. Praha: A. Hrubínek, Nové právnické nakladatelství, 1942.

POSPÍŠILOVÁ, M. Pijáctví jako důvod pro rozvod/rozluku manželství (1918–1938). In: *COFOLA 2017 – Sborník z konference*.

POSPÍŠILOVÁ, M. Rozvod manželství „od stolu a lože“ a rozluka manželství (do roku 1949). In: SCHELLE, K. a J. TAUCHEN (eds). *Encyklopedie českých právních dějin, IX*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-562-9.

ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl první, (§ 1 až 284.)*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, Komentáře velkých zákonů československých. ISBN 80-85963-60-4.

ŠUJAN, J. Súdnictvo a alkoholizmus. *Právny obzor*, 1948, ročník XXXI, číslo 31, s. 252–257. ISSN 0032-6984.

TUNA, F. *Rozvod a rozluka: populární výklad a praktická příručka s rozhodnutími nejvyššího soudu až do nejnovější doby o sporech manželských, o neplatnosti manželství, oduznání manželského původu dítěte, o alimentech*. Praha: nákladem vlastním. 1927.

VOJÁČEK, L, K. SCHELLE a V. KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

VACEK, V. *Rozvod a rozluka: nová úprava manželského práva v československé republice*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství A. Svěcený, 1920.

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 4. 1920, sp. zn. Rv I 159/20.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 31. 5. 1921, sp. zn. R I 281/21.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. 1. 1923, sp. zn. Rv II 375/22.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. 3. 1923, sp. zn. R II 40/23.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. 5. 1923, sp. zn. R II 271/22.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. 4. 1924, sp. zn. Rv II 87/24.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 30. 12. 1924, sp. zn. R II 380/24.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 1. 9. 1925, sp. zn. Rv I 1244/25.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 31. 3. 1925, sp. zn. Rv I 372/25.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. 11. 1925, sp. zn. Rv I 1515/25.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 30. 3. 1926, sp. zn. Rv I 2101/25.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. 4. 1926, sp. zn. Rv II 635/25.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 5. 1926, sp. zn. Rv I 443/26.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. 11. 1926, sp. zn. Rv I 907/26.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 11. 1926, sp. zn. Rv I 922/26.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. 11. 1926, sp. zn. Rv II 2015/26.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 25. 2. 1927, sp. zn. Rv II 662/26.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 14. 6. 1927, sp. zn. Rv I 206/27.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 30. 12. 1927, sp. zn. Rv I 802/27.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 2. 1928, sp. zn. Rv I 862/27.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 31. 3. 1928, sp. zn. Rv II 397/27.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 3. 10. 1929, sp. zn. Rv II 709/28.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 8. 1. 1932, sp. zn. Rv I 2023/30.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. 2. 1932, sp. zn. Rv II 747/30.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. 6. 1932, sp. zn. Rv II 349/31.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. 5. 1934, sp. zn. R I 386/34.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 5. 11. 1937, sp. zn. Rv I 1983/37.

Rozhodnutí Nejvyššího soud Československé republiky ze dne 17. 5. 1939, sp. zn. Rv I 167/39.

Kontakt – e-mail

m.pospisilova2@gmail.com

Počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody

Hana Šerá

Katedra občanského práva, Právnická fakulta,
Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Abstrakt

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), obsahuje v § 619 obecnou úpravu počátku běhu promlčecí lhůty. V následujícím ustanovení občanského zákoníku je upraven běh promlčecí lhůty u práva na náhradu škody. Cílem tohoto příspěvku bude zhodnotit, zda § 620 občanského zákoníku je *lex specialis* k § 619 občanského zákoníku, a zda tedy počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody počne běžet až v okamžiku, kdy se osoba, jež má právo na náhradu škody, skutečně dozví o vzniku škody a osobě povinné k její náhradě, či zda je nutné toto ustanovení vykládat také v souvislosti s § 619 občanského zákoníku, a totiž tak, že promlčecí lhůta u práva na náhradu škody počne běžet od chvíle, kdy se osoba oprávněná k náhradě škody dozví nebo se dozvědět měla a mohla o vzniku škody a osobě povinné k její náhradě.

Klíčová slova

Lex generalis; lex specialis; právo na náhradu škody; počátek běhu promlčecí lhůty; promlčecí lhůta.

1 Úvod

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), obsahuje v § 609 a násl. úpravu promlčení, které má význam především z hlediska možnosti uplatňování práva. Podstata promlčení plyne přímo z § 609 občanského zákoníku a lze jej považovat za následek marného uplynutí lhůty k uplatnění práva. Jestliže tedy subjekt, jemuž svědčí určité oprávnění, resp. vůči němuž nebyla splněna zpravidla

povinnost, neuplatní včas své právo, jeho právo se stává promlčeným.¹ V důsledku toho je jeho právo oslabené, neboť je nadále podmíněným právem, tzn., že nárok oprávněného subjektu může zaniknout v případě, že dlužník vznesne námitku promlčení.²

Promlčení je vyjádřením toho, že stát sice poskytuje právům ochranu, avšak tato ochrana není neomezená a trvá jen po určité časové období. V této souvislosti má velký význam promlčecí lhůta, tedy časový úsek, v rámci něhož je možné právo uplatnit, aniž by právo bylo oslabeno, jak bylo výše uvedeno. Jedná se o lhůtu, která může mít stanovený subjektivní či objektivní počátek, přičemž subjektivní i objektivní promlčecí lhůta mohou běžet vedle sebe a právo se nepromlčí dříve, než jedna z těchto lhůt neuběhne.

V občanském zákoníku nalezneme úpravu délky promlčecí lhůty, jejího běhu, ale také počátku běhu promlčecí lhůty. Základní pravidlo pro počátek běhu promlčecí lhůty je stanoveno v § 619 občanského zákoníku, nicméně v následujících ustanoveních jsou zakotvena další pravidla určující počátek běhu promlčecí lhůty ve specifických případech. Jedním z těchto případů je i počátek běhu promlčecí lhůty pro uplatnění práva na náhradu škody.

Škodou ve smyslu § 620 občanského zákoníku se rozumí újma na jmění³, tedy v penězích vyčíslitelné majetkové hodnotě, ale také nemajetková újma.⁴ Uvedené ustanovení stanoví konkrétní okolnosti, při jejichž kumulativním naplnění počíná běžet subjektivní promlčecí lhůta. Vzhledem k tomu, že současná právní úprava u promlčení práva na náhradu škody a promlčení vůbec doznala oproti dřívější právní úpravě určité změny, není v současné době u odborné veřejnosti dosud vyjasněno, kterým okamžikem skutečně počíná běžet běh subjektivní promlčecí lhůty u práva na náhradu škody, jak bude rozvedeno dále.

¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Promlčení. In: DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. 2. aktualizované a doplnění vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 411.

² TĚGL, Petr a Daniel WEINHOLD. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 885.

³ § 2894 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ SVOBODA, Karel. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1560; LAZÍKOVÁ, Jarmila a Marek ŠTEVČEK. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2200.

S ohledem na to, že protiprávní jednání, na základě něhož dochází ke vzniku škody, je negativním jevem ve společnosti a je nutné je potírat, je zcela jistě vhodné, aby nevznikaly pochybnosti o tom, ve kterém okamžiku u práva na náhradu škody počne běžet promlčecí lhůta. Cílem tohoto příspěvku proto bude podrobit ustanovení § 620 občanského zákoníku rozboru, který by nás následně měl dovést k závěru, zda je § 620 občanského zákoníku *lex specialis* k § 619 občanského zákoníku, či toto ustanovení doplňuje a je je nutné vykládat ve vzájemné souvislosti. Po vyjasnění této otázky poté bude určeno, ke kterému okamžiku počíná běžet promlčecí lhůta u práva na náhradu škody. Za tímto účelem bude v první části uvedena a rozebrána právní úprava s jednotlivými názory vztahujícími se k ní a v následující části bude tato právní úprava podrobena jednotlivým vybraným možnostem způsobu výkladu práva. Za zmínku na tomto místě rovněž stojí skutečnost, že pro potřeby této práce bude dále pracováno již pouze se subjektivní promlčecí lhůtou.

2 Právní úprava počátku běhu promlčecí lhůty

Občanský zákoník v § 619 upravuje obecně počátek běhu promlčecí lhůty, a to tak, že promlčecí lhůta počne běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, jestliže se jedná o právo vymahatelné u orgánu veřejné moci. Následně upřesňuje, kdy právo může být uplatněno poprvé, když uvádí, že právo může být uplatněno poprvé, pokud se oprávněná osoba dozvídá o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo se o nich dozvědět měla a mohla.

Z uvedeného plyne, že občanský zákoník váže počátek běhu promlčecí lhůty na vědomost oprávněné osoby o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty. Na druhou stranu se pokouší zabránit zneužití tohoto pravidla tím, že dané ustanovení doplňuje o dikci „nebo kdy se o nich dozvědět měla a mohla“, čímž postihuje věřitele, kteří nedbají o svá práva. Smyslem této úpravy tedy je, aby si každý střežil svá práva a pokud je v tomto ohledu věřitel laxní, právo mu neposkytne dostatečnou ochranu, čímž je ztělesněna jedna ze zásad dopadající právě na institut promlčení, a to *vigilantibus iura scripta sunt*.

V ustanovení § 620 občanského zákoníku je pak stanoveno, že okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody zahrnují vědomost o škodě a osobě povinné k její náhradě. To platí obdobně i pro odčinění újmy.

Na první pohled by se mohlo zdát, že ohledně počátku běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody neexistuje pochybnost, neboť oprávněná osoba musí dle § 620 občanského zákoníku získat vědomost o vzniku škody a osobě, která za ni odpovídá. Nicméně nevyjasněno zůstává, zda i v tomto případě se uplatní korektiv „nebo kdy se o těchto okolnostech dozvědět měla a mohla“. V případě, že bychom považovali ustanovení § 620 občanského zákoníku za *lex specialis* k § 619 občanského zákoníku, který by tedy bylo *lex generalis*, místo pro uplatnění korektivu by zde nebylo, neboť § 620 občanského zákoníku mluví pouze o samotné vědomosti o rozhodných okolnostech. Existuje ale i druhá možnost výkladu, a totiž ta, že § 620 občanského zákoníku pouze doplňuje § 619 občanského zákoníku a jenom tedy upřesňuje okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty, avšak pravidlo vyjádřené v § 619 občanského zákoníku je nutné aplikovat i u práva na náhradu škody, tedy, že promlčecí lhůta počne běžet, jestliže se oprávněná osoba dozvěděla o vzniku škody a osobě, která za ni odpovídá, nebo se o tom dozvědět měla a mohla.

Na výše nastíněný problém neexistuje jednotný názor. Např. Svoboda k § 620 občanského zákoníku uvádí, že vědomost poškozeného o výši škody a o škůdci se nepředpokládá, ale musí být postaveno na jisto, kdy tuto znalost poškozený získal. Neuplatní se dle něj proto předpoklad, že běh promlčecí lhůty počíná dnem, kdy se poškozený o svém právu „měl a mohl dozvědět“. Ustanovení § 620 občanského zákoníku je proto dle jeho názoru *lex specialis* k § 619 občanského zákoníku.⁵ Lazíková se Števčekem pak konstatují, že § 619 odst. 2 občanského zákoníku je *lex generalis* ve vztahu k okolnostem rozhodným pro plynutí promlčecí lhůty ve zvláštních případech ve věci náhrady škody. K právu na náhradu škody dále uvádí, že pro počátek běhu promlčecí lhůty obecně je nutné splnění dvou okolností, tedy že se poškozený musí dozvědět o škodě a musí mít také vědomost o osobě,

⁵ SVOBODA, Karel. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1561.

kteřá za danou škodu odpovídá.⁶ O možnosti, že by k počátku běhu promlčecí lhůty postačilo, jestliže se poškozená osoba měla a mohla dovědět o okolnostech podstatných pro běh promlčecí lhůty u práva na náhradu škody, zde není zmínka. Z toho by bylo možné usuzovat, že § 620 občanského zákoníku je i těmito autory považována za *lex specialis* k § 619 občanského zákoníku. Za pozornost v této souvislosti také stojí výklad § 621 občanského zákoníku, který upravuje rozhodné okolnosti pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení, v totožném komentáři. Ustanovení § 621 občanského zákoníku stanoví, že „*okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení zahrnují vědomost, že k bezdůvodnému obohacení došlo, a o osobě povinné k jeho vydání.*” Úprava počátku běhu promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení je obdobná jako u práva na náhradu škody, neboť jej váže na vědomost o samotném vzniku bezdůvodného obohacení a o osobě povinné k jeho vydání, a proto by § 620 a § 621 měly být vykládány ve shodě. Lazíková se Števíčkem pak k běhu promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení uvádí, že k jeho počátku je nutná vědomost ochuzené osoby o významných okolnostech, přičemž dále doplňuje: „*Dosavadní judikatura vycházela z názoru, že není rozhodující okolností, že ochuzený měl možnost se potřebné skutečnosti dozvědět již dříve, např. „pro začátek subjektivní promlčecí lhůty se vyžaduje skutečná, nejen předpokládána vědomost oprávněného o tom, že na jeho úkor byl získán neoprávněný majetkový prospěch a kdo jej získal. Přitom není rozhodující, že oprávněný se mohl o získání tohoto prospěchu ba jeho úkor dozvědět při vynaložené potřebné péči, případně i dříve*” (R 25/1986; ale také např. rozsudek NS ČR sp. Zn. 25 Cdo 1618/99 nebo 20 Cdo 2758/2006). *Současná právní úprava stanoví počátek plynutí subjektivní promlčecí lhůty alternativně (§ 619 odst. 2), a to buď od okamžiku, kdy se ochuzený o rozhodných okolnostech dozví, nebo od okamžiku, kdy se o nich dozvědět měl a mohl. Rozhodující je okamžik, který nastal dříve. Domníváme se, že pod vlivem ust. § 621 ve spojitosti s ust. § 619 odst. 2 bude nutné dosavadní judikaturu pozměnit v uvedeném smyslu. Na druhé straně by však soudy měly citlivě přistupovat k otázce alternativního plynutí subjektivní promlčecí lhůty a alternativní „měl a mohl” využívat pouze*

⁶ LAZÍKOVÁ, Jarmila a Marek ŠTEVČEK. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2200.

tam, kde lze konstatovat opravdu hrubou nedbalost ochuzeného a jeho práva.”⁷ Ačkoli úprava v § 620 a § 621 občanského zákoníku obsahuje téměř totožné formulace, u § 621 občanského zákoníku vychází uvedený komentář z premisy, že u počátku běhu promlčecí lhůty je nutné aplikovat i alternativní běh promlčecí lhůty, ačkoli by k této lhůtě mělo být přístupováno obezřetně a tyto situace by měly zůstat vyhrazené pouze pro velmi hrubou nedbalost ochuzeného. Z toho tedy vyplývá, že § 621 občanského zákoníku je dle tohoto názoru považováno za doplněk k § 619 občanského zákoníku a je nutné je vykládat ve vzájemné souvislosti. Tím se dostáváme do zajímavé situace, kdy na jedné straně komentář k § 620 nehovoří o uplatnění alternativního určení počátku plynutí promlčecí lhůty, ale u § 621 občanského zákoníku již stanovuje, že i v tomto případě se uplatní korektiv „mohl a měl”. To vše nás utvrzuje v tom, že povaha ustanovení § 619, § 620 a § 621 občanského zákoníku není vyjasněna a je třeba se touto problematikou zabývat.

Opačný názor naopak zastává např. Zuklínová, která uvádí, že promlčecí lhůta u práva na náhradu škody počne běžet ode dne, kdy se poškozený dozví o tom, že mu vznikla škoda nebo jiná újma, a údaj o tom, kdo za ni odpovídá, nebo se dozvědět měl a mohl.⁸ Tégl s Weinholdem se k této problematice vyjadřují v tom smyslu, že počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody je vázán na vědomost poškozeného o škodě a osobě povinné k náhradě této škody, přičemž ustanovení § 620 občanského zákoníku považují za speciální úpravu k počátku běhu promlčecí lhůty, nicméně dle jejich názoru ustanovení o počátku běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody konkretizuje okolnosti, bez jejichž vědomosti nemůže věřitel své právo uplatnit, a tudíž nemůže počít běžet promlčecí lhůta. K tomu však doplňují, že požadavky vědomosti jsou vymezeny v § 4 odst. 2 občanského zákoníku, a to jako vědomost, jakou si důvodně osvojí osoba případu znalá při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé.⁹

⁷ LAZÍKOVÁ, Jarmila a Marek ŠTEVČEK. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2205.

⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Promlčení. In: DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. 2. aktualizované a doplnění vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 416.

⁹ TÉGL, Petr a Daniel WEINHOLD. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419–654*. Praha: Leges, 2014, s. 956–957, srov. Též WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 79.

Z výše uvedeného vyplývá, že mezi odbornou veřejností není dosud konsenzus, zda § 620 občanského zákoníku doplňuje § 619 občanského zákoníku, a proto je počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody nutné vykládat v tom smyslu, že její počátek je určen vědomostí o okolnostech vymezených v § 620 občanského zákoníku, případně okamžikem, kdy se oprávněná osoba o těchto okolnostech dozvědět mohla a měla. Druhou z možností výkladu však je, že § 620 občanského zákoníku je *lex specialis* a je nutné jej vykládat samostatně, a to tak, že pro počátek běhu promlčecí lhůty je potřeba skutečná vědomost o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty bez alternativního určení okamžiku, ve kterém promlčecí lhůta začne běžet.

3 Možnosti přístupu k § 620 občanského zákoníku

3.1 Jazykový výklad

Prvotním přístupem k interpretaci jednotlivých právních ustanovení je jazykový výklad. Na základě tohoto výkladu bychom pojem „vědomost“, jenž je použit v § 620 občanského zákoníku, mohli vykládat tak, že promlčecí lhůta u práva na náhradu škody počne běžet až v okamžiku, kdy se poškozený skutečně dozvěděl o vzniku škody a osobě, která za ni odpovídá, neboť vědomost je znalost o podstatných okolnostech a nikoli pouze možnost, že se poškozený o těchto okolnostech mohl nebo měl dozvědět. Tuto úvahu je možné rozvinout ještě tak, že pokud by zákonodárce neměl v úmyslu chránit ty, kteří se o svá práva nestarají, výslovně by v § 620 občanského zákoníku uvedl, že postačí, pokud se o podstatných okolnostech pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody poškozený dozvědět mohl a měl, jak to učinil v § 619 občanského zákoníku. S ohledem na to, že tak zákonodárce ve výslovném znění § 620 občanského zákoníku neučinil, by proto bylo nutné, aby se poškozený skutečně dozvěděl o okolnostech podstatných pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody. Nicméně je nutné mít stále na paměti, že gramatický výklad je pouhým prvotním přiblížením se k právní normě.¹⁰ V ustanovení § 2 občanského zákoníku jsou uvedena výkladová pravidla občanského zákoníku a je zde zdůrazněno, že zákon nelze vykládat jen dle jeho slov, ale je nutno přihlížet

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

hlavně k jeho smyslu. Slova zákona totiž ne vždy dokážou vystihnout úmysl zákonodárce.¹¹ Proto je tedy vhodné pohlédnout na danou problematiku i skrze jiné úhly pohledu.

3.2 Dřívější právní úprava

Pro pochopení současné právní úpravy je možné rovněž zabrousit do historie a podívat se, jak byla daná právní problematika pojímána dříve.

Úpravu promlčení bychom dříve našli v § 100 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ObčZ“). Počátek běhu promlčecí lhůty byl upraven obecně v § 101 ObčZ, a to tak, že promlčecí doba je tříletá, pokud není staveno jinak, a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé. K právu na náhradu škody bylo v § 106 odst. 1 dále uvedeno, že se promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Místo pojmu „vědomost“, jak je použit v občanském zákoníku, tedy zákonodárce použil pojem „dozví“, jak je použito i v § 619 odst. 2 občanského zákoníku, který však ještě doplňuje „nebo se (oprávněná osoba, pozn. autorky) dozvědět mohla a měla“.

Zákonnou úpravu upřesňovala judikatura soudů, přičemž např. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 477/2001, je k počátku běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody uvedeno následující:

„Pro počátek běhu dvouleté subjektivní lhůty k uplatnění práva na náhradu škody je rozhodné, kdy se poškozený dozví o již vzniklé škodě (nikoli tedy jen o protiprávním úkonu či o škodné události) a kdo za ni odpovídá. Při posuzování otázky, kdy se poškozený dozvěděl o škodě, je třeba vycházet z prokázané vědomosti poškozeného o vzniklé škodě (nikoli z jeho předpokládané vědomosti o této škodě). Dozvědět se o škodě znamená, že se poškozený dozvěděl o majetkové újmě určitého druhu a rozsahu, kterou lze natolik objektivně vyčíslit v penězích, že lze právo na její náhradu důvodně uplatnit u soudu (viz R 3/1984 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).“

ObčZ tedy jasně vyžadoval pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody skutečnou a nikoli jen předpokládanou vědomost o okolnostech určujících počátek běhu promlčecí lhůty.

¹¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 63.

Jinou úpravu v tomto ohledu ovšem obsahoval zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ObchZ“). Totožně jako v již citovaných právních úpravách v § 391 uvádí, že promlčecí lhůta začíná běžet u práv vymahatelných u soudu ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno u soudu, není-li stanoveno jinak. V § 398 je pak obsažena úprava počátku běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody, jež se od ObčZ však liší. Je zde stanoveno, že tato lhůta běží ode dne, kdy se poškozený dozvěděl nebo mohl dozvědět o škodě a o tom, kdo je povinen k její náhradě; končí však nejpozději uplynutím 10 let ode dne, kdy došlo k porušení povinnosti.

Úprava počátku běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody v ObchZ vycházela z toho, že obchodník je pozorný a uvážlivý, dbá o své zájmy a zjištění rozhodných okolností pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody věnuje náležitou pozornost. Nebyla tak chráněna nedbalost obchodníka, a proto nebylo nutné, aby obchodník měl skutečnou vědomost o všech těchto okolnostech.¹²

ObchZ tedy pojímal danou problematiku tak, že si obchodník musí střežit svá práva a nechránil jeho nedbalost ve vztahu k jeho právům, což bylo dáno tím, že obchodník byl považován za osobu, která má silné postavení a lépe se orientuje v právní úpravě, na rozdíl od osob, jež nejednají v rámci svého podnikatelského oprávnění a nemají tolik vědomostí.

Proto pokud by občanský zákoník nyní vycházel z ObčZ, byl by § 620 občanského zákoníku *lex specialis* k § 619 občanského zákoníku, jestliže by se však inspiroval úpravou v ObchZ, musel by být § 620 občanského zákoníku chápán jako ustanovení, které doplňuje § 619 občanského zákoníku a to tak, že konkretizuje okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty.

V tomto směru však nelze odhlédnout ani od problému, který byl v souvislosti s ObčZ a jeho vymezením počátku běhu promlčecí lhůty řešen. ObčZ totiž nekonkretizoval okolnosti, na základě kterých mohlo být právo vykonáno poprvé. To vedlo k nejasnostem ohledně existence objektivní a subjektivní promlčecí lhůty atd. Judikatura následně musela např. odstraňovat

¹² Srov. KOVAŘÍK, Zdeněk. In: POKORNÁ, Jarmila a kol. *Obchodní zákoník. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 1496–1497; PLÍVA, Stanislav. In: ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 993.

důsledky nepřiměřených následků uběhnutí objektivní promlčecí lhůty. Za naši pozornost však především stojí to, že absence obecného pravidla pro počátek běhu promlčecí lhůty, resp. vymezení okolností pro počátek běhu promlčecí lhůty (mimo právo na náhradu škody a vydání plnění z bezdůvodného obohacení) vedlo k tomu, že judikatura nejvyšších soudů v této otázce byla nejasná a v určitých případech odvozovala počátek běhu promlčecí lhůty od skutečné vědomosti o rozhodných okolnostech, zatímco v jistých případech dovozovala, že postačí pouze předpokládaná vědomost o rozhodných okolnostech pro počátek běhu promlčecí lhůty, neboť by se jen s velkými obtížemi bylo možné prokazovat skutečnou vědomost dlužníka či by to bylo případně i nemožné. Z toho lze tedy vyvozovat, že judikatura v tomto ohledu byla nepřehledná a bylo zapotřebí, aby tato problematika byla ozřejmena a nevznikaly pochybnosti o tom, kdy počne běžet promlčecí lhůta.¹³

Bylo by jistě možné nahlédnout do dalších právních úprav na území České republiky, avšak pro účely této práce, v nichž má být poukázáno především na možné přístupy a řešení, by to již bylo nadbytečné.

3.3 Důvodová zpráva

Co bylo záměrem zákonodárce při tvorbě jednotlivých právních ustanovení, nám pomáhají odkrýt důvodové zprávy k zákonům. V důvodové zprávě k § 620 občanského zákoníku je konstatováno:

„Shodně s § 106 odst. 1 a § 107 odst. 1 platného občanského zákoníku a s § 398 platného obchodního zákoníku se navrhuje stanovit, jaké okolnosti jsou rozhodné pro počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty u práva na náhradu škody...”

Dle důvodové zprávy bylo smyslem § 620 občanského zákoníku konkretizovat okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody stejně, jako tomu bylo i dříve v ObčZ či ObchZ. Shodně tedy mělo být přistoupeno k tomu, že tyto okolnosti byly vůbec upraveny. Nelze se zde však dočíst ničeho o tom, že by bylo navazováno na dosavadní právní úpravu a počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody v občanském zákoníku by měl být upraven totožně s ObčZ.

¹³ K tomu blíže srov. SVOBODA, Karel. K charakteru obecné promlčecí lhůty. *Jurisprudence*, 2012, č. 3, s. 3–7.

K této problematice je pak nutné zmínit i samotná východiska k právní úpravě promlčení, která uvádí autor občanského zákoníku. Dle Eliáše bylo hlavním úkolem nové právní úpravy promlčení sjednotit dosavadní úpravu promlčení v jednotlivých zákonících, přičemž se mělo vycházet především z ObčZ, avšak v určitých ohledech měla být inspirace nalezena v obchodním zákoníku. Východiskem pro počátek běhu promlčecí lhůty pak mělo být pojetí, dle něhož věřitel nemůže své právo uplatnit, pokud nezná okolnosti podstatné pro podání žaloby. Vzhledem k zásadě *vigilantibus iura scripta sunt* však z této výhody nelze těžit, pokud věřitel uvedené okolnosti nezjistil vlastní nedbalostí. V určitých případech jsou pak tyto konkrétní okolnosti přesněji specifikovány, a to zejména u práva na náhradu škody a u práva na vydání bezdůvodného obohacení.¹⁴

3.4 Německá právní úprava

Jedním z inspiračních zdrojů nové úpravy promlčení byl německý občanský zákoník (dále jen „BGB”), a to mimo jiné proto, že prošel složitým legislativním procesem a jeho funkčnost již byla prověřena letitou praxí.¹⁵

BGB ve svém § 199 upravuje počátek běhu promlčecí lhůty tak, že tato lhůta počne běžet, jakmile se oprávněný doví o okolnostech podstatných pro počátek běhu promlčecí lhůty. K tomu však dále přistupuje i alternativně určený počátek běhu promlčecí lhůty, na základě kterého postačí pouze předpokládaná vědomost oprávněné osoby. Německý zákonodárce tedy stanovil počátek běhu promlčecí lhůty tak, že promlčecí lhůta počne běžet od skutečné vědomosti oprávněné osoby o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty či od předpokládané vědomosti oprávněné osoby o těchto okolnostech.

Jestliže se tedy český zákonodárce inspiroval BGB, jenž nechrání nedbalé jednání oprávněné osoby a počátek běhu promlčecí lhůty určuje alternativně v souladu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*, přijal i český občanský zákoník koncepci alternativně zvoleného počátku běhu promlčecí lhůty, a to i ve vztahu k právu na náhradu škody, čímž by byla také mimo jiné odstraněna nepřehlednost judikatury v otázce počátku běhu promlčecí lhůty.

¹⁴ ELIÁŠ, Karel. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1, s. 47 a násl.

¹⁵ Ibid.

3.5 Shrnutí

Výše jsme si nastínili některé z možných způsobů přístupu či nahlížení na § 620 občanského zákoníku a zajisté by bylo možné dále pokračovat. Nicméně pro prvotní úvahu o § 620 občanského zákoníku nám postačí i výše prezentované.

Z jazykového výkladu § 620 občanského zákoníku nám vyplynulo, že zákonodárce vyžaduje skutečnou a nikoli pouze předpokládanou vědomost o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody. Což by ve výsledku znamenalo, že § 620 občanského zákoníku je *lex specialis* k § 619 občanského zákoníku. Způsobení škody někomu jinému jako protiprávní jednání by bylo považováno za natolik negativní jev, který by nesnesl ochranu v podobě toho, že se poškozený mohl a měl dovědět o okolnostech podstatných pro běh promlčecí lhůty u práva na náhradu škody, čímž by byla upozaděna zásada *vigilantibus iura scripta sunt*. Občanský zákoník však nemá být vykládán jen na základě gramatického výkladu, ale je nutné přihlídnout také např. ke smyslu toho či jiného ustanovení a úmyslu zákonodárce.

Z hlediska historického bychom však neměli jasno, neboť ObčZ a obchodní zákoník upravoval počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody rozdílně a dle autora občanského zákoníku se při úpravě promlčení mělo vycházet jak z ObčZ, tak z obchodního zákoníku. Nicméně je v tomto ohledu třeba mít na zřeteli, že již za dřívější soukromoprávní úpravy ohledně počátku běhu promlčecí lhůty panovala nejasnost a nepřehlednost a zajisté se jednalo o jeden z problémů, který volal po tom, aby jej občanský zákoník vyřešil a danou problematiku upravil tak, aby nevznikaly pochyby.

Nelze ovšem opomenout samotný úmysl a účel dané právní úpravy. Z dostupné literatury, jak je výše uvedeno, vyplývá, že zákonodárce chrání právo, avšak pouze po omezenou časovou dobu, což také znamená, že neposkytuje neomezenou právní ochranu těm, kteří nedbají o svá práva, a proto bylo přistoupeno i k alternativně určenému počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty, jedná se o tzv. nepravou subjektivní promlčecí lhůtu, případně objektivizovanou subjektivní promlčecí lhůtu. Pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody tedy postačí pouze předpokládaná vědomost

o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty. Úmyslem zákonodárce pak bylo dále konkretizovat okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty, např. u práva na náhradu škody, aniž by se chtěl odchýlit od koncepce alternativního určení počátku běhu promlčecí lhůty, jak ji pojímá i BGB, který byl v otázce promlčení inspiračním zdrojem pro občanský zákoník. V důvodové zprávě či komentářích Eliáše se rovněž nikde nedočteme, že by pro určité případy měl být počátek běhu promlčecí lhůty upraven rozdílně od základní koncepce, která počítá i s alternativně určeným počátkem běhu promlčecí lhůty.

Dle názoru autorky je pak vhodné se spíše přiklonit k výkladu, že § 620 občanského zákoníku musí být interpretován v tom smyslu, že běh promlčecí lhůty u práva na náhradu škody počne běžet, jakmile se oprávněná osoba dozví, nebo se dozvědět měla či mohla o vzniku škody a o tom, kdo za tuto škodu odpovídá. Tento přístup totiž koresponduje s inspiračním zdrojem promlčení v českém právním řádu a úmyslu zákonodárce, přičemž právní normy nelze vykládat jen na základě jazykového výkladu. I vzhledem k tomu, že již za dřívější právní úpravy zaznívala kritika ohledně absence konkretizace okolností rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, jevil by se uvedený výklad § 620 občanského zákoníku jako ustanovení, v němž jsou konkretizovány okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty, pravděpodobnější, přičemž tento přístup by mohl být chápán rovněž jako reakce na dřívější problémy ohledně absence konkretizace okolností rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty. Navíc nelze odhlédnout od toho, že již dříve tento výklad fungoval v rámci obchodního zákoníku.

Ustanovení § 619 občanského zákoníku tedy obecně stanoví, odkdy počíná běžet promlčecí lhůta, a to od okamžiku, kdy se oprávněná osoba dozvěděla nebo měla a mohla se dozvědět o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty. Ustanovení § 620 občanského zákoníku k tomu pak doplňuje, že tyto okolnosti, o kterých se oprávněná osoba musí dovědět či měla a mohla se o nich dozvědět, jsou tedy u práva na náhradu škody vědomost o vzniku škody a osobě odpovědné za tuto škodu, přičemž pod pojem „vědomost“ je nutné podřadit, jak skutečnou, tak předpokládanou vědomost. Ustanovení § 620 občanského zákoníku tak sice může být jistým speciálním ustanovením k § 619 občanského zákoníku, ale pouze ve vztahu

k vymezení okolností rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty a nikoli jako nové samostatné pravidlo pro počátek běhu promlčecí lhůty. To vše je možné doplnit ještě tím, že pro opačný závěr, by bylo vhodnější, aby bylo v § 620 občanského zákoníku z hlediska jazykového místo pojmu „vědomost“ použito spojení „se skutečně dozvěděla“.

Uvedené plně odpovídá zásadě *vigilantibus iura scripta sunt*, která ovládá institut promlčení. Ačkoli bychom na základě jazykového výkladu, případně na základě právní úpravy obsažené v ObčZ mohli dospět k opačnému závěru, dle autorky v tomto případě převáží jiné způsoby výkladu, a to především smysl a účel právní úpravy. Tento způsob výkladu navíc odpovídá inspiračnímu zdroji, který autoři občanského zákoníku použili, a také odstraňuje nepřehlednost v otázce počátku běhu promlčecí lhůty, která tu panovala dříve na základě dosavadní judikatury.

4 Závěr

Na základě předloženého výkladu lze konstatovat, že § 620 občanského zákoníku doplňuje, resp. konkretizuje § 619 občanského zákoníku. Podle této interpretace by v tomto ohledu byla opuštěna koncepce obsažená v ObčZ a navázalo by se na úpravu počátku běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody obsaženou v ObchZ. V občanském zákoníku by proto dle tohoto názoru byl kladen důraz na to, aby si oprávněná osoba náležitě dbala o svá práva a bylo pozorná v souladu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*. Nadále nebude dle autorčina názoru možné aplikovat dosavadní judikaturu vyplývající z ObčZ k dané problematice. Pojem „vědomost“ je tedy na základě předestřených úvah v § 620 občanského zákoníku použit trochu lakonicky. Výstižnější by bylo, kdyby v tomto ustanovení bylo místo pojmu „vědomost“ použit pojem „dozvěděl, nebo měl a mohl dozvědět“. Tuhle nesrovnalost však bude možné překonat výkladem.

Na závěr je nutné upozornit, že předestřené úvahy jsou jen myšlenkami autorky a konečnou odpověď na tuto otázku nám v budoucnu předloží jistě judikatura vrcholných soudů.

Literatura

Monografie

- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419–654*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, 1264 s. ISBN 978-80-7502-003-1.
- POKORNÁ, Jarmila a kol. *Obchodní zákoník. Komentář. II. díl*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, 1927 s. ISBN 978-80-7357-491-8.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1736 s. ISBN 978-80-7478-370-8.
- ŠTENGLOVÁ, Ivana a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 1397 s. ISBN 978-80-7400-055-3.
- WEINHOLD, Daniel. *Promlčení a prekluze v soukromém právu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 284 s. ISBN 978-80-7400-576-3.

Kapitoly v knihách, články

- ELIÁŠ, Karel. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 1, s. 47 a násl. ISSN 1210-6348.
- SVOBODA, Karel. K charakteru obecné promlčecí lhůty. *Jurisprudence*, 2012, č. 3, s. 3–7. ISSN 1802-3843.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Promlčení. In: DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první.: Obecná část*. 2. aktualizované a doplnění vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016, s. 407–420. ISBN 978-80-7552-187-3.

Národní soudy

- Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2002, sp. zn. 33 Odo 477/2001.

Právní předpisy

Německý občanský zákoník - Bürgerliches Gesetzbuch (BGB).

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Kontakt e-mail

e-mail: hana.sera@gmail.com

Čas jako předmět závazku v pracovním právu

Martin Šmíd, Sabina Navrátilová

Ústav správních a sociálních věd, Fakulta ekonomicko-správní,
Univerzita Pardubice, Pardubice, Česká republika

Abstrakt

Tématem příspěvku je čas jakožto předmět závazku v pracovním právu. Ze zákoníku práce vyplývá, že předmětem pracovněprávních vztahů je jediné závislá práce, která je pro potřeby pracovního práva definována v § 2 zákoníku práce. Příspěvek se zabývá úvahou, zda je nezbytné, aby jediným předmětem pracovněprávních závazků musela být vždy právě závislá práce ipso eo, a zda by jako jeden z možných předmětů těchto závazků nemohl být chápán právě čas (zejména ve smyslu pracovní doby). V rámci příspěvku jsou předneseny argumenty jak pro výlučné chápání závislé práce jako předmětu pracovněprávních vztahů, tak pro pojetí času jako předmětu těchto vztahů. V této souvislosti jsou zmíněny také vybrané aktuální trendy, které s problematikou času v pracovním právu souvisí, jako např. zkrácené úvazky, sdílená pracovní místa (job-sharing) apod. Klíčovým souvisejícím pojmem a také v zásadě řešením nastíněného problému je autonomie vůle stran v podobě smluvní svobody, která může umožnit zaměstnanci i zaměstnavateli vhodným způsobem realizovat jejich vůli.

Klíčová slova

Flexibilita; pracovní doba; sdílení pracovních míst; závazek; závislá práce.

1 Úvod

Příspěvek se zabývá problematikou času (zejména ve formě pracovní doby) jako jedním ze základních pojmů pracovněprávních vztahů. Přestože předmětem základních pracovněprávních vztahů je nepochybně závislá práce vymezená v § 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce ve znění pozdějších předpisů (ZP), jedním z klíčových pojmů pracovního práva je pracovní doba, jejíž vymezení a naplnění je pro samotný výkon závislé práce nezbytné.

Príspevek se zabýva myšlenkou, zda by nebylo možné pracovněprávní závazek chápat také jako „pronájem času“ zaměstnance zaměstnavatelem v tom smyslu, že pracovní smlouvou se mimo jiné zaměstnanec zavazuje nejen pro zaměstnavatele v dohodnuté době pracovat, ale také mu být po tuto dobu k dispozici pro případný výkon práce. Takovému chápání odpovídá také definice pracovní doby v § 78 odst. 1 písm. a) ZP, podle níž je pracovní dobou nejen doba, kdy je zaměstnanec povinen vykonávat práci, ale také doba, v níž je zaměstnanec na pracovišti připraven k výkonu práce podle pokynů zaměstnavatele.

V tomto směru je příspěvek konstruován jako dialektická úvaha, v jejímž rámci je formulována výchozí teze, že předmětem pracovněprávního závazku je vždy samotná závislá práce, a antiteze spočívají v argumentech podporujících „časový“ charakter a rozměr pracovněprávního vztahu.

V následující syntéze směřuje k zamyšlení, zda by nebylo možné (a vhodné) opustit současné jednotné (a poměrně úzké) chápání pracovního poměru tak, aby v rámci pracovního práva bylo možné realizovat obsahově odlišné závazky, zejména „úkolový“ či „projektový“ pracovní poměr, jehož předmětem by byl především sjednaný objem vykonané práce, resp. práce na věcně vymezeném úkolu či projektu (v zásadě bez sjednání rozsahu pracovní doby) a „časový“ pracovní poměr, jehož předmětem by byl především časový rozsah vykonané práce (naopak bez sjednání předpokládaného objemu vykonané práce), s vymezením specifik, které by tyto typy pracovního poměru odlišovaly. V rámci příspěvku je však v této souvislosti věnována pozornost nejen pracovnímu poměru, ale i ostatním základním pracovněprávním vztahům, tedy i vztahům založeným dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr.

2 Závislá práce jako předmět pracovněprávního závazku

Jak vyplývá z ustanovení § 1 písm. a) ZP, předmětem pracovněprávních vztahů (a předmětem úpravy pracovního práva) je závislá práce. Ta nesmí být vykonávána v jiném právním vztahu, než je základní pracovněprávní vztah (ať už pracovní poměr nebo vztah založený dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr), není-li upravena zvláštními právními předpisy. Z teoretického hlediska se jedná o individuální pracovněprávní vztahy

(vznikající při účasti v pracovním procesu); vedle nich je možné do předmětu pracovního práva zařadit také individuální pracovněprávní vztahy vznikající v souvislosti s uplatňováním na trhu práce a se státní kontrolou pracovního procesu (součást individuálního pracovního práva) a vztahy vznikající při sociálním dialogu (tvořící tzv. kolektivní pracovní právo). Kromě toho zákoník práce upravuje poněkud nesystematicky i některé dílčí otázky práva sociálního zabezpečení, resp. nemocenského pojištění podle § 1 písm. e) ZP.¹

Již toto zákonné vymezení předmětu pracovněprávního závazku je určitým limitujícím faktorem, zejména z pohledu flexibility pracovněprávních vztahů a autonomie vůle stran. „*Za první omezení autonomie vůle zaměstnance při výkonu práce můžeme považovat samotný předmět a účel pracovněprávního vztahu.*“² Předmět pracovněprávního závazku je tedy přímo zákonem vymezen jako závislá práce a v zásadě nemůže být ani individuální smlouvou mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem vymezen jinak (např. jako povinnost být po určitou dobu přítomen na určeném místě, být k dispozici pro případný výkon práce dle potřeby atp.).

V zákoníku práce je legální definice závislé práce klíčovým pojmem. Rolí, kterou plní, víceméně nahrazuje absentující synallagmatické vyjádření pracovněprávního závazku. Takové vyjádření závazku je nicméně jinak pro soukromé právo typické. Zatímco současné pracovní právo stojí na konstrukci, že definuje závislou práci a na základě této definice posuzuje, zda se v případě konkrétního závazku jedná o pracovněprávní vztah, soukromému právu přísluší spíše logika opačná, tedy vymezení podstaty pracovní smlouvy (a pracovního závazku), podle které by potom bylo možné usuzovat, zda se jedná o závislou práci či nikoli, a to v souladu s uplatněním obecného pravidla, že právní jednání se posuzuje podle svého obsahu a nikoli podle svého označení, jak vyplývá z § 555 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů (OZ). Absence definice závislé práce by tak nijak nebránila postihovat různé podoby nelegální práce či zastřených pracovních poměrů.

¹ GALVAS, Milan a kol. *Pracovní právo*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 15–16.

² HŮRKA, Petr. Autonomie vůle zaměstnance a její meze v pracovním právu. In: BARANCOVÁ, Helena a kol. *Základné práva a slobody v pracovnom práve*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2012, s. 91.

Ani předchozí zákoník práce z roku 1965 definici závislé práce neobsahoval, přestože jinak byla jeho úprava rigidnější. Legální definice závislé práce jsou ostatně v mezinárodním srovnání zcela výjimečné, v obdobné formě jako u nás se s ní lze setkat již jen na Slovensku. Obvyklé je vymezení závislé práce nepřímou prostřednictvím definice zaměstnance, zaměstnavatele či pracovní smlouvy.³

Tento směr uvažování nastínil např. Petr Bezouška v souvislosti se svým návrhem zákona o pracovním poměru, když uvádí, že tento zákon „by neměl vymezovat předmět a rozsah své působnosti.“⁴ Obdobný závěr učinila i expertní komise zabývající se koncepční novelizací zákoníku práce, jejímž byl Petr Bezouška předsedou, v roce 2008. Z tohoto názoru vyplývá, že vymezení tohoto pojmu závislé práce by mělo být přenecháno judikatuře a odborné literatuře.⁵

2.1 Pojem závislé práce

Základními definičními znaky závislé práce je, že je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně (§ 2 odst. 1 ZP). Typická je pro závislou práci tedy nepochybně její závislost a nesamostatnost, je vykonávána ve vztahu nadřízenosti a podřízenosti. Tento znak se v právní úpravě do značné míry (ne-li zcela) překrývá se znakem výkonu práce podle pokynů zaměstnavatele, neboť nadřízenost zaměstnavatele logicky spočívá právě v oprávnění dávat zaměstnanci pracovní pokyny. Charakteristické je pro závislou práci také to, že předmětem úpravy je závislá práce jako samotná činnost, nikoli její výsledek, byť určitou výjimku mohou představovat vztahy založené dohodou o provedení práce, kde obě strany typicky sledují především výsledek činnosti, nikoli samotný proces.⁶

Výkon práce v pracovní době již není definičním znakem závislé práce, ale pouze standardním (můžeme říci jediným dovoleným) způsobem jejího výkonu - viz § 2 odst. 2 ZP. Vedle výkonu práce v pracovní době jsou obligatorními podmínkami výkonu práce její výkon za mzdu, plat nebo odměnu,

³ ŠTEFKO, Martin. *Vymezení závislé a nelegální práce*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013, s. 88.

⁴ BEZOUŠKA, Petr. *Výhledy do budoucnosti pracovního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 40.

⁵ ŠTEFKO, Martin. *Vymezení závislé a nelegální práce*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013, s. 85.

⁶ GALVAS, Milan a kol. *Pracovní právo*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 18.

na náklady zaměstnavatele, na odpovědnost zaměstnavatele a na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě.

Výše naznačené rozdělení znaků závislé práce bylo provedeno novelou zákoníku práce účinnou od 1. 1. 2012.⁷ Původní definice, která obě kategorie znaků směřovala, byla teorií od přijetí kritizována, „*když zejména některé z výše uvedených znaků se zdály být, z pohledu neustálého vývoje závislé práce (jejich modalit) diskutabilní či problematické (či vztaheno k některým specifickým případům spolupráce zaměstnance a zaměstnavatele); mezi takové patřila např. vázanost na pracoviště či jakkoli předem dohodnuté místo výkonu práce či pracovní dobu a pokyny zaměstnavatele v některých případech (...)*“.⁸ Obdobně důvodová zpráva k zákonu č. 365/2011 Sb. zmiňuje, že dosavadní definici bylo vytýkáno, že směřuje znaky závislé práce s podmínkami, za nichž musí být vykonávána.⁹ I aktuální rozlišení znaků a podmínek budí určité pochybnosti, zejména v tom směru, že i konstantní judikatura považuje podmínku úplatnosti práce spíše za definiční znak závislé práce, nikoli za podmínku jejího výkonu.¹⁰ Lze se setkat také s názorem, který uvádí např. Miroslav Bělina, že řešení provedené výše zmíněnou novelou „*problematickou definice závislé práce spíše zatemňuje*“.⁴¹

Existence těchto sporů ohledně vymezení definice závislé práce možná také spíše svědčí tomu, že by bylo vhodnější definici závislé práce opustit a pojem dovozovat na základě teorie, popř. judikatury s přihlédnutím ke specifickým konkrétních příkladů řešení v praxi.

2.2 Další vybrané argumenty pro chápání závislé práce jakožto výlučného předmětu základních pracovněprávních vztahů

Základním argumentem pro to, aby jako předmět základního pracovněprávního vztahu byla chápána samotná závislá práce, je samozřejmě především samotná právní úprava vycházející z legální definice závislé práce. Tomu

⁷ Zákon č. 365/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁸ BĚLINA, Miroslav a kol. *Pracovní právo*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 141.

⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 365/2011 Sb., změna zákoníku práce. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. 1995–2018 [cit. 10. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=72679>

¹⁰ Rozsudek NSS ČR z 13. 2. 2014, č. j. Ads 46/2013-35.

¹¹ BĚLINA, Miroslav, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Zákoník práce: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 33.

odpovídá i návazná úprava dalších otázek v zákoníku práce, zejména odměňování za práci, kdy zaměstnanci přísluší odměna nikoli za odpracovanou pracovní dobu, ale za vykonanou práci (§ 109 odst. 1 ZP).

Tímto směrem argumentuje např. *Bohuslav Kahle*, který zdůrazňuje, že pojem „pracovní doba“ se nekryje s pojmem „odpracovaná doba“.¹² Na základě toho se pak domnívá, že dobu, kterou zaměstnanec stráví na pracovišti jinak než výkonem práce, nelze odměňovat jako práci (mzdou, platem), ale jinak (typicky náhradou mzdy nebo platu). To má podle něj oporu i v rozhodovací praxi Evropského soudního dvora. To, že pracovní pohotovost na pracovišti je považována za pracovní dobu z pohledu práva Evropské unie, protože pracovní pohotovostí na pracovišti plní zaměstnanec úkoly zaměstnavatele,¹³ (a v současnosti i práva vnitrostátního) nebrání tomu, aby pro tuto dobu byla uplatňována jiná pravidla odměňování.¹⁴ Tomu v zásadě odpovídá i to, že mzda (plat) má být poskytována podle složitosti, odpovědnosti a namáhavosti práce, podle obtížnosti pracovních podmínek, podle pracovní výkonnosti a dosahovaných pracovních výsledků (§ 109 odst. 4 ZP). Neodlišování skutečného výkonu práce a doby faktické pohotovosti na pracovišti by vedlo k porušení tohoto principu.¹⁵ Lze se však setkat i s opačnými názory, směřujícími k tomu, že zaměstnavatel by měl zaměstnance odměňovat totožně za veškerou pracovní dobu, nezávisle na tom, zda zaměstnanec skutečně koná práci či nikoli: „*To, že pracovní doba je i doba, v níž je zaměstnanec na pracovišti připraven k výkonu práce podle pokynu zaměstnavatele, má za následek, že i doba bez výkonu práce na pracovišti je odměňována stejně jako*

¹² KAHLE, Bohuslav. Pracovní doba a odměňování - dva atributy pracovního práva, které spolu souvisejí více než jiné. In: HRABCOVÁ, Dana (ed.). *Pracovní právo 2009: Pracovní doba – teorie a praxe. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 82. [cit. 10. 3. 2018]. ISBN 978-80-210-5095-2. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2009/files/PracPravo2009.pdf>

¹³ Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 9. září 2003, *Landeshauptstadt Kiel proti Norbertu Jaegerovi*, C-151/02. In: *Curia* [online] [cit. 10. 3. 2018].

¹⁴ Rozhodnutí Soudního dvora EU (pátého senátu) ze dne 11. ledna 2007, *Jan Vorel proti Nemocnici Český Krumlov*, C-437/05. In: *Curia* [online] [cit. 10. 3. 2018].

¹⁵ KAHLE, Bohuslav. Pracovní doba a odměňování - dva atributy pracovního práva, které spolu souvisejí více než jiné. In: HRABCOVÁ, Dana (ed.). *Pracovní právo 2009: Pracovní doba – teorie a praxe. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 87. [cit. 10. 3. 2018]. ISBN 978-80-210-5095-2. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2009/files/PracPravo2009.pdf>

*doba, ve které zaměstnanec pro zaměstnavatele práci koná.*¹⁶ Konečně pak lze najít i argumenty pro to, že dichotomie pracovní doby a doby odpočinku nepostačuje a bylo by vhodné zavedení mezikategorie pracovní pohotovosti,¹⁷ jejíž zakotvení by výše uvedené problémy do značné míry řešilo.

V tomto pojetí je tedy nezbytné chápat jako základní povinnost zaměstnance vyplývající z pracovněprávního závazku povinnost vykonávat pro zaměstnavatele práci, nikoli být mu k dispozici po stanovenou (sjednanou) pracovní dobu. Tomu v zásadě odpovídalo i velmi stručné a obecné vymezení tohoto závazku v § 1154 obecného zákoníku občanského (OZO).¹⁸

V některých případech (typicky u dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr) pak otázky pracovní doby ustupují zcela do pozadí; právní úprava pracovní doby a jejího rozvržení se zde vůbec neuplatní s výjimkou maximálního denního výkonu práce v délce 12 hodin. Zaměstnavatel tak není ani povinen pracovní dobu rozvrhovat a často má u těchto dohod i velmi omezené (či vůbec žádné) možnosti, jak rozsah výkonu práce kontrolovat. Pracovní dobu a její případné náležitosti (rozsah, evidenci) lze v rámci smluvní volnosti sjednat mezi stranami příslušnou dohodou. Jinak lze ale konstatovat, že v případě dohod (a vztahů vzniklých na jejich základě) vystupuje do popředí spíše „úkolový“ charakter těchto pracovněprávních závazků. Na druhou stranu, tyto závazky jsou striktně limitovány maximálním rozsahem, který je opět založen na časovém rozsahu práce (300 hodin ročně, resp. v průměru polovinu stanovené týdenní pracovní doby).

3 Čas jako možný předmět pracovněprávního závazku

Je třeba zdůraznit, že i vymezení pracovní (služební) smlouvy v § 1154 OZO ve svém znění bralo v potaz časovou dimenzi tohoto vztahu, když zde bylo stanoveno, že služební smlouva vznikne tehdy, je-li někdo povinen pro jiného konat po určitou dobu služby. Časový rozměr závazku k závislé práci tedy nelze pomíjet, má současně velký význam jak pro pracovní poměr,

¹⁶ KOTITNAUER, Antonín, Radana GOGOŮÁ a Václav SLÁDEK. *Pracovní doba v praxi*. Olomouc: ANAG, 2009, s. 46.

¹⁷ BARANCOVÁ, Helena. *Európske pracovné právo. Flexibilita a bezpečnosť pre 21. storočie*. Bratislava: Sprint dva, 2010, s. 461.

¹⁸ Císařský patent č. 946/1811 ř. z., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů.

tak pro vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr. Existují však i další argumenty, dle nichž lze usuzovat, že závazek k závislé práci je také závazkem k poskytnutí pracovní síly v určitém časovém rozsahu, který zaměstnavatel může využít.

3.1 Zákonná definice pracovní doby

Pojem pracovní doby je rozhodující především v rámci pracovního poměru, neboť úprava pracovní doby a doby odpočinku se v případě práce konané na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr s drobnou výjimkou neuplatní [§ 77 odst. 2 písm. d) ZP]. Pracovní dobou je podle zákoníku práce doba, v níž je zaměstnanec povinen vykonávat pro zaměstnavatele práci, a doba, v níž je zaměstnanec na pracovišti připraven k výkonu práce podle pokynů zaměstnavatele [§ 78 odst. 1 písm. a) ZP]. Základní povinností zaměstnance vyplývající z pracovního poměru je potom konat osobně podle pokynů zaměstnavatele práce podle pracovní smlouvy „v rozvržené pracovní době“, jak stanoví § 38 odst. 1 písm. b) ZP. Z toho vyplývá, že zaměstnancova povinnost vykonávat práci je striktně vázána na pracovní dobu rozvrženou zaměstnavatelem. „*V pracovní době se realizuje obsah pracovněprávního vztahu, protože práva a povinnosti smluvních stran se uskutečňují zásadně v pracovní době.*“¹⁹

A contrario zaměstnanec není povinen konat práce nad rámec pracovní doby. Nelze se tak ztotožnit s často uváděným názorem, že pracuje-li zaměstnanec nad rámec stanovené pracovní doby, protože nestihl objektivně splnitelný úkol včas, nejedná se o práci přesčas.²⁰ Nízká efektivita práce může být v této situaci nepochybně důvodem k výpovědi ze strany zaměstnavatele pro nesplňování požadavků pro řádný výkon práce [§ 52 písm. f) ZP], ale nikoli k tomu, aby zaměstnanec odpracoval pracovní dobu navíc, která by nebyla jako doba navíc (přesčas) vedena. Maximální rozsah týdenní pracovní doby (a práce přesčas) musí být dodržen i v takovémto případě. Pokud by taková pracovní doba navíc nebyla směnou ani přesčasem, nebyla by legálně evidovatelná ve smyslu § 96 ZP, a představa, že tato doba evidována být nemusí, se jeví jako značně nebezpečná a nevhodná. Nejasné by bylo také ohodnocení

¹⁹ BĚLINA, Miroslav a kol. *Pracovní právo*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 205.

²⁰ GALVAS, Milan a kol. *Pracovní právo*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 431.

takové práce; pokud se nejedná o práci přesčas, měla by být patrně ohodnocena běžnou sazbou (možnost, že by se jednalo o práci neplacenou, se nejeví souladná se základními zásadami pracovního práva). Lze tedy naopak říci, že k jakékoli práci nad rámec rozvržených směn by měl mít zaměstnanec souhlas zaměstnavatele, není-li oprávněn rozvrhovat si svou pracovní dobu sám (např. v rámci práce z domova nebo jako vedoucí zaměstnanec).

Vymezení pracovní doby je pro pracovní život klíčové, zejména tím, že stanoví maximální časové limity výkonu práce a v návaznosti na to i potřebné doby odpočinku. Právní úprava pracovní doby je tak výrazným projevem ochranné funkce pracovního práva. Z pohledu zaměstnance jsou limity pracovní doby velmi významnými garancemi jeho sociálního standardu v pracovněprávním vztahu.²¹ Význam ochranného charakteru stanovení rozsahu pracovní doby je patrný i v tom, že některé ohroženější skupiny zaměstnanců mají maximální rozsah pracovní doby stanovený odlišně (mladiství, zaměstnanci pracující pod zemí, zaměstnanci pracující ve vícesměnných provozech).

3.2 Souvislosti pracovní doby v oblasti odměňování

Pracovní doba má pak značný význam i pro oblast odměňování za práci. Zákon v rámci odměňování rozlišuje odměňování mzdou (§ 109 odst. 2 ZP) a platem (§ 109 odst. 3 ZP), přičemž toto rozlišení není v zásadě věcné (byť mzda může zahrnovat i nepeněžitá plnění), ale záleží v charakteru zaměstnavatele, který odměnu vyplácí: výčet zaměstnavatelů poskytujících plat je potom dán zákonem.²² Pro obě plnění však platí, že jde o plnění za práci, které má být poskytováno podle složitosti, odpovědnosti a namáhavosti práce, podle obtížnosti pracovních podmínek, podle pracovní výkonnosti a dosahovaných pracovních výsledků, nelze pominout významný časový rozměr odměňování za práci. Dále je od mzdy a platu třeba odlišit odměnu z dohody (§ 109 odst. 5 ZP) poskytovanou na základě dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti.

Mzda je splatná vždy nejpozději do konce následujícího kalendářního měsíce (§ 141 odst. 1 ZP). Mzda bývá zpravidla určena měsíční nebo hodinovou sazbou, která je v soukromém sektoru patrně nejrozšířenější. I zákoník

²¹ GALVAS, Milan a kol. *Pracovní právo*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 410.

²² BĚLINA, Miroslav a kol. *Pracovní právo*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 235.

práce stanovení hodinové sazby za práci nepřímou předpokládá např. v § 111 odst. 2 ZP (stanovení minimální mzdy též hodinovou sazbou) nebo v § 141 odst. 2 ZP (mzda a plat určené za hodinu práce v případě odpracování zlomků hodin). Obdobně jsou konstruovány příplatky ke mzdě, které zpravidla přísluší vždy za každou hodinu práce za daných podmínek (práce přesčas, práce v noci, práce v sobotu a neděli atp.).

Mzda musí být vždy sjednána nebo určen předem a zaměstnavatel je současně povinen vydat zaměstnanci písemný mzdový výměr, který obsahuje potřebné údaje týkající se způsobu odměňování a termínu či místa výplaty mzdy (nejsou-li již obsaženy ve smlouvě nebo ve vnitřním předpisu). Mechanismus propojující výši mzdy a pracovní výkon zaměstnance se označuje jako „mzdová forma“. V zásadě lze rozlišit jako základní mzdové formy: časovou mzdu, úkolovou mzdu, smíšenou mzdu, podílovou mzdu, provizní mzdu a akordní mzdu.²³ Z toho vyplývá, že forma odměňování nemusí být závislá pouze na odpracovaném čase (pracovní době), jako je tomu u časové mzdy, ale i na jiných okolnostech vyplývajících z výkonu zaměstnance.

Další problematickou otázkou, která souvisí s použitou mzdovou formou, je průměrný výdělek, upravený v § 351 a násl. ZP. Institut průměrného výdělku se použije zejména v případě výpočtu výše náhradního plnění za dobu, kdy zaměstnanec nevykonává práci. Je-li zaměstnanec odměňován časovou odměnou (mzdou, platem), jeví se jako vhodnější, pokud by byl odměňován v závislosti na výši odměny, kterou by dostal, pokud by odváděl práci. Použití průměrného výdělku je „*nespravedlivé a diskriminační vůči zaměstnancům, kteří pracují*.“²⁴ Výpočet průměrného výdělku totiž vychází zpravidla vyšší, než je časová odměna zaměstnance. Institut průměrného výdělku by tedy bylo vhodné (víceméně nezbytné) použít jen u zaměstnanců odměňovaných v závislosti na výsledku (úkolovou mzdou), kde není možné vycházet z časové odměny.

Vždy je však třeba dodržet minimální, potažmo zaručenou mzdu, které jsou stanoveny časově. Jinak ale v soukromé sféře není použití různých forem

²³ BĚLINA, Miroslav a kol. *Pracovní právo*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 240.
GALVAS, Milan a kol. *Pracovní právo*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 501–505.

²⁴ BEZOUŠKA, Petr. *Výhledy do budoucnosti pracovního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 56.

mzdy limitováno s tím, že zaměstnavatelé nesmí používat takový způsob odměňování, který by zaměstnance vystavoval zvýšenému nebezpečí úrazu a jehož použití by vedlo při zvyšování pracovních výsledků k ohrožení bezpečnosti a zdraví zaměstnanců [§ 103 odst. 1 písm. k) ZP]. Současně je také třeba zohlednit, že některé mzdové formy nelze použít neomezeně také proto, že je třeba respektovat zákaz přenášení hospodářského rizika z výkonu závislé práce na zaměstnance (§ 346 b odst. 2 ZP), což limituje využití např. podílové či provizní mzdy, zatímco časová mzda je z tohoto pohledu v zásadě bezproblémová.

Ve veřejné (platové) sféře je potom zákonem stanovena časová měsíční odměna v podobě tarifního platu, přičemž úprava platového odměňování je z principu kogentní.

Dále je vhodné zdůraznit, že i *Bohuslav Kahle*, byť zdůrazňuje, že mzda je vždy odměnou za vykonanou práci, současně uznává, že toto tvrzení nelze chápat dogmaticky a v některých případech je třeba přiznat mzdu i za činnost, která má typicky povahu čekání na skutečný výkon práce (např. prodavač v obchodě čekající na zákazníka), případně krátkodobá přerušení výkonu práce, která nemají podstatný vliv na výkon práce (např. přirozené lidské potřeby).²⁵

I toto napovídá tomu, že předmětem ekonomického zájmu zaměstnavatele nemusí být vždy výkon práce samotný, ale čas, po který bude zaměstnanec zaměstnavateli k dispozici.

Co se týče odměny z dohody, její výše a podmínky pro poskytování se sjednávají vždy v příslušné dohodě o provedení práce nebo v dohodě o pracovní činnosti. Lze si u nich tedy představit v zásadě libovolnou mzdovou formu. Problémem se u odměny z dohody může jevit to, že není výslovně zahrnuta do § 109 odst. 4 ZP, který hovoří pouze o tom, podle čeho se poskytují mzda a plat. Naopak princip stejné odměny za práci stejné hodnoty (§ 110 ZP) a minimální mzda (§ 111 ZP) se uplatní i u dohod; zaručená mzda

²⁵ KAHLE, Bohuslav. Pracovní doba a odměňování - dva atributy pracovního práva, které spolu souvisejí více než jiné. In: HRABCOVÁ, Dana (ed.). *Pracovní právo 2009: Pracovní doba – teorie a praxe. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 88. [cit. 10. 3. 2018]. ISBN 978-80-210-5095-2. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2009/files/PracPravo2009.pdf>

(§ 112 ZP) však opět nikoli, přičemž není zcela jasné, zda je tato nekonstistence záměrem či opomenutím zákonodárce.

3.3 Další projevy (či absence) významu času v pracovním poměru

Kromě odměňování lze nalézt i další dílčí otázky právní úpravy pracovního poměru, v kterých je zdůrazněna role času, nebo naopak ustupuje do pozadí a právní úprava pracovněprávního vztahu se v konkrétním aspektu dotýká pouze výkonu práce (pracovního úkolu).

V první řadě lze zmínit jakoukoli absenci časových souvislostí výkonu práce mezi nezbytnými náležitostmi pracovního poměru (s výjimkou určení dne nástupu do práce). Zákoník práce nepředpokládá smluvní sjednání rozsahu pracovní doby, ale bere jako automatismus stanovenou týdenní pracovní dobu, přičemž dohodou mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem je možné sjednat pracovní dobu kratší. Zde by bylo vhodnější formulovat nikoli stanovenou týdenní pracovní dobu jako určitý standard, ale určit zákonem pouze maximum, v jehož rámci je možné si rozsah týdenní pracovní doby sjednat. Jak uvádí *Milan Galvas*, pracovní právo by mělo pouze stanovovat minima a maxima, v jejichž rámci se smluvní strany mohou ve svých ujednáních pohybovat: „*Tedy omezí svým způsobem vůli stran pracovních vztahů, avšak jen tehdy a tam, kde je to nezbytné pro zachování života a zdraví lidí a ochranu majetku.*“²⁶ Časový rozměr pracovněprávního závazku, včetně případně základních pravidel rozvržení pracovní doby, by měl být jedním z klíčových zájmů obou stran při sjednávání pracovní smlouvy, a měl by tak být předmětem shody. Zákoník práce však v tomto směru značně preferuje organizační funkci pracovního práva (a tím *de facto* vůli zaměstnavatele), když otázky rozvržení pracovní doby ponechává zcela v kompetenci zaměstnavatele (§ 81 odst. 1 ZP).

Jako výjimka může být v tomto směru chápáno pružné rozvržení pracovní doby, při němž má zaměstnanec možnost určovat si v určitém rozmezí začátky, popř. konce směn. Průměrná týdenní pracovní doba potom musí být naplněna ve vyrovnávacím období určeném zaměstnavatelem. Čas v takovém případě vystupuje v rámci pracovněprávního závazku do popředí,

²⁶ GALVAS, Milan. K základním otázkám svobody smlouvy v pracovním právu. In: GALVAS, Milan (ed.). *Smluvní princip a jeho projevy v individuálním pracovním právu. Sborník příspěvků ze symposia Brno, 17. února 1994*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 10.

když součástí práv a povinností zaměstnance se stává na jedné straně možnost disponovat se svým pracovním (a volným) časem, na druhé straně nutnost naplnit v daném období pracovní dobu.

Další specifickou formou rozvržení pracovní doby je konto pracovní doby. Konto pracovní doby je spíše projevem jednostranné flexibility, když umožňuje zaměstnavateli, aby zaměstnanci přiděloval práci v rozsahu odpovídajícím svým potřebám a současně mu vyplácel stálou mzdu.²⁷ Ochrana zaměstnance je částečně dána tím, že tento způsob rozvržení pracovní doby musí být zakotven v kolektivní smlouvě, popř. ve vnitřním předpisu.

Dále je v rámci právní úpravy pracovní doby možné vysledovat výrazné zdůraznění časového rozměru obsahu pracovního poměru v určitých dílčích případech. U některých ustanovení je to samozřejmě logické a jinak nemyslitelné, např. vymezení noční práce, práce v sobotu, neděli či ve svátek, minimální délky přestávek v práci či doby odpočinku nelze provést jinak než jejich časovým určením. V některých případech si lze však představit i jiné řešení, přesto zákon pracuje pouze s časovým vymezením. Třeba v případě u práce přesčas může zaměstnavateli záležet buď na tom, aby zaměstnanec byl k dispozici po určitou dobu nad rámec svých obvyklých směn (např. zaměstnanec pracující jako prodavač odpracuje navíc sobotní směnu v předem určeném rozsahu 8 hodin), nebo na tom, aby zaměstnanec splnil určitý úkol, který nebylo možné dokončit v rámci své stanovené pracovní doby (např. zaměstnanec pracující ve skladu musí dokončit inventuru jako záskok za nemocného kolegu, ale zaměstnavateli v zásadě nezáleží na tom, zda práce bude trvat 2, 4 nebo 8 hodin). Lze říci, že v prvním případě může zájem zaměstnavatele záležet v tom, aby zaměstnanec odpracoval přesčasů co nejvíce, např. z důvodu zájmu na prodloužení otevírací doby před vánočními svátky, naopak v druhém případě může záležet spíše v tom, aby doba práce přesčas byla co nejkratší, neboť jeho zájmem bude rychlé řešení problému a minimální náklady. Práce přesčas je však (a z důvodu ochrany zaměstnance zcela logicky) limitována pouze časovými maximy.

Na okraj lze k právní úpravě práce přesčas poznamenat, že tato možnost jednostranného rozšíření rozsahu pracovněprávního závazku je významným překročením soukromoprávního charakteru pracovního práva. Zde by měl

²⁷ BĚLINA, Miroslav a kol. *Pracovní právo*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 210.

budoucí vývoj směřovat ke snižování jak celkového rozsahu stanovené týdenní pracovní doby, tak rozsahu možné práce přesčas (zejména nařízené práce přesčas).

3.4 Čas v kontextu atypických pracovněprávních vztahů

Pro atypické pracovněprávní vztahy je charakteristické, že se svou podobou a náplní v určitých znacích odlišují od klasického pracovního poměru (jako typického pracovněprávního vztahu). Tyto vztahy bývají chápány jako flexibilnější, často se v souvislosti s nimi používá také pojem překerní zaměstnání.²⁸ Jako odlišující kritéria bývá zmiňována úroveň ochrany zaměstnance, charakter vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem a místo výkonu práce; za obdobné kritérium lze považovat i čas, v kterém je práce vykonávána.

Mezi atypické pracovněprávní vztahy lze zařadit zejména právní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr či práce z domova či na dálku. Atypickou povahu má také *job-sharing*, neboli sdílení pracovního místa, který ale není v českém právním řádu upraven. Určitý atypický charakter má také práce na kratší pracovní poměr (částečný úvazek), byť bývá zpravidla chápán jako varianta klasického pracovního poměru.

Částečné úvazky jsou v tomto kontextu významné nikoli z toho pohledu, že dávají zaměstnanci větší svobodu disponovat se svým časem. Zaměstnanec, který má zájem o práci na částečný úvazek, zpravidla více zohledňuje v rámci práce hodnotu času. Uzavřením smlouvy na částečný úvazek dává zaměstnanec najevo, že je zaměstnavateli ochoten poskytovat výsledky své práce pouze v omezeném časovém rozsahu. Naopak částečný pracovní úvazek nemusí mít vliv na skutečný rozsah odpracované práce: jistě by bylo možné najít příklady situací, kdy zaměstnanec pracující na poloviční úvazek odvede srovnatelné či dokonce vyšší množství práce jako zaměstnanec, který koná obdobnou práci na plný úvazek. Kratší pracovní poměr tak nemusí znamenat to, že zaměstnanec odvede méně práce, ale především to, že pracuje kratší dobu. Z mezinárodní komparace je patrné, že v České republice jsou částečné úvazky využívány podstatně méně než v jiných

²⁸ HŮRKA, Petr. *Ochrana zaměstnance a flexibilita zaměstnávání: Princip flexibilitoty v českém pracovním právu*. Praha: Auditorium, 2009, s. 146-148.

evropských zemích, zejména ve srovnání s Rakouskem a Německem. V roce 2016 činilo využití částečných úvazků v zemích Evropské unie 18,9 %, v Německu dokonce 26,8 % a v Rakousku 28,2 %. Oproti tomu v Česku dosahuje využití částečných úvazků pouze 5,6 %.²⁹ Toto srovnání je však statisticky ovlivněno existencí dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr, které v jiných zemích (vyjma Slovenska) nenalezneme.

Pro pracovněprávní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr je charakteristické, že je potlačen důraz na časový rozměr výkonu práce, zejména z pohledu jeho možné kontroly zaměstnavatelem. Zatímco v pracovním poměru se předpokládá, že zaměstnavatel rozvrhuje, kontroluje a eviduje pracovní dobu, v které zaměstnanec vykonává sjednanou práci, v případě dohody o pracovní činnosti a tím více u dohody o provedení práce toto odpadá. V rámci těchto vztahů se neuplatní právní úprava pracovní doby platná pro pracovní poměr s výjimkou maximální délky směny [§ 77 odst. 2 písm. d) ZP] stejně jako úprava překážek v práci na straně zaměstnance [§ 77 odst. 2 písm. e) ZP] a dovolené [§ 77 odst. 2 písm. f) ZP], které s časem v pracovním právu též významně souvisí.

Na druhou stranu, dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr jsou významně limitovány maximálním časem, v kterém je možné je legálně realizovat: polovina stanovené týdenní pracovní doby pro dohody o pracovní činnosti (§ 76 odst. 3 ZP) či 300 hodin ročně u dohody o provedení práce (§ 75 ZP). Tento rozsah je potom nepřekročitelný, na rozdíl od stanovené týdenní pracovní doby v pracovním poměru, kterou lze (v určité míře i jednostranným rozhodnutím zaměstnavatele) překročit prací přesčas. Možná kontrola skutečně odvedené pracovní doby ze strany zaměstnavatele popř. státních orgánů je však značně obtížná až nemožná vzhledem k absenci povinnosti rozvrhovat a evidovat pracovní dobu.

Dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr tak lze považovat za takový typ pracovněprávního vztahu, který má převažující „úkolovou“ povahu. V případě těchto dohod je pro zúčastněné strany zpravidla rozhodující smlouva a následně výsledek práce než samotný proces, na rozdíl

²⁹ Part-time employment rate. *Eurostat* [online]. 2018 [cit. 20. 3. 2018]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tesem100&plugin=1>

od pracovního poměru, pro nějž je právě typické, že jeho právní úprava se zabývá spíše regulací vztahu na základě smlouvy vzniklého. „*Pracovní právo pak reguluje především vztah vzniklý z pracovní smlouvy, tj. pracovní poměr.*“³⁰ Není bez zajímavosti, že neúspěšná novela zákoníku práce z roku 2016 navrhovala částečné podřízení dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr právní úpravě pracovní doby v pracovním poměru. Takový směr uvažování lze považovat za žádoucí, zvláště v případě dohody o pracovní činnosti, jejíž rozsah může činit až polovinu běžného rozsahu pracovního poměru a neexistuje důvod pro tak odlišené právní pojetí pracovní doby.

Obdobné tendence jako u dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr lze vysledovat také u právní úpravy práce z domova (*homeworking*) či na dálku (*teleworking*). Možnost této podoby pracovního poměru vyplývá jednak obecně ze zásady smluvní volnosti, jednak z § 2 odst. 2 ZP, podle nějž je závislá práce vykonávána na pracovišti nebo na jiném dohodnutém místě.

Právní úprava této práce (§ 317 ZP) dává zaměstnanci mimo jiné možnost sám si rozvrhovat pracovní dobu. Z toho vyplývá na jedné straně svoboda upravit si pracovní dobu dle vlastních potřeb, na druhé straně je s tím spojena ztráta některých ochran, které zákoník práce poskytuje zaměstnanci, který vykonává práci na pracovišti zaměstnavatele, v oblasti překážek v práci a příplatků za práci v nestandardní dobu.

Specifický charakter má *job-sharing* (sdílení pracovního místa), spočívající v tom, že více zaměstnanců sdílí jedno pracovní místo a pracovní dobu si rozvrhují vzájemnou dohodou mezi sebou. Podmínkou je tedy určitá úroveň zastupitelnosti mezi zaměstnanci, kteří takto místo sdílejí. *Job-sharing* není v rámci aktuální právní úpravy realizovatelný u pracovního poměru, jehož poměrně rigidní právní úprava s touto možností nepočítá. Sdílení pracovního místa je však patrně možné realizovat v rámci dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr, které obecně vzhledem ke své kusé úpravě umožňují sjednání flexibilního pracovněprávního vztahu.³¹

³⁰ BĚLINA, Miroslav a kol. *Pracovní právo*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 7.

³¹ HŮRKA, Petr. *Ochrana zaměstnance a flexibilita zaměstnávání: Princip flexibilitoty v českém pracovním právu*. Praha: Auditorium, 2009, s. 148.

4 Úvahy de lege ferenda – čas a práce jako dva možné předměty pracovněprávních závazků

Otázka času (zejména v podobě pracovní doby) je pro pracovněprávní vztahy klíčová. Obě strany – zaměstnanec i zaměstnavatel – nemají zájem jen na vykonávané práci, ale také na jejích časových parametrech. V některých případech může tento zájem i převažovat, zejména ze strany zaměstnavatele, který požaduje přítomnost zaměstnance na pracovišti bez ohledu na to, zda bude práce skutečně vykonána. Takovou povahu může mít třeba práce při ostraze objektů, práce domovníků; smíšenou povahu může mít i práce v obchodě či službách, která je závislá na přítomnosti či nepřítomnosti zákazníků, nebo pásová či jiná tovární výroba (kde je nezbytná přítomnost zaměstnance a současně jeho pracovní výkon). Oproti tomu v jiných zaměstnáních může být nepraktické dogmaticky trvat na naplňování stanovené pracovní doby, pokud zaměstnavatele zajímá v první řadě výsledek sjednané práce. Jako příklad lze uvést třeba tvůrčí práce (ve vzdělání, vědě, reklamě, marketingu apod.), případně kancelářské práce bez úředních hodin pro veřejnost, kde trvání na dodržování pracovní doby může vést k jejímu umělému naplňování. Pokud jeden zaměstnanec zvládá své pracovní úkoly rychleji než jiný, je otázkou, zda by měl být „odměněn“ prací navíc (aby naplnil stanovenou pracovní dobu), či může situace vést k tomu, že zaměstnanec tráví pracovní dobu jinými činnostmi než samotnou prací, nebo zda by tím nejlepším bonusem, který může v takovém případě obdržet, nebylo zkrácení pracovní doby.

Takové řešení by v současnosti bylo legálně přinejmenším problematické, neboť by vyžadovalo průběžné sjednávání změny rozsahu pracovní doby podle odvedené práce. Pokud by to tak nebylo a zaměstnavatel práci (byť se souhlasem zaměstnance) nepřiděloval, porušil by povinnost stanovenou v § 38 odst. 1 písm. a) ZP. Případně by doba, v které zaměstnavatel žádnou práci nepřiděluje (byť proto, že zaměstnanec všechny pracovní úkoly splnil), musela být chápána jako překážka v práci na straně zaměstnavatele a zaměstnanci by příslušela náhrada mzdy ve výši průměrného výdělku (§ 208 ZP). To by opět vedlo k výše zmíněnému paradoxu, že zaměstnanec by byl lépe odměněn za dobu, kdy nepracuje, než za dobu, kdy pracuje.

Má-li však pracovní právo směřovat k flexibilitě, flexibilita pracovní doby je jednou z jejích nejvýznamnějších složek. „*Problém ďalšej flexibility pracovného času sa ukazuje ako jeden z hlavných problémov rozšírenia doterajšej flexibility pracovného práva.*“³² Mělo by záležet především na dohodě zaměstnavatele a zaměstnance, zda je pro ně důležitější výkon určitého objemu práce, nebo zda upřednostňují především její časové vymezení.

Tento vývoj by však nicméně musel vést k roztržštění stávající v zásadě jednotné úpravy pracovního poměru (pomíjíme-li samostatnou úpravu právních vztahů založených dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr). Možnost úpravy podoby a obsahu pracovněprávního vztahu na základě vůle stran je podstatně omezena již tím, že existuje *numerus clausus* smluvních typů spočívající v tom, že závislá práce nemůže být vykonávána na základě jiného právního vztahu, než je jeden ze základních pracovněprávních vztahů. Jak uvádí Marcel Dolobáč: „*Důsledné provedení smluvního principu předpokládá též neomezené množství různých druhů smluv. Vedle „základních“, které se budou vyskytovat nejčastěji a jejich předmětem budou nejčastěji se vyskytující podmínky práce [...] musí být dána možnost upravit i samostatnou smlouvou další, méně obvyklé podmínky výkonu práce. Škála smluvních typů by neměla být omežována.*“³³ V tomto směru by pak bylo žádoucí připustit, aby převažujícím předmětem zájmu stran byla v konkrétním pracovním závazku samotná práce, odvedené výsledky práce či právě pracovní čas (odpracovaná pracovní doba).

V rámci zákoníku práce by to potom znamenalo především rozvolnění definice závislé práce, resp. jejích podmínek uvedených v § 2 odst. 2 ZP, aby při závislé práci nemusely být vždy splněny všechny podmínky tam uvedené (s tím, že tomu tak částečně je za podmínek uvedených např. v § 317 ZP). Pod právní úpravu pracovního práva a ochranu zákoníku práce by tak mohly bez dalšího spadat vztahy, i když u nich nejsou naplněny všechny tyto znaky. To se týká např. práce vykonávané na náklady zaměstnance, práce, v níž není rozvrhována pracovní doba, či práce, která není vykonávána na pracovišti (ale ani na jiném dohodnutém místě, nýbrž například na místě dle

³² BARANCOVÁ, Helena. *Európske pracovné právo*. Flexibilita a bezpečnosť pre 21. storočie. Bratislava: Sprint dva, 2010, s. 35.

³³ DOLOBÁČ, Marcel. Zmluvná autonómia v pracovnom práve. In: OLŠOVSKÁ, Andrea (ed.). *Labor ipse voluptas: Pocta prof. JUDr. Helene Barancovej, DrSc.* Kraków: Spółok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014, s. 226.

úvahy zaměstnance). Výsledkem toho může být širší chápání pracovního poměru, který by ve svém důsledku mohlo vést k redukci toho, co je dnes chápáno jako atypická zaměstnání, ostatně přínosnost legislativního odlišování právních vztahů založených dohodami od pracovního poměru se jeví přinejmenším jako pochybná.³⁴ Jak připomíná *Helena Baranová*, v 21. století došlo k eliminaci schopnosti zaměstnance ze svého příjmu z tzv. překérního zaměstnání existenčně zabezpečit sebe, případně svoji rodinu.³⁵ Zrušení těchto atypických forem zaměstnání (dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr) by pak bylo kompenzováno rozšířením autonomie vůle v rámci úpravy pracovního poměru. Posílení smluvní volnosti v pracovním poměru je i jeden z požadavků flexikurity, která je založena na vysoké míře vnitřní flexibility pracovněprávního vztahu kompenzované důslednou ochranou příjmu a intenzivním působením aktivní politiky zaměstnanosti.³⁶

Jedním z problémů spojených se zvýšením autonomie vůle v pracovním právu je otázka způsobu vymezení pracovní smlouvy v zákoníku práce. Tu by bylo žádoucí přiblížit standardním soukromoprávním vymezením smluv, jak jsou typické pro občanský zákoník nebo i pro zahraniční pracovněprávní úpravy. S tím souvisí i opuštění koncepce podstatných náležitostí pracovní smlouvy. Ty by neměly být stanoveny výčtovou metodou, ale vyplývat právě ze základního vymezení daného smluvního typu. Dnešní pojetí dosud odpovídá socialistickému pojetí podstatných náležitostí, v jehož rámci jejich nesplnění znamenalo neplatnost smlouvy. Podstatným a určujícím rysem by měla být povinnost zaměstnance konat sjednanou práci a povinnost zaměstnavatele poskytnout mu za výkon práce odměnu,³⁷ přičemž podle okolností a vůle stran lze více akcentovat úkolový nebo časový rozměr tohoto závazku. Určující roli by měla hrát v tomto ohledu pracovní smlouva, jako nejtypičtější právní skutečnost pracovního práva, která představuje konkretizaci zásady smluvní volnosti, kterou se současně uskutečňuje ústavní právo člověka na práci a na svobodnou volbu povolání.³⁸

³⁴ ŠTEFKO, Martin. *Vymezení závislé a nelegální práce*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013, s. 26.

³⁵ BARANOVÁ, Helena. *Teoretické problémy pracovního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 33.

³⁶ HŮRKA, Petr. *Ochrana zaměstnance a flexibilita zaměstnávání: Princip flexikurity v českém pracovním právu*. Praha: Auditorium, 2009, s. 24.

³⁷ BEZOUŠKA, Petr. *Výhledy do budoucnosti pracovního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 46.

³⁸ BARANOVÁ, Helena. *Teoretické problémy pracovního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 289.

Pokud jde o vymezení základních pracovněprávních vztahů, bylo by vhodné, aby normy zákoníku práce mohly být chápány jako dispozitivní ve větší míře, než je tomu dosud. To může otvírat větší pole působnosti pracovněprávním vztahům s více či méně atypickým charakterem. V této souvislosti si lze představit např. pracovní poměr, kde si pracovní dobu rozvrhuje zaměstnanec sám (i na pracovišti zaměstnavatele), pracovní poměr, v jehož rámci si místo výkonu práce (pracoviště) určuje výhradně zaměstnanec, který přitom případně v některých případech přejímá odpovědnost za svou bezpečnost a zdraví, pracovní poměr vymezený spíše plněním dlouhodobého úkolu než rozsahem pracovní doby („projektový“ či „úkolový“ pracovní poměr), či právě naopak pracovní poměr spočívající právě v povinnosti zaměstnance být ve sjednanou dobu přítomen na pracovišti („časový“ pracovní poměr), který v některých případech může mít spíše povahu pracovní pohotovosti – viz *Bohuslavem Kahlem* uváděný příklad práce domovníků.³⁹

Dnešní zákoník práce však obsahuje konečný výčet smluvních typů, v nichž může být vykonávána závislá práce, nepřipouští tedy existenci nepojmenovaných smluv v pracovním právu. V této souvislosti je možná škoda, že se v praxi neprosadil teorií nabízený pohled, podle kterého zákoník práce z roku 1965 (po přijetí Listiny základních práv a svobod) připouštěl uzavírání jakýchkoli smluv, i když jejich model nebyl v zákoníku výslovně obsažen: „*Dospěli jsme tedy k závěru, že lze uzavírat smlouvy (dobody), které zákoník práce výslovně neupravuje. Současně je však třeba si uvědomovat, že smluvní svoboda ani v tomto případě není absolutní, neboť i tyto smlouvy jsou uzavírány v oblasti, která je předmětem úpravy zákoníku práce (nebo jiného pracovněprávního předpisu), a proto se na ni vztahují obecná ustanovení zákoníku práce (...).*“⁴⁰

Celkově by tedy mělo dojít k rozšíření možností smluvní volnosti v pracovním právu ve vztahu k pracovní době, samozřejmě za současného

³⁹ KAHLE, Bohuslav. Pracovní doba a odměňování - dva atributy pracovního práva, které spolu souvisejí více než jiné. In: HRABCOVÁ, Dana (ed.). *Pracovní právo 2009: Pracovní doba – teorie a praxe. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 89. [cit. 10. 3. 2018]. ISBN 978-80-210-5095-2. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2009/files/PracPravo2009.pdf>

⁴⁰ GREGOROVÁ, Zdeňka. Smluvní princip a inominátní smlouvy v pracovním právu. In: GALVAS, Milan (ed.). *Smluvní princip a jeho projevy v individuálním pracovním právu. Sborník příspěvků ze symposia Brno, 17. února 1994*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 43.

respektování ochranného charakteru pracovního práva. Tedy i v případě, že by předmětem pracovního poměru bylo plnění určitých úkolů (bez ohledu na pracovní dobu), tyto úkoly by musely být objektivně sítíhatelné tak, aby pro zaměstnance představovaly rozumnou časovou zátěž. Naopak, bylo-li by předmětem pracovního poměru především naplnění určitého rozsahu pracovní doby, množství práce a pracovní tempo by muselo být takové, aby zaměstnanec nebyl v této pracovní době přetěžován.

5 Závěr

Příspěvek se zabýval otázkou času jako jednoho z možných klíčových předmětů pracovního závazku vedle závislé práce. V příspěvku byly předneseny jak argumenty podporující právní zakotvení stávajícího stavu (teze), tak argumenty, proč by jako hlavní závazek zaměstnance v pracovním právu nemohl být chápán také čas v podobě pracovní doby odpracované zaměstnancem (antiteze).

Výsledná syntéza směřuje k tomu, že by bylo žádoucí, aby bylo v rámci pracovního práva možné realizovat oba typy závazků. Značná rigidita pracovního práva ve vztahu v závislé práci a základním pracovněprávním vztahům je do určité míry spoluviníkem tendence, kdy lidé hledají alternativní řešení (dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr, práce na živnostenské oprávnění) přesto, že tyto vztahy jim poskytují podstatně menší ochranu, a to nejen ve vztahu vůči zaměstnavateli, ale také v oblasti sociálního zabezpečení.

Řešení problému lze tedy spatřovat v rozšíření významu pracovní smlouvy a svobody jejího obsahu. Role pracovní smlouvy by pro pracovní právo měla být co nejvyšší, uzavírání pracovněprávních smluv je základním projevem smluvní svobody (autonomie vůle) v pracovním právu. „*Snaží-li se pracovní právo vše regulovat, oklešťuje-li příliš smluvní svobodu, vede to pouze k tomu, že smlouva, ať pracovní nebo kolektivní, ztrácí svůj smysl. Proto je třeba soustředit se na případy, v nichž dochází k selhání smluvních mechanismů nejčastěji a nejviditelněji. Pracovní právo musí působit skromně, nesmí chtít vše dopředu ovládat, kontrolovat a popírat svobodnou vůli jedince.*“⁴¹

⁴¹ BEZOUŠKA, Petr. *Vybídky do budoucnosti pracovního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 44.

Je to právě pracovní smlouva, která by měla umožnit oběma stranám realizaci jejich vůle, zatímco současné pracovní právo často prosazuje předpokládanou vůli stran kogentními ustanoveními i tam, kde o to konkrétní subjekt nestojí, a v některých případech značně upřednostňuje ochranu zaměstnance (např. povinnost čerpat dovolenou vždy v daném kalendářním roce) nebo naopak nadřízené postavení zaměstnavatele (např. povinnost vždy rozvrhovat a evidovat pracovní dobu), bez ohledu na jejich vůli v konkrétním případě.

Poděkování, dedikace

Tento příspěvek byl napsán v rámci projektu Studentské grantové soutěže na Univerzitě Pardubice

Literatura

Monografie

BARANCOVÁ, Helena. *Teoretické problémy pracovního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 408 s. ISBN 978-80-7380-465-7.

BARANCOVÁ, Helena. *Európske pracovné právo*. Flexibilita a bezpečnosť pre 21. storočie. Bratislava: Sprint dva, 2010, 680 s. ISBN 978-80-89393-42-8.

BĚLINA, Miroslav a kol. *Pracovní právo*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, xx-vii, 464 s. ISBN 978-80-7400-283-0.

BĚLINA, Miroslav, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Zákoník práce: Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, 1614 s. ISBN 978-80-7400-290-8.

BEZOUŠKA, Petr. *Vybídky do budoucnosti pracovního práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 316 s. ISBN 978-80-7380-193-9.

GALVAS, Milan a kol. *Pracovní právo*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 825 s. ISBN 978-80-210-8021-8.

HŮRKA, Petr. *Ochrana zaměstnance a flexibilita zaměstnávání: Princip flexibility v českém pracovním právu*. Praha: Auditorium, 2009, 188 s. ISBN 978-80-903786-04-9.

ŠTEFKO, Martin. *Vymezení závislé a nelegální práce*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013, 280 s. ISBN 978-80-87146-72-9.

Kapitoly v knihách, články (i elektronické), příspěvky ve sbornících

DOLOBÁČ, Marcel. Zmluvná autonómia v pracovnom práve. In: OLŠOVSKÁ, Andrea (ed.). *Labor ipse voluptas: Pocta prof. JUDr. Helene Barancovej, DrSc.* Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku – Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014, s. 221-230. ISBN 978-83-7490-769-9.

GALVAS, Milan. K základním otázkám svobody smlouvy v pracovním právu. In: GALVAS, Milan (ed.). *Smluvní princip a jeho projevy v individuálním pracovním právu. Sborník příspěvků ze symposia Brno, 17. února 1994.* Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 7-12. ISBN 80-210-0966-7.

GREGOROVÁ, Zdeňka. Smluvní princip a inomínátní smlouvy v pracovním právu. In: GALVAS, Milan (ed.). *Smluvní princip a jeho projevy v individuálním pracovním právu. Sborník příspěvků ze symposia Brno, 17. února 1994.* Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 43-51. ISBN 80-210-0966-7.

HŮRKA, Petr. Autonomie vůle zaměstnance a její meze v pracovním právu. In: BARANCOVÁ, Helena a kol. *Základné práva a slobody v pracovnom práve.* Plzeň, Aleš Čeněk, 2012, s. 88-101. ISBN 978-80-7380-422-0.

KAHLE, Bohuslav. Pracovní doba a odměňování - dva atributy pracovního práva, které spolu souvisejí více než jiné. HRABCOVÁ, Dana (ed.). *Pracovní právo 2009: Pracovní doba – teorie a praxe. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 82-98 [cit. 10. 3. 2018]. ISBN 978-80-210-5095-2. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2009/files/PracPravo2009.pdf>

KOTTNAUER, Antonín; GOGOVÁ, Radana; SLÁDEK, Václav. *Pracovní doba v praxi.* Olomouc: ANAG, 2009, 287 s. ISBN 978-80-7263-536-8.

Elektronické zdroje

Part-time employment rate. *Eurostat* [online]. 2018 [cit. 20. 3. 2018]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tesem100&plugin=1>

Důvodová zpráva k zákonu č. 365/2011 Sb., změna zákoníku práce. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. 1995-2018 [cit. 10. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=72679>

Národní soudy

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. února 2014, č. j. Ads 46/2013-35.

Soudní dvůr EU Rozhodnutí Soudního dvora EU (pátého senátu) ze dne 11. ledna 2007. Jan Vorel proti Nemocnici Český Krumlov. C-437/05. In: *Curia* [online]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=61616&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=863920>

Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 9. září 2003. Landeshauptstadt Kiel proti Norbertu Jaegerovi. C-151/02. In: *Curia* [online]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48551&pageIndex=0&doclang=CS&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=883939>

Právní předpisy a jiné dokumenty

Císařský patent č. 946/1811 ř. z., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 365/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Kontakt – e-mail

e-mail: martin.smid@upce.cz

Vydržení vlastnického práva v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Pavel Vážan

Katedra občanského práva, Právnická fakulta,
Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Abstrakt

Vydržení představuje jeden ze způsobů nabytí vlastnického práva k věci. Vydržením se vlastnické právo k věci nabývá originárně. Podstata tohoto institutu spočívá ve změně faktického stavu, který z hlediska časového trvá po zákonem předpokládanou dobu, na stav právní - držitel věci se stává jejím vlastníkem. Cílem příspěvku je rozebrat právní úpravu vydržení v zákoně 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a poukázat na praktické aspekty dané problematiky, a to i ve světle dosavadní judikatury.

Klíčová slova

Vydržení; vlastnické právo; držba.

1 Úvod

Tento příspěvek se věnuje problematice vydržení, resp. pouze některým jejím vybraným aspektům, ve světle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „o.z.“ nebo „občanský zákoník“). Vydržení vlastnického práva představuje jeden ze způsobů nabytí vlastnického práva k věci (v právním smyslu).¹ Vydržením se vlastnické právo k věci nabývá originárně. Podstata tohoto institutu spočívá ve změně faktického stavu, který z hlediska časového trvá po zákonem předpokládanou dobu, na stav právní - držitel věci se stává vlastníkem věci. Cílem příspěvku je alespoň v základním rozebrat aktuální a účinnou právní úpravu vydržení v občanském zákoníku a poukázat na jednotlivé (vybrané) aspekty dané problematiky, a to i ve světle dosavadní judikatury. Jako autor tohoto

¹ Srov. s ust. § 1089 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů: „*Drží-li poctivý držitel... nabude věc do vlastnictví.*“

příspěvku si nekladu za cíl podat jednoznačné odpovědi na (veškeré) sporné otázky, které s institutem vydržení souvisejí; tyto přinese až judikatura a případná změna příslušné právní úpravy. Pozornost je věnována i základnímu předpokladu vydržení vlastnického práva, a to držbě.

Vzhledem k tomu, že od doby nabytí účinnosti občanského zákoníku byla především Nejvyšším soudem vydána i řada rozhodnutí, které se v meritu věci problematikou vydržení zabývají, bude na ta nejdůležitější z nich v příspěvku poukázáno.

2 Základní prvky vydržení a jejich vymezení

Podle ust. § 1089 o.z. platí, že drží-li poctivý držitel vlastnické právo po určenou dobu, vydrží je a nabude věc do vlastnictví. Z díkce ust. § 1089 o.z. je možné dovodit následující prvky vydržení, kterými v obecné rovině jsou (i) *držba*, (ii) *držitel* (resp. *osoba držitele*), (iii) *doba držby*, (iv) *držba vlastnického práva*.

2.1 Držba

Elementárním prvkem vydržení je držba. Právní úprava držby spadá pod ust. § 987 a násl. občanského zákoníku. Z textu občanského zákoníku ovšem výslovná definice držby nevyplývá; resp. občanský zákoník definici pojmu „držba“ neobsahuje. § 987 o.z. vymezuje pouze držitele.² Dosavadní odborná literatura se více méně shoduje na vymezení držby jako faktickém stavu, kdy držitel vykonává právo pro sebe.³ Občanský zákoník hovoří o výkonu práva; oproti zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále také jen „ObčZ“) tedy

² Pro srovnání § 309 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud. znění (obecný zákoník občanský) stanovil, že: „Kdo má věc ve své moci nebo úschově, sluje její majitel. Má-li majitel věci vůli ji za svou podržeti, jest jejím držitelem.“ Následně § 143 zákona č. 141/1950 Sb. (střední občanský zákoník) stanovil, že: „Držitelem je, kdo s věcí nakládá jako se svou anebo kdo vykonává právo pro sebe.“ Nakonec § 129 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník), ve znění účinném do 31. 12. 2013, stejně jako § 143 zákona č. 141/1950 Sb. (střední zákoník občanský) stanovil, že: „Držitelem je ten, kdo s věcí nakládá jako s vlastní nebo kdo vykonává právo pro sebe.“

³ Srov. např. vymezení ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 23. ISBN 978-80-7478-546-7; nebo SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 69–72. ISBN 978-80-7400-499-5.

explicitně nerozlišuje mezi držbou věci a držbou práva.⁴ Koncepce občanského zákoníku je totiž založena na tom, že i držba věci je držbou vlastnického práva.⁵ Podle § 988 o.z. lze držet právo, které je možné na základě právního jednání převést na jiného a které připouští trvalý nebo opakovaný výkon. Držba je tak charakterizována trvalým a opakovaným výkonem práva, které je převoditelné vlastním právním jednáním.⁶

Ust. § 988 odst. 2 o.z. obsahuje negativní výčet práv, které předmětem držby být nemohou. Jde o právo osobní.⁷ Držba je tak vlastní právům majetkovým.

Držbu je nutné odlišovat od detence. Držbou se rozumí faktický stav, kdy držitel vykonává právo pro sebe. Jinými slovy řečeno, držitel drží právo s úmyslem mít jej pro sebe. V případě detence jde také o stav, kdy „držitel“ fakticky právo ovládá; na rozdíl od držby však bez vůle mít toto právo pro sebe.⁸

Podle § 989 o.z. se rozlišuje držba vlastnického práva a držba jiného práva. Vlastnické právo drží ten, kdo se věci ujal, aby ji měl jako vlastník.⁹ Držitelem jiného práva je ten, kdo počal takové právo vykonávat jako osoba, které podle zákona náleží a které jiné osoby ve shodě s tímto právem plní.¹⁰ Jak bude pojednáno níže, ve vztahu k vydržení je rozhodující držba vlastnického práva.

Držbu lze nabýt originárně tím, že se jí držitel bezprostředně ujme, nebo derivativně tím, že dosavadní držitel převede svou držbu na nového držitele, resp. že se nový držitel ujme držby svého předchůdce, jako jeho právní nástupce.¹¹

Z hlediska kvalitativních znaků rozlišuje občanský zákoník držbu řádnou, poctivou a pravou. Řádnou držbou se rozumí *(i) držba zakládající se na platném*

⁴ Srov. dle ust. § 129 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a § 987 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ HURDÍK, Jan et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část, Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 230. ISBN 978-80-7380-377-3.

⁶ Viz Ibid.

⁷ § 988 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Srov. FIALA, Josef et al. *Meritum Občanské právo*. 2. aktualizované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 126. ISBN 978-80-7357-948-7.

⁹ § 989 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ § 989 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ § 990 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

právním důvodů¹², (ii) držba bezprostředně (držitelem) nabytá, aniž by byla rušena držba cizí, (iii) držba, jíž se držitel ujme z vůle předchozího držitele a (iv) držba, jíž se držitel ujme na základě výkonu orgánu veřejné moci.¹³ Řádná držba je tedy taková držba, která se opírá o právní důvod způsobilý k nabytí vlastnického práva.¹⁴ Pokud je právním důvodem právní jednání, není takový důvod platný, pokud se držba opírá o neplatné právní jednání.¹⁵ Držbu lze nabýt i bez platného právního důvodu, pak ale nejde o držbu řádnou ve smyslu ust. § 991 o.z.¹⁶ Poctivá držba předpokládá přesvědčivý důvod držitele, že právo, jež vykonává, mu také náleží.¹⁷ Základem poctivé držby je subjektivní dobrá víra držitele, které je založena na (jeho) omluvitelném omylu o existenci či neexistenci právně významné skutečnosti. Držitel je při poctivé držbě v nevědomosti o nedostatku vlastního práva.¹⁸ Subjektivní přesvědčení držitele k poctivosti držby ovšem nestačí. Objektivně vzato je poctivým držitelem pouze ten, kdo je v dobré víře se zřetelem ke všem (konkrétním) okolnostem.¹⁹ Poctivá držba se tedy navíc musí opírat o omluvitelný skutkový nebo právní omyl držitele,²⁰ posuzuje podle právních a skutkových okolností v konkrétním případě.²¹ Držba není pravá, jestliže se někdo vetřel v držbu svémocně (resp. se v ni vloudil potajmu či lstí) anebo pokud se někdo

¹² Aby šlo o řádnou držbu, musí být právní důvod, kterým držitel držbu nabývá, platný. Srov. JUDr. Jiří Spáčil, CSc. In: SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 83–85. ISBN 978-80-7400-499-5.

¹³ § 991 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 83–85. ISBN 978-80-7400-499-5.

¹⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 29. ISBN 978-80-7478-546-7. Je nad rámec tohoto příspěvku rozebrat otázku, zda dané platí i v případě relativní neplatnosti právního jednání. V tomto odkazují např. na názor publikovaný JUDr. Jiřím Spáčilem, CSc. In: SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 83–85. ISBN 978-80-7400-499-5.

¹⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 33. ISBN 978-80-7478-546-7.

¹⁷ § 992 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 86–95. ISBN 978-80-7400-499-5.

¹⁹ Viz Ibid.

²⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 31. ISBN 978-80-7478-546-7.

²¹ HURDÍK, Jan et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část, Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 231. ISBN 978-80-7380-377-3.

usiluje proměnit v trvalé právo to, co mu bylo povoleno jen výprosou.²² Zhodnocení držby v konkrétním případě, jako držby pravé, je rozhodující i pro posouzení případného řádného vydržení.²³ Pro naplnění znaků nepravé držby postačí, pokud dosavadní držitel bude ve své držbě pouze omezen; nemusí jí být vždy zcela zbaven.²⁴ Nepravou držbou je však pouze takové odnětí držby stávajícímu držiteli, ke kterému došlo nepravým způsobem (svémocně, lstí nebo tajně).²⁵

Jako poslední k tomuto uvádím, že občanský zákoník ve svém ust. § 994 zakládá vyvratitelnou právní domněnku, že držba je řádná, poctivá a pravá. Tato domněnka je pak významná z hlediska dokazování, jelikož břemeno tvrzení opaku leží na tom, který řádnost, poctivost nebo pravost držby napadá.

2.2 Držitel

Dalším ze základních prvků vydržení je držitel, resp. osoba držitele. Na rozdíl od pojmu „držba“ občanský zákoník výslovnou definici pojmu „držitel“ obsahuje. Podle ust. § 987 o.z. je držitelem ten, kdo vykonává právo pro sebe. Držitelem bude zpravidla vlastník věci; nicméně specifikem držby je, že držitelem nemusí být pouze vlastník věci, ale i osoba od vlastníka odlišná.²⁶ Vzhledem k tomu, že podstatou vydržení je originární nabytí vlastnického práva k věci, bude ve vztahu k vydržení pravidlem, že držitelem bude osoba od vlastníka odlišná. Nadto uvádím, že osobou držitele může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická²⁷.

²² § 993 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²³ Podle § 1090 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, totiž platí, že: „*K vydržení se vyžaduje pravost držby a aby se držba zakládala na právním důvodu, který by postačil ke vzniku vlastnického práva, pokud by náleželo převodci nebo kdyby bylo zřízeno oprávněnou osobou.*“

²⁴ SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva* (§ 976–1474). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 96–97. ISBN 978-80-7400-499-5.

²⁵ Srov. ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 32. ISBN 978-80-7478-546-7.

²⁶ FIALA, Josef, Milan KINDL et al. *Občanské právo hmotné.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 217. ISBN 978-80-7380-228-8.

²⁷ K tomu blíže viz ust. § 18 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. V případě fyzické osoby jde o člověka; v případě právnické osoby jde podle § 19 občanského zákoníku o organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná.

2.3 Doba držby

V souvislosti s vydržením a dobou držby vyvstávají dvě základní otázky. A to jednak otázka, od kdy držba počíná běžet (tzn. kdy je dán počátek doby jejího běhu) a jednak otázka doby jejího (nezbytného) trvání pro to, aby došlo k následnému vydržení.

Určení počátku doby, od které držba počíná běžet, je nezbytné pro následné určení, zda již uplynula doba stanovená zákonem pro nabytí vlastnického práva vydržením. I když § 990 o.z. upravuje nabytí držby, přesný okamžik, od kdy doba držby počíná běžet v konkrétním případě, z díkce tohoto ustanovení nevyčteme. Při určování začátku běhu doby držby je nutné si uvědomit, že od jejího samotného počátku, zde musí být dána vůle držitele vykonávat právo, jež drží, pro sebe.²⁸ V opačném případě by nebylo možné hovořit o držbě, ale o pouhé detenci. Obecně pokud půjde o bezprostřední nabytí držby, bude držitel takovou držbu nabývat na základě (svého) jednostranného právního jednání.²⁹ Počátek běhu doby držby tak bude dán faktickým ujmoutím se práva mocí držitele, a to bez ohledu na vůli dosavadního držitele, jelikož od něj svou držbu nový držitel práva neodvozuje.³⁰ V případě odvozené držby půjde o nabytí držby na základě jejího převodu nebo přechodu. U převodu držby půjde o dvoustranné právní jednání původního a nového držitele; u přechodu pak o právní nástupnictví (*sukcesi*). Okamžik nabytí převedené držby bude vázán na její předání ze strany dosavadního držitele a převzetí ze strany nového držitele (tzv. tradici).³¹ Okamžik nabytí držby v důsledku jejího přechodu bude vázán pravděpodobně na právní skutečnost, jež vyvolává v daném případě právní nástupnictví ve spojení s vůlí nového držitele vykonávat právo pro sebe. V případě fyzické osoby bude nejčastějším důvodem přechodu držby smrt držitele. Úmrtím fyzické osoby vstupuje do jejího právního postavení její právní nástupce – dědic; obecně jde o *univerzální sukcesi*. Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele³² a dědicem se osoba, která přichází do úvahy jako dědic

²⁸ § 987 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 28. ISBN 978-80-7478-546-7.

³⁰ SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 81. ISBN 978-80-7400-499-5.

³¹ Viz Ibid., s. 82–83. K tomu srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu.

³² § 1479 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, věta první.

(ať už ze zákona nebo ze závěti), stává okamžikem, kdy dědictví po zůstaviteli neodmítne.³³ Dědic se tedy ujímá držby svého předchůdce zpětně ke dni jeho úmrtí; jinými slovy řečeno ode dne smrti držitele navazuje držba předchůdce na držbu jeho právní nástupce (dědice). V případě právnické osoby bude nejčastějším důsledkem přechodu držby její přeměna (*a priori* formou fúze). Při fúzi dochází obdobně jako v případě smrti fyzické osoby k univerzální sukcesi. S ohledem na ust. § 59 odst. 1 zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, bude okamžik přechodu držby ze zanikající právnické osoby na nástupnickou, resp. nově vzniklou, právnickou osobu vázán na okamžik zápisu fúze do obchodního rejstříku.

2.4 Držba práva

Poslední prvek vydržení vymezuje předmět držby, který je relevantní pro vydržení vlastnického práva. Předmět držby je v obecné rovině občanským zákoníkem vymezen poněkud širěji, a to pozitivním i negativním výčtem. Podle ust. § 988 o.z. může být předmětem držby právo vlastnické anebo právo jiné.³⁴ Vztahu k vydržení vlastnického práva je rozhodujícím předmětem držby pouze držba práva vlastnického, jelikož pouze držitel vlastnického práva jej může za podmínek stanovených občanským zákoníkem po určité (zákonem stanové) době vydržet. Vlastnické právo drží v souladu s ust. § 989 odst. 1 o.z. ten, kdo se věci ujal, aby ji měl jako vlastník.

3 Předmět držby vlastnického práva (v užším slova smyslu)

V předchozí kapitole bylo upřesněno, že pro vydržení je rozhodujícím předmětem držby držba práva vlastnického. Předmětem držby vlastnického práva může být věc v právním smyslu.³⁵ Ve vztahu k vydržení dospěl Nejvyšší soud k závěru, že předmětem vydržení může být jen věc, která je způsobilým předmětem právních vztahů (věc v právním smyslu). Takovou věcí ovšem nemůže být část jiné věci, která od této věci není nijak oddělena

³³ Srov. s ust. § 1485 až 1489 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ § 989 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ Podle § 489 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, platí, že: „*Věc v právním smyslu (dále jen „věc“)* je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí.“ Z důvodové zprávy k ustanovení § 489 až § 493 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, pak navíc vyplývá skutečnost, že věcí v právním smyslu je taková věc, ke které se vztahují absolutní majetková práva, zejm. pak právo vlastnické.

a není možné s ní samostatně disponovat. V případě neoddělené části věci totiž nelze přesně vymezit, kde začíná vlastnictví jednoho vlastníka a kde končí vlastnictví druhého.³⁶

Držet a následně vydržet lze za podmínek občanského zákoníku vlastnické právo k věci hmotné nebo nehmotné.³⁷ Je nad rámec tohoto příspěvku zabývat se bližším vymezením věci v právním smyslu, ke kterým lze vydržet vlastnické právo, a jejich rozdělením do jednotlivých skupin, kategorií. Za pozornost stojí pouze rozdělení věci v právním smyslu na věci movité a nemovité, a to s ohledem na jednotlivé podmínky stanovené občanským zákoníkem pro vydržení vlastnického práva k nim.

Legální definice nemovitých věcí je obsažena v ust. § 498 o.z., podle kterého: *„Nemovité věci jsou pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, jakož i věcná práva k nim, a práva, která za nemovité věci prohlásí zákon. Stanoví-li zákon, že určitá věc není součástí pozemku, a nelze-li takovou věc přenést z místa na místo bez porušení její podstaty, je i tato věc nemovitá.“* Výčet nemovitých věcí v občanském zákoníku je taxativní, avšak nikoli podle ust. § 498 o.z., jelikož § 1159 o.z. *in fine* označuje za nemovitou věc i jednotku³⁸, ust. § 3054 a § 3055 dále stavbu spojenou se zemí pevným základem, která se po nabytí účinnosti občanského zákoníku, nestala součástí pozemku. Specifickou skupinu nemovitých věcí mohou tvořit i liniové stavby ve smyslu ust. § 509 o.z., ve spojení s ust. § 498 odst. 1 o.z.³⁹

³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4366/2016.

³⁷ Podle § 496 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je hmotnou věcí *ovladatelná část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu*, nehmotnou věcí jsou *práva, jejichž povaha to připouští, a jiné věci bez hmotné podstaty*.

³⁸ Podle § 1159 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, se jednotkou rozumí byt jako prostorově oddělená část domu a podíl na společných částech nemovité věci vzájemně spojené a neoddělitelné.

³⁹ Již ve své diplomové práci na téma „Zástavní právo k nemovitostem“, kterou jsem zpracoval v rámci svého magisterského studia na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, jsem podal výklad k tomu, že i inženýrská síť (podle tehdejší dikce § 509) může být nemovitou věcí. Pro možné označení liniové stavby (podle nynější dikce § 509) za nemovitou věc, je stěžejní výklad ustanovení § 498 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Novelou byl § 498 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, změněn a neobsahuje již výkladově problematický slovní obrat „*jimý právní předpis*“, který způsoboval nejasnosti ohledně možné aplikace § 498 odst. 1 právě ve vztahu k samotnému občanskému zákoníku. Slovní obrat „*jimý právní předpis*“ byl nahrazen pojmem „*zákon*“ a je tak zřejmé, že tímto je i samotný občanský zákoník. Pokud tedy liniovou stavbu nebude možné bez porušení její podstaty přemístit z místa na místo, jak předpokládá § 498 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, bude tato taktéž nemovitou věcí. V praxi je tedy ale zapotřebí postupovat případ od případu a vždy v konkrétním případě rozhodnout, zda konkrétní liniová stavba je nebo není nemovitou věcí. Tato skutečnost se pak odrazí i ve vztahu k délce vydržecí doby.

Pokud nebude konkrétní věc splňovat podmínky ust. § 498 odst. 1 o.z., půjde o věc movitou.⁴⁰

Předmětem držby ani vydržení nemůže být spoluvlastnický podíl k věci.⁴¹ Není ovšem vyloučena držba části pozemku, a tedy i část pozemku lze při splnění zákonných podmínek stanovených občanským zákoníkem vydržet.⁴²

4 Řádné vydržení vlastnického práva k věci, jednotlivé podmínky a dobrá víra držitele

Právní úprava vydržení v zákoně č. 40/1964 Sb. se omezovala více méně pouze na jedno zákonné ust. § 134 ObčZ.⁴³ Řada otázek souvisejících s problematikou vydržení tak byla předmětem výkladu zákona a soudního rozhodování. Proto, jak vysvětluje důvodová zpráva k § 1089 až 1094 o.z., bylo zapotřebí přijmout podrobnější úpravu vydržení tak, jak ji reflektuje § 1089 a násl. o.z.

*„Drží-li poctivý držitel vlastnické právo po určenou dobu, vydrží je a nabude věc do vlastnictví.“*⁴⁴ Ustanovení § 1089 o.z. tedy určuje 3 základní podmínky, při jejichž kumulativním splnění lze řádně vydržet vlastnické právo k věci. Těmito základními podmínky jsou (i) *trvání držby po vydržecí dobu*, (ii) *poctivý držitel* (iii) *uplnutí zákonem určené (vydržecí) doby*.⁴⁵

Pokud první podmínku stanovenou pro řádné vydržení vlastnického práva porovnáme s dikcí ust. § 1091 o.z.,⁴⁶ dojdeme k závěru, že v případě movitých

⁴⁰ Podle ust. § 498 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jsou veškeré další věci (tedy ty, které nejsou věcí nemovitou), at' je jejich podstata hmotná nebo nehmotná, věcmi movitými.

⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3947/2015.

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2437/2017 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1886/2017.

⁴³ Ust. § 134 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stanovilo, že: „*Oprávněný držitel se stává vlastníkem věci, má-li ji nepřetržitě v držbě po dobu tří let, jde-li o movitost, a po dobu deseti let, jde-li o nemovitost.*“ Nadto bylo v odst. 2 tohoto ustanovení stanoveno, že vydržením nelze nabýt vlastnické právo k věci, které nemohou být předmětem vlastnictví, resp. k věcem, které mohou být pouze ve vlastnictví státu nebo zákonem určených právnických osob.

⁴⁴ § 1089 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵ Srov. ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 241. ISBN 978-80-7478-546-7.

⁴⁶ § 1091 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že: „*K vydržení vlastnického práva k movité věci je potřebná nepřerušená držba trvající tři roky.*“ § 1091 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stanoví že: „*K vydržení vlastnického práva k nemovité věci je potřebná nepřerušená držba trvající deset let.*“

i nemovitých věcí zákon vyžaduje nepřerušené trvání držby po celou dobu trvání vydržecí doby.

Druhá podmínka stanoví kvalitativní nároky na osobu držitele, resp. držbu. Kdo může být držitelem bylo zmíněno výše; v souvislosti s vydržením vlastnického práva k věci v právním smyslu půjde vždy o osobu (fyzickou nebo právnickou) odlišnou od osoby vlastníka věci. Pokud však má dojít k řádnému vydržení vlastnického práva k věci, musí být držitel držitelem poctivým.⁴⁷ Za poctivého lze považovat pouze takového držitele, který má z přesvědčivého důvodu za to, že vlastnické právo, které vykonává, mu náleží. Naopak nepoctivým držitelem vlastnického práva bude ten, který ví nebo kterému musí být z okolností zjevné, že vlastnické právo, které vykonává, mu nenáleží.⁴⁸ Jak bylo uvedeno shora, poctivost držby vlastnického práva je v základním dána subjektivní dobrou vírou jeho držitele (jeho subjektivním přesvědčením). Je založena na omluvitelném skutkovém či právním omylu držitele o existenci či neexistenci právně významné skutečnosti a nevědomosti držitele o nedostatku jeho vlastnického práva k věci. Objektivně je poctivost držby dána dobrou vírou držitele vzhledem ke všem okolnostem; oproti předchozí právní úpravě však mezi tyto okolnosti nebude u řádného vydržení náležet právní titul (držby), ohledně něhož stanoví občanský zákoník speciální požadavky.⁴⁹ Pro posouzení poctivosti držby jsou podstatné konkrétní právní a skutkové okolnosti, přičemž rozhodujícím kritériem je objektivní dobrá víra držitele. Poctivá držba se ovšem nemůže zakládat na takovém omylu držitele, kterému se mohl při normální opatrnosti vyhnout. Omyl držitele musí být omluvitelný. Omluvitelným je takový omyl, ke kterému došlo přesto, že mýlící se postupoval s obvyklou mírou opatrnosti, kterou lze se zřetelem k okolnostem konkrétního případu po každém požadovat. Jestliže omyl držitele vlastnického práva přesahuje

⁴⁷ § 1089 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Srov. s ust. § 134 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který hovořil o oprávněném držiteli.

⁴⁸ Srov. dikci ust. § 992 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, větu první a druhou.

⁴⁹ Viz ust. § 1090 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů; z dikce ust. § 1090 „...aby se držba zakládala na právním důvodu“ dále vyplývá, že se držby v případě řádného vydržení musí zakládat na právním důvodu. Objektivní kritérium dobré víry „vzhledem ke všem okolnostem“ se tedy nebude vztahovat k právnímu titulu držby.

rámec běžného, obvyklého posuzování věcí, není omluvitelný. Právní omyl je omluvitelný pouze výjimečně a spočívá v neznalosti nebo neúplné znalosti obecně závazných právních předpisů a z toho vyplývajících nesprávného posouzení právních důsledků právních skutečností (např. v případě objektivně nejasného znění zákona⁵⁰). Jestliže ale omyl vychází z neznalosti jednoznačně formulovaného ustanovení občanského zákoníku platného v době, kdy se držitel ujímá držby, není takový (právní) omyl držitele omluvitelný.⁵¹

Nepoctivost předchůdce držitele nebrání podle ust. § 1089 odst. 2 o.z. poctivosti nástupce; vydržení v takovém případě počne dnem, kdy právní nástupce nabyl držby.

Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 3. 6. 2004, sp. zn. III. ÚS 50/04, dospěl k těmto následujícím (více méně⁵² nadále použitelným) závěrům: „*Skutečnost, zda držitel je se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc nebo právo náleží, je třeba vždy hodnotit objektivně, a nikoli pouze ze subjektivního hlediska (osobního přesvědčení) samotného účastníka. „... „Při posuzování otázky, zda byl držitel „se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že mu věc patří“, je třeba vycházet z toho, zda při zachování náležité (běžné) opatrnosti, kterou lze s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu po každém subjektu práva požadovat, měl, resp. mohl mít během vydržené doby důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří (vychází se z toho, jak by věc posoudil průměrný člověk při zachování obvyklé opatrnosti). „... „Ze slov zákona „se zřetelem ke všem okolnostem“ vyplývá, že omyl držitele, ze kterého jeho přesvědčení o existenci držení práva vychází, musí být omluvitelný. Omyl je omluvitelný, jestliže držitel při běžné (normální) opatrnosti, kterou lze s ohledem na okolnosti a povahu daného případu po každém požadovat, neměl, resp. nemohl mít po celou vydrženou dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří. “*“⁵³

Dobrá víra je psychický stav držitele, který se domnívá, že mu vykonávané (vlastnické) právo patří, ačkoli tomu tak ve skutečnosti není. Pokud je v konkrétním případě dobrá víra držitele vlastnického práva dána, zanikne

⁵⁰ Srov. s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3776/2015.

⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2227/2017.

⁵² Uvedené závěry týkající se dobré víry držitele nebude možné bez dalšího nadále aplikovat ve vztahu k právnímu titulu držby, a to s ohledem na kvalitativní požadavky stanovení pro řádné vydržení zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵³ Srov. se závěry Nejvyššího soudu uvedené v jeho usnesení ze dne 22. 8. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3201/2017.

v okamžiku, kdy se držitel seznámí se skutečnostmi, které objektivně vyvolají pochybnosti o tom, že mu vlastnické právo, které vykonává, náleží; od tohoto okamžiku nebude z hlediska poctivosti držby dán zákonný předpoklad „přesvědčivého důvodu“.⁵⁴

Obdobně jako poctivost držby, je tedy zapotřebí dobrou víru držitele vlastnického práva hodnotit z objektivního a nikoli pouze ze subjektivního hlediska (osobního přesvědčení) samotného účastníka. Na rozdíl od předchozí právní úpravy obsažené v ObčZ a závěrům dosavadní judikatury se dobrá víra dobrověrného nabyvatele v souladu s ust. § 7 o.z. presumuje.⁵⁵ Při posuzování dobré víry je nezbytné vždy brát v úvahu, zda držitel při běžné (normální) opatrnosti, kterou lze s ohledem na okolnosti a povahu daného případu po každém požadovat, neměl, resp. nemohl mít, po celou vydržecí dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu právo náleží. Držitel není objektivně v dobré víře, pokud je sice subjektivně přesvědčen, že mu vlastnické právo náleží, avšak při zachování obvyklé opatrnosti by musel vědět, že tomu tak není.⁵⁶

Třetí z podmínek pro řádné vydržení vlastnického práva stanoví, že poctivý držitel musí držet vlastnické právo po určenou dobu. Touto dobou u věcí movitých rozumí nepřerušená držba trvající (3) tři roky⁵⁷ a u nemovitých věcí nepřerušená držba trvající (10) deset let.⁵⁸ Počátek a trvání běhu vydržecí doby ovlivňuje mimo jiné i vzájemný vztah osob, mezi nimiž mají účinky vydržení nastat (např. manžely).⁵⁹

Nadto tyto základní podmínky stanovené § 1089 odst. 1 o.z. stanoví ust. § 1090 o.z., že k řádnému vydržení vlastnického práva se vyžaduje pravost držby a aby se tato zakládala na právním důvodu, který by postačil ke vzniku vlastnického práva, pokud by náleželo převodci, příp. bylo zřízeno

⁵⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 6. 2004, sp. zn. III. ÚS 50/04.

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4174/2017. Presumpci dobré víry dobrověrného nabyvatele podle § 7 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je nutné vnímat v případech věcí zapsaných ve veřejném seznamu s ust. § 984 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3201/2017.

⁵⁷ § 1091 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁸ § 1091 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3619/2016. Dále pak výslovnou úpravu ust. § 1097 a § 1098 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

oprávněnou osobou. Jak uvádí JUDr. Bohuslav Petr: „*Vydržení se tedy omezuje na takový titul (iusta causa possessionis), který by postačil k derivativnímu převodu vlastnického práva tam, kde by převodce byl vlastníkem.*“⁶⁰ Podle ust. § 1090 o.z. tedy musí jít o držbu pravou a podle jeho dikce „*aby se držba zakládala na právním důvodu*“, také o držbu „*řádnou*“⁶¹. Mimo jiné ale i důvodová zpráva k ust. § 1089 až 1094 o.z. uvádí, že formulace „*aby se držba zakládala na právním důvodu, který by postačil ke vzniku vlastnického práva, pokud by náleželo převodci nebo kdyby bylo zřízeno oprávněnou osobou*“ odlišuje řádnost držby požadovanou ust. § 1090 o.z. pro řádné vydržení vlastnického práva od řádné držby tak, jak ji vymezuje ust. § 991 o.z. Občanský zákoník v tomto směru navazuje na právní úpravu obsaženou v ust. § 1461 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud. (obecného zákoníku občanského).⁶² S ohledem na podmínky § 1090 o.z. tedy není možné řádně vydržet vlastnické právo k věci na základě putativního (domnělého) právního titulu tak, jak tomu bylo možné za účinnosti právní úpravy vydržení podle § 134 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.⁶³

Ust. 1092 o.z. dále normuje, že do vydržecí doby se ve prospěch vydržitele započte i doba řádné a poctivé držby jeho předchůdce. Ovšem ust. § 1090 odst. 2 stanoví, že dědic zůstavitele nemůže vydržet vlastnické právo k věci, pokud zůstavitel (jako jeho předchůdce) nabyt nepravou držbou. Nepravá držba je tedy (absolutní) překážkou pro nabytí vlastnického práva vydržením.

5 Mimořádné vydržení vlastnického práva

§ 1095 o.z. upravuje další (zvláštní) možnost vydržení vlastnického práva k věci takto: „*Uplyne-li doba dvojnásobně dlouhá, než jaké by bylo jinak zapotřebí, vydrží držitel vlastnické právo, i když neprokáže právní důvod, na kterém se jeho držba zakládá. To neplatí, pokud se mu prokáže nepoctivý úmysl.*“ Jde způsob nabytí vlastnického práva k věci mimořádným vydržením. Podmínkou je uplynutí

⁶⁰ SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva* (§ 976–1474). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 321. ISBN 978-80-7400-499-5.

⁶¹ Nikoli ale ve smyslu ust. § 991 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který vymezuje řádnou (pořádnou) držbu.

⁶² „*Každé držení jest pořádné a k vydržení postačující, zakládá-li se na takovém právním důvodu, který by postačil k převzetí vlastnictví, kdyby bylo náleželo převodci. Takové jsou např. odkaz, darování, zápujčka, koupě a prodej, směna, placení atd.*“

⁶³ Za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, bylo možné, aby držitel vydržel vlastnické právo k věci i na základě putativního titulu, pokud byl objektivně v dobré víře „*vzhledem ke všem okolnostem*“, tedy i ohledně právního titulu držby.

dvojnásobně dlouhé doby, která je stanovena pro řádné vydržení, tedy u věcí movitých doby 6 let a u věcí nemovitých doby 20 let,⁶⁴ a dále poctivá držba.⁶⁵ Oproti řádnému vydržení, ale zákon nevyžaduje existenci „titulu, který by postačil k nabytí vlastnického práva“.⁶⁶ Další podmínkou je absence nepoctivého úmyslu držitele vlastnického práva.⁶⁷

Institut mimořádného vydržení podle občanského zákoníku prakticky souvisí i s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu, konkrétně jeho rozsudkem ze dne 17. 7. 2001, sp. zn. 22 Cdo 301/2000, a držbou pozemku o větší výměře, než jaká byla uvedena v nabývacím titulu. V tomto rozsudku Nejvyšší soud dospěl k závěru, že: „*Pokud se nabyvatel nemovitosti na základě právní skutečnosti způsobilé k nabytí vlastnického práva chopí držby pozemku, na který se tato právní skutečnost nevztahuje, může být se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že je vlastníkem i tohoto pozemku. Jedním z hledisek pro posouzení omluvitelnosti omylu držitele je v takovém případě i poměr plochy nabytého a skutečně drženého pozemku.*“⁶⁸

6 Započtení vydržecí doby a přechodné ust. § 3066 o.z.

Občanský zákoník rozlišuje započtení vydržecí doby u řádného vydržení a mimořádného vydržení.⁶⁹ Podle ust. § 1096 odst. 1 o.z. se pro započtení

⁶⁴ Srov. ust. § 1091 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 256. ISBN 978-80-7478-546-7. Rozdílný názor zastává JUDr. Jiří Spáčil, CSc., podle kterého není k mimořádnému vydržení zapotřebí, aby šlo o poctivou držbu; postačí nedostatek nepoctivého úmyslu držitele. Srov. SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 326–327. ISBN 978-80-7400-499-5. Osobně se domnívám, že občanský zákoník poctivost držby vyžaduje i při mimořádném vydržení, mimo jiné s ohledem na dikci ust. § 1096 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého platí: „*Při mimořádném vydržení se nástupci započte vydržecí doba poctivého předchůdce bez dalšího.*“ Není tedy minimálně logické, aby zákon pro mimořádné vydržení poctivost držby nevyžadoval, ale při započtení vydržecí doby při mimořádném vydržení byla poctivá držba předchůdce držitele výslovně normována.

⁶⁶ Srov. ust. § 1090 a § 1095 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁷ § 1095 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, *in fine*.

⁶⁸ Srov. s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1398/2000. Dále s komentářem k § 1095 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, In: ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 257–258. ISBN 978-80-7478-546-7.

⁶⁹ § 1096 odst. 1 a 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

vydržecí doby u řádného vydržení vyžaduje poctivost držby právního předchůdce a aby se jeho držba zakládala na právním důvodu, který by postačil ke vzniku vlastnického práva ve smyslu § 1091 odst. 1 o.z.⁷⁰ S ohledem na koncepci mimořádného vydržení se pro započtení vydržecí doby právnímu nástupci požaduje pouze poctivost držby jeho předchůdce.⁷¹

S ust. § 1095 a § 1096 o.z. souvisí i přechodné ust. § 3066 o.z., podle kterého platí, že: „*Do doby stanovené v § 1095 se započte i doba, po kterou měl držitel, popřípadě jeho právní předchůdce, věc nepřetržitě v držbě přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona; tato doba však neskončí dříve než uplynutím dvou let ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, jde-li o věc movitou, a pěti let, jde-li o věc nemovitou.*“ Zápočet doby vydržení, která počala běžet před účinností občanského zákoníku, je podle uvedených ustanovení občanského zákoníku možný pouze u mimořádného vydržení a nikoli u vydržení řádného.

Občanský zákoník obdobné pravidlo § 3066 o.z. pro řádné vydržení neobsahuje a zřejmě tak jde o reakci na skutečnost jistých odlišností oprávněné držby podle ust. § 134 ObčZ a poctivé držby, jak ji chápe ust. § 1089 o.z. (resp. § 992 o.z.).⁷² Pravidlo o započtení vydržecí doby podle § 1096 odst. 1 o.z. se ve vztahu k řádnému vydržení uplatní (s ohledem na § 3066 o.z.) pouze pokud jde o vydržecí dobu předchůdce „po nabytí účinnosti občanského zákoníku“, tedy po 1. 1. 2014. Od 1. 1. 2014 je totiž možné posuzovat držbu z hlediska poctivosti, pravosti a řádnosti ve smyslu § 1090 odst. 1 o.z. podle pravidel občanského zákoníku, bez ohledu na odlišnosti ve vztahu k oprávněné držbě podle zákona č 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Z ust. § 3066 o.z. tedy vyplývá, že při mimořádném vydržení si držitel může započíst u věcí movitých vydržecí dobu až 4 roky a u věcí nemovitých dobu až 15 let před nabytím účinnosti občanského zákoníku (před 1. 1. 2014); tj. u věcí movitých až dobu od 1. 1. 2010 a věcí nemovitých až dobu od 1. 1. 2009. A to vzhledem k tomu, že § 3066 o.z. dále stanoví, že doba mimořádného vydržení při takovém započtení neskončí dříve než uplynutím

⁷⁰ Záměrně neoznačují držbu za řádnou, jelikož nejde o „řádnou držbu“ ve smyslu ust. § 991 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷¹ § 1096 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷² Srov. znění důvodové zprávy k ust. § 1095-1096 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: „Účelem navržené úpravy není poskytnout zrychlenou ochranu podezřelým majetkovým stavům vzniklým před účinností nového zákoníku, ať již k nim došlo v letech 1948-1989, anebo zejména v 90. letech minulého století. To je důvodem konstrukce zvláštního přechodného ustanovení § 3066.“

dvou let ode dne nabytí účinnosti občanského zákoníku u věcí movitých a pěti let u věcí nemovitých.⁷³ Za povšimnutí stojí také to, že § 3066 o.z. vyžaduje pouze nepřetržitost držby právního předchůdce.

7 Zákaz vydržení, přerušení a zastavení vydržecí doby

Vlastnické právo nemůže vydržet zákonný zástupce proti zastoupenému ani zastoupený proti svému zákonnému zástupci.⁷⁴ Uvedené pravidlo se uplatní ve vztahu rodičů, coby zákonných zástupců, a dětí a dále pak mezi manžely.⁷⁵ Řešení situace, kdy držba a s tím související vydržecí doba započne před vznikem vztahu, který vylučuje možnost vydržení, mezi danými osobami podle § 1097 o.z. (např. před vznikem manželství), nabízí ust. § 1098 o.z. Po dobu trvání takového vztahu vydržecí doba v souladu s ust. § 1098 o.z. neběží. Tedy před vznikem manželství započne běžet, ale po dobu jeho trvání neběží. § 1098 o.z. hovoří o tzv. zastavení vydržecí doby; tedy že mezi manželky po dobu trvání manželství vydržecí doba nepočne běžet ani neběží.⁷⁶

Nadto ust. § 1093 o.z. zakotvuje pravidlo, podle kterého se držba přeruší, nevykonával-li ji držitel v průběhu vydržecí doby déle než rok. Tím pádem se přeruší i vydržecí doba.

8 Držba a vydržení nemovité věci vs. zápis vlastnického práva v katastru nemovitostí

Nabízí se otázka, zda je možné vydržet vlastnické právo i k nemovité věci evidované v katastru nemovitostí.

Za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, bylo možné označit za oprávněnou i takovou držbu, která byla v rozporu s údaji v katastru

⁷³ § 3066 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴ § 1097 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵ K tomu srov. i rozhodnutí Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3619/2016, podle kterého: „*Počátek a trvání běhu promlčecí a vydržecí doby ovlivňuje, mimo jiné (u běhu vydržecí doby i trvání dobré víry držitele, že je se zřetelem ke všem okolnostem držitelem oprávněným), i vzájemný vztah osob, mezi nimiž účinky promlčení či vydržení mají nastat. K těmto osobám zákon řadí i manžele. Brání se tak tomu, aby za trvání manželství započala či běžela promlčecí či vydržecí doba, jejíž uplynutí by mělo vliv na soudní uplatnitelnost nároku nebo nabytí subjektivního práva jednoho z manželů na úkor druhého manžela.*“

⁷⁶ Obdobně se pravidlo ust. § 1098 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, uplatní i pro osoby žijící ve společné domácnosti, zákonného zástupce a zastoupeného, opatrovníka a opatrovance, poručníka a poručenice.

nemovitostí.⁷⁷ Při posuzování otázky, zda v daném případě jsou nebo nejsou splněny podmínky oprávněné držby vedoucí k vydržení, totiž nebylo možné vycházet pouze ze skutečnosti, že stav vzniklý v důsledku uchopení držby nebyl v souladu s údaji uvedenými v katastru nemovitostí, o kterých se držitel nepřesvědčil. Bylo nutné brát v potaz všechny okolnosti, za kterých byla držba uchopena.⁷⁸ Tento závěr Nejvyššího soudu ovšem není možné za účinnosti občanského zákoníku aplikovat bez dalšího. Občanský zákoník totiž výslovně normuje materiální publicitu veřejného seznamu; a podle ust. § 980 o.z. platí, že: „*Je-li do veřejného seznamu zapsáno právo k věci, neomlouvá nikoho neznalost zapsaného údaje. Stanoví-li to právní předpis, zapisí se do veřejného seznamu kromě věcného práva i právo užívání nebo požívání, jakož i omezení rozsahu nebo působu užívání nebo požívání věci spoluvlastníky.*“ Tím je v zásadě poctivá držba vlastnického práva v rozporu se zápisem ve veřejném seznamu – katastru nemovitostí vyloučena.⁷⁹ Jestliže totiž držitel zná (nemohl neznat) parcelní číslo drženého pozemku, pak nemůže být v dobré víře ohledně vlastnického práva k tomuto pozemku, jelikož je jako jeho vlastník ve veřejném seznamu – katastru nemovitostí evidován někdo jiný.

Osobně mám za to, že se uvedené uplatní i ve vztahu k mimořádnému vydržení. JUDr. Jiří Spáčil, CSc. ovšem zastává názor opačný, a to že: „...*mimořádné vydržení (§ 1095) se zřejmě vztahuje i na držbu vykonávanou contra tabulas; těžko činit závěr, že poté, co budou splněny podmínky tohoto vydržení, bude vydržitel nepoctivým držitelem.*“⁸⁰ Nicméně tento jeho názor souvisí s jeho stanoviskem, podle kterého není k mimořádnému vydržení zapotřebí poctivé držby a postačí k němu nedostatek nepoctivého úmyslu držitele.⁸¹ Jak jsem ale uváděl u mimořádného vydržení výše, mám za to, že občanský zákoník, v současné podobě, poctivost držby vyžaduje i při mimořádném vydržení, mimo jiné i s ohledem na dikci ust. § 1096 odst. 2 o.z., podle kterého platí: „*Při mimořádném vydržení se nástupci započte vydržecí doba poctivého předchůdce bez dalšího.*“

⁷⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 639/2017.

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3405/2016.

⁷⁹ Srov. SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 86–95. ISBN 978-80-7400-499-5.

⁸⁰ JUDr. Jiří Spáčil, CSc. in SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 86–95. ISBN 978-80-7400-499-5.

⁸¹ *Ibid.*, s. 326–327.

Jiná bude situace v případě, kdy stav zapsaný ve veřejném seznamu nebude odpovídat skutečnému stavu. Ust. § 984 o.z. stanoví, že: „*Není-li stav zapsaný ve veřejném seznamu v souladu se skutečným právním stavem, svědčí zapsaný stav ve prospěch osoby, která nabyla věcné právo za úplatu v dobré víře od osoby k tomu oprávněné podle zapsaného stavu. Dobrá víra se posuzuje k době, kdy k právnímu jednání došlo; vzniká-li však věcné právo až zápisem do veřejného seznamu, pak k době podání návrhu na zápis.*“ V takovém případě bude nutné dobrou víru držitele vlastnického práva posuzovat nikoli pouze ve vztahu ke správnosti zápisu v katastru nemovitostí, ale bude nutné přihlédnout i dalším okolnostem případu, například ke stavu na místě samém (ohledně oplocení, existence hraničních bodů, plotu či zdi, místním poměrům), apod.⁸²

Předmětem vydržení může být i část soudního pozemku. Pravidlo ust. § 980 o.z. „...*neomlouvá nikoho neznalost zapsaného údaje*“ se v tomto případě bez dalšího neuplatní, jelikož držbu části soudního pozemku je možné v určitých případech považovat za omluvitelnou.⁸³ Mám však za to, že možnost vydržení části sousedního pozemku není dána tím, že by se k mimořádnému vydržení nevyžadovala poctivá držba⁸⁴, ale tím, že i držbu části soudního pozemku lze, za určitých okolností, označit za držbu poctivou.⁸⁵ K problematice vydržení části soudního pozemku bylo Nejvyšším soudem vydáno i několik rozhodnutí, mezi nejzajímavější patří např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2002, sp. zn. 22 Cdo 2211/2000, podle kterého: „*Samotná skutečnost, že držitel nenechal vytyčit hranice jím držaných pozemků a nezjistil tak,*

⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4174/2017. Dále srov. s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 639/2017.

⁸³ SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 86–95. ISBN 978-80-7400-499-5. Omluvitelným případem by mohla být např. situace, kdy vlastník pozemku nenechá vytyčit a identifikovat přesné hranice svého pozemku; sousední vlastník se tak ujme držby svého a části sousedního pozemku, jelikož je v (omluvitelném) omylu o průběhu hranice sousedního pozemku. Nebo situace, kdy byl převeden pozemek o chybně stanovené (větší) výměře, než je výměra skutečná, takže nabyvatel v dobré víře drží něco jiného, než pro co mu svědčí vlastnický titul.

⁸⁴ Tak jak je publikováno JUDr. Jiřím Spáčilem v komentáři k § 992 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, In: SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 86–95. ISBN 978-80-7400-499-5. Nebo uvedeno v důvodové zprávě k § 1095 a 1096 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁸⁵ Což mimo jiné vyplývá z i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2015, sp. zn. 22 Cdo 2225/2015.

*že drží i část pozemku, jehož vlastníkem není, nevylučuje jeho poctivou držbu.*⁸⁶; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2015, sp. zn. 22 Cdo 2754/2015, podle kterého: „*Pokud se nabyvatel nemovitosti chopí držby části parcely, kterou nekoupil, může být se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že je vlastníkem i této části. Jedním z hledisek pro posouzení omluvitelnosti omylu držitele je v takovém případě i poměr plochy koupeného a skutečně drženého pozemku. Dobrá víra držitele musí být posuzována i z hlediska, zda držitel při zachování náležité opatrnosti, kterou lze s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu po každém subjektu práva požadovat, měl nebo mohl mít pochybnosti, že plocha (výměra) držených pozemků odpovídá ploše uvedené v kupní smlouvě.*“; dále např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 22 Cdo 4822/2014, podle kterého: „*Plot mezi pozemky podle obecné zkušenosti svědčí o tom, že tvoří jeho hranice. Jeho umístění ovšem není výlučným hlediskem pro posouzení dobré víry držitele.*“

9 Další dosavadní judikatura související s vydržením vlastnického práva

Nad rozhodnutí Nejvyššího a Ústavního soudu uvedená shora v textu, která souvisejí s problematikou držby a vydržením vlastnického práva k věci, stojí za zmínku ještě rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 14. 11. 2017, č. j. 19Co 213/2017-313, podle kterého platí, že: „*Soud je povinen zabývat se námitkou vydržení vlastnického práva i tehdy, uplatní-li tuto námitku jiný účastník než ten, o jehož vlastnické právo jde.*“

10 Závěr

Jsem si vědom, že v tomto příspěvku nebyly podrobně rozebrány veškeré dílčí aspekty související s držbou a vydržením vlastnickém práva k věci tak, jak vyplývají z aktuální právní úpravy občanského zákoníku. Především některé dílčí atributy vydržení by zasluhovaly podrobnějšího zpracování a hlubších úvah; nicméně to je nad rámec tohoto příspěvku. Cílem tohoto příspěvku ani nebylo podat jeho čtenáři jednoznačné odpovědi na (veškeré) sporné otázky, které s institutem vydržení souvisejí. Je zřejmé, že ani přední odborníci se na některých klíčových otázkách v komentářové literatuře neshodnou a je tak otázka času, jak se k nim postaví judikatura.

⁸⁶ Obdobně i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2015, sp. zn. 22 Cdo 2225/2015.

Literatura

Monografie

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek III.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 23. ISBN 978-80-7478-546-7.

SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 69–72. ISBN 978-80-7400-499-5.

HURDÍK, Jan et al. *Občanské právo hmotné. Obecná část, Absolutní majetková práva.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 230. ISBN 978-80-7380-377-3.

FIALA, Josef et al. *Meritum Občanské právo.* 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 126. ISBN 978-80-7357-948-7.

FIALA, Josef, Milan KINDL et al. *Občanské právo hmotné.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 217. ISBN 978-80-7380-228-8.

Národní soudy

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4366/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3947/2015.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2437/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 1886/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3776/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2227/2017.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 6. 2004, sp. zn. III. ÚS 50/04.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4174/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3201/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1398/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. 22 Cdo 639/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2016, sp. zn. 22 Cdo 3405/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2015, sp. zn. 22 Cdo 2225/2015.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2001, sp. zn. 22 Cdo 301/2000.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2002, sp. zn. 22 Cdo 2211/2000.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2015, sp. zn. 22 Cdo 2754/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 22 Cdo 4822/2014.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 14. 11. 2017, č. j. 19Co 213/2017-313.

Právní předpisy a jiné dokumenty

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v posledním znění.

Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud. znění (obecný zákoník občanský).

Zákon č. 141/1950 Sb. (střední občanský zákoník).

Zákon č. č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev.

Kontakt – e-mail

pavel.vazan@seznam.cz

Vědecká redakce MU

prof. Ing. Petr Dvořák, CSc.; PhDr. Jan Cacek, Ph.D.;
Mgr. Tereza Fojtová; Mgr. Michaela Hanousková;
prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.; doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.;
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.; doc. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.;
doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
doc. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr.; PhDr. Alena Mízerová;
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.; doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; doc. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
prof. JUDr. Petr Průcha, CSc.; doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D.

COFOLA 2018

Část V. – Čas v soukromém právu

**Eds.: Mgr. Matěj Dobeš, Ph.D., JUDr. Lukáš Hadamčík, Ph.D.,
doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D., JUDr. Michal Janovec, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno

Spisy Právnické fakulty MU č. 626 (řada teoretická)

1. vydání, 2018

ISBN 978-80-210-9063-7 (online : pdf)